

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVI. évfolyam 1. szám 2018. március

**SZAKMAI
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fűrjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

SZABÓ MÁTYÁS

**ÁLLAMBIZTONSÁGI ESZKÖZTÁR – AZ OPERATÍV-
TECHNIKAI RENDSZABÁLYOK ÉS MÓDSZEREK 7**

ÁRPÁD ZOLTÁN

**INTELLIGENS BIZTONSÁG, HÉTKÖZNAPI PROBLÉMÁK –
INTELLIGENS MEGOLDÁSOK..... 33**

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

FÜLÖP ESZTER

**ELSŐ LÉPÉS A BÉKÉÉRT – A CARTAGENÁBAN KÖTÖTT
BÉKESZERZŐDÉS ELŐZMÉNYEI ÉS HATÁSAI 57**

TÓTH ZOLTÁN BALÁZS

**A NON-PROFIT SZERVEZETEK PÉNZMOSÁSSAL ÉS
TERRORIZMUS-FINANSZÍROZÁSSAL KAPCSOLATOS
KOCKÁZATAI..... 70**

DR. RÉPÁSI KRISZTIÁN

**GERILLAELLENES KÜZDELMEK KOLUMBIÁBAN ÉS A
FÜLÖP-SZIGETEKEN..... 83**

TECHNIKAI RENDSZEREK

TÓTH TAMÁS

**AZ ÜZLETI INFORMÁCIÓSZERZÉS ÚJ KIHÍVÁSAI A
SZERVEZETT BŰNÖZÉS XXI. SZÁZADI
PARADIGMAVÁLTÁSÁNAK KÖVETKEZTÉBEN 102**

DR. KASSAI KÁROLY

KATONAI MŰVELETEK A KIBERTÉRBEN..... 123

FÓRUM

KOVÁCS MÁRK KÁROLY

SPANYOLORSZÁG – KATALÓNIA ESETE 140

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

A HADTUDOMÁNYI KUTATÁS FONTOSSÁGÁNAK INDOKLÁSA	156
---	------------

ALMÁSI TAMÁS – SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA A LEFAGYOTT HALÁL, A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS ÉS KLÍMAVÁLTOZÁS EGÉSZSÉGÜGYI KOCKÁZATAI.....	169
--	------------

AZ OLVASÓHOZ

TÓTH CSABA MIHÁLY A MAGYAR KATONAI ELHÁRÍTÁS TÖRTÉNETE 1918-2018 KÖNYVBEMUTATÓ	185
---	------------

E SZÁMUNK TARTALMA.....	190
CONTENTS	191
SZERZŐINK.....	200
E SZÁMUNK LEKTORAI	201
A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	203

Tisztelt Olvasó!
Tisztelt Szerzőink!
Tisztelt Lektoraink!

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Szakmai Szemle elnevezésű folyóiratának Szerkesztőbizottsága a 2018. évi lapszámainak tartalmával is szeretne megemlékezni az **önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás létrehozásának évfordulójáról**. Az első függetlennek tekinthető, nemzeti alapokon szerveződő katonai hírszerző és elhárító tevékenységet végző szervezet éppen 100 éve kezdte meg működését. A katonai nemzetbiztonság centenáriumának fényét emeli az is, hogy ezzel egy időben ünnepeljük a Magyar Honvédség megalakításának 170. évfordulóját. A közös emlékezés különösen fontos számunkra, amely egy különleges lehetőség a honvédelem modern kori jelentőségének szemléltetésére is.

Magyarország több mint ezeréves történelme sok esetben karddal és vérrel íródott. A dicsőséges vagy éppen tragikus kimenetelű csaták háttérében pedig mindig ott voltak a híreket megszerző vagy továbbító személyek, legyen szó akár névtelen hősökről, vagy híres, olykor hírhedt felderítőkről. A sok évszázados tapasztalat és elődeink önfeláldozó munkája tette lehetővé a hírszerző és elhárító szakmai tevékenység szervezetszerű kereteinek megalkotását, amely munkát megújult formában jelenleg is tovább kell folytatnunk.

A méltó megemlékezés érdekében a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat „100 éves a katonai nemzetbiztonság” címmel centenáriumi rendezvénysorozatot indított útjára. Fontos itt is megemlíteni, hogy 2018. március 1-jén a Stefánia Palota Honvéd Kulturális Központban került sor „A magyar katonai elhárítás története” című kötet könyvbemutatójára, amelynek elkészítésében a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat korábbi és jelenlegi munkatársai működtek közre. A rendezvényről bővebben beszámolunk jelenlegi kiadványunk hasábjain. Méltó kezdete volt mindez az emlékévnek, amelynek során további, a szervezethez kötődő rendezvények, könyvbemutatók, konferenciák színesítik majd a tudomány iránt érdeklődő nagyközönség naptárát. Ezekről időről időre hírt adunk a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat elektronikus honlapján.

A jubileumi évre helyezett fókusz mellett hagyományos rovatainkat – az MTA mértékadó folyóiratok jegyzékében szereplő besorolásunkra tekintettel – továbbra is minőségi szakmai írásokkal szeretnénk feltölteni, ezért kérjük meglévő és jövőbeli szerzőinket, hogy az alábbi rovatok témáira tekintettel tervezzék publikációs tevékenységüket.

Nemzetbiztonság elmélete

(Nemzetbiztonsági rendszerek, szervezetek feladatrendszere, működése, történelme, szervezeti változásai, hazai és külföldi titkosszolgálatok, nemzetbiztonsági együttműködések, ágazati kapcsolatok, nemzetbiztonsági kockázatok kezelése, nemzetbiztonsági információk, illetve azok kapcsolódása, védelem-igazgatás és a válságok kezelése);

Biztonság- és védelempolitika

(Állam- és jogtudomány érintkező területei, országismeret, külföldi szolgálatok, fegyveres testületek, idegen hadseregek, nemzeti és szakági stratégiák, doktrínák, direktívák, NATO szabályok és szabványok, azok hatásai, válságkezelő és nemzetközi műveletek, gyakorlatok ezen belül katonai, rendészeti, katasztrófavédelmi, pszichológiai és szociális tevékenységek nemzetbiztonsági vetületei);

Technikai rendszerek

(Nemzetközi és hazai titkosszolgálati és titkos információgyűjtő tevékenységet befolyásoló információ- és haditechnika, geoinformatika, kiberműveletek és -védelem, stb.);

Alkalmazott nemzetbiztonsági-elhárító ismeretek

(A hírszerzés és az elhárítás művelési tapasztalatai, objektum- és rendezvénybiztosítás, nemzetbiztonsági ellenőrzés, kapcsolódó humánpolitika, rendvédelem, egészségügy és katasztrófavédelem, szervezett bűnözés elleni védelem és terrorelhárítás);

Fórum

(alkalmazható állam-, jog- és hadtudomány, vallástudomány, stb.);

Továbbá recenziók, hírek, események, konferenciák, kapcsolódó adatok.

A beérkező publikációk szakmai ellenőrzése során jövőben is törekszünk tudományos minősítéssel rendelkező személyek bevonására, igényességgel látjuk el a szakmai cikkek lektorálását. Mindezzel hozzá kívánunk járulni az egyetemi hallgatók, doktoranduszok és doktorjelöltek szakmai felkészültségének növeléséhez, a témavezetők munkájának megkönnyítéséhez.

A 2018. évben 15 éves Szakmai Szemle nevében engedjék meg, hogy ezúton is sikeres alkotómunkát és eredményes együttműködést kívánjunk valamennyi partnerünk számára.

A szerkesztők:

Dr. Kenedli Tamás ezredes PhD

felelős szerkesztő
a KNBSZ Tudományos Tanácsának
titkára

☎ +36-30/738-7925

Simon László alezredes

felelős szerkesztő
a KNBSZ Tudományos Tanácsának
tagja

☎ +36-30/999-5205

Elérhetőség:

szakmaiszemle.kontakt@gmail.com

SZABÓ MÁTYÁS

**ÁLLAMBIZTONSÁGI ESZKÖZTÁR – AZ OPERATÍV-TECHNIKAI
RENDSZABÁLYOK ÉS MÓDSZEREK¹**

1. Bevezetés

A XX. században működő modern titkosszolgálatok számára kulcskérdésnek számított az információk megszerzése. A technológiai vívmányok kiaknázásával és felhasználásával pedig lehetőségük adódott hatékonyságuk növelésére. Már a XVIII. századot megelőzően is használtak technikai eszközöket információszerezés céljára, ilyen eszköz volt például a távcső, azonban az ipari forradalom nyomán számos olyan találmány is megjelent, amelyek a titkosszolgálati eszköztár alapját jelentették később (telefon, dagerrotíпия, magnetofon).

A technikai fejlődés révén számos polgári és katonai szolgálat eszköztárában jelentek meg az egyre modernebb elektromos eszközök. Míg 1895-ben a New York-i rendőrségen például már használták a telefonlehallgatást,² addig Magyarországon a lehallgatásnak először az első világháborúban katonai hírszerző eszközként akadtunk a nyomára.³ A technikai fejlesztés és az új módszer kidolgozása kapcsán meg kell említenünk Pokorny Hermann nevét, aki az első világháború alatt a Tescheni⁴ Hadsereg Főparancsnokságon a Hadműveleti Osztály alárendeltségében működő rádiós csoport vezetésében vett részt. Pokorny műszaki vevőkészülékkel felfogta a drótelküli szikratávíróval küldött rejtjelezett orosz üzeneteket és meg is fejtette azokat, így közel 10000 ellenséges távirat tartalmához sikerült hozzáférni. A sikeres hírszerzés megalapozta az orosz előrenyomulás megállítását 1914 november-decemberében, a Gorlicei áttörést és Brest-Litovsk elfoglalását is.⁵

A két világháború között a rendőrségi és katonai szervek is alkalmaztak technikai eszközöket információszerezés céljából Magyarországon. Az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséhez is kötődik Pokorny Hermann, ugyanis őt bízták meg a meg a Hírszerző és Kémelhárító Osztály X (Rejtjelfejtő) Alosztályának megszervezésével,⁶ ahol az idegen államok rádióforgalmának ellenőrzése és

¹ A publikáció az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-2-1-NKE-87 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült

² DOBÁK Imre: A telefonlehallgatás kialakulásának nyomai a 19-20. század fordulóján, Magyarországon. In: Hadtudományi Szemle, X. évf. (2017.) 1. sz., p. 400

³ DOBÁK (2017) i. m. p. 404.

⁴ Ma Lengyelországhoz tartozik, lengyel nevén Cieszyn város.

⁵ ZEIDLER Sándor: Pokorny Hermann kitüntetései és ami mögötte van. In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság, Budapest, 2014. p. 74.

⁶ SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918-1922. In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság, Budapest, 2014. pp. 134-135.

lehallgatása történt.⁷ Az 1922-ben létrejött Magyar Honvédség szervezeti felépítésére vonatkozóan kevés korabeli anyag maradt fenn, inkább visszaemlékezésekből rekonstruálható a szervezeti struktúra⁸. A VI. Katonai Főcsoportfőnökség alatt működő 2. osztály felelt a kémelhárításért és a katonai felderítésért, majd 1932-től a Magyar Királyi Honvédség 2. vkf. osztályaként működött tovább. A 2. vkf. osztályon és az alárendelt alegységeknél elektromos lehallgató készülékeket (pl. távbeszélő, a rádiólehallgatók, a rádió-iránymérők) használtak.⁹ A MH 2. vkf. osztály defenzív alosztályán arcvonalanként 2-3 lehallgatókészülék állt rendelkezésre, melyek a posta vezérgazgatósága és annak szakközegei segítségével működtek.¹⁰

A polgári szervek közül a Magyar Királyi Állami Rendőrség¹¹ 1919-ben kezdte meg a működését, melynek politikai osztálya inkább a detektívek munkájára tudott támaszkodni, de levélcenzúra és 1924-től telefonos lehallgatás biztosan működött, ez utóbbi 80-100 telefonállomás figyelését tette lehetővé.¹² Az 1931-es átszervezés követően az alegység új neve Magyar Királyi Rendőrség politikai rendészeti osztálya lett. A rendőrség politikai szerveinél alakult ki, de 1928-ban Magyar Királyi Csendőrségnél is létrejött a Központi Nyomozó Alosztály, az 1930-as években pedig a vidéki alegységek is. A honvédség, a rendőrség és a csendőrség szerveinek felügyeletére, illetve a koordináció javítására 1942-től új csúciszerv került felállításra Államvédelmi Központ¹³ néven.

A második világháborút követően az információszerzés technikai eszközeinek jelentősége hamarosan újra felértékelődött, egyrészt a hidegháborús körülmények, másrészt a titkosszolgálatok fölött kontrollt szerző kommunista párt instrumentalista attitűdje miatt. Az operatív technika katonai és polgári szférában is megjelent, ám szervezetenként inkább a belügyi szervekbe koncentrált. A szovjet típusú diktatúra 1945-től 1956-ig tartó időszakában számos szervezeti módosulás, sok esetben a koordináció hiánya és az egyes operatív technikai eszközök külön-külön parancsban történő szabályozása volt jellemző. Míg 1956 és 1990 között főként a főcsoportfőnökségek 1962-es létrehozását követően egyrészt az operatív technikai szervezeti struktúrát nagyobb állandóság jellemzi, másrészt egységes és átfogó szabályozások születnek. A Belügyminisztérium III/V. Főcsoportfőnöksége 1962-től felelt az operatív technikáért, majd a rendszerváltozás nyomán 1990-től a SZOTI¹⁴ látta el a feladatkört. A tanulmány fő célja az 1945 és 1962 közötti időszak lényegre törő szervezettörténeti összefoglalása mellett az operatív technikai rendszabályok és eszközök bemutatása a III. Főcsoportfőnökség időszakában (1962-1990), különös

⁷ OKVÁTH (2001) i. m. p. 97.

⁸ DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2015.) pp. 36-39.

⁹ HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. pp. 90-92.

¹⁰ OKVÁTH Imre (szerk): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. pp. 86-89.

¹¹ A Magyar Királyi Állami Rendőrség 1931-től Magyar Királyi Rendőrség néven működött tovább.

¹² DOBÁK (2017) i. m. p. 406.

¹³ KOVÁCS Tamás: Átmentett vagy megmentett légió? A magyar állambiztonság metamorfózisához 1989-1990. In: Levéltári Közlemények, LXXXII. évf., (2011.) 1. sz. <http://mnl.gov.hu/docstore/1262>, p. 148. (Letöltés ideje: 2017. 02. 27.)

¹⁴ A Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálati és Operatív Technikai Igazgatósága.

tekintettel az 1971-es és 1982-es belügyminiszteri parancsok által megteremtett rendszertanra és egységes szabályozásra.

2. Az operatív technikai rendszabályok és módszerek kialakulása és általános jellemzőik

A második világháború egy erős cezúrát jelentett a magyar állam története szempontjából. A rendvédelmi és katonai szerveket újjá kellett szervezni, az állományt fel kellett tölteni, az infrastruktúrát újra ki kellett építeni. Magyarország tartósan a Szovjetunió geopolitikai érdekszférájában ragadt, ami a kommunista párt megerősödését, illetve a katonai és belügyi szervek feletti kontrolljának igényét is maga után vonta. A titkosszolgálatoknak a szovjet típusú diktatúra kiépítése alatt, majd a pártállam védelméhez is elengedhetetlen volt az ellenséges elemek felderítése, amihez az emberi erőforrások mellett egyre nagyobb mértékben használták a technika vívmányait is.

A technikai eszközök használata bár a katonai szervek köréből ered, végső soron majd mégis a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségéhez került. Az operatív technika alkalmazásának modernizálására az 1960-as évektől, míg az átfogó szabályozásának kialakítására az 1970-es évektől került sor. A hatékonyság növelésére több szempontból is szükség volt. A Magyar Népköztársaság elfogadott emberi jogi nemzetközi egyezményeket, 1975-ben létrejött a Helsinkii Nyilatkozat,¹⁵ mindemellett az állampárt egy több tekintetben is fokozatosan liberalizálódó rendszerben továbbra is gondolatrendőrséggé üldözött az ellenséges politikai megnyilvánulásokat az 1970-es és 1980-as években. Emellett az állambiztonsági szerveknek továbbra is hidegháborús légkörben kellett helytállniuk.

2.1. Az operatív technika helye és fogalma

A második világháborút követően az állambiztonsági szervezetrendszer kiépülése párhuzamosan indult meg a Tömpe András vezette Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztálya és a Péter Gábor vezette Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya rivalizálásával. Végül az utóbbiból alakult ki a központi állambiztonsági szerv, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya.¹⁶ Az ÁVO szervezetén belül a IX. alosztály felelt a technikai eszközök biztosításáért, valamint végezte a levél- és táviratellenőrzést, telefonellenőrzést, fényképezést, rádiófelderítést és rejtjelezést.¹⁷

A BM ÁVO az államrendőrségtől függetlenül 1948-tól BM Államvédelmi Hatóságként működött tovább. A BM ÁVH "B" ügyosztálya hajtotta végre a megfigyeléseket és az operatív akciókat, míg a "D" ügyosztályon technikai részleg működött. Itt meg kell említenünk Farkas Vladimirt, aki 1946 és 1950 között állt az ÁVO, majd az ÁVH alkalmazásában és kulcsszerepet játszott az operatív-technika szervezeti és módszertani fejlesztésében.¹⁸ A következő állomás a

¹⁵ OSCE: Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki 1975. Ld.: <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (Letöltés ideje: 2018.01.30.)

¹⁶ 533.900/1946. BM. sz. rendelet

¹⁷ CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1990. In: GYARMATI György (szerk.): *Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve*. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. p. 75.

¹⁸ FARKAS Vladimir: *Nincs mentség – Az ÁVH alezredese voltam*. Interart Stúdió, Budapest, 1990. pp. 119-120.

Belügyminisztériumtól független Államvédelmi Hatóság létrehozása volt 1950-ben, melynek a III. (Operatív) Főosztálya foglalkozott levéllenőrzéssel, lehallgatással és látta el az egyéb operatív technikai feladatokat. Majd 1951-ben a III. Főosztályból egy külön operatív technikai részleg vált ki. Az ÁVH és a BM 1953-as összevonásával az operatív technikai feladatok a IX. Osztályra kerültek.¹⁹ Ezt követően pedig 1962-ig, a főcsoportfőnökségek létrehozásáig a Rendőrség II/10. Osztálya felelt az operatív technikaáért.²⁰ A főcsoportfőnökségek kialakítását követően 1990-ig a III/I. Csoportfőnökség felelt a hírszerzésért, a III/II. a kémelhárításért, a III/III a belső reakció elhárításért, a III/IV a katonai elhárításért és a III/V az operatív-technikai feladatokért, emellett a III. Főcsoportfőnökségen a csoportfőnökségektől független önálló osztályok is működtek.²¹

Az 1960-as évekre a szervezeti struktúra változása mellett jellemző volt az útkeresés a fejlesztések és modernizáció irányába is. Míg az 1940-es évek végén Csehszlovákia és Lengyelország államvédelmi szervei irányába történt tapogatózás, az 1960-as évektől már a szovjetekkel zajlottak rendszeresített kétoldalú értekezletek, és a szovjet irányultság a rendszerváltásig domináns volt az operatív-technikai fejlesztések és beszerzések területén. A szakmai találkozókön a felek kutatás-fejlesztési témákba csoportosítva tárgyalták meg célokat, úgy mint a munkamegosztás, tudományos és tapasztalatcsere, berendezések mintapéldányainak kifejlesztése.²²

De azért is érdemes az 1970-es és 1980-as évek vizsgálata, mert az operatív technika rendszertani megközelítése is egyértelműen érzékelhető, ahogy az egységes szabályozásra való törekvés is. Egyúttal 1970-es évek elején széles körű közjogi reformok következtében a Belügyminisztérium, a dekoncentrált belügyi szervek, valamint ezek alegységei is új ügyrendet kaptak. A változások tehát az állambiztonsági szerveket áthatóan érintették. Az operatív technikai eszközök elsősorban a III. Főcsoportfőnökség alegységeinek²³ operációi és akciói során kerültek bevetésre, működtetésüket pedig a III/V. Csoportfőnökség biztosította.²⁴ Az állambiztonsági szervek nyílt és titkos eszközöket is alkalmaztak, a nyílt eszközök megegyeztek a Belügyminisztérium II. Főcsoportfőnöksége által irányított rendőrség nyílt eszközeivel, a titkos eszközök között a hálózatot, a külső figyelést, a környezetanulmányozást, az operatív technikai eszközöket, a postai küldemények ellenőrzését, az operatív nyilvántartást és az operációkat nevezi meg a hálózati munka alapelveiről szóló szabályzat.²⁵ Az operatív technikai eszközöket a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének 1972-es²⁶ és 1979-es ügyrendje²⁷ is az állambiztonsági munka eszközeiként nevezi meg.

¹⁹ CSEH (1999) i. m. pp. 77-78.

²⁰ Uo. p. 79.

²¹ Uo. pp. 80-83.

²² DOBÁK Imre: Betekintés az állambiztonság 1960-70-es évei nemzetközi technikai kutatás-fejlesztési folyamatainak szerkezetébe. In: Hadmérnök. VII. évf. (2013.) 1. sz. pp. 320-322.

²³ ÁBTL: 80-223/1972. A BM III/III. Csoportfőnökségének ügyrendje

²⁴ ÁBTL: 36-39-4/1972. A BM III/V. Csoportfőnökségének ügyrendje

²⁵ ÁBTL: 005/1972 sz. BM parancs Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról.

²⁶ ÁBTL: BM 10-530/1972. A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje.

²⁷ ÁBTL: 26/1979 sz. BM parancs a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról.

Az operatív technikai rendszabály, mint terminus technicus először az 1971-ben, Benkei András belügyminiszter által kiadott parancsban jelent meg. Természetesen korábban is nagymértékben hagyatkoztak az állambiztonsági szervek az operatív munkát segítő technikai vívmányokra, műszaki berendezésekre, segédeszközökre, módszerekre, melyeket tágabb értelemben operatív technikának nevezhetünk. Az operatív technika rendszeresített formáit az alábbi módon definiálták a belügyi szervek:

„Azon titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek összessége, amelyek a célszemélytől, annak környezetéből, azok tudta nélkül közvetlenül az állambiztonsági és bűnügyi operatív szervek részére technikai eszközök útján adatokat szolgáltatnak, s alkalmazásuk rendjét külön parancs szabályozza.”²⁸

A fontosabb operatív eszközök – mint a telefonos és szobahallgatás és a vizuális adatrögzítő készülékek – hatékonysága, biztonságos és szakszerű alkalmazása, valamint használatuk dekonspirációs veszélyeinek csökkentése érdekében az említett 1971-es parancs óta a nevezett három eszköztípus alkalmazását operatív technikai rendszabályok határozták meg.²⁹

A következő, 1982-es parancs³⁰ pedig a rendszabályok közé sorolta az interlehallgatás 1977-től életbe lépő új rendszerét,³¹ illetve két operatív módszert is megnevezett, a titkos zárnyitást és a dokumentáló fényképezést. Az 1982-es paranccsal létrehozott rendszert tekinthetjük tehát a rendszerváltozás előtt született legátfogóbb és legszéleskörűbb operatív technikai szabályozásnak. Természetesen az operatív technikai rendszabályokon és módszereken kívül is nagy számban használtak az állambiztonsági szervek technikai eszközöket és módszereket. Amennyiben ezekre vonatkozó külön szabályozás nem született – mint például a „K”-ellenőrzésre –, az általános operatív munkára érvényes szabályok és elvek voltak az irányadók, úgy mint a konspirációs szabályzat, vagy az eszközt alkalmazó aleggység ügyrendje.³²

2.2. Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fajtái

Az operatív technikai eszközök speciális szabályozása az 1971-es parancsot megelőzően általában külön parancsokban történt. Azonban már korábban is találunk példát olyan belügyminiszteri parancsra, amely egyszerre több eszközzel is szóltak, mint például a szobahallgatást és a telefonellenőrzést szabályozó 1955-ös belügyminiszteri parancs.³³

Az 1971-es parancs jelentősége szintén nemcsak több eszköz egységes szerkezetben történő szabályozásában rejlik, hanem abban is, hogy ezeket operatív technikai rendszabályként határozta meg: *„Rendszabálynak kell minősíteni azokat a titkos operatív technikai eszközöket, melyek folyamatosan, vagy időszakosan biztosítják a*

²⁸ TURTEGIN Szergej: Állambiztonsági ismeretek (Az állambiztonsági operatív munka alapjai és titkos nyomozati (operatív) eszközei 3. kötet. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. ÁBTL 4.1. A-3046/3, p. 6.

²⁹ ÁBTL:0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról.

³⁰ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról.

³¹ ÁBTL:1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről.

³² TURTEGIN (1976) i. m. p. 5.

³³ ÁBTL: 23/1955. (VII. 30.) parancsa BM parancs.

konspirált lehallgatást, fényképezést, vizuális ellenőrzést.” Az egyes megnevezések az alábbiak szerint jelölték az eszközöket.³⁴

- 3/a rendszabály: telefonlehallgatás
- 3/e rendszabály: szobalehallgatás
- 3/r rendszabály: rejtett fotó, optika, tv

A Horváth István belügyminiszter első terminusában,³⁵ 1982-ben kiadott parancs az új szabályzat létrehozását a külső és belső ellenség aktivizálódásával, a nemzetközi bűnözés terjedésével a bűnöző elemek módszereiben bekövetkező változásokkal, valamint a technika fejlődésével indokolja.³⁶ Az interlehallgatással együtt a parancs az operatív technikai eszközök alábbi négy kategóriáját különböztette meg.³⁷

- 3/a rendszabály: belföldi telefonbeszélgetések lehallgatása;
- I-3/a rendszabály: nemzetközi telefonbeszélgetések lehallgatása;
- 3/e rendszabály: szobalehallgatás (központi berendezésekre kapcsolt helyi rögzítésű ún. helyi vétel), börtönökben alkalmazott, külön engedéllyel telepített 3/e objektumok);
- 3/r rendszabály: rejtett fotó, optika, tv.

Mindemellett az új szabályzatba operatív technikai módszerek két kategóriája is bekerült, melyek az operatív bizonyítékok megszerzésének biztosítását szolgálták:³⁸

- 3/z módszer: titkos behatolás, zárnyitás;
- 3/f módszer: dokumentáló fényképezés.

2.3. A szervezeti szabályozásuk

Az operatív technikát a XX. században a katonai és a belügyi szervek is szervek is alkalmazták, ám végső soron a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének kizárólagos hatáskörébe került. „*A BM bűnüldöző, valamint társszervei... operatív-technikai rendszabályokat és módszereket is alkalmaznak. Ezek az állambiztonsági főcsoportfőnökség kizárólagos hatáskörébe tartoznak.*”³⁹ Ugyanakkor a főcsoportfőnökség operatív-technikai aleggységeinek „szolgáltatásait” meghatározott feltételekkel és eljárási rendben más szervek is igénybe vehették. Az operatív technikáért a főcsoportfőnökségi struktúrára való 1962-ben történt áttérés óta a III/V. Csoportfőnökség felelt, melynek aleggységei a rendszerváltozásig még sok változáson estek át. Az 1982-es parancs operatív technikai szervekként

³⁴ ÁBTL:0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról.

³⁵ Horváth István először 1980 és 1985 között töltötte be a belügyminiszteri pozíciót, majd 1987 decemberétől 1990. január 23-ig szintén ő vezette a belügyi tárcát. Az első terminus az operatív technikai rendszabályokról szóló parancs kiadása miatt, míg a második a rendszerváltozással kapcsolatos események, illetve a Dunagate botrány miatt ld. az utolsó fejezet végén.

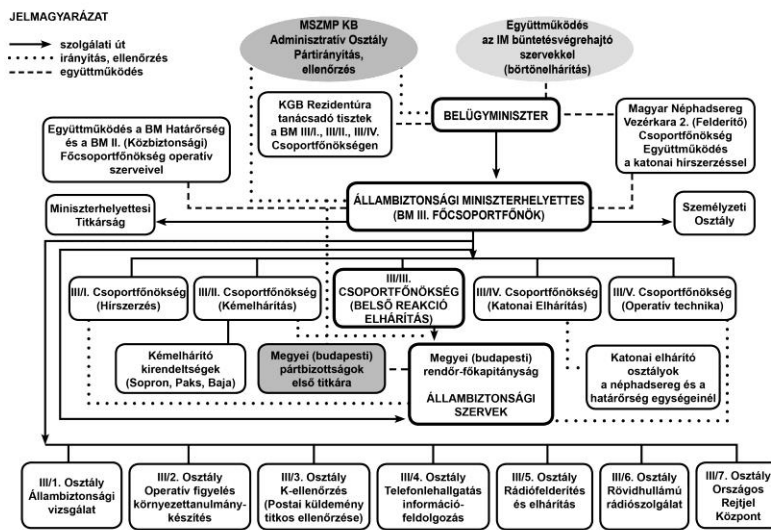
³⁶ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 2. §

³⁷ Uo. 5. §

³⁸ Uo. 6. §

³⁹ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról

határozza meg a BM III/V-1. Osztályt, a BM III/V-3. Osztályt, a BM III/4. Osztályt, valamint az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportokat.⁴⁰

1. ábra: A Belügyminisztérium III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség szervezeti felépítése és együttműködése más szervekkel 1979-ben⁴¹

A BM III/V-1. Osztály⁴² legfontosabb feladata országos hatáskörben a 3/e. és a 3/r. rendszabályok beszerelése és alkalmazása, illetve a rendőr-főkapitányságok operatív-technikai csoportjain zajló munka szakirányítása volt. A III/V-1. Osztály végezte továbbá a műszaki és előkészítő munkálatokat. E feladatok közé tartozott a konspirált behatolási útvonalak műszaki feltételeinek biztosítása; az operatív technikai módszerek alkalmazása; ezek működtetéséhez és védelméhez szükséges „SZT”-állomány⁴³ és műszaki szakértelemmel rendelkező hálózat szervezése, szakmai képzése, politikai nevelése; az anyagigények tervezése és a fogyóanyagok beszerzése, valamint elosztása.⁴⁴

A BM III/V-3. Osztály feladatai közé tartozott a 3/a. és 3/e. rendszabályok központi berendezéseinek üzemeltetése és preventív karbantartása a Belügyminisztérium, a BRFK és a megyei rendőr-főkapitányságok szerveinél; a berendezések és más operatív technikai eszközök közép- és nagyjavításának elvégzése és végeztetése; a

⁴⁰ Uo. 7. §.

⁴¹ DÁVID Ferenc: Történeti visszatekintés a magyar titkosszolgálatokra. In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013. p. 19.

⁴² BM III. Főcsoportfőnökségen működtek a Csoportfőnökségtől független osztályok. ld. ÁBTL:10-530/1972 A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje VI. fejezet, 21-26.

⁴³ A Szigorúan Titkos állományról ld.: ORGOVÁNYI István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. Betekintő V. évf. (2011.) 1. sz.

⁴⁴ ÁBTL: BM 36-39-4/1972. A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség ügyrendje VI. fejezet, 21. (a)-(e).

felhasználó szervek ellátása a hatáskörébe tartozó operatív-technikai eszközökkel, az üzemeltetéshez szükséges anyagok biztosítása, valamint teremerősítési és hangrögzítési feladatok ellátása nagy jelentőségű bizalmas találkozók alkalmával.⁴⁵

A BM III/4. Osztály a csoportfőnökségektől független önálló alegységként, mint a III. Főcsoportfőnökség operatív-technikai ellenőrző szerve működött. Az Osztály 3/a. I-3/a és 3/e. operatív technikai rendszabályok alkalmazása során a telefonállomásokról és a 3/e objektumokról az anyagokat a Lehallgató Központba juttatták. Emellett az Osztály feladatai közé tartozott az országos adattár vezetése, melyben a rendszabályok használatára vonatkozó körülményeket őrizték meg: hol, mikor, kivel szemben, melyik rendszabály és melyik szerv kérésére került alkalmazásra. A BM III/4. Osztály általános feladatköre a rögzítés, illetve a rögzített anyagok feldolgozása volt. A parancs rendelkezései szerint speciális feladatkörének kérdéseiben pedig: „*országos hatáskörrel felügyeletet gyakorol az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok, a BM III/1. Osztálya, valamint a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgáló Osztály munkája fölött*”.⁴⁶

Az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok alatt a Budapesti Rendőr-főkapitányságon, illetve a megyei rendőr-főkapitányságokon működő III/V. csoportokat kell érteni, melyek illetékességi területükön jogosultak voltak a 3/a rendszabály⁴⁷ és a 3/e rendszabály bevezetésére is.⁴⁸ A 3/r rendszabály tekintetében a csoportok illetékességük szerint hatáskörrel rendelkeztek, azonban a rendszabályt álcázó eszköz beszerelésére országos hatáskörrel a BM III/V-1. Osztály rendelkezett.⁴⁹ A BM III/V-1. Osztály hatáskörébe tartozott a 3/z és 3/f módszerek bevezetése is, azonban ezt a csoportok is végezheték, amennyiben megfelelő eszközök rendelkezésükre álltak.⁵⁰

Az operatív-technikai rendszabályok üzemeltetését, kezelését, valamint az operatív-technikai módszerek alkalmazását a központi üzemeltetésű objektumok esetében a BM III/4. (önálló) Osztály, a BM III/V-3. Osztály és az operatív-technikai információfeldolgozó csoportok végezték. A helyi üzemeltetésű és kezelési objektumok esetében pedig a fentiek mellett a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgáló Osztálya, a rendszabály alkalmazását engedélyező szerv és a BM III/V-1 Osztály járt el.⁵¹

Bár az operatív-technikai rendszabályok és módszerek alkalmazása az állambiztonsági szervek kizárólagos hatáskörébe tartozik, meghatározott feltételekkel és körülmények között más szervek – mint például a II. Főcsoportfőnökség irányítása alatt álló bűnüldöző szervek és a Honvédelmi Minisztérium kötelékében működő MNVK 2. Csoportfőnökség – igényeit is ki kellett elégíteni.⁵² A rendszabályok és módszerek bevezetését nemcsak az egyéb bűnüldöző szervek és az MNVK 2. Csoportfőnökség általi igény esetén, hanem az állambiztonsági szervek számára is szigorú eljárási rend szabta meg, ami a

⁴⁵ ÁBTL: BM 36-39-4/1972. A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség ügyrendje VI. fejezet, 23. (a)-(d).

⁴⁶ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 38. §

⁴⁷ Uo. 32. §

⁴⁸ Uo. 37. §

⁴⁹ Uo. 96-97. §

⁵⁰ Uo. 114-115. §

⁵¹ Uo. 8. §

⁵² SASVÁRI Endre: Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fogalma, alkalmazásuk célja és módja (ideiglenes jegyzet). 1986. ÁBTL 4.1. A-3968. 5.

dekonspiráció elkerülését, illetve az operatív technika hatékony és célszerű használatát szolgálta. A rendszabály vagy módszer engedélyezésének és bevezetésének igénylésére az egyes szervezetek szolgálati jegyet kellett benyújtaniuk, a bevezetést pedig a rendszabály és módszer típusától, az ügy érzékenységtől függően a belügyminiszter, az államtitkár, az állambiztonsági miniszterhelyettes, az operatív szervek vezetői központi szerveknél a beosztott osztályvezetőig, míg területi szerveknél a rendőrfőkapitány bűnügyi és állambiztonsági helyetteséig.⁵³

2.4. Az alkalmazási körük

Az operatív-technikai rendszabályok és módszerek alkalmazási körét részletesen kifejti az 1982-es belügyminiszteri parancs.⁵⁴ Az elsődleges alkalmazási területet az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájáról szóló szabályzatban találjuk.⁵⁵ A szabályzatban az operatív-technikai eszközök konkrétan a bizalmas nyomozásnál kerülnek nevesítésre, az előzetes ellenőrzésnél kevésbé drasztikus eszközök szerepelnek, mint a hálózat, a környezettanulmányozás, a krimináltechnikai eszközök, illetve azok az eszközök, amelyeken keresztül a bűncselekményre utaló információ felszínre került. Az egyik legalapvetőbb kombinációról, a rendszabályok és módszerek hálózati operatív feladatok során történő alkalmazásáról a már említett, állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzatban rendelkeznek.⁵⁶

Operatív technikai rendszabályok és módszerek alkalmazásra kerülhettek olyan objektumokban, amelyekről az állambiztonsági szervek feltételezték, hogy nyílt, szervezetszerű működésük során leplezett módon az állambiztonsági érdekeket sértő tevékenységet folytatnak. Ilyen objektumok lehettek nyugati külképviseletek, de figyelmet igényeltek a hétköznapi tevékenységgel fedett rezidensi hálózatok is, melyek bizalmas információkat igyekeztek megszerezni. Emellett az ellenőrzés célkeresztjébe kerülhettek egyházi, vagy kulturális objektumok is, melyek alkalmasak voltak a politikai diverzió előmozdítására, vagy a pártállam számára káros politikai tartalom terjesztésére. Emellett általában az állam- és szolgálati titok védelmére alkalmazható volt az operatív technika, ha e titkok megsértésére, illetve ennek veszélyére utaló konkrét és ellenőrzött információk állnak rendelkezésre.

Az objektumok mellett azonban célszemélyek priusza is okot adhatott az operatív technika alkalmazására. A társadalomra különös veszélyt jelentő személyek közé tartoztak az „F” dossziésok és a veszélyes bűnözők. Az „F” dossziét, vagyis figyelő dossziét 1960-ban vezették be,⁵⁷ és általában korábbi kompromittáló adatok, majd a későbbi ellenséges magatartás alapján nyitották meg politikai szempontból veszélyes személyek tevékenységének, viselkedésének, környezetének és kapcsolatainak állandó ellenőrzésére. A dosszié tartalmazta a más szervektől szerzett információkat,

⁵³ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 15-21. §

⁵⁴ Uo. 9. §

⁵⁵ ÁBTL: BM 10/1973. sz. parancs Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozásáról

⁵⁶ ÁBTL: 005/1972 sz. BM parancs Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról

⁵⁷ ÁBTL: BM 4/1959 sz. főosztályvezetői parancs

a környezetanulmány eredményeit, a hálózati jelentéseket és egyéb operatív eszközzel készült iratokat, valamint az értékelő, elemző jelentéseket.⁵⁸

A bűnelkövetők ellenőrzése az elítéltek esetében a büntetés-végrehajtási intézetekben a büntetés időtartama alatt, az állambiztonsági és bűnügyi szerveknél az őrizet ideje alatt, illetve az előzetes letartóztatás alatt is zajlott. Az operatív technika alkalmazásának célja a fogvatartottak ellenőrzése, bűnös szándékaik, terveik leleplezése, eltitkolt bűncselekményeik kiderítése volt. A börtönelhárításért a BM III/1. Osztályon működő III/1.-F. Alosztály felelt.⁵⁹

Az operatív-technikai rendszabályokat és módszereket elsősorban a III/III Csoportfőnökség akciói során vetették be, azonban a II. Főcsoportfőnökség alá tartozó rendőrség is használhatta őket, amikor a bűncselekménnyel és az elkövetőkkel kapcsolatban ellenőrzött információkkal rendelkeztek. De az eszközöket olyan esetben is használhatta a BM ORFK, illetve az alárendelt szervei, amikor a bűncselekmény ismeretlen elkövetőjének felderítése kiemelkedő fontosságú volt. Az operatív technikát tehát nemcsak a III. Főcsoportfőnökség operációi során, és nem csak államellenes bűncselekmények és politikailag veszélyes elemek ellen, hanem „rendkívüli eseményeknél” közrend elleni bűncselekmények megakadályozására is használták.⁶⁰

2.5. Az alkalmazásuk folyamatának munkaelemei

Az operatív technikai rendszabályok alkalmazása a technikai eszköz célhelyre történő bevezetésétől a kiszerezésig tartott. Ennek tartamára a parancs nyolc egymásra épülő munkaelemet határoz meg: (a) bevezetés, (b) bekapcsolás, (c) rögzítés, (d) figyelés (e) feldolgozás, (f) az információ felhasználása, (g) kikapcsolás és a (h) kiszerezés.⁶¹

Az első munkaelem értelemszerűen a (a) *bevezetés*, ami a technikai eszköznek a célhelyre történő bejuttatása és az illetékes operatív-technikai szervvel való összeköttetés megteremtése, melynek következtében a kép, vagy a hang, vagyis a jelek a BM III/V. Csoportfőnökség, illetve a megyei rendőr-főkapitányságokon működő operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok technikai berendezéseire kerül. A bevezetés megteremti az operatív ellenőrzés technikai feltételeit.

A második lépés a (b) *bekapcsolás*, amely során a jel, vagy hang konkrétan a rögzítő-figyelő berendezésekre kerül. Ez történhet helyi vétellel, amikor a helyszínen, vagy a közvetlen közelben található konspirált objektumban található a vevő készülék, de a telefonos lehallgatás során a hanganyag közvetlenül a Lehallgató Központba is futhat, ahol a BM III/V. Csoportfőnökség, a BM III/4. Osztály készülékeire kerül, de rögzítésre kerülhet a megyei rendőr-főkapitányságokon működő operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok berendezéseire is. A (a) *bevezetéssel* válik „élővé” a vonal, ami megnyitja a lehetőséget a következő munkaelem, a *rögzítés* előtt.

A (c) *rögzítés* során a Lehallgató Központban - vagy a helyi vétel esetén a BM III/V. Csoportfőnökség és az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok

⁵⁸ PETRIKÉ VÁMOS Ida: Iratok a Történelmi Hivatalban. In: GYARMATI György (szerk.): *Trezor 1. – A Történelmi Hivatal évkönyve*. Történelmi Hivatal, Budapest, 1999. p. 52.

⁵⁹ ÁBTL: BM 34-13/161972: A Belügyminisztérium III/1 Osztály Ügyrendje.

⁶⁰ ÁBTL: 34-13/16/1972. A Belügyminisztérium III/1. Osztály Ügyrendje.

⁶¹ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 10. §

közreműködésével – az adatok az operatív-technikai szerv berendezésén tárolásra kerülnek, ami a telefonlehallgatás során automatikusan, a szoba- és helyiséglehallgatás során az érintett szerv közreműködésével történik. A bekapcsolt állapotban lévő rendszabály működése során lehetőség nyílik a *(d) figyelésre* is, ami a célhely eseményeinek és beszélgetéseinek élő figyelemmel kísérést jelenti. A figyelés lehetőséget nyújt az akciók során a reagálásra, valamint a hálózati funkcióval való kombináció során bővíti a beavatkozás lehetőségeit. Az ötödik munkaelem a *(e) feldolgozás*, ami alatt a technikai berendezésekre került információk írásbeli adminisztrációját, valamint jelentésbe foglalását kell érteni.

A hatodik munkaelem az *(f) információ felhasználása* volt. A rendszabály által megszerzett majd feldolgozott információk alapján készített jelentéseket az operatív szervek értékelték, illetve próbálták meg felhasználni a nyomozási és bizonyítási folyamatban. A jelentésekből a megfigyeltekre nézve kompromittáló adatokhoz juthattak az operatív szervek, amely alapot adhatott a hálózatba való beszerzésükre, vagy elegendő bizonyítékul szolgálhatott nyílt nyomozati eljárás és büntetőeljárás kezdeményezéséhez. Azonban nemcsak a megfigyeltről juthattak bizalmas információkhoz az operatív szervek, hanem annak rejtkehelyéről, ismerősi köréről is, amivel rendszerint jó esély nyílt újabb ellenséges veszélyes elemek leleplezésére, valamint az ellenük való operatív intézkedések lehetőségeinek feltérképezésére.

A hetedik munkaelem a *(g) kikapcsolás* volt, ami alatt az operatív-technikai eszközök működésének ideiglenes szüneteltetését kell értenünk. Az eszközök kikapcsolását több tényező is indokolhatta, ezek közül a legáltalánosabb és legkézenfekvőbb az operatív akció terv- és menetrendszerinti megtörténte. Vagyis miután a szükséges információ rendelkezésre állt, a kikapcsolással történt meg az utolsó munkaelem, a kiszereles előkészítése. Azonban előfordulhatott az is, hogy a kikapcsolás után az eszközt újra működésbe helyezték, például ha a megfigyelt személy huzamosabb ideig távol tartózkodott. Mindemellett meghibásodás, illetve súlyos dekonspirációs veszély esetén is ki kellett kapcsolni az eszközöket. Amennyiben a veszély, vagy a technikai probléma elhárult, az eszközt újra bekapcsolták, és újra alkalmazták, az akció pedig ismét végighaladt a fent ismertetett fázisokon. Végül a kikapcsolást a *(h) kiszereles* követte, vagyis megtörtént a bevezetett operatív-technikai eszközök végleges kivonása.

2.6. A konspiráció jelentősége

Az állambiztonsági szolgálatok munkája általában véve is rendkívül kényes tevékenység volt, a konspiráció pedig alapvető fontosságúnak bizonyult, melynek betartása érdekében a III. Főcsoportfőnökség története során több konspirációs szabályzat is született. Ezen szabályzatok általános megközelítésén felül az 1982-es parancs külön rendelkezéseket is szentel a kérdésnek. A rendszabályok és módszerek sikeres alkalmazása, a dekonspirációs veszély elkerülése, illetve a rendszabályok védelme az operatív-technikai és a felhasználó szervek közti szoros együttműködést kívánta meg. Az állambiztonsági szervek munkáját általában is meghatározta a BM III. Főcsoportfőnökségének Konspirációs Szabályzata,⁶² azonban az 1982-es parancs is foglalkozik a kérdéssel, amely kitért a szabályok

⁶² ÁBTL: 3/1980 BMh parancs a BM III. Főcsoportfőnökség konspirációs és biztonsági szabályzatának kiadásáról.

szigorú betartására, a bekövetkezett dekonspiráció esetén teendőkre, illetve a megszerzett anyagok védelmét a felhasználás során.

Az operatív-technikai rendszabályok vagy módszerek útján keletkezett adatokat, anyagokat, jelentéseket, egyéb dokumentumokat, illetve ezek kivonatait, másolatait „Szigorúan titkos!” és „Különösen fontos!” minősítéssel kellett ellátni.⁶³ Emellett az operatív-technikai rendszabályok alkalmazását igénylő operatív szervek, a szakszolgálati szervek vezetői és beosztottai kötelesek voltak biztosítani a konspirációs szabályok szigorú betartását, az operatív-technikai eszközök és azok titkos adatainak védelmét a munkaszervezés, a létesítés, az üzemeltetés, a feldolgozás és a megszüntetés során. Amennyiben az operatív technikát veszélyeztető dekonspiráció vagy dekonspirációs lehetőség merült fel, a BM III/4. Osztály és az üzemeltető szerv vezetője köteles volt az érintett operatív szerv és a BM III/V-1. Osztály vezetőjét haladéktalanul értesíteni és a szükséges intézkedéseket együttesen megtenni. Az operatív-technikai rendszabályok útján keletkezett anyagok rögzítése, feldolgozása, ellenőrzése, továbbítása, operatív felhasználása, az azokba való betekintés során biztosítani kellett a rendszabály és az anyagok szigorú védelmét.⁶⁴ A dekonspirálódott eszközök visszaszerzése érdekében az operatív szervek minden lehetséges módszert igénybe vehettek.⁶⁵

3. Az operatív technikai rendszabályok speciális jellemzői

3.1. A 3/a rendszabály

A 3/a operatív-technikai rendszabály a belföldi telefonos lehallgatást jelölte. Ennek lényege, hogy a célszemély készülékén folytatott beszélgetések konspirált rögzítése anélkül, hogy a telefonos kapcsolatban lévő személyek ezt bármilyen módon észlelnék. A lehallgatás lehetséges volt a fővonalas és az ikerkészülékeknél is, illetve végső esetben, jelentős többletmunkával megoldható volt a vállalati, hivatali alközpontok mellékállomásairól is.⁶⁶ Egyúttal a telefonlehallgatás jelentős eszköznek bizonyult a titkos behatolási akció biztosítására.⁶⁷

A fővonalas készülékek esetében a telefonközpont és az előfizető telefonberendezése közvetlen összeköttetésben volt. A vezetéken csak az előfizető hívószáma és készüléke üzemelt. Az ikervonalas rendszer a telefonközponttól az előfizetők lakó- vagy telephelyének közelében fekvő postai kábel végéig működött fővonalúként. A fővonal végén egy leválasztó berendezést szereltek fel, amely az előfizetők készülékeihez külön-külön létesített összeköttetést, és a telefonkészülékek külön-külön hívószámmal működtek. Az alközponti mellékállomások közbeiktatott telefonközponton keresztül csatlakoztak a postai távközlési rendszerhez. Ezek olyan intézményeknél, vállalatoknál és hivataloknál működtek, ahol az épületen belüli beszélgetések voltak jellemzőek.

⁶³ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 137. §

⁶⁴ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 133-135. §

⁶⁵ Uo. 140§.

⁶⁶ SASVÁRI (1986) i. m. p. 10.

⁶⁷ Uo. p. 8.

A telefonkészülékek a magyar postai szabványhoz kötődtek. A táplálás módja szerint két típus volt jellemző, az LB. rendszerű készülékek⁶⁸ és a CB rendszerű készülékek.⁶⁹ Az LB. rendszerű készülékek nem a központból kapták a táplálást, hanem a készülék mellett elhelyezett telepről, a csengető feszültséget pedig a készüléken belül található induktorról fejlesztették. Ezen típus alkalmazására a hadseregnél használt tábori telefon hozható fel példaként. A CB. rendszerű készülékek pedig a városon belüli főközponthoz, vagy automata, illetve félautomata alközpontokhoz kapcsolódtak. A beszélgetés lefolytatásához szükséges tápláló feszültséget és a csengető feszültséget a központi berendezés biztosította.⁷⁰

Míg a telefonos lehallgatást az állambiztonsági szervek eredetileg a telefonvonalakhoz kapcsolt saját kábelhálózaton keresztül végezték,⁷¹ az 1970-es évek közepétől lezajlott a telefonos lehallgatórendszer rekonstrukciója. 1975-től bevezetésre került az „Ipoly” fedőnevű rendszer, amely összességében központosította és egyszerűsítette a telefonlehallgatást. A III/V. Csoportfőnökség eszközeiről készült törzslapkivonatok szerint kifejezetten az Ipoly rendszerhez 1979 és 1982 között beszerzésre került (legalább) egy I-023-01 jelzésű felvevő magnetofon,⁷² egy I-024-021 jelzésű lejátszó magnetofon,⁷³ egy I-022270 jelzésű rendezőszekrény,⁷⁴ egy I-028-02 jelzésű törlő magnetofon,⁷⁵ egy I-023-03 jelzésű gyorstekerceselő magnetofon,⁷⁶ egy kezelőasztal,⁷⁷ melyhez AKG 40/4 típusú fejhallgató és egy CB 76 MM típusú telefon is tartozott, végül pedig egy központi egység.⁷⁸ A központi egységhez tartozott továbbá egy darab I-022-04 C jelzésű dátumgép, egy darab I-022-09 C felügyeleti egység, hat darab I-022-21 A áramadapter, négy darab I-022-21 jelzésű élővonal alkalmazáshoz tartozó áramadapter, egy I-022-22 C vonali modul, egy erősítő, egy tápegység és egy vonali jel elválasztó.

⁶⁸ Egyes LB. rendszerű készülékek műszaki rajzát és leírását ld.: IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956. pp. 15-19.

⁶⁹ Egyes CB. rendszerű készülékek műszaki rajzát és leírását ld.: IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956. pp. 19-39.

⁷⁰ TURTEGIN (1976) i. m. p. 17.

⁷¹ Uo. p. 10.

⁷² ÁBTL1.11. III/V. Csfség 232d. 1967-89. p. 22.

⁷³ Uo. p. 25.

⁷⁴ Uo. p. 28.

⁷⁵ Uo. p. 29.

⁷⁶ Uo. p. 31.

⁷⁷ Uo. p. 49.

⁷⁸ Uo. p. 48.

2. ábra: Telefonközpont (illusztráció)⁷⁹

3.2. Az I-3/a rendszabály

A technika fejlődése lehetővé tette a legális és illegális nemzetközi kapcsolatok élénkülését szükségessé tette az interhallgatás bevezetését. Nemcsak a rezidenci hálózatoktól és kémektől tartottak az állambiztonsági szervek, az 1970-es évektől gyors ütemben nőtt a határforgalom. Az Ausztriából érkező beutazók száma meghaladta a 800 ezret 1979-ben, ami másfélszerese volt az előző évi számnak, míg a Magyarországról Ausztriába kiutazók száma is több mint másfélszeresére nőtt 1978-hoz képest.⁸⁰

A legális ki- és beutazók növelték a diverzió veszélyét és közelebb hozták, vagy közvetlenebbé tették a nyugati impulzusokat a Magyar Népköztársaság állampolgárai számára, de az illegális határon átnyúló tevékenységek is nagyobb figyelmet igényeltek, mint a valutaüzérkedés, a csempészés, illetve egyéb közrend és állam elleni bűncselekmények. Az értelmiségi ellenzék is igyekezett felvenni a kapcsolatokat a nyugati sajtóval, a Szabad-Európa Rádióval, esetleg a hazai nyomdában ellenséges tartalom miatt betiltott írásait megpróbálták külföldre csempészni és ott publikálni, amiből időnként nem kívánt nemzetközi botrány is kerekedett, mint például Haraszi Miklós, vagy Konrád György esetében:

„A Konrád-Szelényi-Szentjóni ügyet nagy szenzációval táltták, felelevenítették a Haraszi ügyet /a Szabad Európa Rádió részleteket közöl a „Darabbérből”/, s az egészet ismét felhasználták kulturális politikánk támadására, a vonal „megmerevedésének” bizonyítására.”⁸¹

Nemcsak a gomba módjára szaporodó értelmiségi körök tagjait kellett figyelniük az állambiztonsági szerveknek, hanem a ma már jelentéktelennek tűnő, de akkoriban politikailag ellenséges tartalmakat is. Például ha Győr-Sopron megyében polgári

⁷⁹ RACSKÓ Péter - VAJSZ Tivadar: E-kommunikáció. Károly Róbert Főiskola, Budapest, 2012. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0010_09_E_kommunikacio/2569/objects/il_0_mob_9686/kep_09_02_09_01.jpg (Letöltés ideje: 2018.03.02.)

⁸⁰ SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata – A Vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012. p. 57.

⁸¹ MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály Ag./870/7.

bejelentés alapján az állambiztonsági szervek egy ellenséges falfirkáról, vagy röpcéduláról vettek tudomást, társadalmi kapcsolatok mozgósítása, környezettanulmányozás, „K”-ellenőrzés is következhetett, majd ha indokolt volt akár az interlehallgatás is.

Az interlehallgatást az I-3/a rendszabály operatív technikai rendszabály jelölte, mely az országhatáron átívelő telefonhívások ellenőrzését, szükség esetén a telefonbeszélgetések rögzítését jelölte. A nemzetközi lehallgatás 1977-ben került bevezetésre és az automata, valamint félautomata rendszerbe bekapcsolt nemzetközi távbeszélő hálózatban az előre figyelésre megadott kapcsolási számokat tudta ellenőrizni. Ezek az ismert külföldi telefonszámokra belföldről indított és külföldről belföldre irányuló hívásokat is magukba foglalták, kivéve a kishatárforgalmi összeköttetéseket.⁸²

Az I-3/a rendszabály lehetővé tette a külföldi telefonállomások hívásainak kiválasztását és rögzítését, az ismert ellenséges szervek telefonállomásainak ellenőrzését, az ezekre irányuló hívások felderítését, valamint az ismert illegális találkozóhelyek telefonállomásai felé irányuló hívások és az ezekről folytatott beszélgetések felderítését és rögzítését. Lehetőség nyílt továbbá a bizalmas nyomozás alá vont magyar és külföldi állampolgárok ismert külföldi számokra irányuló hívásainak ellenőrzésére, amennyiben 3/a rendszabály bevezetése nem volt szükséges, vagy a körülmények és a már megszerzett információk arra utaltak, hogy nem 3/a rendszabállyal ellenőrzött állomásról eszközölnek hívásokat.

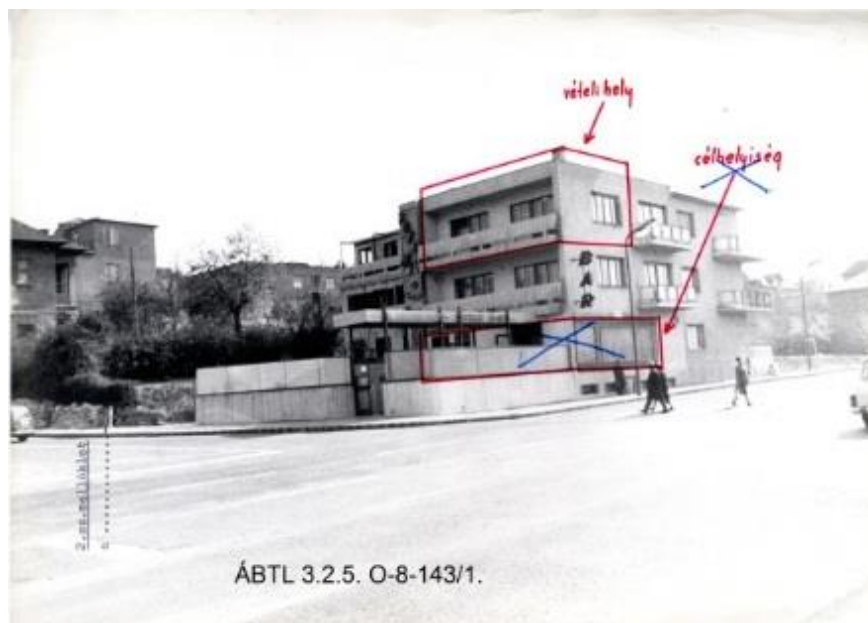
Szintén nem tették szükségessé a 3/a rendszabály bevezetését azok az esetek, amikor a célszemély vonatkozásában csak a hívás rögzítése volt a cél, ilyenkor az I-3/a rendszabály alkalmas volt a Magyarországra irányuló külföldi hívások kiválasztására és rögzítésére is. Végül a célszemély által hívott állomás azonosítása is lehetséges volt a nemzetközi tudakozó szolgálat által, ám ez magában hordozta a dekonspiráció nagyobb veszélyét.⁸³

3.3. A 3/e rendszabály

A 3/e rendszabály alkalmazásával egy szoba vagy helyiség lehallgatását végezték. Az eljárás során az állambiztonsági szervek a társadalmi kapcsolatokkal való egyeztetés, illetve környezettanulmányozás és figyelés után helyezték el a lehallgatókészüléket olyan vételi helyiségekben, amelyek a hálózat számára a konspiráció elvét betartva biztonságosan nem volt megfigyelhetőek. A hang rögzítése pedig általában egy a közvetlen közelben lévő konspirált lakásban történt.

⁸² ÁBTL:1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről.

⁸³ SASVÁRI (1986) i. m. p. 9.

3. ábra: Szobahallgatás helyszíni terve⁸⁴

A rendszabály telepítésére műszaki szempontból három különböző megoldás is létezett. A megfigyelt helységbe telepített mikrofon által vett jel továbbítása történhetett vezetékes, vezeték nélküli és kombinált módszerrel is. A vezetékes módszer alkalmazására a körülmények figyelembe vételével élővonalas és különvonalas kivitelezéssel kerülhetett sor. Az élővonalas megoldásra azokban az esetekben volt lehetőség, amikor a megfigyelt lakásba a postai telefonrendszerre telefonkészülék volt bekötve. Ez esetben a helyiséglehallgatás eszközeit a telefonkészülékbe rejtették és építették be. A különvonalas megoldásra akkor kerülhetett sor, ha a megfigyelt lakás közelében postai elosztószekrény áll rendelkezésre. A célhelyiségbe beépített mikrofonból elvezető kábelon keresztül jutottak az információk az elosztószekrényig, onnan pedig postai vonalon a Lehallgató Központba. A vezeték nélküli megoldásra általában akkor került sor, amikor a rendszabály bevezetésére rövid idő állt rendelkezésre. Ezekben az esetekben telepről működtetett eszköz került beszerelésre stabil, vagy mobil kialakítással. A stabil kialakítás során a mikrofon és az adó valamilyen lakberendezési tárgyba került beépítésre, a mobil kialakítás során mozgatható használati eszközökbe, mint például egy hamutartó, egy golyóstoll, vagy egy kézításka. A kombinált megoldás esetén mikrofont és az előerősítőt konnektorba vagy világítótestekbe építették be az állambiztonsági szervek, a vételi hely pedig a helyiséghez tartozó transzformátorház körzetében került kialakításra, és az úgynevezett „Meduza” berendezéssel történt meg a hangjelek rögzítése.⁸⁵ A rendszabály bevezetéséhez használt eszközök a mikrofon, az előerősítő, a rádióadó, a vívőfrekvenciás adó és a végerősítő voltak. A hangot elektromos jelekké

⁸⁴ TAKÁCS Tibor: Egyszerű történet - A „Tanya” fedőnevű K-lakás. Betekintő, IX. évfolyam 1. szám, Budapest, 2015. p. 4.

⁸⁵ SASVÁRI (1986) i. m. pp. 11-13.

alakító mikrofonok a lehallgatás elsődleges elemei voltak. Az állambiztonsági szervek használhattak szén-mikrofont, kristály-mikrofont, kondenzátor mikrofont, vagy mágneses mikrofont. Ez utóbbi volt a legelterjedtebb. Az előerősítők a mikrofon által elektromos jellé alakított hangot juttatták vezetékre, vagy a térbe. Az ellenőrzések biztonságát növelhette a célhelyiség és a vevő helyiség közötti nagy távolság, ami megkövetelte az előerősítők használatát. Ezek közül a tranzisztoros típusúak voltak a legelterjedtebbek, melyek kis méretük révén könnyen rejthetőek voltak. A rádióadók a mikrofon által felfogott és az előerősítő által felerősített hangot rádióhullámok segítségével juttatták el a figyelőhelyre, lehetővé téve a vezeték nélküli kapcsolatot. Különböző típusaikat a térerő, a frekvenciatartomány határozta meg, üzemeltetésük lehetett telepes, vagy hálózaton keresztüli. A vívőfrekvenciás adók a konspiráció elve miatt váltak jelentőssé, hiszen – míg a rádióadók a jelet nagy távolságra sugározták, amit végső soron bárki foghatott – a jelet vezetékre sugározta, ami a lehallgató helyre továbbította az információkat. Utolsó lépésként a Lehallgató Központban található végerősítők felfogták, felerősítették és rögzítésre alkalmassá tették a jeleket.⁸⁶

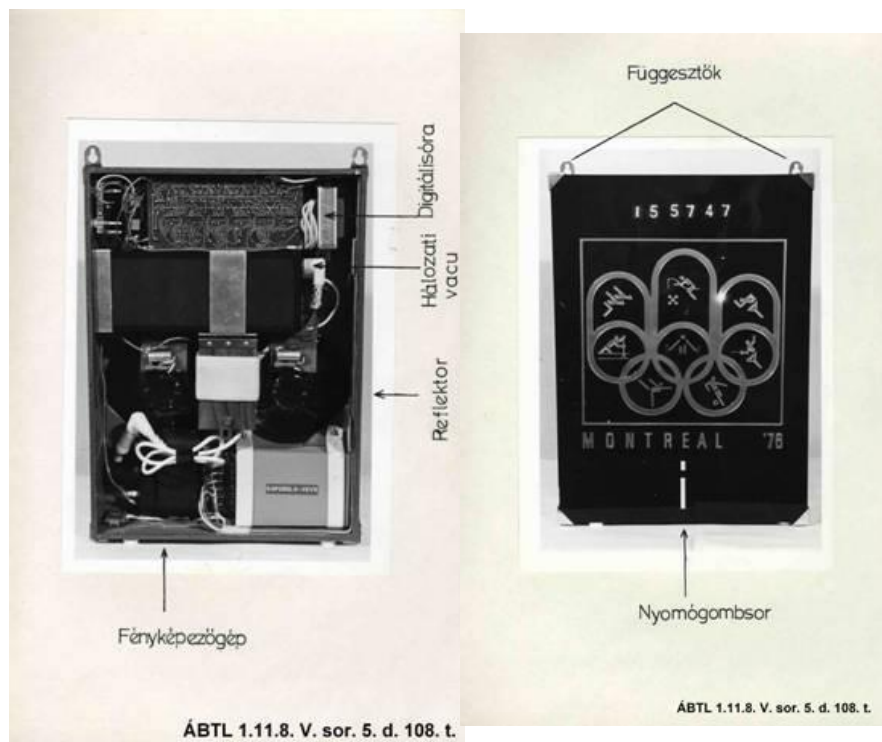
3.4. A 3/r rendszabály

A 3/r rendszabály alkalmazásával az állambiztonsági szervek rejtett fotó- és optikai eszközök révén juthattak a megfigyelttel kapcsolatos bizalmas és kompromittáló információkhoz. A fotótechnika egy a hálózati funkciókkal való kombinációkra tipikusan alkalmas eszköz volt, így az ügynökök révén a mobilitás illetve a megfigyelt személyek követésének képessége is jellemezte, azonban stabil optikák helyiségekbe való beszerelése is gyakori volt.

A hálózattal való kombinációk végrehajtására egyszerűbb kompakt eszközöket használtak, melyek fedésére többféle megoldás is létezett. Ezek a hétköznapiakban használt eszközökhöz egyébként hasonló készülékek, valamilyen mechanikus szerkezet segítségével kerültek beépítésre kis táskákba, esernyőkbe.

Bár mozgó eszközként is elterjedt az optikai eszközök használata, rendszabálynak az objektumokban rögzített eszközökkel való megfigyelés volt tekinthető elsősorban, amely kevésbé kapcsolódott a hálózati funkcióhoz. Az eljárást ez esetben is alapos megfigyelés előzte meg, amely során felderítették a gyanús személyek szokásait, kikérték a hatóságoktól a lakás alaprajzát, vizsgálták a rendszabály bevezetésének technikai és operatív lehetőségeit, egyúttal igyekeztek feltérképezni a dekonspiráció lehetséges veszélyeit.

⁸⁶ TURTEGIN (1976) i. m. pp. 18-22.

4. ábra: A III/V-2. Osztály beosztottja által tervezett digitális falórának álcázott optikai eszköz.⁸⁷

A rendszabály működtetése során az állambiztonsági szervek számos optikai eszközt alkalmazhattak.⁸⁸ Az *optikai figyelőcsövek*, vagy más néven fotoszondák olyan eszközök voltak, melyek optikai lencserendszer révén továbbítottak képet a célhelyiségből a figyelőhelyiségre. Az optikai figyelőcsövek fényképezőgépekhez, filmfelvevőkhöz és TV-kamerákhoz is csatlakoztathatók voltak.⁸⁹ Bár biztonságosnak számítottak, hátrányuk volt, hogy az írott szöveg olvasható továbbítására nem voltak alkalmasak.

Az állambiztonsági szervek által használt *fényképezőgépek* általában közforgalomban kapható készülékek voltak. Például a III/I. Csoportfőnökség leggyakoribb legális eszközei Olympos OM-1, a Robot Star, a Minox, a Tessina fényképezőgépek és a Super-8 filmfelvevők voltak.⁹⁰ Ezeket optikai figyelőcsővel, vagy álcázóberendezés mögött lehetett működtetni. A *filmfelvevők* használata lassabban terjedt el. Ezek a készülékek képesek voltak az eseményeket mozgóképként filmszalagra rögzíteni, majd visszajátszható, ezáltal lehetőséget

⁸⁷ MÜLLER Rolf: A fotótechnika alkalmazás a politikai rendőrségen. Betekintő IV. évf. (2010.) 3. sz. p. 11.

⁸⁸ TURTEGIN (1976) i. m. pp. 31-33.

⁸⁹ GERGELY Attila: Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. ÁBTL AB 842. p. 66.

⁹⁰ KÜHL György: A hírszerzés operatív technikája. BM III/I. Csoportfőnökség, Személyügyi és Kiképzési Osztály. 1978. ÁBTL 4.1. A-3005/34 (BM 67-16-681/1978) pp. 9-20.

biztosított a mélyebb elemző munkára. A *TV-kamerákkal* pedig lehetséges volt az események élő, folyamatos figyelése. Mivel ezek az eszközök kábelkapcsolattal tudták az adatokat továbbítani, rejtésük komoly nehézségekbe ütközött. A *képmagnók* a TV-kamera által felfogott eseményeket rögzítették videoszalagra. A *filmvetítő* eszközök az anyagok rögzítés utáni visszajátszását és értékelését tették lehetővé. Rossz fényviszonyok, illetve sötétben végrehajtott operáció esetén lehetőség nyílt *fényforrások*, *villanók* bevetésére, melyeket a helyszínen is hálózatról működtettek, az infratechnika révén pedig a megfigyelték számára észlelhető fényt nem bocsátottak ki.

A rendszabály működtetésének tipikus eszközei és módszerei mellett, szükség lehetett a 3/z és 3/f módszerekre. Ha máshogy nem volt megoldható a rendszabály beszerelése, az állambiztonsági szerveknek titkos zárnyitást kellett alkalmazni a műszaki feladatok elvégzéséhez. A kulcsmintavétel és a zárnyitást követően történt meg az eszköz és az adókészülék telepítése, amit általában a falban, vagy valamilyen fedő tárgyban helyeztek el, és rákapcsolták a hálózatra. A vevőkészülék pedig egy a közvetlen közelben található konspirált lakásban, vagy objektumban került elhelyezésre és az operatív szerv állománya kezelte őket. A zár nyitásához és visszazárásához a szerszámkészletet tartalmazó akciótáskát használtak, illetve közforgalomban alkalmazott egyszerűbb tárgyakat is.⁹¹

4. Az operatív technikai módszerek szabályozása és jellemzői

Az operatív technikai módszerek olyan eljárások voltak, melyek az operatív-technikai rendszabályok működését és gyakorlati használatát segítették. Az operatív-technikai módszereket alapvetően az különbözteti meg a már tárgyalt négy rendszabálytól, hogy az operatív-technikai eszközökkel ellentétben ezek nincsenek tartósan jelen a megfigyelt objektumban, nem építik be őket, illetve az alkalmazásukhoz nem szükséges bontás, álcázás, rejtés, kívülről történő irányítás és kapcsolatfenntartás. Az operatív-technikai módszerek nem közvetlenül az információ megszerzését szolgálják, hanem az operatív technikai eszközök alkalmazásainak feltételeit teremtik meg, illetve az akadályait kiküszöbölik. Ezek két alapvető formája a titkos zárnyitás, és a dokumentáló fényképezés.

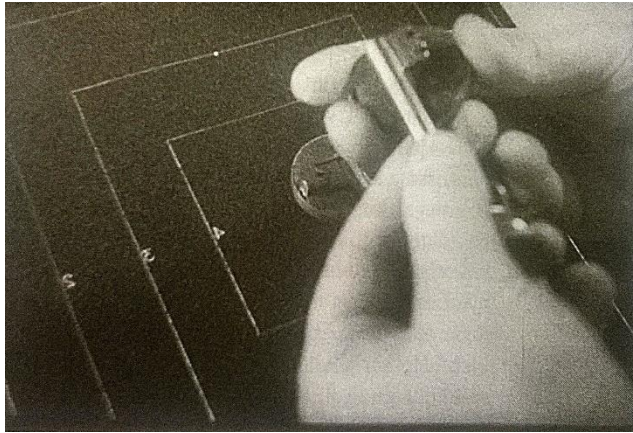
4.1. A 3/z módszer

A 3/z operatív technikai módszer jelölte a titkos zárnyitást és behatolást, ami a kivitelezést tekintve egy szerteágazó beavatkozás volt, egyúttal széleskörű műszaki szakértelmet igényelt. A célhelyiségbe történő bejutásnak a módszer alkalmazását követően is észrevétlennek kellett maradnia, a beavatkozást követően mindent vissza kellett zárni és mindennek helyre kellett állítani az eredeti állapotát. A célhelyiségek nyitása és visszazárása mellett a 3/z módszer számos más akadályt is képes volt leküzdeni.

A célhelyiségben található zárok, lakatok és páncélszekrények felnyitása mellett a műszaki személyzet segédkezett viaszpecsét, plombák és fóliahegesztéssel zárt tárgyak és csomagok bontásánál. A számkombinációs zárok, vagy más rendszerű kazetták nyitását és zárását speciális eszközzel is megkísérelhették, amennyiben nem állt rendelkezésre a számkombináció, vagy a kulcsminta. A kulcsmintavevő és lenyomatkészítő eszközöket az operatív osztályok operatív tisztjei, vagy hálózati

⁹¹ TURTEGIN (1976) i. m. p. 34.

személyek is használhatták. Szintén különleges feladatnak számított a biztonsági riasztó és jelzőberendezések hatástalanítása, valamint alapállapotba történő visszaállítása, illetve a speciális képlékeny anyaggal töltött szelencék és mágneszárak nyitása.⁹²

5. ábra: Zártechnika alkalmazása állambiztonsági munkában⁹³

4.2. A 3/f módszer

A 3/f operatív-technikai módszer során a célhelyiségben dokumentáló fényképezés történt. Az operatív műszaki felderítés akárcsak a többi rendszabály és módszer esetében történhetett legálisan, például az IKV, a Posta, az Elektromos Művek, a JAVSZER, a Víz- Gáz- és Távfűtő Művek segítségével megbízható alkalmazottak által, illetve szükség esetén illegálisan is titkos behatolással. A dokumentáló fényképezés a célszemély távolléte alatt a célhelyiségbe való behatolást követően történt. Ennek során a helyiségben talált kompromittáló iratokról, igazolványokról, tárgyakról készült másolat. A felvételeket az állambiztonsági szervek az ún. „Szöcske” készülék segítségével készítették, ami egy egyszerű kezelésű fényképezőgép volt. Előnye volt, hogy az alkalmazásához nem volt szükség szakemberekre, bárki számára könnyen használható volt, viszont hálózatról működött, és a nagy energiaigénye miatt dekonspirációs veszéllyel kellett számolni.⁹⁴

5. Befejezés

Bár a Magyar Népköztársaságban a titkos állambiztonsági munka legfőbb eszköze mindvégig a hálózat maradt, az operatív-technikai eszközök és módszerek meghatározó jelentőséggel bírtak, ezeket a polgári és a katonai szervek is használták. Az operatív technika számos formája közül elsőként a lehallgatás és a levélellenőrzés jelent meg, majd a második világháborút követően számos más technikai eszköz alkalmazása vált egyre gyakoribbá. Az operatív technika

⁹² SASVÁRI (1986) i. m. pp. 16-17.

⁹³ TABAJDI GÁBOR – A III/III Krónikája. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. p. 386.

⁹⁴ SASVÁRI (1986) i. m. p. 17.

térhódítása a szervek és alegységek közötti koordinációt, és a konspiráció biztosítását is egyre inkább megkívánta, ezzel párhuzamosan időről időre a modernizáció sem maradhatott el. Az 1970-es évektől megkezdődött az eszközök operatív-technikai rendszabályokká minősítése, egyúttal a telefonlehallgatás, a helyiséglehallgatás és az optikai eszközök használata egységes szerkezetű parancsban került szabályozásra két operatív technikai módszerrel, míg a technikai eszközök többi formájára külön parancsok, illetve az ügyrendek és a konspirációs szabályzatok voltak irányadóak, mint például a „K”-ellenőrzésre.

Az operatív-technikai eszközök akárcsak az állambiztonsági munka, a külvilág számára láthatatlan módon közjogi szervezetszabályozó eszközökkel kerültek szabályozásra. A belügyi szervek tevékenysége gyakran illegalitásba fordult. Az új korszakot a Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltása jelentette, az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi I. törvény, illetve a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény megalkotása. Azonban az állambiztonsági szervek átalakulási folyamata érdekes módon ment végbe. Hasonlóan az 1949 előtti évekhez a rendszerváltozás folyamatában is akadt egy időszak, amikor egymásba csúsztak és keveredtek a diktatórikus és demokratikus elemek. Bár az 1989. október 23-án hatályba lépő alkotmánymódosítás következtében a politikai ellenzék titkos eszközökkel való megfigyelése már alkotmányellenesnek bizonyult, a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége folytatta a titkos adatgyűjtést. A Fidesz és az SZDSZ 1990. január 5-én sajtótájékoztató keretében bejelentették, hogy a birtokukba kerültek 1989. október 23-át követően született dokumentációk, melyek bizonyítják a politikai szereplők alkotmányellenes megfigyelését, és emiatt a fővárosi főügyésznél feljelentést tesznek. A Dunagate néven elhíresült botrány következtében 1990. január 23-án lemondott Horváth István belügyminiszter.⁹⁵

Ami az állambiztonsági szervek átalakulását illeti, meg kell említenünk Pallagi Ferenc vezérőrnagyot, aki 1977-től 1985-ig a III/V Csoportfőnökséget, majd 1989-től 1990. január 18-ig a III. Főcsoportfőnökséget vezette.⁹⁶ Az állambiztonsági szervek demokratikus kontroll alá helyezését, és a jogállamiságnak megfelelő átalakítására Pallagi vezérőrnagy 1989-ben ad hoc bizottságot állított fel az új szabályozás kidolgozására csoportfőnökségenként 2-2 maximum alosztályvezetői rangú megbízottakból. Az egyhónapos munka során a bizottság elzártan működött, az amerikai, német, olasz és francia titkosszolgálatok példáin vizsgálták a jogállamiság garanciáit. Azonban a folyamatot meghiúsította a közben kirobbanó Dunagate-botrány és az iratmegsemmisítési ügy.⁹⁷

Mindezzel együtt az 1990. évi X. törvény átmenetileg a miniszterelnök alá rendelte a titkosszolgálatokat, ennek köszönhetően pedig a 3039/1990 sz. MT. határozattal február 14-i hatállyal új struktúra jött létre, a III. Főcsoportfőnökség megszűnt. Az egykori III/I. Csoportfőnökség feladatait az Információs Hivatal, a III/II. Csf. feladatait a Nemzetbiztonsági Hivatal, a jogutód nélkül megszűnt III/III Csf. egyes feladatait szintén a Nemzetbiztonsági Hivatal, a III/IV Csf. feladatait a Magyar

⁹⁵ RÉVÉSZ Béla: Dunagate I. Beszélő, IX. évfolyam, 12. sz., 2004.

⁹⁶ Pallagi Ferenc 1985 és 1989 között is meghatározó szerepet töltött be. Ekkor a Belügyminisztérium III. főcsoportfőnökének függetlenített I. helyetteseként dolgozott. Ld.: ÁBTL Archontológia https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:::NO::P5_PRS_ID:12279 (Letöltés ideje: 2018. 03. 02.)

⁹⁷ KOVÁCS (2014) i. m. p. 68.

Honvédség Katonai Biztonsági Hivatal, míg az MNVK 2. Csf. feladatait a Magyar Honvédség Katonai Felderítő Hivatal vette át.⁹⁸

A számunkra leginkább érdekes III/V. (operatív-technikai) Csoportfőnökség feladatai szintén a Nemzetbiztonsági Hivatalhoz kerültek, ezeket 1990 és 1996 között a Szakszolgálati- és Operatív Technikai Igazgatóság (SZOTI) látta el. Az 1990-es évek elején lezajlott az egységes irányítás kialakítása, egyúttal a SZOTI kvázi-önállóságának kialakítása, megtörténtek a szervezeti korrekciók, valamint személyi állomány, technikai eszközök, gépjárművek és objektumok átvétele a rendőrségtől.⁹⁹ Majd a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény rendezte tartósan a titkosszolgálatok kérdését, egyúttal 1996. március 1-jén a SZOTI-ból létrejött a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.¹⁰⁰

Felhasznált irodalom:

- BENEDEK Márta: Az állambiztonság és a külpolitika kapcsolata Magyarországon 1945-1990 között. In: Nemzetbiztonsági Szemle II. évf. (2014.) 2. sz., pp. 111-138.
- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok (1945-1990). Betekintő IV. évf. (2010.) 1. sz.
- BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014.
- CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1990. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. pp. 73-90.
- CSÓKA Ferenc (szerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és a titkos adatgyűjtés világából (1785-2011). Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012.
- DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2013.) 1. sz. pp. 33-50.

⁹⁸ Uo. pp. 69-70.

⁹⁹ PALATIN János: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat változásai a rendszerváltástól napjainkig. In: 15 éves a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2011. http://www.nbsz.gov.hu/akadalymentes/files_15/15_eves_az_nbsz.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 28.) p. 9.

¹⁰⁰ Uo. pp. 7-8.

- DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2015.)
- DOBÁK Imre: A telefonlehallgatás kialakulásának nyomai a 19-20. század fordulóján, Magyarországon. In: Hadtudományi Szemle, X. évf. (2017.) 1. sz., pp. 392-409.
- DOBÁK Imre: Az „operatív technika” fejlesztésének helye és szerepe az állambiztonság szervezetrendszerében. In: Hadmérnök, XI. évf. (2016) 3. sz., pp. 121-134.
- EHRENBERGER Róbert: A BM III/V. Csoportfőnökség szervezettörténete 1962-1971 között. Betekintő XI. évf. (2017) 3. sz.
- FARKAS Vladimir: Nincs mentség – Az ÁVH alezredese voltam. Interart Stúdió, Budapest, 1990.
- GERGELY Attila: Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. ÁBTL AB 842.
- GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999.
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
- HARASZTI György: Vallomások a holtak házából – Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.
- HORVÁTH Attila: A rendészeti szervek története Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. http://epa.oszk.hu/02200/02222/00003/pdf/EPA_02218_ReEJ_2011_03_003-030.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.09.)
- IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956.
- KEDVES Imre (szerk.): A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
- KISZELY Gábor: Állambiztonság 1956-1990. Korona Kiadó, Budapest 2001.
- KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013.
- KOVÁCS Tamás: Átmentett vagy megmentett légió? A magyar állambiztonság metamorfózisához 1989-1990. In: Levéltári Közlemények, LXXXII. évf., (2011.) 1. sz. pp. 61-75. <http://mnl.gov.hu/docstore/1262> (Letöltés ideje: 2017. 02. 27.)
- KÜHL György: A hírszerzés operatív technikája. BM III/I. Csoportfőnökség, Személyügyi és Kiképzési Osztály. 1978. ÁBTL 4.1. A-3005/34 (BM 67-16-681/1978)

- MAGYAR Balázs: A magyar katonai hírszerzés tevékenységének fő irányai és jellemzői a Varsói Szerződés időszakában. In: Hadtudományi Szemle, I. évf. (2008.) 2.sz., pp. 14-21.
- MÜLLER Rolf: A fotótechnika alkalmazás a politikai rendőrségen. Betekintő IV. évf. (2010.) 3. sz.
- MÜLLER Rolf: Az operatív-technikai osztály 1956-1962. Betekintő V. évf. (2011.) 3. sz.
- OKVÁTH Imre (szerk): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.
- ORGOVÁNYI István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. Betekintő V. évf. (2011.) 1. sz.
- PETRIK Ferenc (szerk.): Hatályos jogszabályok gyűjteménye 1945-1987. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1989.
- PETRIKNÉ VÁMOS Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. pp. 29-60.
- PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I.-II.-III.. Franklin, Budapest, 1936.
- RÉVÉSZ Béla: Dunagate I. Beszélő, IX. évfolyam, 12. szám, 2004.
- SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata – A Vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012.
- SASVÁRI Endre: Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fogalma, alkalmazásuk célja és módja (ideiglenes jegyzet). 1986. ÁBTL 4.1. A-3968
- SZŐNYEI Tamás: Nyilván tartottak – Titkos szolgák a magyar rock körül 1960-1990. Tihanyrév, Budapest, 2005.
- TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2008.
- TABAJDI Gábor – A III/III Krónikája. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013.
- TURTEGIN Szergej: Állambiztonsági ismeretek (Az állambiztonsági operatív munka alapjai és titkos nyomozati (operatív) eszközei 3. kötet. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. ÁBTL 4.1. A-3046/3
- VASS Henrik (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975-1980. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- VASS Henrik (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980-1985. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Felhasznált jogforrások:

- 3541/1956. (VIII. 22.) MT határozat
- 1974. évi 17. tvr. Az állam- és közbiztonságról
- 6001/1975. (VI. 2.) MT határozat
- 1989. évi I. tv. az Alkotmány módosításáról
- 1990. évi X. tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára felhasznált iratanyagai:

- ÁBTL: 23/1955. (VII. 30.) parancsa BM parancs.
- ÁBTL: BM 4/1959 sz. főosztályvezetői parancs
- ÁBTL: A III/V Csoportfőnökség eszközeinek törzslapjai. 1.11. III/V. Csfség 232d. 1967-89
- ÁBTL: 0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról
- ÁBTL: 10-530/1972 A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL: 80-223/1972. A BM III/III. Csoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL:36-39-4/1972. A BM III/V. Csoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL: 005/1972. sz. BM parancs az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról
- ÁBTL: 34-13/16/1972. A Belügyminisztérium III/1. Osztály Ügyrendje.
- ÁBTL: BM 10/1973. sz. parancs Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozásáról
- ÁBTL: BM 34/1977sz.parancs A számítástechnika belügyi alkalmazásának, a számítógépes információrendszerek fejlesztésének egységes szabályozásáról.
- ÁBTL: 1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről
- ÁBTL: 3/1980 BMh parancs a BM III. Főcsoportfőnökség konspirációs és biztonsági szabályzatának kiadásáról
- ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról

Internetes források:

- OSCE: Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki 1975. Ld.: <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (Letöltés ideje: 2018.01.30.)

- ÁBTL Archontológia: Pallagi Ferenc életrajzának részletes adatai ÁBTL Archontológia
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:::NO::P5_PRS_ID:12279
(Letöltés ideje: 2018.03.02.)
- RACSKÓ Péter- VAJSZ Tivadar: E-kommunikáció. Károly Róbert Főiskola, Budapest, 2012. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0010_09_E_kommunikacio/2569/objects/il_0_mob_9686/kep_09_02_09_01.jpg
(Letöltés ideje: 2018. 03. 02.)

„Az intelligencia a leghatalmasabb „erő” a világegyetemben. A kellően fejlett intelligencia képes előre jelezni és leküzdeni bármilyen akadályt, ami az útjába kerül.”

(Ray Kurzweil)

Bevezetés

Egyre intelligensebbé váló világunkban már nem egyszerűen „csak” adatot, információt, vagy ismeretet, hanem egyre inkább tudást adunk és veszünk a „biztonság piacán”. A tudásalapú társadalmak egyik legjobb fokmérőjévé maga az intellektus vált, függetlenül annak emberi, vagy gépi voltától. A XXI. század háborúi jellemzően abban a kognitív térben folynak, ahol az emberi agyat kell meggyőzni, megtéveszteni, befolyásolni, informálni, vagy éppen dezinformálni. A változás leginkább egy egyre gyorsuló és exponenciálisan növekvő folyamatként írható le, melyben az emberi elme mellett meghatározó szerepet játszanak az innovatív technológiák. Nap mint nap már-már kezelhetetlen mennyiségű információból kell véleményt alkotni, helyes következtetéseket levonni, előre jelezni, végső soron megalapozott döntéseket hozni magánemberként és a nemzetbiztonsági munkavégzés¹ során egyaránt.

„A technológia óriási léptekkel rohan előre. Ezt a fejlődést próbálják követni a szervezetek, rendszereik és folyamataik folyamatos átalakításával, fejlesztésével – korántsem ugyanazzal a sebességgel. És mi a helyzet a mi gondolkodásunkkal, mi mennyire vagyunk képesek a fejlődés lekövetésére?”² Tanulmányomban éppen ezért újszerűen kívánom bemutatni az intelligens technológiát értő és azt a nemzetbiztonsági munka szolgálatába állító intelligens szakember lehetőségeit és korlátait. Nem kérdés, hogy „a modern vállalatvezetésnek minden eszközt be kell vetnie, hogy a legjobb legyen. Ha nem használjuk ki a csúcstechnológia nyújtotta előnyöket, biztosak lehetünk benne, hogy vetélytársaink megteszik helyettünk. A „vezető vállalatokat” azok a menedzserek irányítják, akik felismerik, hogy csak úgy járhatnak egy lépéssel mindenki előtt, ha a modern technológiát választják szövetségeseik.”³ Egy ilyen szemléletmódot igyekszem közvetíteni, amellyel nagyobb valószínűséggel lehet új, vagy hozzáadott értéket teremteni, nemzetbiztonsági érdekeinket érvényesíteni. Vizsgálódásaim során óhatatlanul is párhuzamba állítom az ember és az általa alkotott gép küzdelmét, képességeit. Nem titkolt célom tehát, hogy egy új, máig kevésbé kihasznált területre hívjam fel a

¹ Lényegét tekintve a titkos információ/adatgyűjtésre feljogosított más állami szervezetek tevékenysége is e körbe sorolható

² POZVAI Zsolt a Develor nemzetközi vezérigazgatója Daniel H. Pink Motiváció 3.0 című könyvéhez írt előszava, p. 12.

³ Uo.

figyelmet, amelynek segítségével a nemzetbiztonságot érintő aktuális kérdésekre intelligens válaszokat, okos megoldásokat keresek. Mert „*aki nem alkalmaz új megoldásokat, új bajokra számíthat, mert az idő a legnagyobb újító.*”⁴

Az intelligencia

Az intelligencia szó használata rendkívül divatosá vált az elmúlt években. Szinte már nincs is olyan eszköz, vagy alkalmazás, amely ne lenne intelligens az étkezés sebességét figyelő villától az önmagát irányító lőszeren át az önvezető autóig. Ami ma nem intelligens, az lényegében nem számít, így ezen jelzővel illetett termékek nem csak eladhatósági mutatót, hanem egyfajta minőséget is jelentenek. Az intelligencia sokszínűsége értelmezésében is tetten érhető, ezért a sok meghatározás közül az általam legfontosabbnak tartott ismervek alapján alkottam meg saját fogalmamat. E szerint az intelligencia az egyén olyan komplex, problémamegoldásra irányuló szellemi képessége, amely magában foglalja a racionális gondolkodást, az összefüggések átlátását, a tanult ismeretek hatékony alkalmazását, az új információk befogadását és megértését, amelyek eredményeként az egyén a legcélravezetőbb módon cselekszik. A modern kori tudományok több típusát is megkülönböztetik, azonban tanulmányomban mindössze az emberi és a gépi (mesterséges) intelligenciával kívánok kizárólag a későbbi megértéshez elengedhetetlenül szükséges mértékig foglalkozni.

Az értelmi intelligencia

Az evolúció több millió éve alatt az információfeldolgozó központként is funkcionáló agyunk folyamatosan igazodott a külső környezet igényeihez. Az emberi agyban ma becslések szerint kb. 100 milliárd idegsejt található, ahol minden egyes neuronnak akár több ezer szinapszisa (szomszédos kapcsolata) is lehet. Az így kialakult elektromos háló relatíve gyors információáramlást és egyedi, billió nagyságrendű agyállapotot idézhet elő. „Jelen tudásunk szerint az intelligencia szintjével anatómiai és élettani szempontból elsősorban az agykérgi neuronok száma és az idegpályák ingerületvezetési sebessége mutat összefüggést.”⁵ A kb. 1350 cm³-es, az ember testtömegének mintegy 2%-át kitevő agyban a neuronok megközelítőleg 300 km/órás sebességre, így a másodperc századrésze alatti reagálásra is képesek, amely mellett elménk akár megközelítőleg 2,5 petabyte (millió gigabyte) tárolókapacitással is rendelkezhet.⁶ Agyunk különösen érzékeny az oxigénellátásra, a vérbe kerülő oxigén 20%-át használja fel.⁷ Energiaszükséglete a napi energiafelhasználás ugyancsak 20%-át teszi ki⁸, mely szakértői becslések szerint alapállapotban kb. 12 watt.⁹

⁴ Francis BACON; <https://www.citatum.hu/idezet/75966> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁵ http://www.elitmed.hu/kiadvanyaink/idegyogyaszati_szemle/az_emberi_agy_es_intelligencia_evolutioja-150/ (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁶ <http://bhc.hu/magunkrol/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2012/hirlevelcikk/agykapacitasa/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁷ Uo.

⁸ <http://24.hu/tudomany/2015/03/02/mi-teszi-kulonlegesse-az-emberi-agyat/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁹ <https://www.bien.hu/egeszseg-es-eletmod/testi-egeszseg/7-lenyugozo-erdekesseg-az-emberi-agyrol/117199> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Értelmi szempontból az agy egyik legfontosabb része az ún. neokortex¹⁰, amely számos kognitív funkcióért felel. Az intelligens embereket társaiktól általában az itt zajló folyamatok különböztetik meg. Az intelligens ember számomra először is rendkívül rugalmas, fejlett alkalmazkodó képességgel bír. Tisztában van saját tudása korlátaival. Nyitott személyiség, akit a fejlődést elősegítő megismerés vágya is hajt. Fegyelmezett, amolyan elemző-értékelő típus, cselekedetei előtt pontosan kalkulál. Empatikus, akinek érzelmi intelligenciája vetekszik értelmi intellektusával. Kritikus gondolkodás jellemzi, képes elvonatkoztatni és látszólag össze nem illő dolgokat társítani. Belsőleg motivált, nem utolsó sorban kreatív, ötleteit a gyakorlati életben is igyekszik megvalósítani. *„Különösen ma, amikor az emberi fajnak annyi nehéz és komplex problémával kell szembenéznie, kétségbeejtő szükség lenne a széles látókör és a hatékony gondolkodás kifejlődésére. Valamiféle módot kellene rá találnunk – ami összeegyeztethető mindezeknek az országoknak a demokratikus ideáljaival –, hogy emberségesen és gondosan előmozdítsuk a különlegesen ígéretes fiatalok intellektuális fejlődését.”*¹¹

Az elmúlt évszázadban sokan, sokféleképpen próbálták mérni az intelligencia szintjét, annak fejlődését. A legelterjedtebbek az intelligencia tesztek, melyeket 1915-ben elsőként Franciaországban a gyermekek iskolaérettségének megállapítására használtak. Bármely teszt nyilvánvalóan csak közelítő képet adhat intellektusunk pillanatnyi állapotáról. Az intelligenciahányados (Intelligence Quotient – IQ) az adott népezségre (azon belül adott korcsoportra) jellemző átlagos intelligencia szinttől (100) való eltérést hivatott skálázható módon kimutatni.¹² A 130 feletti érték kimagasló intelligenciát jelent, de a világ zsenijeit közül már többen elérték a 200-as értéket is. Az is egyértelmű, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok részben ezen ismérvek alapján ebből az átlagot meghaladó intellektusú körből válogatják szakembereiket. Eszerint az emberi oldal lényegét tekintve adott, de vajon hol jár és mennyire fejlett a technológiai oldal?

A mesterséges intelligencia

Korunk technológiai színvonalának bemutatása előtt azonban nézzük meg a történelmi kezdeteket. A II. világháború és az azt követő évek több ponton elősegítették a mesterséges intelligencia (MI) kialakulását. Az első számítógépek megjelenése mellett a nyelvészet, a kibernetika és sok más kapcsolódó tudományterület fejlődése serkentőleg hatott a gépi intelligenciára is. Maga az elnevezés 1956-hoz, egy munkatalálkozóhoz köthető, ahonnan a fejlődés korántsem volt töretlen. Az MI igazából napjainkban éli virágkorát, amikor már az információs technológia megfelelő háttérrel tud adni a gépek valós kvalitásainak kibontakoztatására.

Manapság egy korszerű MI léte megkérdőjelezhetetlen, amelyet vezető politikusok szavai is megerősítenek: *„bárki is lesz a vezető ebben a szférában, a*

¹⁰ Az agy legkésőbb kifejlődött része („újagy”), annak kognitív központja, amely a gondolkodásért felelős

¹¹ Carl SAGAN: Az éden sárkányai - tünődések az emberi intelligencia evolúciójáról 91.o.

¹² <http://tudasbazis.sulinet.hu/HU/termesztudomanyok/az-egeszseges-eletmod/az-egeszseges-eletmod/az-intelligenciarol-es-a-kreativitasrol/az-intelligenciarol> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

világ ura is lesz."¹³ Egy hatékony MI-hez minimálisan szükséges egy megfelelő adatbázis, egy jól megírt matematikai algoritmus és persze hardver, azaz bőséges számítási kapacitás. Nézzük meg ezt a 2016-ban leggyorsabbnak kikiáltott kínai szuperszámítógép példáján keresztül. A 270 millió dollárból elkészült Sunway TaihuLight elméletben 125,4 petaflops¹⁴ maximális számítási kapacitást tudhat magáénak és 1,31 petabyte tárolókapacitással rendelkezik 28 megawattos fogyasztás mellett.¹⁵ A gépek (pontosabban alkotóik) már a számukra írt IQ teszten is összemérhetik tudásukat, ahol a Google Assistant mesterséges intelligenciája szerepelt a legjobban. Az elért eredmény egy átlagos hat éves gyermek intelligenciájával tekinthető egyenértékűnek.¹⁶ Ettől függetlenül nyilvánvalóan nem lehet érdemben összehasonlítani az ember és egy számítógép agyának paramétereit, de az adatok önmagukban is kimagasló képességeket tükröznek. A működésük ráadásul sok hasonlóságot mutat, mely annak fényében még nyilvánvalóbb, hogy az MI kutatók jelentős része az emberi agy teljes emulációját (utánzását, másolását) tartja kívánatosnak. Mindezek alapján az MI végcélja nem kevesebb, mint az emberi intelligenciát meghaladó ún. szuperintelligencia megalkotása. De még mielőtt az intelligenciával kapcsolatos következtetéseinket levonnánk, tekintsük át azt a technológiai hátteret, amelyben és amelynek révén az MI egyre dinamikusabban képes érvényesülni.

A technológiai meghatározottság

A 4. ipari forradalomban¹⁷ szinte minden nap rácsodálkozunk valamilyen technológiai újdonságra. A fejlődés mondhatni egymásba érő technológiai robbanásokként jelentkezik, melyet a szűkössé váló erőforrások, az emberi munkaerő kiváltására való törekvés, a hatékonyság és eredményesség (ezáltal a profit) növelése és nem elhanyagolható módon mindennapi életünk megkönnyítése és biztonságosabbá tétele is nagyban elősegít. De hogyan vált az elmúlt években a világ legfontosabb dolgává a technológia? A válasz már-már triviális. Az amerikai technológiai innovációs honlap, a VentureBeat által készített ábra rendkívül plasztikusan mutatja be, hogy 11 év alatt milyen alapvető változások mentek végbe ezen a területen.

¹³ <http://24.hu/tech/2017/09/04/putyin-akinel-a-mesterseges-intelligencia-annal-a-vilaguralom/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁴ A lebegőpontos műveletek száma másodpercenként (Floating point Operations Per Second, 1 petaflop = 10^{15} flops)

¹⁵ <https://www.hsw.hu/hirek/55776/kina-szuperszamitogep-sunway-taihulight-sw26010-top500-lista.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁶ <https://pcworld.hu/pcw-lite/egy-6-eves-gyerek-intelligenciajaval-vetekszik-a-legjobb-ai-238391.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁷ A digitalizáció és a robotizáció kora, ahol a gazdaság a fizikai világ és a kibetér összekapcsolásával egyetlen intelligens információs rendszerré alakul át többek között a hatékonyság növelése, a globális digitális piacból eredő előnyök kihasználása érdekében

1. ábra: A technológia fejlődése¹⁸

2006-ban a legértékesebb öt cégben az energetikai és pénzügyi portfólió dominált, abban az időben egyedüli információs technológiai (Information Technology – IT) vállalkozásként csak a Microsoft fért fel a képzeletbeli dobogó harmadik fokára. 2017-ben az Apple vezetésével már csak technológiai cégek uralták a TOP 5 mezőnyét úgy, hogy a kaliforniai székhelyű gazdasági társaság értéke jelenleg nagyobb, mint 2006-ban az első két helyezetté együttesen. A dolgok internete (Internet of Things – IoT), valamint a virtuális és kiterjesztett valóság világában a technológia mindent és mindenkit jól szervezett, egymással folyamatosan kommunikáló entitások interaktív hálózatába kapcsol. A szektor jelentőségét az oktatás is felismerte, amely minimális szinten az infokommunikációs technológiai eszközök alkalmazásában nyilvánul meg, de a Corvinus Egyetem ennél jóval tovább ment, ahol a „jövő intelligens technológiái” néven tantárgyat is oktatnak.

Ha a pénzpiaci viszonyokat tovább gondoljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a digitalizáció korában egy robot 18-20, míg az emberi munkaerő 14-15 euro költséggel jár¹⁹, a világ robotnépessége pedig már meghaladja a 10 milliót²⁰. 2017. 10. 25-én bejelentették, hogy Sophia, a női humanoid robot elsőként kapott szaúdi állampolgárságot, mellyel azonnal több jogot szerzett, mint amivel a szaúdi nők jelenleg rendelkeznek. A nem is olyan távoli jövőben gyermekeink (a Z-generáció) 65%-a olyan munkát fog végezni, ami most még nem is létezik.²¹ Mindennapi életünk során ma naponta 60 százalékkal több digitális adatot hozunk létre, mint tíz évvel ezelőtt egy egész esztendő alatt, ráadásul mindezt több mint

¹⁸ http://hvg.hu/tudomany/20170405_technologia_trend_a_vilag_legertekesebb_cegei (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁹ <https://szakszervezetek.hu/hirek/6947-ezek-lesznek-a-jovo-legmenobb-allasai> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

²⁰ Nick BOSTROM: Szuperintelligencia

²¹ <https://szakszervezetek.hu/hirek/6947-ezek-lesznek-a-jovo-legmenobb-allasai> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

negyvenháromszor gyorsabban vagyunk képesek megtenni.²² Ezt a meglehetősen összetett folyamatot nevezték el találóan szingularitásnak, amely nem más, mint „egy jövőbeli korszak, melyben a technológiai változás üteme olyan gyors lesz, a hatása pedig olyan mély, hogy az emberi élet visszafordíthatatlanul átalakul.”²³

Ember versus gép

Ahogy említettem már, nehéz az almát és a körtét összehasonlítani, noha mindkét esetben gyümölcsről beszélünk. Mégis a legszembetűnőbb különbségek között kell megemlíteni az időfaktort, amely esetében az emberi agy cizellált működését több millió év, míg a gép agya néhány évtized alatt érte el. A gép agy tisztán matematikai algoritmus alapján működik, míg emberi elménk ennél többet tud, eseteként irracionális, mégis célravezető döntéseket hoz. Ez utóbbiból következik, hogy a matematika nyelvén modellezhető, leírható területeken a gép jobban teljesít (pl.: bonyolult levezetések, kódfejtés, logikai játékok), mellyel szemben az ember képfelismerése még mindig előnyt élvez (pl.: önvezető autó balesete, melynek során a gép a kamion oldalát égboltként érzékelte).

Annál több viszont a közös, mindkét félre jellemző tulajdonság, mely szerint az AGY képes gyors válasz/reakció időre, a tudást gyakorlati alkalmazássá konvertálni, hatékony megoldásokat lehetővé tenni, problémákat megoldani magas szinten, ráadásul rendszerszintű és strukturált, ugyan hibaszázalékkal dolgozik, de fejleszhető, öntanuló. A közös jellemzők pedig megteremtették a két terület együttműködését, amelynek első példái az ún. hibrid agy-gép interfészek (Hybrid Brain Machine Interface – HBMI), amikor gondolatainkat, szándékainkat érzékelve lényegében a gép, emberi beavatkozás nélkül reagál. „Az MI új korszaka a párhuzamos intelligencia, fizikai és virtuális valóság metszéspontja, amivel megváltozik a hagyományos MI-kép: kicsi, komplex törvények irányítanak masszív adatmennyiségeket, ahelyett, hogy egyetlen törvények vezérelnének apró adatrészeket.”²⁴ Fei-Yue Wang (a Kínai Tudományos Akadémia professzora) szerint „az MI többé már nem mesterséges, hanem gépekbe, műtárgyakba és társadalmainkba integrálható valódi intelligenciává alakul”²⁵. Mindezek alapján már egyáltalán nem véletlen, hogy a Világgazdasági Fórum feltörekvő technológiákkal foglalkozó munkacsoportja 2016 tíz legkiemelkedőbb innovációja között említi a társadalomtudatos mesterséges intelligenciát, amelyben ember és gép intelligenciája együtt írja felül a jövőről alkotott elképzeléseinket.

Intelligens stratégiák, kezdeményezések

Európa 2020 stratégia

Ahhoz, hogy egy társadalom a felhalmozott tudásából a lehető legtöbbet tudja kihozni, minimálisan közép, de inkább hosszú távú elképzeléssel kell rendelkeznie arról, hogy milyen jövőképet, mely eszközökkel kíván megvalósítani. Ezen

²² <https://www.vg.hu/vallalatok/kuszobon-digitalis-armageddon-623035/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

²³ Ray KURZWEIL: A szingularitás küszöbén, p. 15.

²⁴ http://digit.mandiner.hu/cikk/20161224_paruhuzamos_intelligenciaval_az_intelligens_jovo_fele (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

²⁵ Uo.

gondolatok jegyében, még 2010-ben a spanyol európai uniós (EU) elnökség alatt fogadták el az Európa 2020 az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiáját. A 10 évre szóló dokumentum a címben is nevesített három pillér fejlesztését alapvetően öt területen (foglalkoztatás, kutatás és innováció, éghajlatváltozás és energia, oktatás, valamint a szegénység elleni küzdelem) hét kezdeményezés elindításával képzelte el. Utóbbiak közül a témám szempontjából közvetlen hatással bír az „Innovatív Unió”, amely a kutatás-fejlesztés-innováció (KFI) javításával a tudásra építve, az info-kommunikációs technológiák teljes körű használatával az „egyszerű” ötletből is innovatív megoldást (értékesíthető terméket vagy szolgáltatást) hoz létre, valamint az „Európai digitális menetrend”, amely a világháló kiszélesítésével az egységes digitális piacból eredő előnyök kihasználására helyezi a hangsúlyt. A kiindulási célok között szerepelt a KFI a bruttó nemzeti termék (Gross Domestic Product – GDP) 3%-ára történő emelése, amelynek az intelligens technológiák szélesebb körű elterjedéséhez, ezáltal a többi részterületen is mérhető fejlődéshez kell(ene) vezetnie.

A stratégia intelligens látásmódja révén komplexen mutatja be a problémákat és összefüggéseiben vázolja fel a megkívánt utat. Lényeges szempont, hogy a megfogalmazott kezdeményezések egymást erősítve fejtik ki hatásukat. Az innovatív intelligens technológiák szinte mindennek az alapját, vagy részét képezik; többek között új munkahelyeket teremtenek, csökkentik a járművek káros anyag kibocsátását, időt, pénzt és energiát takarítanak meg, javítják az oktatás hatékonyságát, mellyel óhatatlanul is növelik a foglalkoztatást és csökkentik a szegénységet. A stratégia azt is egyértelműsíti, hogy mind uniós, mind tagállami szinten alapvető fontosságú egy intelligens szabályozó rendszer kidolgozása, valamint az országspecifikus ajánlások alapján az egyes országok aktív részvétele a programban, illetve az intézkedéseik rendszeres monitorozása, értékelése.

Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia

Az uniós stratégia alábontása során az országok háromféle (pesszimista, normál és optimista) adatsorral terveztek, amelyek esetében időközben nehezítő körülményt jelentettek a vállalásokhoz mért elmaradások. Vegyük például az első helyre rangsorolt innovációt. A 2015-ös (legnagyobb értékkel bíró) statisztikai adatok szerint az összes magyar KF(I) ráfordítás 468.390 millió Ft²⁶, míg a GDP 34 324,1 milliárd Ft²⁷, így fél távon kb. 1,36% a GDP-ből a KF(I)-re fordított összeg, amely a terület alulfinanszírozottságát mutatja. Természetesen 2020-ig van még lehetőség a fejlődésre, ráadásul Magyarország vállalásai sokkal reálisabb képet mutatnak (2020-ra 1,8%²⁸) de a példa jól mutatja az uniós stratégia tagállami szintű sérülékenységét.

Természetesen ezt a kérdést is rendkívül bonyolult politikai, gazdasági, társadalmi tényezők, hatások befolyásolják, de a lényeg, hogy nemzeti szinten is megindult egy intelligens, digitális jövő feltételeinek a megteremtése. A tervező

²⁶ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ohk003a.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

²⁷ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt001.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

²⁸ Az Európa 2020 Stratégia hazai végrehajtása (TÚRÓCZY László előadása) <http://slideplayer.hu/slide/2043247/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

munka eredményeként 2014-ben elkészült a Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia, mely „az egész ország számára jelöli ki azon irányokat, amelyek mentén 2020-ig a kutatás-fejlesztést és innovációt várhatóan a leginkább fenntartható módon, a legnagyobb társadalmi nyereséggel és a legjobb anyagi hasznosulás ígéretével lehet támogatni.”²⁹ A stratégia hazánk mindenre kiterjedő képesség alapú helyzetelemzését követően a megyéket három régiótípusra bontva, régióként egy-egy – a nemzeti prioritások alapjául szolgáló – specializációt emelt ki. Ezzel a tudás régiókban a rendszerszemléletű kutatást, az ipari termelési zónákban az intelligens gyártást és az alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiókban a fenntartható társadalmat határozta meg. A stratégiában külön alfejezetet szenteltek az intelligens technológiák meghonosításával, fejlesztésével, többek között a természetben már meglévő megoldások a műszaki gyakorlatba történő átültetésével foglalkozó bionika, a fotonika, a lézertechnológia, vagy a félvezetők területének. A szándék komolyságát mutatja az is, hogy a különböző operatív programok mellé forrás is biztosításra került, valamint a folyamatos értékelés és visszacsatolás révén biztosított a stratégia rugalmassága, a lehető legkedvezőbb irányokba történő továbbvitele.

Intelligens kezdeményezések

Az Unió intelligens megoldások iránti elkötelezettségét, a már említett irányító, koordináló, erőforrás allokáló szerepét az Európa 2020 stratégia mellett a témába vágó más kezdeményezések is jól mutatják. Az intelligens megoldások térhódítását ezért három, filozófiájában azonos kezdeményezésen keresztül szeretném felvillantani, melyek közül az első – nem meglepő módon – az EU megrendelésére és annak támogatásával valósult meg.

2016 júniusában véglegesítették az intelligens városok és közösségek (Smart Cities and Communities - SCC) megoldásait átfogóan elemző tanulmányt, melyben 300 különböző (ebből 200 európai) kezdeményezést tekintettek át. Az elemzés célja a politikai döntéshozók és a befektetők bizonytalanságának csökkentése érdekében az integrált, bővíthető és fenntartható SCC megoldások tapasztalatainak és legjobb gyakorlatának megismerése, megosztása volt. A tanulmányban 80 már bevált gyakorlatot azonosítottak, melyből 10-et részletesen, esettanulmányként dolgoztak fel, sőt 10 problémás eset hibáit is górcső alá vették, azok jövőbeli elkerülése végett, kiemelten az intelligens mobilitás/közlekedés, az intelligens kerületek és szomszédság, az épített környezet, vagy az intelligens energia területén. Megállapításaik szerint az elemzés nagyon jó esszenciális alapot teremt a Föld bármely részén létrehozni kívánt intelligens megoldáshoz. A készítőik úgy gondolják, hogy egy SCC megoldás sikeres implementálásához a már sokszor említett technológiai mellett a szocio-kulturális, a gazdasági-üzleti és a politikai-intézményi struktúrák aktorainak szinergiája alapvető fontosságú.³⁰

Ezen a ponton indokolt megemlíteni egy ígéretes kezdeményezést, amelyről már 2001-ben hallani lehetett, de a legutolsó információk szerint még mindig csak tervezési fázisban van. A Citecity (Center for Innovation Testing and Evaluation – az innovációk tesztelésére és értékelésére létrehozott központ) névre keresztelt

²⁹ Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia, p. 7.

³⁰ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/d2_final_report_v3.0_no_annex_iv.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

projekt keretében Új-Mexikóban hoznának létre egy valóságú amerikai kisvárost, természetesen emberek nélkül, ahol szinte laboratóriumi körülmények között számos intelligens megoldást lehetne vizsgálni magas szabadságfokkal az intelligens közlekedési rendszerektől kezdve a zöld energián és az intelligens energiaellátáson keresztül a távközlés és a biztonság kérdéseiig.

A direktívák és központilag megfogalmazott stratégiák mellett az intelligens megoldások terén „alulról jövő” kezdeményezések is megfigyelhetők. Törvényszerű, hogy az intelligensebbé válni akaró társadalmi rétegek, csoportok természetes igénye a fejlődésre új utakat és metódusokat eredményez. Ennek szellemében kelt életre 2013-ban az általam választott második kezdeményezés Okos Jövő Innovációs Klaszter néven. Fő céljaik között egyebek mellett nem kevesebb szerepel, mint elismert tudásbázisként történő funkcionálásuk az intelligens (energetikai) hálózatok és az intelligens mérés területén.³¹

A harmadik szintén tisztán magyar kezdeményezés 2016-hoz kötődik, amikor megalakításra került a Smart Solutions – Okos Megoldások Klaszter. Ezen klaszter célkitűzése *„egy, a településfejlesztési megoldások területén élenjáró szakmai közösség létrehozása, amely az eddig ismert, jellemzően a nagyvárosok integrált fejlesztési igényeire fókuszáló smartcity kezdeményezéseken túlmutató irányelvek mentén épül fel.”*³²

Az intelligens stratégiák és kezdeményezések talán legfontosabb üzenete, hogy korunk – esetenként világméretű – problémáit intelligensen kell megközelíteni és kezelni. A cél mindezek alapján nem lehet más, mint versenyképes tudásbázisok alapján, intelligens módon, az érintett valamennyi szereplő konstruktív együttműködésével transzformálni a gazdaságot egy hosszútávon is fenntartható intelligens társadalom megteremtése érdekében.

Intelligens megoldások

Intelligens megoldások a hétköznapokban

Az urbanizáció fokozódásával párhuzamosan a társadalom is egyre nyitottabbá vált a mindennapokat megkönnyítő, pénzt és energiát megtakarító, kényelmet és egyfajta szabadságot adó intelligens megoldások nyújtotta szolgáltatások terén. Az intelligens megoldások magyarországi „történelme” kb. egy évtizedre tekint vissza. A kezdeteknél kell megemlíteni Szeged városát, ahol egy 2008-ban megindult könyvtárfejlesztési program keretében önkölcsönzést is lehetővé tevő intelligens könyvtár kialakítását kezdték meg. 2014-ben Jászfényszarun nyílt meg az első intelligens iskola (smart school), amely azóta a digitális oktatás etalonjává vált. Ugyanebben az évben ítelték oda először az „év intelligens vállalata” címet. Még mindig 2014-et írtunk, amikor a kormány a különböző adatbázisok és elektronikus adatkommunikációs technológiák egységességének és átjárhatóságának biztosítása céljából létrehozta a Nemzeti Személyszállítási Intelligens Közlekedési Rendszerek

³¹ <http://www.okosjovo.hu/documents/f735c6c1d61b2ab4858de9f62eb0a60e.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

³² <http://smartklaszter.hu/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Platformot.³³ 2015-ben kezdte meg éles üzemét a VÉDA közúti intelligens kamerahálózat a közlekedés biztonságának javítása érdekében. Még ebben az évben elkészült az első hazai e4 (élhető, egészséges, energia hatékony és elérhető) intelligens ház. 2016-ban Debrecenben átadták az ország első intelligens gyalogátkelőjét, mely fényjelzést ad a járdán közlekedő gyalogos átkelési szándékáról. Szintén 2016-ban Kecskeméten avatták fel az ország első intelligens parkolóját, amely egy applikáció segítségével valós idejű foglaltsági adatokat továbbít az üzemeltető és a parkolni vágyó emberek számára. A valós idejű adatkommunikáció ugyancsak meghatározó szerepet játszott az energetika és a közművek területén az okos mérés 2016-os bevezetésénél.³⁴ A kínai tulajdonú Wanhua-BorsodChem és a német Audi már 2016-ban okosítani kezdte gyártását Magyarországon. A sorból nem hiányozhatnak az intelligens város koncepciói sem, melybe több magyar település is beleillik. A tervek szerint a Digitális Jólét Program keretében az első kísérleti projekt Tatán kezdődik, ahol nemcsak fejlesztenek, tesztelnek, de be is vezetnek az eredményesnek tekinthető eljárásokat. Nem utolsósorban várhatóan 2018 végére készül el az Európában egyedülállóan számítógépes zalaegerszegi intelligens pálya egy intelligens város szimulációjával kiegészítve, mely többek között az autonóm autók tesztelését szolgálja.

Intelligens megoldások a közigazgatás területén

Jól látható, hogy az utóbbi néhány évben felgyorsult az intelligens gondolkodás Magyarországon, melybe újabb és újabb területek kapcsolódnak be. Az állam ösztönző-bevonó szerepe megkerülhetetlen ebben a folyamatban, amely saját működésében is mondhatni példaértékűen megnyilvánul. A hosszú sorban állás, a bürokratikus ügymenet helyett a digitális állam igyekszik polgárait a gyorsabb, egyszerűbb és személyre szabott internetes ügyfélkapun keresztül történő ügyintézés irányába terelni.

Az ügyfélközpontú digitális közigazgatás és az e-kormányzás bevezetése mellett a korszerűsítés és modernizáció jegyében több rendszerszintű megoldásokat kínáló fejlesztés is megindult. Ilyen például a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) területén az intelligens élelmiszerlánc-biztonsági elemző rendszer kialakítása. A 2016-ban a megvalósítás útjára lépett és az EU által támogatott projekt célja *„a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal működési hatékonyságának növelése úgy, hogy további erőforrások bevonása nélkül a jelenlegi szintet jóval meghaladó követelményeknek megfelelő minőségű szolgáltatást tudjon nyújtani az ügyfelei számára.”*³⁵ Kiemelt fejlesztésre váró területként került megjelölésre egy élelmiszer-biztonsági adattárház kialakítása, rendszerintegrációs feladatok végrehajtása, élőállat és termék nyomkövetési rendszer, valamint térinformatikai elemző rendszer megalkotása. A hatóság feladata nem kevesebb, mint a beérkező adat és információ tömegből a szövegbányászat

³³ 123/2014. (IV. 10.) Korm. rendelet a közforgalmú személyszállítási szolgáltatásokhoz kapcsolódó adatok, adatbázisok és elektronikus adatkommunikációs technológiák egységességét és átláthatóságát biztosító műszaki és technológiai előírásokról, a központi adatbázisokról és az azokhoz kapcsolódó központi szolgáltatásokról, továbbá a működtető szervezetek kijelöléséről.

³⁴ 26/2016. (II. 25.) Korm. rendelet az okos mérés bevezetésével kapcsolatos központi mintaprojekt megvalósításával összefüggő szabályokról.

³⁵ 1004/2016. (I. 18.) Korm. határozat a KÖFOP éves fejlesztési keretének megállapításáról

módszerével kiszűrni, feldolgozni, majd megosztani a releváns adatokat/információkat a jogsértő magatartás megállapítása, megelőzése érdekében. Az így felépített és folyamatosan aktualizált tudásbázis alapján folytatott kockázatelemzéssel lehetőség nyílt tömeges megbetegedések, „élelmiszerbiztonsági katasztrófák” előrejelzésére, megelőzésére.

Az állami szervezetek interakcióinak minőségi fejlesztése, az adminisztratív terhek csökkentése érdekében magas szintű informatikai támogatottsággal, szintén 2016-ban és uniós támogatással kezdődött meg az Integrált Jogalkotási Rendszer létrehozása. „A projekt célja a minőségi jogalkotás folyamatának magasabb szintű kiszolgálása. A projekt eredményeként kialakításra kerül egy rendszer, amely Magyarországon informatikai adatszerkezet szempontjából egységesíti a jogszabályok strukturált tárolását legalább adatsere szintjén, továbbá több ponton összekapcsolja a publikációs folyamatot és az Országgyűlés Hivatala törvényalkotási folyamatot támogató rendszereit.”³⁶ A tervek szerint kialakításra kerül egy jogi adattárház, mint egységes adatbázis, egy intelligens határozatkereső rendszer, mely az intelligens elemző rendszer alapját képezi, valamint egy integrált, többnyelvű és többszintű, intelligens ügyintéző és határozat-előkészítő modul. A rendszer komplex jogi szolgáltatói palettája okán várhatóan nagyfokú minőségi előrelépést jelent a jelenlegi helyzethez képest.

Intelligens megoldások felhasználási lehetősége a nemzetbiztonság területén

Régóta ismert törvényszerűség, hogy a civil életben bekövetkező változások, újítások hatással vannak a katonai és a titkosszolgálati (titkos információgyűjtést folytató) szféra fejlesztéseire, amely bár nem ugyanakkora mértékben, de természetesen fordítva is igaz. Ezen kölcsönhatás egy extra fejlődési potenciált hordoz magában, amely a sokszor elzárt, védett területeken is látványos előrelépést tesz lehetővé. A minősített belső folyamatokra, vagy azok részeire testreszabott fejlesztést igen nehéz találni, ugyanakkor a feladat nem lehetetlen. Ezt a fő szabályt erősíti a Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) projektje, mely minden intelligens megoldás „lelkét”, az információfeldolgozást vette célba. A „külső és belső adatforrások elemzését támogató tudásmenedzsment rendszer kialakítása” elnevezésű projektről annyit mindenképpen érdemes tudni, mint amennyi az uniós támogatás miatt kötelező jelleggel kikerülhetett a szolgálat honlapjára. A projekt célja már jó eséllyel kalkulálható a címből, mely szerint „*a Nemzeti Védelmi Szolgálatnál a törvény által engedélyezett, figyelendő és elemzendő adatforrások szűrését és tartalom alapú elemzését támogató intelligens tudásmenedzsment rendszer kerüljön kialakításra.*”³⁷ A projekt sikere érdekében alapvető fontosságú volt, hogy a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó szervezeti egységek adatbázisai elérhetőek, tudásalapú szövegbányász módszerekkel kereshetőek, a felderített információk közötti – adott esetben rejtett – összefüggések kimutathatóak, megjeleníthetőek legyenek. Az adatbázis elérések átalakításával, valamint a rendszer automatizálásával nagy tömegű adatok/információk nagyobb találati valószínűséggel válnak elemezhetővé, így a hatékonyság és eredményesség az emberi erőforrás bizonyos mértékű kímélése mellett is növelhető.

³⁶ Uo.

³⁷ <http://nvsz.hu/3-gazdalkodasi-adatok/34-europai-unios-palyazatok/ekop-1118-2013-2013-0001-azonositoszamu-kulso-es> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Az eddig megismert kezdeményezéseknek sok közös jellemzője van (amelyekről később még részletesebben fogok írni), de a legfontosabb analógia, hogy mindegyik megoldás eszközként a mesterséges intelligenciát, módszerként pedig az elemzést állítja a középpontba. Néhány évvel ezelőtt még az adat/információszerzés ütközött a legnagyobb nehézségbe, ma pedig a számolatlanul, egy időben több csatornán és számtalan formátumban beáramló adatok/információk közül rövid idő alatt, a számunkra relevánsak kiválasztása számít művészetnek. Kijelenthetjük, hogy az intelligens megoldások főként elemző típusú gondolkodást igényelnek, ezért olyan elemzéssel összefüggő példákat, lehetőségeket szeretnék bemutatni, amelyek alkalmazása több mint kívánatos a nemzetbiztonság területén.

Az ellenérdekelt (bűnöző, szélsőséges, terrorista stb.) fél eszköztárának módosulása – kiemelten a nehezebben ellenőrizhető kommunikációs csatornák, pénzügyi tranzakciók, és hamis identitások használata – felértékelte a biometrikus azonosítást. Nyilvánvaló, hogy az emberi test egyedi jellemzői, netán ezek kombinációi sokkal megbízhatóbb eredményre vezetnek az illegális tevékenységet folytató személyek felderítése során. Magyarországon a klasszikusnak számító ujjlenyomat és DNS profil mellett 2016-tól rendszerbe állt az arcképezonosítás is, amely egy új dimenziót nyitott meg. Az arcképezemző rendszer nem más, mint „*az arckép profilok létrehozására, valamint összehasonlító elemzésére képes, a személyazonosítást elősegítő informatikai alkalmazás*”³⁸. A képesség jelenleg a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) berkein belül üzemel és a törvényben meghatározott célok és állami szervek munkájának támogatása érdekében használható fel. A folyamat alapvetően kétirányú, egyrészt szolgálja az ismeretlen személy azonosítását, másrészt az ismert személy személyazonosságának ellenőrzését. A fejlesztés attól egyedi, hogy a rendszer az ismeretlen személy arcképét az egyébként régóta rendelkezésre álló és több millió arcképet tartalmazó nyilvántartásban tárolt profilokkal veti össze, majd ad visszaigazolható eredményt. A számítástechnika nyelvére lefordítva (adatvédelmi szempontokat is figyelembe véve), a szoftver algoritmus a arcképezemzésre alkalmas minőségű képekből képzett egyedi számsort hasonlítja össze a nyilvántartásban szereplő képekhez rendelt ún. technikai kapcsoló számmal. Az ezen kritériumoknak megfelelő, „szűrt” képeket a kétlépcsős eljárás második felében morfológiai szempontok alapján szakértők vizsgálják meg és a lehetséges találat(ka)t küldik meg a megrendelő részére.

Szintén az NSZKK alárendeltségében végzi műszaki szakértői tevékenységét a beszéd és hangazonosító laboratórium, ahol hasonló rendező elvek mentén a tisztán műszaki feladatok (tisztítás, háttérzajok kiszűrése stb.) után ugyancsak szakértő állapítja meg az egyezés valószínűségét és annak szintjét.

Hangunk, az emberi beszéd természetesen az évek alatt valamelyest változik, ugyanakkor, ahogy az arcképfelismerésnél az arc részleges takarása, a felvétel készítés szöge, vagy a kép minősége, úgy a hang/beszéd álcázása, vagy torzítása a technológiai újításoknak köszönhetően egyre kevésbé jelent problémát. Megítélésem szerint a nemzetbiztonsági szükségszerűség előbb, vagy utóbb, de kikényszeríti az

³⁸ 2015. évi CLXXXVIII. törvény az arcképezemzési nyilvántartásról és az arcképezemző rendszerről

arcképtárhoz hasonló hangminta adatbázis (vagy akár a sportrendezvények során már alkalmazott tenyérvéna azonosításon felbuzdulva az írisz mintázat nyilvántartásának) életre hívását, természetesen az adatvédelem maximális betartásával és a magánszféra lehető legkisebb (indokolt mértékű) megsértésével.

Az arcképelemzésnél maradvá érdemes megjegyezni, hogy a Google Brain csapata odáig jutott, hogy egy pixeles képből képesek értékelhető, azonosításra alkalmas fotót előállítani. Ők is a már jól bevált két lépcsős megoldásban gondolkodtak, amely szerint elsőként a program mesterséges intelligenciája az inkriminált képet hasonló, de jobb minőségű (nagyobb felbontású) képekkel veti össze, második lépésként pedig az így megtanult elemeket adja hozzá a rosszabb minőségű fotóhoz. Annak ellenére, hogy a folyamat végén egyfajta virtuális valósággal bíró (valószínű) képet kapunk, a tesztbe bevont személyek nem igazán tudtak különbséget tenni az egy pixelesre butított kép eredetije és a feljavított változat között.

A terület technológiai beágyazottságának meggyőző példájaként említhető továbbá Kína, ahol „államérdekből” lényegesen nagyobb teret kapnak az intelligens megoldások. Az országban jelenleg kb. 172 millió hálózatba kötött, zártláncú kamera található, melyet a tervek szerint 2020-ra 400 millióra szeretnének bővíteni.³⁹ A totális megfigyelés irányába ható projekt eddigi eredményei a biztonság szempontjából lenyűgözőek. A tesztlések alkalmával a BBC riporterét például hét perc alatt találták meg, illetve az újonnan bevezetett és a rendőrség központi adatbázisához kapcsolódó arcfelismerő szemüveg 100 milliszekundum alatt ismerte fel a keresett arcot a mintegy 10000 arcképet tartalmazó adatbázisban⁴⁰.

Visszatérve a hang és a beszéd témakörére, a hang és a beszéd felismerése, azonosítása, az általa történő vezérlés, a beszéd leiratozása, vagy a valós időben történő fordítás további fejlődési potenciált tartogat magában. Ennek egyik eklatáns példája az Amerikai Egyesült Államokhoz kötődik, ahol 2015-ben 110 városban kísérleti jelleggel mikrofonok felszerelésével igyekeztek elejét venni a bűnözésnek. A módszer lényege, hogy a katonai terminológiában is alkalmazott háromszögeléssel határozták meg a lövöldözések helyét még azelőtt, hogy bárki segélykérés céljából a telefonjáért nyúlhatott volna. A fejlesztés nem csak rendkívül gyors reagálást (életmentést, az elkövetők valószínűbb elfogását), hanem olyan területek és időszakok (rossz fényviszonyok, éjszaka) biztonságosabbá tételét is szolgálja, ahova rálátással nem rendelkezünk. Sőt, a mikrofonok érzékenységének és elhelyezkedésének köszönhetően a lövések száma is megállapíthatóvá vált.

A jól működő hang, vagy beszéd azonosítására európai példa is található. A német Migrációs és Menekültügyi Szövetségi Hivatal 2017 márciusában kezdte meg egy beszédelemző szoftver tesztelését a menedékkérők dialektusa alapján származásuk pontosabb megállapítása és a visszaélések megelőzése érdekében. Az új program bevezetése az eddig kizárólag az emberi szakértelemre alapozott elemző

³⁹ https://www.washingtonpost.com/news/world/wp/2018/01/07/feature/in-china-facial-recognition-is-sharp-end-of-a-drive-for-total-surveillance/?utm_term=.77156861bff4 (Letöltés ideje: 2018. 02. 14.)

⁴⁰ <https://24.hu/tech/2018/02/08/ez-mar-a-jovo-arcfelismero-szemuveggel-buktatjak-le-a-bunozoket/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 14.)

tevékenységben hozhat alapvető változást többek között a migráció, mint kiemelt biztonsági kockázat kezelése területén.

Még mindig az elemzés területéhez kapcsolódik, de már szakmailag sokkal közelebb áll a nemzetbiztonsági munkavégzéshez az „internetes terrorista tartalmak korai észlelésére és riasztásra szolgáló rendszer” (Real time Early Detection and Alert system for online terrorist content – RED-Alert) nevű kezdeményezés, mely rövidítés alapértelmezésén túl a legmagasabb szintű biztonsági figyelmeztetést is jelenti a legtöbb vészhelyzeti rendszerben. A 2017. június 1-el elindult három éves, az EU által támogatott projekt nyolc ország tizenhat entitásának (cégek, egyetemi kutatócsoportok és állami szereplők) együttműködésével jött létre abból a célból, hogy „a természetes nyelvek gépi feldolgozásával, szemantikai elemzéssel, valamint a közösségi hálózatok és a bennük zajló folyamatok intelligens kiértékelésével új generációs eszközrendszert adhassanak a terrorista propaganda ellen küzdők kezébe.”⁴¹ A várakozásokkal övezett programban magyar szakemberek is részt vesznek az interneten található nagy mennyiségű strukturálatlan adatok, információk intelligens feldolgozására alkalmas új hálózatelemző módszerek megalkotásában. A rendszer várhatóan nemcsak adatot/információt gyűjt, elemz-értékel, összefüggéseket tár fel, hanem a vizualizáció eszközeivel szemléletes grafikus megjelenítést is lehetővé tesz. A hálózatelemzés alapjai szerint minden csoportnak saját belső struktúrája, hierarchiája, logikája van, amely alapján az idő előrehaladtával egyre jobban tipizálható maga a csoport és annak tagja is. A nyelvi, kulturális, életkori, nemi, földrajzi stb. mintázatot, és a csoport működését megismerve, az algoritmus megszerzett tudásának bővítésével képessé válhat új, vagy potenciális tagok látókörbe hozására, a csoport dinamikájában beállt változás észlelésére, vagy analógiát keresve más hálózatok felderítésére, végső soron egy terror jellegű cselekmény megelőzésére.

A publikusan hozzáférhető és ígéretesnek számító intelligens megoldásokat sokáig lehetne még sorolni, de a bemutatott néhány példa területtől függetlenül is jól körvonalazza, milyen szemléletet igényel és milyen kézzelfogható előnyökkel jár a digitális technológia szakértő alkalmazása. Pazarlónak tekinthető életünkben ezen megoldások optimalizálhatják erőforrásainkat, egyúttal kiterjeszthetik képességeinket, megnövelhetik teljesítményünket. Az így felszabaduló időben az ember kicsit regenerálódhatna és végre azzal foglalkozhatna, amihez igazán ért: kreatívan gondolkodhatna. Egy jól működő ciklikus rendszerben az elmélkedés eredményeként megszülető új ötletek újabb intelligens megoldások kiindulópontját képezhetik. Dr. Meskó Bertalan orvos, jövőkutató találó megfogalmazása szerint „sokan úgy gondolják, hogy a mesterséges intelligencia keretein belül olyan gépek jönnek felénk, amik tényleg jobban látják a gazdaságot, az egészségügyet, az egész helyzetet. Én azt vallom, hogy mi vagyunk most az univerzum legizgalmasabb termékei. Abban hiszek, hogy a mi saját termékünk, a technológia, ezt megsokszorozhatja. Ráállhatunk a technológia vállára.”⁴²

⁴¹ http://hvg.hu/tudomany/201731__terroristak_azinterneten__halozattudomany__redalert__terrorelharitas (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁴² https://www.citatum.hu/cimke/mesterseges_intelligencia (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Az intelligens megoldások problematikája

Az előző fejezetekben szinte megállás nélkül esetenként az intelligens megoldások előnyeit, hasznosságát, de kevés szót ejtettem az érem másik és nem kevésbé fontos oldaláról. Van-e felróható problémája, „mellékhatása”, negatív következménye, amivel az alkalmazás során számolni kell? Minden sikersztorit beárnyékolhat néhány kellemetlen apróság, amelyek befolyásol(hat)ják egy intelligens megoldás sikeres használatát. A továbbiakban tekintsünk át néhány jellemző példát.

Technikai területről lévén szó, egy intelligens megoldás bevezetése szükségszerűen pénzkérdés, de nem csak az. Egy fejlesztés, egy rendszerbeállítás, a technikai támogatással és verziókövetéssel, a liszensz díjakkal és a többfelhasználós konstrukciók költségnövelő hatásával, jellemzően egyszeri nagyobb bekerülést, majd később egy állandó befektetést jelentenek, amely mellett a „megtérülés” – általánosságban véve – középtávon prognosztizálható. A nemzetbiztonsági tevékenység esetén a képlet még ennél is árnyaltabb, mivel a tényleges eredmény sokszor egzakt módon ki sem mutatható. Hiszen egy kiemelt bűncselekményt elkövető bűnöző elfogása, egy terrorcselekmény megelőzése, vagy egyszerűen a „normál”, biztonságos körülmények biztosítása számokkal nehezen kifejezhető, pénzzel nehezen mérhető, vagy megfizethető.

Szakmai beszélgetések során többen feltették a kérdést, hogy ami intelligens, az egyben biztonságos(abb) is? Elvi síkon a válasz igen, hisz a biztonságot is intelligens módon kell, hogy kezelje. A gyakorlat azonban egy kicsit mást mutat, és sajnos, ami az intelligens megoldások előnye, abból eredeztethető a hátránya is. Az IoT elvei szerint összekapcsolt és rengeteg szenzorral ellátott intelligens eszközeinket applikációk segítségével, akár távolról is (pl. vezeték nélküli internetkapcsolaton keresztül) vezérelhetjük, amely az első sérülékeny pont a rendszerben. Egy rosszindulatú támadással az irányítás átvehető az intelligens rendszer, vagy egyes elemei felett, ami jelentős károkat (pl. adat/információvesztést) is okozhat. A második probléma az irányításra használt okos telefonok, tabletek, vagy táblagépek világhálóra való csatlakozása, amelyen keresztül különböző típusú vírusok béníthatják meg a rendszert. Ha mindezeket túl adatainkat a felhőben is tároljuk, akkor halmozott kockázatnak tesszük ki az intelligens megoldásainkat. A gyártók alapvetően törekednek a biztonsági rések felszámolására, azonban esetenként állami (nemzetbiztonsági), vagy tisztán üzleti érdekből kihasználják az intelligens eszközökben rejlő lehetőségeket. Elég csak a WikiLeaks által közölt az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) internetkapcsolattal bíró okos Tv-n, vagy telefonon keresztüli információszerzését, vagy egy egyszerű internetes böngészést követő azon kéretlen leveleket megemlíteni, amelyek a keresés alapján már testreszabott és célzott ajánlatokkal bombázzák a felhasználót. Ez esetben is igaz az a megünasig ismételt mondat, mely szerint az ember a leggyengébb láncszem, azaz biztonságtudatos, körültekintő magatartással sok probléma megelőzhető.

Az intelligens megoldások segítségével életünk egyre nagyobb részét a digitális (virtuális) világban éljük, így az ehhez kapcsolódó kritikus infrastruktúra (internet szolgáltatás, áramellátás) kiesése, korlátozása alapjaiban befolyásolja munkánkat, kapcsolatainkat, vagy otthonunkat. A sérülékenység mellett a digitális

függőség is kiemelt problémát jelent, mely több millió fiatalt érintve akár korunk népbetegségeként is aposztrofálható.

A fejlett technológia sajátossága, hogy rendkívül gyors az avulás üteme, amely újabb investíciót igényel az alkalmazótól. A jól felkészült, netán pénzügyileg is stabil ellenérdekelt fél szintén követi a trendeket, így nemcsak a technológiával, de ellenfeleinkkel is nehéz lépést tartani. Ez alól kivételt képezhet az a proaktív gondolkodás eredményeként megszülető megoldás, mely a célszemélyi kört a nemzetbiztonság szereplői által „kijelölt” technológia (eszköz, alkalmazás stb.) használatára „kényszeríti”. Az intelligens megoldások használata tehát folyamatos megújulást igényel, mely ez esetben a lépéshátrány ledolgozását is szolgálja.

A technológiai újdonságok büvkörében élve az alapvetően humán beállítottságú emberek is képesek technokrata módon viselkedni, a technológia szerepét, jelentőségét felnagyítani, elsődlegességét hangsúlyozni. Az innovatív technológia nem minden problémára tud intelligens megoldást találni, bár az ahhoz vezető úton remek útítárs lehet. A gépek, a mesterséges intelligencia jelenleg még nem képes teljes mértékben az ember kiváltására. Az igazán sorsdöntő kérdéseket még jó ideig nekünk kell felelősséggel meghozni és a vele járó következményeket is viselni.

A nagyon futurisztikus szuperintelligencia eléréséig javarészt az egyszemélyi felelősség dominál, de már most figyelembe kell venni a 4. ipari forradalomból adódó új követelményeket. „*A robotizálás olyan gyors iramban zajlik, hogy a Gartner előrejelzése szerint 2018-ban már 3 millió embernek lesz robot a főnöke.*”⁴³ A robotok esetében (most még) nem csúcsvezetőről beszélünk, de ennek fényében minden bizonnyal újra kell értelmezni ember és gép viszonyát, mely lassan túlmutat egy egyszerű morális kérdésen.

A robotizáció egyik fő célkitűzése továbbra is az ember tehermentesítése. Az automatizálás révén számos munkahely szűnik/szűnhet meg, és természetesen új, eddig nem ismert munkakörök jönnek/jöhetnek létre. Az emberi munkaerő jelenleg olcsóbb, de csak idő kérdése és az arányok kiegyenlítődnek. Azt viszont most még szinte lehetetlen megjósolni, hogy a megszűnő és a fejlődés eredményeként kialakuló új munkahelyek milyen arányban lesznek egymással és a technológia előretörése valóban tömeges állásvesztéshez vezet-e majd végül. További kérdésként merül fel a tömeges gyártásból és felhasználói szokásaink megváltozásából eredő növekvő mennyiségű ipari hulladék sorsa, újrahasznosíthatósága, ezek környezetre gyakorolt hatása.

Az innováció sajnos képességek és készségek elvesztésében is megnyilvánul. Az oktatásban a digitális technológia egyre több helyen szorítja háttérbe a klasszikus értelemben vett gondolkodást, a számolást, vagy éppen a kézírást, mely utóbbinak az emberi fejlődés során a finommotorika és a szem-kéz koordináció szempontjából vitathatatlan szerepe van. Furcsa volt hallgatni kollégám beszámolóját, akinek gyermeke a gépjárművezetést felesleges készségként és időtöltésként jellemezte, hisz neki már önvezető autója lesz. Ugyanezt az analógiát a valós idejű

⁴³ <http://nol.hu/tud-tech/urkorszaki-szakik-toplista-a-jovo-legmenobb-allasairol-1628813>
(Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

fordítóprogramok mellett a nyelvtanulásra, annak szükségességére is átültethetjük, ami újabb kérdőjeleket fogalmaz meg a haladás irányával kapcsolatban.

Megállapíthatjuk, hogy legyen bármennyire intelligens a technológia, még sincs tökéletes megoldás. A lényeg, úgy vélem, az arányosságon van: a befektetett pénz, idő, energia arányban kell, hogy álljon a várható eredményekkel, az ember szükségleteivel. Ha eredményről beszélünk, általában pozitív jelentést tulajdonítunk a szónak. Ezért is fontos, hogy az intelligens megoldások alkalmazásakor számoljunk az esetleges negatív következményekkel is, melyek hatása sokszor más, összetett társadalmi problémák (munkanélküliség, szegénység, egészségügyi, kulturális és környezetvédelmi kockázatok) kialakulásában is szerepet játszhat.

Intelligens elméleti modell

Az eddig leírtak alapján világossá vált, hogy egy korszerű intelligens megoldáshoz elengedhetetlenül fontos a technológia oldaláról a mesterséges intelligencia, az ember oldaláról a kreatív gondolkodással bíró elemző típusú szemlélet. A bemutatott gyakorlati megvalósítás alatt álló intelligens kezdeményezések együttes értékelése alapján további közös, meghatározó jellemzők is azonosíthatók. Ilyen például a jól szerkesztett és folyamatosan karbantartott adatbázis struktúra, a valós idejű információtovábbítás és feldolgozás, a tudásalapú működés, a komplex feladatmegoldó képesség, az automatizálás és az autonómia magas foka, a modularitás és egymásra épülés, a virtualitás (a tértől és időtől való relatív függetlenség), az adaptivitás (alkalmazkodó képesség), amely feltételezi az öntanuló képességet. Ezen elméleti peremfeltételek ismeretével már könnyebben lehet modellezni az intelligens megoldásokat. Az intelligens rendszerek tervezésekor a legnagyobb kihívást általában egy olyan központi rendező elv megtalálása jelenti, amelyhez minden mást igazítani, illeszteni tudunk. A nemzetbiztonsági területet érintően ez nem más, mint a munka alfáját és omegáját jelentő intelligens adat/információ, illetve a feldolgozásukkal járó valamennyi tevékenység. Tehát egy olyan tudásmenedzsment rendszert kell kialakítani, amely az elérhető összes forrásból származó adatot/információt a mesterséges intelligencia segítségével létrehozott automatizmusok és szabályrendszerek alkalmazásával, a műveleti szempontok szerint rendezett, összefüggő, logikailag is stabil tudássá konvertálja.

Még mielőtt azonban a „belső mag” kívánatos működését megvizsgálánk, célszerű a nemzetbiztonsági munkával nem közvetlenül összefüggő intelligens megoldásokat is alaposabban szemügyre venni. Annak érdekében, hogy mozgásterünket, lehetőségeinket minél pontosabban láthassuk, egy kicsit el kell szakadnunk a mai értelemben vett valóságtól és mérlegelnünk szükséges ma még fikciónak tűnő ötleteket is.

A nem is olyan távoli jövőben képzeletbeli intelligens utazásunk kezdőpontja legyen szakemberünk intelligens otthona, ahonnan önvezető autójával, vagy intelligens közlekedési platformok igénybevételével az adott nemzetbiztonsági szolgálat objektumának kapujában többszintű biometrikus azonosító, és felismerő alkalmazások általi visszaigazolást követően léphet be munkahelyére. A nagy kiterjedésű épületegyüttesnél több parkolási lehetőség is létezik, az aktuális foglaltsági adatok a kapunál, esetleg mobilalkalmazáson megjelenítve segítenek az irodához legközelebb eső, vagy a jármű számítógépével kommunikálva a kijelölt

parkoló megközelítésében. Az objektum intelligens kamerahálózattal megfigyelt, valamint okos és virtuális kerítéssel is védett. Az intelligens épületek nyilvánvalóan energiahatékonyak, a fényviszonyok és a külső hőmérséklet alapján optimalizáltak. A rendszer zárt, önálló és önálló egységet képez, amely így magas szintű szabotázs elleni védelmet is biztosít. A nyugtató és egyben a kíváncsi szemek elől rejtő zöld felületeket öntöző intelligens rendszer a páratartalom, a hőmérséklet, valamint több időjárás előrejelzés együttes figyelembe vételével határozza meg a locsolásra legalkalmasabb időpontot, időtartamot és a szükséges vízmennyiséget. Elmondhatjuk, hogy most már minden külső körülmény adott ahhoz, hogy szakemberünk – egy újabb jogosultság ellenőrzést követően – immár intelligens irodájába belépve érdemi munkát végezhesen. Ebben nyilvánvaló segítségére lesz szakemberünk személyére és a munkafolyamatokra testreszabott intelligens asszisztens, aki/ami akár hangvezérléssel, akár másfajta instruálás hatására az intelligens ciklus valamennyi fázisában képes hathatós támogatást nyújtani.

Ehhez első lépésként elemző szakemberünknek egy intelligens adattárházra van szüksége, amelybe nem csak a strukturált, hanem a különböző formátumban meglévő fájlokat, szabad szöveges dokumentumokat is beleértjük. A jobb kihasználtság érdekében holografikusan (több rétegben 3D-ben) tárolt adatok elérését valós időben, a need to know (szükséges tudni) és a need to share (szükséges megosztani) elvek mentén, a jogosultsági rendnek megfelelően kell biztosítani. Az adattárházban lévő individuumok és objektumok között sokszor az információkon is átívelő, túlmutató kapcsolatok vannak, melyek megismerése érdekében érdemes szót ejteni az ún. deduktív (levezető) adatbázisról is. A dedukció, mint logikai folyamat eredményeként az általánosan megismert törvényszerűségekből próbálunk következtetni az egyes esetekre. Ha elfogadjuk, hogy az adattárházban jellemzően ellenőrzött, vagy legalább részeiben ellenőrzött adatok/információk találhatóak és megfelelő szabályrendszert sikerül több korábbi általánosítható eseten keresztül létrehozni, akkor nagy valószínűséggel a levezetésünk is helytálló lesz és a beállított függvények alapján már adatbázis szinten, bár elsődleges (nyers), de értékelhető találatokat kapunk.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak ugyanakkor nemcsak a saját, hanem a jogszabályok alapján nemzetbiztonsági célból biztosított más állami szervek adatbázisaihoz is hozzáféréssel kell rendelkeznie az adatok/információk többoldalú ellenőrzése, kiegészítése, a kockázat valós mértékének megítélése érdekében. Ennek megfelelően a különböző nyilvántartások kulcsszerepe a nemzetbiztonsági törvény széleskörű felhatalmazásában is megmutatkozik. Általános érvényű megfogalmazásban a szolgálatok – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – bármely adatkezelési rendszerbe betekinhetnek, onnan adatokat kérhetnek. Az innovatív technológia nyújtotta lehetőségek hatványozottan jelentkeznek az engedélyhez kötött titkos információgyűjtés területén, ahol többek között „az információgyűjtést elősegítő információs rendszereket hozhatnak létre és alkalmazhatnak”⁴⁴, vagy „hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló eszközökből információkat gyűjthetnek”⁴⁵. Ezzel összefüggésben jelenleg is folyik a nemzeti adatvagyon felmérése, amelynek keretében alapvető fontosságú, hogy valamennyi hozzáférhető adatbázisban a lekérdezések lehetőleg egy felületen, egy adatkéréssel

⁴⁴ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, 54.§. d)

⁴⁵ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, 54.§. j)

végrehajthatóak legyenek a keresési szempontok ötvözésével, rugalmas felhasználásával. A kérdés azonban még továbbra is adott: hogyan válasszuk ki ebből a nagy adatforgalomból a számunkra fontosat, lényegeset?

Egy nemzetbiztonsági szolgálat nyílt és minősített adatvagyonát éppen ezért ennél magasabb szinten, az elemzők szempontjai szerint paraméterezett intelligens keresőmotorokkal kell kutatni. „Az MI az intellektuális képességeket igénylő feladatokat rendszerezi és automatizálja, és így potenciálisan releváns az értelmes emberi cselekvés minden területén.”⁴⁶ A keresés során a tudásmenedzser feladat- és projektorientált tudásfákat (taxonómiákat) hoz létre, amelyek a kívánt kulcsszavak, kifejezések beírását követően már témaspecifikáltnan, a probléma megoldásához szükséges adatokat/információkat hozzák felszínre relevancia, a keletkezés ideje, helyszíne, vagy más szempontok alapján rangsorolva. Nem szorul magyarázatra, hogy több adatbázis-hozzáférés nagyobb találati valószínűséget eredményez. Minél rendszerezettebb egy adatbázis, minél pontosabb a tudásfa, annál könnyebb első rátekintésre is felhasználható adatokat/információkat kinyerni belőle. Az intelligens keresés csúcát ma a végtelenül precízen programozott robotok jelentik, amelyek egy jó adag szakmai tapasztalattal párosulva akár a világhálón is megtalálható legapróbb morzsákat is rövid idő alatt gyűjtik össze egy információs profil megalkotása során. A vertikálisan és horizontálisan is többszintű, akár több nyelven történő keresésnek igazából a programozói/elemezői fantázia szab határt, azaz szinte bármilyen kombinációban, bármi kereshető.

Az intelligens keresés egy szűrt, de akár több száz, vagy ezer dokumentumot, entitást tartalmazó halmazt is eredményezhet, így következő lépésként azok további csoportosítására, osztályozására, kiváltképp a közöttük lévő összefüggésekre irányuló intelligens elemzésre kell összpontosítani. Úgy vélem, hogy az elemzés során van talán a legnagyobb jelentősége az öntanulásnak, a már megismert új minták további folyamatokba történő beépítésének. Anélkül, hogy az elemzés tipizálásába, módszereibe részletesen belemennék, egy dolgot mindenképpen célszerű kiemelni. Amíg az intelligens keresés inkább gépi, addig az intelligens elemzés javarészt emberi „attitűdöt”, a kreatív emberi agy pótolhatatlan szintetizáló képességét igényli. Főként ebben a fázisban találkozunk azokkal a döntési pontokkal, ahol az embernek kell megmondania, hogy melyik irányba haladjon tovább a munka, mi az, ami fontos és mi az, ami elhagyható. A kinyert új információkat, összefüggéseket célszerű statisztikai alapon is szemügyre venni, illetve grafikusan megjeleníteni, ahol az entitások egymáshoz való viszonyát, a kapcsolat minőségét, a célszemély a vizsgált csoportban betöltött helyét, szerepét is szemléletesen lehet bemutatni. Ezek az áttekinthető ábrák, kapcsolati hálók nem csak jól mutatnak, hanem eddig nem ismert, áttételes (akár n.-ik szintű) kontaktusokra, indirekt összefüggésekre is rámutathatnak.

Az adat/információ feldolgozó tevékenységet az intelligens tájékoztatás zárja, ahol ismét a mesterséges intelligencia jut vezető szerephez. A letisztult, tényeken alapuló és hozzáadott értéket képviselő tudást formalizált, a szükséges alaki kellékekkel ellátott produktum formájában, minimális emberi beavatkozással, valós időben, védetten juttathatjuk el rendeltetési helyére a döntéshozóhoz. Az intelligens

⁴⁶ Stuart RUSSEL – Peter NORVIG: Mesterséges Intelligencia – modern megközelítésben, p. 39.

elemzői kört az e-irat (e-dokumentum) kezelés foglalja egységbe, ahol valamennyi irat érkeztetése, iktatása, a feladatra történő szignalizáció, a visszakeresés, vagy az iratforgalom ellenőrzés papír felhasználása nélkül, gyorsan és hatékonyabban hajtható végre.

Az elmúlt években az információs világban külön iparág jött létre és számos többé-kevésbé komplex megoldás fejlődött ki a döntéstámogató, vezetési-irányítási, vállalatirányítási, vagy üzletviteli rendszerek magasabb szintű kiszolgálása érdekében. Az üzleti világban ezek az intelligens, lényegét tekintve elemző-értékelő rendszerek hatékonyságát a magasabb profit (több eladott termék), míg a nemzetbiztonsági szolgálatok esetében jellemzően a több felderített, vagy valamilyen úton realizált ügyek alapján ítélik meg. A modell egészét tekintve még elméleti síkon mozog, bár egyes elemei már ma is működő gyakorlatot mutatnak, a mindennapi munkavégzés részeit képezik. Az elemző munka mellett ilyen területnek számít többek között a kommunikáció, a kódolás és rejtjelfejtés, az adattárolás, a kibetér vagy az objektumaink védelme. Az is nyilvánvaló, hogy nem kell minden apró résznek abszolút intelligensnek lennie, valahogy úgy, mint ahogy a teljes foglalkoztatás elérése sem lehet valós cél. Ez ugyanis egy bizonyos szint felett egyszerűen nem éri meg. És nem csak anyagi megfontolásból.

Befejezés

Tanulmányomban az intelligencia szemüvegén keresztül egy olyan látásmódot igyekeztem bemutatni, amely stratégiai szinten megalapozott, és a gyakorlatban is életképesnek bizonyult változatos megoldásokat, kezdeményezéseket helyez előtérbe a nemzetbiztonsági munkavégzésre is adaptálható módon. Kutatásaim során ezen intelligens rendszerek technológiai determinizmusa is nyilvánvalóvá vált, amelyre építve a nemzet biztonságáért elkötelezett szakember képes tudását megsokszorozni, képességeit kiterjeszteni.

„Az emberi intelligencia legközelebbi lényeges strukturális előrelépését valószínűleg az intelligens emberek és az intelligens gépek társas viszonya fogja megvalósítani.”⁴⁷ Ebben a kapcsolatban megítélésem szerint még jó ideig azonban a humánus lesz a meghatározó, hisz többek között az etikát, az emberséget, a képzelőerőt, a kreativitást, vagy az emberi agy egyedülálló analízáló és szintetizáló képességét a hihetetlen gyorsaságú fejlődés ellenére sem helyettesítheti még teljes mértékben semmi. Úgy gondolom, hogy ebben a gyorsan változó korszakban a tennivalónk nem több és nem kevesebb, mint hogy a technológia szelét a saját vitorlánkba fogjuk. Az intelligens technológiát rendszerszinten értő szakemberekkel ténylegesen nőhet a szervezet hatékonysága, eredményessége, valóban tehermentesíteni lehet a legértékesebb munkaerőt az emberi erőforrást és nem utolsó sorban egy önmegvalósításra alkalmas, igazi szellemi kihívást, egy különleges élményt jelentő munkahelyet teremthetünk munkatársainknak.

Vizsgálódásaim során több érdekes ellentmondást, a biztonságot is érintő paradoxont fedeztem fel. Minél intelligensebb egy rendszer, annál bonyolultabb és erőforrás igényesebb, de ami még fontosabb, annál támadhatóbb, sebezhetőbb is egy úttal. Ennek tudatában – egyfajta kötelező minimum szintjén – indokolt párhuzamos

⁴⁷ Carl SAGAN: Az éden sárkányai - tűnődések az emberi intelligencia evolúciójáról, p. 105.

struktúrákat üzemeltetni, illetve energiaforrásainkat diverzifikálni és megfelelő szintű tartalékot képezni.

Az innovatív (mesterséges) intelligencia valóban ad egyfajta választ korunk egyik legnagyobb információs kihívására, a „big data” effektusra, azonban ezen képességek birtokában olyan eddig nem látott adat/információ halmaz kerül felszínre, amely az automatizálás révén felszabaduló emberi munkaerőnek nagyságrendekkel több, újabb és konkrétabb feladatot ad. Lényegében tehát másféleképpen tehermentesíti az embert, és a súlyponteltolódásnak köszönhetően a lehetőségek kihasználása nem hogy kevesebb, hanem még több tudásmenedzsert igényel. A különbség azonban az, hogy az intelligens megoldások láncolata emberi iránymutatással és döntéssel a biztonság számos területén, minőségét tekintve is magasabb szinten, gyorsabban és nagyobb valószínűséggel képes jelezni és megelőzni kockázatot jelentő eseményeket.

Minél mélyebbre tekintetem a biztonságot befolyásoló intelligens megoldások között, annál inkább szembesültem saját korlátainkkal, és azoknak a biztonságunkra gyakorolt hatásaival. Azaz minél több biztonsági problémát oldunk meg, annál több újabb kockázatot jelentő személyhez, eseményhez, vagy jelenséghez jutunk el, amely így egyfajta öngerjesztő folyamatot eredményez. Eppen ezért nagy hangsúlyt helyeztem arra is, hogy a problémát több oldalról, sokszínűen, tényekkel alátámasztva, tendenciózusan világítsam meg, a vitathatatlan előnyök mellett a dolgok árnyoldala is áttekinthetővé váljon. Ennek első lépése az volt, hogy fogalomalkotással sajátos értelmezési keretbe helyeztem az intelligencia lényegi elemeit. Végül kísérletet tettem egy intelligens elméleti modell alapjainak megfogalmazására, amelynek gerincét véleményem szerint az információs (elemző) rendszernek kell alkotnia. A jövőt az intelligens ember, illetve annak igényeihez és a nemzetbiztonsági munkához igazított, hálózatalapú, autonóm intelligens megoldások gyors és folyamatos interakciójaként képzelem el. Ebben a folyamatban új értelmezést nyerhet az IoT fogalma, amely a nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkoztatva a dolgok belső hálózataként funkcionálhat. Munkánk első és legfontosabb lépése ezért a biztonsági kockázat (a célszemély) azonosítása, az ezzel összefüggő információs profil megalkotása a lehető legtöbb adatbázis, információs forrás elérésével. Ezt követheti az információk intelligens feldolgozása, melynek eredményeként egy rövid, de tartalmas késztermék, az „új tudás” jelenhet meg a döntéshozó asztalán.

A nemzetbiztonság területén már meglévő és még most formálódó intelligens megoldások kétségtelenül hatalmas potenciált jelentenek, azonban napjainkban csak részeiben kihasznált lehetőséget tükröznek. Fontosnak tartom, hogy az intelligens megoldásokkal összefüggő tudományos kutatások eredményei a mindennapi szakmai rutinba beépítésre kerüljenek, az innovatív technológiára támaszkodó szakértő ember szemléletmódja pedig a közigazgatási szféra különböző szintű képzéseibe integrálásra kerüljön. Csak így biztosítható, hogy ezen intelligens megközelítés a lehető legszélesebb körben megismerhetővé váljon, mert meggyőződésem, hogy ennek tudatában később bármilyen szakmai területen hatékonyabb és értékesebb munkavégzés prognosztizálható.

Felhasznált irodalom:

- BOSTROM, Nick: Szuperintelligencia. Ad Astra Kiadó, Budapest, 2015.
- Európa 2020 - Az intelligens fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Brüsszel, 2010.
- KOVÁCS Dániel László: Intelligens rendszerek egységes tervezése. Híradástechnika LIX. évfolyam 2004/10.
- KROTOS László: Intelligens megoldások - a Döntéstámogató rendszerek világa. KÓD Gazdaság és Médiakutató Intézet, Budapest, 2002.
- KURZWEIL, Ray: A szingularitás küszöbén. Ad Astra Kiadó, Budapest, 2013.
- Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia. Nemzeti Innovációs Hivatal, Budapest, 2014.
- NEUMANN János: A számítógép és az agy. Yale University Press, York, PA., 1959.
- PINK, Daniel H.: Motiváció 3.0 - ösztönzés másképp. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2010.
- RUSSEL, Stuart– NORVIG, Peter: Mesterséges Intelligencia - modern megközelítésben. Panem Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- SAGAN, Carl: Az éden sárkányai – tünődések az emberi intelligencia evolúciójáról, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Felhasznált jogszabályok:

- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 123/2014. (IV. 10.) Kormányrendelet a közforgalmú személyszállítási szolgáltatásokhoz kapcsolódó adatok, adatbázisok és elektronikus adatkommunikációs technológiák egységességét és átjárhatóságát biztosító műszaki és technológiai előírásokról, a központi adatbázisokról és az azokhoz kapcsolódó központi szolgáltatásokról, továbbá a működtető szervezetek kijelöléséről
- 2015. évi CLXXXVIII. törvény az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről
- 1004/2016. (I. 18.) Kormányhatározat a Közigazgatás- és Köszolgáltatás-fejlesztés Operatív Program éves fejlesztési keretének megállapításáról
- 26/2016. (II. 25.) Kormányrendelet az okos mérés bevezetésével kapcsolatos központi mintaprojekt megvalósításával összefüggő szabályokról

Felhasznált internetes honlapok jegyzéke:

- http://www.elitmed.hu/kiadvanyaink/ideggyogyaszati_szemle/az_emberi_agy_es_intelligencia_evulocioja-150/ (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://bhc.hu/magunkrol/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2012/hirlevelcikkek/agy-kapacitasa/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://24.hu/tudomany/2015/03/02/mi-teszi-kulonlegesse-az-emberi-agyat/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://www.bien.hu/egeszseg-es-eletmod/testi-egeszseg/7-lenyugozo-erdekesseg-az-emberi-agyrol/117199> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://tudasbazis.sulinet.hu/HU/termesztudomanyok/az-egeszseges-eletmod/az-egeszseges-eletmod/az-intelligenciarol-es-a-kreativitasrol/az-intelligenciarol> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://24.hu/tech/2017/09/04/putyin-akinel-a-mesterseges-intelligencia-annal-a-vilaguralom/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://www.hwsz.hu/hirek/55776/kina-szuperszamitogep-sunway-taihulight-sw26010-top500-lista.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://pcworld.hu/pcwlite/egy-6-eves-gyerek-intelligenciajaval-vetekszik-a-legjobb-ai-238391.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- http://hvg.hu/tudomany/20170405_technologia_trend_a_vilag_legertekesebb_cégei (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://szakszervezetek.hu/hirek/6947-ezek-lesznek-a-jovo-legmenobb-allasai> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://szakszervezetek.hu/hirek/6947-ezek-lesznek-a-jovo-legmenobb-allasai> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://www.vg.hu/vallalatok/kuszobon-digitalis-armageddon-623035/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- http://digit.mandiner.hu/cikk/20161224_paruhuzamos_intelligenciaval_az_intelligens_jovo_fele (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ohk003a.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt001.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Az Európa 2020 Stratégia hazai végrehajtása (TÚRÓCZY László előadása) <http://slideplayer.hu/slide/2043247/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/d2_final_report_v3.0_no_annex_iv.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://www.okosjovo.hu/documents/f735c6c1d61b2ab4858de9f62eb0a60e.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://smartklaszter.hu/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

- <http://nvsz.hu/3-gazdalkodasi-adatok/34-europai-unios-palyazatok/ekop-1118-2013-2013-0001-azonositoszamu-kulso-es> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- https://www.washingtonpost.com/news/world/wp/2018/01/07/feature/in-china-facial-recognition-is-sharp-end-of-a-drive-for-total-surveillance/?utm_term=.77156861bff4 (Letöltés ideje: 2018. 02. 14.)
- <https://24.hu/tech/2018/02/08/ez-mar-a-jovo-arcfelismero-szemuveggel-buktatjak-le-a-bunozoket/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 14.)
- http://hvg.hu/tudomany/201731__terroristak_azinterneten__halozattudomany__redalert__terrorelharitas (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- https://www.citatum.hu/cimke/mesterseges_intelligencia (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://nol.hu/tud-tech/urkorszaki-szakik-toplista-a-jovo-legmenobb-allasairol-1628813> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

FÜLÖP ESZTER

ELSŐ LÉPÉS A BÉKÉÉRT – A CARTAGENÁBAN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS ELŐZMÉNYEI ÉS HATÁSAI

Történelmi áttekintés

A második világháború után különösen megosztottá vált a belpolitika Kolumbiában a liberális és konzervatív párt állandó erőszakos ellentéte miatt. Az 1946-os választásokon az eddig hatalmon lévő liberálisok két elnökjelöltet állítottak a pártból, Gabriel Turbay és Jorge Eliécer Gaitan személyében, amely megosztotta a szavazatokat, így végül a konzervatív párti Mariano Ospina Pérez került az elnöki hivatalba.¹ Ezt követően gyakoribb lett a konfrontáció a konzervatív, liberális és a kommunista erők között, s miután fényes nappal meggyilkolták Gaitan-t Bogotában, véres zavargások törtek ki először a fővárosban, majd az egész országban. Ezt az időszakot La Violenciának (az erőszak időszaka) nevezzük, amely közel 200.000 halálos áldozatot követelt, valamint további becslések szerint ebben az időben 570 millió dollár anyagi kár keletkezett az országban (főleg a vidéki területeken).² 1953-ban Gustavo Rojas Pinilla tábornok került az ország élére, aki elképzelései szerint véget vetett volna az erőszaknak, ennek ellenére 1957-re kritikus szintre jutott a gazdaság (legfőképpen a kávé árának hirtelen esése következtében), valamint kormányzása is diktatórikus jelleget öltött.³ Hosszú évek éles ellentéte után a liberális és konzervatív párt koalícióra lépett az ország jövőjének érdekében, megalapították a Nemzeti Frontot,⁴ a tábornokot pedig a hadsereg segítségével eltávolították a hatalomról. A szövetség keretén belül az elnöki tisztséget négyévenként váltakozva töltötte be egy-egy konzervatív és liberális párti politikus, s minden más hivatalt (miniszteri és kormányzati pozíciókat) is ezen a paritásos alapon osztottak fel.⁵ Ez közel egy évtizedre véget is vetett a polgárháborúnak és biztosította a belpolitikai nyugalmat, azonban mivel sem más politikai, illetve társadalmi erőnek nem hagytak beleszólást a közügyekbe, az 1960-as évekre újra kezdtek kialakulni a belső feszültségek az országban.⁶ A kubai forradalom (1953-1959) után a kolumbiaiak is fel mertek szólalni az érdekeikért, s az évek során a lázadók összefogásából megalakultak a gerillaszervezetek.⁷ Elsőként a radikális

¹ La Violencia, dictatorship, and democratic restoration – ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA

² <http://laht.com>, Colombia Overview (Letöltés ideje: 2018.01.03.)

³ Dennis M. REMPE: Guerrillas, Bandits, and Independent Republics, US Counter-insurgency Efforts in Colombia 1959-1965. (1995)

⁴ Pacto de Sitges, 1957, Biblioteca Virtual L. A. Arango (ed.)

⁵ Magyar Nemzeti Bank: A kolumbiai békefolyamat politikai és gazdasági vetülete (PDF) 2016. október 21. p. 3.

⁶ William AVILÉS: Global Capitalism, Democracy, and Civil-Military Relations in Colombia. SUNY Press (2006) p. 3.

⁷ A gerra háborút, a gerilla pedig kis háborút vagy háborúcskát jelent. A fennálló hatalom ellen küzdő nem reguláris harcos. A gerilla harcmodor előnye, hogy a terepet és népet jól ismerő kis csoportok a lakossággal való kapcsolataikat és mozgékonyaságukat jól

katolikusokból, egyetemistákból és baloldali értelmiségiekből álló Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN) jött létre, amely tagjainak egy része Kubában tanult, majd a maoista elveket valló Népi Felszabadító Hadsereg (Ejército Popular de Liberación, EPL). 1964-ben jött létre a Kolumbiai Kommunista Párt fegyveres szárnyaként a FARC (amelyet 1989-től FARC-EP-nek hívnak hivatalosan, felvéve a(z) Ejército del Pueblo vagyis a Néphadsereg elnevezést), amely hamar a legnagyobb gerillaszervezetté nőtte ki magát az országban. Őket egészítette ki végül az Április 19 (Movimiento 19 de Abril, M-19) mozgalom, ami szintén a baloldali elvekben hitt.⁸ Alapvetően a szervezetek kormány ellen indítottak támadásokat és terrorakciókat, ezzel pedig a vidéki, vagyis az ország periferiáján élők problémáira és életkörülményeire szerették volna felhívni a figyelmet. Az 52 év alatt nagyjából 200.000 halálos áldozatot, 45 ezer hivatalosan eltűnt és 6,8 millió elszegényedett embert követelt a polgárháború, melynek jelentős részét civilek tették ki.⁹

Az 1970-es évek második felében, egy akkoriban még viszonylag újnak nevezhető nemzetbiztonsági kihívás is meghatározóvá vált Kolumbiában, ez pedig a drokartellek megjelenése volt, amelyek (főként a Medellín és Cali kartellek) 1978-ra már birtokolták az USA területére szállított marihuána hét-tizedét, és a kokainimport jelentős részét is.¹⁰ Ugyanebben az évben kezdett az éppen hivatalban lévő elnök, Julio César Turbay Ayala (1978–82) fellépni a drokkereskedelem ellen, azonban az 1980-as latin-amerikai adósságválság, amit sokszor az „elveszett évtizednek” is neveznek, Kolumbiát is megviselte gazdaságilag, ez pedig a különböző paramilitáris csoportok megerősödéséhez vezetett.¹¹ Az EPL és az M19 beolvadt a politikai életbe,¹² de a FARC szakított a baloldali ideológiákkal és a kartellek felé fordult mivel a terrorakciók végrehajtásához jelentős anyagi fedezetre volt szüksége, amelyet az illegális kábítószer-kereskedelem teremtett meg. A válság következtében az USA és az IMF hiteket bocsátott ki azzal a feltétellel, hogy a hitelezett országok strukturálisan átszervezik és megreformálják a hazai gazdaságot, valamint megszüntetik a költségvetési hiányokat. Sok ország ennek keretén belül abban látta a megoldást (köztük Kolumbia is), hogy csökkentette az infrastruktúrára, az egészségügyre, az oktatásra és a bérekre fordított kiadásokat, vagy elbocsátotta az állami alkalmazottakat.¹³ Ebben az időszakban a gerillaszervezetek taglétszáma szinte az egekbe szökött, ami fokozta az országban a politikai erőszakot és békemegállapodásra kényszerítette a kormányt. Belisario Betancur elnök (1982–1986) 1982-ben kezdte meg a tárgyalásokat, amely 1984-től egy három éven át tartó tűzszünetet eredményezett.¹⁴ Ennek keretein belül a FARC a Kolumbiai

kihasználva, le-lecsapnak az ellenségre, különösen utánpótlását, csapatai közötti összeköttetését veszélyeztetik, rombolják. Forrás: <http://kislexikon.hu/gerilla>

⁸ Winifred TATE: Paramilitaries in Colombia (PDF). Brown Journal of World Affairs. Brown University. (2001)

⁹ <http://bbc.com>, Who are the Farc?(Letöltés ideje: 2017. 11. 24.)

¹⁰ The growth of drug trafficking and guerrilla warfare – ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA

¹¹ José Antonio OCAMPO: The Latin American Debt Crisis in Historical Perspective (PDF), Initiative for Policy Dialogue, 2013. március 25.

¹² Magyar Nemzeti Bank: A kolumbiai békefolyamat politikai és gazdasági vetülete (PDF) 2016. október 21. p. 3.

¹³ OCAMPO (2013) i. m.

¹⁴ Steven Lynn TAYLOR: Voting amid violence: electoral democracy in Colombia. Northeastern University, pp. 153-154. (2009)

Kommunista Párttal karöltve létrehozhattak egy új pártot, a Hazafias Uniót (Unión Patriótica, UP), amely meglepően nagy sikereket ért el az akkori választásokon. Azonban az UP tagjait és vezetőit a jobboldali szervezetek, valamint a drokartellek és különböző kisebb bandák folyamatosan üldözték (becslések szerint 4-6000 főt gyilkolhattak meg közülük 1988-1992 között), így a párt kevesebb mint húsz éven belül inaktívvá vált és a FARC tovább folytatta illegális tevékenységeit.¹⁵

Ezt követően a belpolitikában folyamatos változtatásokat eszközöltek,¹⁶ azonban a két legnagyobb biztonságpolitikai kihívással, vagyis a gerillákkal és a kartellekkel nem tudtak leszámolni, mivel a kilencvenes évekre hatalmas gazdasági befolyással és folyamatosan emelkedő taglétszámmal rendelkeztek (az 1999-es évre a FARC meghaladta a 18.000 főt). Miután az 1998-ban megválasztott elnök Andres Pastrana sem ért el felmutatható eredményt a tárgyalásaival, ezen kívül pedig a kolumbiai nép is megelégedte, hogy a FARC és az ELN is a rekordszámú emberrablásokból és drogtermesztésből tartja fenn magát, mindkét csoportot nemzetközi terrorszervezetté nyilvánították.¹⁷

Az Uribe és Santos adminisztráció

2002-ben fordulat állt be az ország életében, ugyanis Álvaro Uribe Vélez-t választották meg elnöknek, akinek tevékenységét az agresszív fellépés fémjelzte a drogtermesztés és a gerillák elleni küzdelemben.¹⁸ 1999 óta Washington is aktívan részt vett az ország biztonságosabbá tételén (Plan Colombia, amely egy katonai és segélyezési kezdeményezés volt), azonban Uribe elnökségének két ciklusa alatt egyértelműen a biztonságpolitikai helyzet vált az első számú prioritássá, így jelentősebben megnövelték a katonai dimenziót országszerte, 2009-ben pedig a két ország védelmi szerződésének keretein belül az elnök hét kolumbiai katonai bázist engedett át az amerikai hadseregnek.¹⁹ 2010-re körülbelül 6000 főre szorultak vissza a FARC gerillái, mivel a hadsereg folyamatosan hatalmas területeket szabadított fel, túszoikat szabadított ki, vezetőket fogott el, vagyis komoly csapásokat mértek a szervezetre. A számos siker ellenére azonban Uribe elnöksége közel sem volt zökkenőmentes a nyolc év során. Nagy port kavart a kolumbiai médiában az ún. „hamis pozitívumok” elnevezésű botránya (2008), amely szerint a hadsereg civileket ölt meg vidéken, akiket később gerilláknak állítottak be, ezzel is növelve az elnök statisztikai sikerességét.²⁰ Ezen kívül külpolitikai tevékenységét nézve sem volt túl népszerű a szomszédos országok körében. Az előző elnöktől ugyan „megörökölte” a jó kapcsolatot Washingtonnal, de igazi szövetsége csak Mexikóval, Peruvál és Panamával volt. Nicaraguával, Bolíviával és Argentínával nem ápolt diplomáciai kapcsolatot semmiféle szinten. Ecuadorral akkor kezdett elmérgesedni a viszony, amikor 2008-ban kolumbiai repülőgépek bombáztak egy FARC táborát az ország területén, ahol 27 embert öltek meg, köztük egy ecuadori állampolgárt is. A venezuelai elnököt, Hugo Chavez-t, pedig az Amerikai Államok Szervezete (OAS)

¹⁵ Claire METELITS: Inside insurgency: violence, civilians, and revolutionary group behavior. pp. 98-99. (2009)

¹⁶ Colombia – Political background, Nations Encyclopedia

¹⁷ Magyar Nemzeti Bank: A kolumbiai békefolyamat politikai és gazdasági vetülete (PDF) 2016. október 21. p. 4.

¹⁸ TATE (2001) i. m.

¹⁹ <http://cnn.com>, Colombia, U.S. sign deal on use of base (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)

²⁰ Biography of Álvaro Uribe Vélez" (in Spanish). Barcelona: CIDOB Foundation. 2011

előtt vádolt meg azzal, hogy lázadókat bújtat az országában.²¹ Ez aláásta gazdaságpolitikáját is, hiszen annak ellenére, hogy sikeresen visszafoglalta az ország legfontosabb bányáit, és újra nagy mennyiségben tudtak olajat forgalmazni, amely rendkívüli befektetési tőkét vonzott volna, Venezuela és Ecuador importkorlátozást vezetett be, amely különösen Kolumbia határmenti területeit sújtotta negatívan.²² Leköszönőben lévő elnökként 2010-ben a védelmi minisztere, Juan Manuel Santos került előtérbe, mint lehetséges jelölt, hiszen óriási tapasztalattal és magas szintű képzettséggel rendelkezett, illetve felmenői is prominens embereknek számítottak a politikai életben. Alvaró Uribe támogatásával meg is nyerte a 2010-es választásokat, majd augusztus 7-én foglalhatta el mai napig fennálló pozícióját, mint kolumbiai államfő.²³

Ugyan az ezt megelőző időszakban végig azzal kampányolt, hogy folytatni fogja elődje biztonságpolitikai stratégiáját, és elszántan fog küzdeni a lázadók ellen, azonban egy idő után kénytelen volt „puhítani” politikáján mivel 2011 és 2012 között megszorodtak a FARC által elkövetett merényletek, amelyek már nem csak a civileket, hanem különböző infrastruktúrális rendszereket is célba vettek.²⁴

2012. augusztus 12-én az elnök nyilvánosan is bejelentette, hogy béketárgyalásokat kezdett a FARC vezetőivel,²⁵ akik az Uribe adminisztráció során elszenvedett veszteségek után szintén nyitottá váltak a békére. Ez megosztotta a nemzetközi közösséget és a kolumbiai népet is, de mivel 30 év alatt ez volt a negyedik próbálkozás, eleinte már a sikerességnek a lehetőségét is szkeptikusan fogadta a nemzeti és a nemzetközi közönség, illetve a több évig elhúzódo tárgyalások is okot adhattak a bizonytalanságra. Az Egyesült Nemzetek Szervezete, az USA Külügyminisztériuma, valamint a környező országok kormányai pozitívan álltak hozzá a törekvéshez,²⁶ de számos kritika is érte a tárgyalásokat, legfőképpen maga az exelnök, Uribe részéről, aki úgy értelmezte a békefolyamatot, hogy tulajdonképpen a kormány enged a terroristáknak, ezt pedig elfogadhatatlannak tartotta.²⁷

Itt érdemes megemlíteni, hogy az Amerikai Egyesült Államok támogatása igen magas szintű volt, amely semmiképpen sem tekinthető meglepőnek, hiszen már 1962 óta, vagyis Dwight D. Eisenhower és John F. Kennedy idején kezdődött a folyamatos katonai és diplomáciai segítyezés Kolumbiának, mivel jelentős stratégiai és geopolitikai szövetségesnek tartották az országot. Erre dolgozták ki először az amerikai tisztviselők által kezdeményezett Lazo-tervet, amely katonai támogatást

²¹ <http://bbc.com>, How President Alvaro Uribe changed Colombia (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)

²² Uo.

²³ Juan Manuel Santos (bibliography) – ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA

²⁴ Juan S. BEITTEL: Peace Talks in Colombia, Congressional Research Service, 7-5700, pp. 6-10.

²⁵ Economist Intelligence Unit, Colombia: Country outlook (2016. augusztus 17.)

²⁶ Renata SEGURA – Delphine MECOULAN: Made in Havana: How Colombia and the FARC Decided to End the War, Internation Peace Institute (2017 február) p. 18.

²⁷ <http://elpais.com>, El Gobierno de Colombia y las FARC logran un nuevo acuerdo de paz, Javier Lafuente (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)

biztosított Kolumbiának a FARC ellen.²⁸ Ezt váltotta fel 2000-ben a már említett Plan Colombia, Bill Clinton elnökségének ideje alatt, amely Barack Obama szavaival élve „Segített (...), hogy lezárhassák Latin-Amerika leghosszabb háborúját.” Ez a fajta kétpárti támogatás ilyen hosszú távon igazi ritkaság az amerikai külpolitikában, bár jelentős erőforrásokat nem kellett mozgósítani, mint például Irakban vagy Afganisztánban, de kétségkívül ez a kollaboráció korszerűsítette és szerkezetileg is átalakította a kolumbiai hadsereget, hogy ne csak a védekezésre, de a támadásra is hatékonyan alkalmazható legyen a FARC-kal szemben.²⁹ Annak ellenére, hogy az USA jelentős külpolitikai eredményként tartja számon a Plan Colombia-t, a valódi célját, hogy felszámolja a drogkereskedelmet az országban, nem érte el.

1. ábra: Juan Manuel Santos kolumbiai elnök és Barack Obama az Amerikai Egyesült Államok elnöke³⁰

A szerződés rendelkezései

A négy évig tartó tárgyalások a norvégiai Oslóban kezdődtek meg, majd innen lettek áthelyezve a kubai fővárosba, Havannába, ahol a FARC vezetői éltek száműzetésben. 2016 júniusában megszületett a végleges, 297 oldalas változata az egyezménynek, amely a „*Végső megállapodás a konfliktus befejezéséről, a stabil és tartós béke megteremtéséről*”³¹ címet viselte, valamint az elvártakhoz méltóan kétoldalú kötelezettségvállalásokat tartalmazott mind a kormány részéről, mind pedig a FARC oldaláról. Alapvetően hat pontban állapodtak meg a találkozók során, amelyet meg kellett vitatni:

²⁸ Inside Colombia: Drugs, Democracy, and War. Rutgers University Press. Livingstone, Grace (2004). p. 155. ISBN 0-8135-3443-7.

²⁹ <https://www.huffingtonpost.com>, Sergio Muñoz BATA: The U.S. Played a Crucial Role in Colombia's Historic Peace Deal. Here's How. (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)

³⁰ Forrás: Kevin LAMARQUE, <https://widerimage.reuters.com/photographer/kevin-lamarque>, (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)

³¹ Enzo NUSSIO: Peace and Violence in Colombia (PDF) Center for Security Studies (2016) p. 1.

- *Átfogó mezőgazdasági reform:* A szélsőségesen egyenlőtlen földtulajdon már a kezdetektől fogva az egyik fő oka volt a háborúnak, mivel még 2014-ben is a szegénységi ráta vidéken nagyjából 45%-os volt Kolumbiában. Így a kormány és a FARC szerződésükben külön kitértek a földhöz és földhasználathoz való jogra, vagyis olyan gazdák is kapjanak földet, akiknek nincs, vagy nagyon kis területekkel rendelkeznek. A speciális fejlesztési programokra, melynek keretén belül biztosítanak lakhatást, a szükséges eszközöket, hiteleket, technikai segítségnyújtást stb. A szegénység csökkentését legfőképpen különböző infrastrukturális fejlesztésekkel próbálnák elérni. Az élelmiszer-biztonság biztosítása pedig a jobb táplálkozási lehetőségekkel próbálná megvalósítani az életminőség javulását. Erre a célra hoznának létre egy földalapot, melyhez speciális hozzáférést biztosítanak a gazdáknak és a mezőgazdasággal foglalkozóknak, valamint bírói úton számolnák fel a kisajátítást, a lejárt tulajdonokat, és újraosztanák a közüzemi vagy kihasználatlan földeket.
- *FARC politikai szerepvállalása:* Ennek a pontnak a célja, hogy a kormány ezzel próbálja kiegyenlíteni a politikai aktorokat, vagyis hogy a gerillák fegyverek helyett szavazatokkal tudjanak küzdeni a nézeteik megvalósításáért. Ez magában foglalja azt is, hogy a FARC pártot alapíthat, melynek 10 helyet biztosítanak a Parlamentben, valamint a 2018-as választásokon már jogilag elismert indulók lehetnének. Ez a lépés demokratikusabbá tenné a politikát, ha nagyobb lenne az állampolgári részvétel.
- *Kábítószer-kereskedelem felszámolása:* a kábítószer-kereskedelem már szintén évtizedek óta meghatározó szerepet játszik a fegyveres konfliktusok során Latin-Amerikában, mivel a legtöbb fegyveres csoport (köztük a FARC) fő finanszírozási formáját jelentette/jelenti. A szerződés részletesen leírja, hogy az eddigiekhez képest fokozottabban koncentrálnak a tiltott növények termesztésének felszámolására. Új programot dolgoznak ki, melynek célja, hogy a szegénységet kiküszöböljék egy másik piaci termékre való átállással, erre pedig élelmiszersegélyt biztosítanak, oktatási, foglalkoztatási és infrastrukturális projekteket hoznának létre. (Ez lényegében a Földreform egyik eleme). Tartalmaz még ez a pont egy közegészségügyi javítást is, melynek keretein belül létrehoznának egy „Nemzeti Figyelmi Rendszert” (National Attention System) a rehabilitáció és a társadalmi beilleszkedés elősegítésére. A FARC szerepe pedig az lenne, hogy akár információval, vagy bármiféle gyakorlati tevékenységgel járulna hozzá a termesztés, forgalmazás és pénzmosás felszámolásához.
- *Fegyverletétel:* a szerződés ezen része szerint a FARC katonák az ENSZ által ellenőrzött körülmények között felhagynak a harcokkal, beszoalgtatják a fegyvereiket, melyeket az ENSZ regisztrál és elszállít az ország területéről. Majd speciálisan erre létrehozott táborokban elkezdi a társadalomba való visszailleszkedést.
- *A konfliktus áldozatainak kárpótlása:* Ahogy a tanulmány elején is megemlítettem, rengeteg áldozatot követelt a konfliktus az évek során, így kidolgozták az „Igazság, kárpótlás és megismételhetetlenség” rendszerét, amely a békéltetést, jogorvoslatot és jogbiztonságot kívánta garantálni a sértetteknek.

- *Végrehajtás, ellenőrzés:* A szerződésben foglaltak végrehajtására létrehoznának egy bizottságot, amelybe a kormány és a FARC is 3-3 főt delegálna, mely lehetőséget biztosítana arra, hogy egymást ellenőrizhessék a felek. Ezen kívül pedig nemzetközi szinten az ENSZ ellenőrizné a technikai megvalósítást, illetve részt venne a segítségnyújtásban.³²

A szerződést ünnepélyes keretek között írták alá 2016. szeptember 23-án a Karib-tenger partján fekvő Cartagena városában egy lőszert alakú tollal, amely a konfliktus utáni oktatás jövőjét kívánta szimbolizálni.³³ Olyan személyek jelentek meg a ceremónián, mint Ban Ki-moon, az ENSZ egykori főtitkára, a kubai elnök, Raúl Castro, valamint az USA külügyminisztere, John Kerry. A környező országok államfőinek nagy része is eljött az eseményre, mint Michelle Bachelet, Chile elnöke; Nicolás Maduro, Venezuela elnöke; Danilo Medina, a Dominikai Köztársaság elnöke; Salvador Sánchez Cerén, El-Salvador elnöke; Enrique Peña Nieto, Mexikó elnöke, továbbá mint a békéltető fél: Børge Brende, Norvégia külügyminisztere, valamint a konfliktus elszenvedői és a kolumbiai nép jelentős része.³⁴

2. ábra: A felső képen Juan Manuel Santos és Rodrigo Londoño Echeverri kézfogása látható, az alsó képen pedig a fent említett toll és az aláírt békeszerződés³⁵

³² NUSSIO (2016) i. m. p. 2.

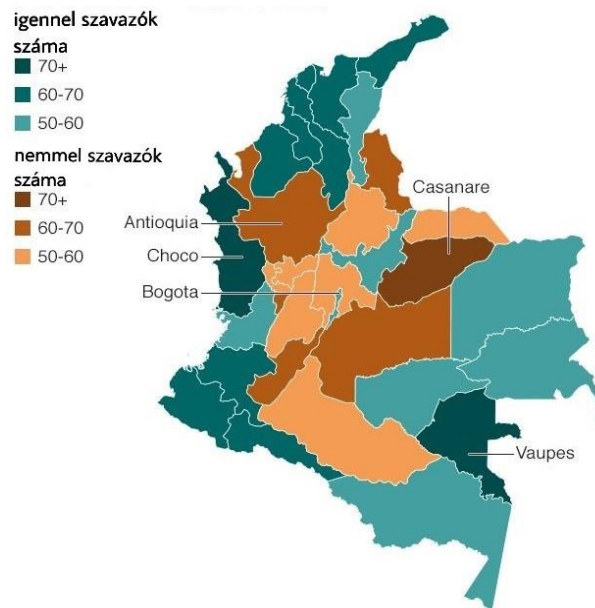
³³ Sibylla BRODZINSKY – Johnatan WATTS: Colombia and FARC rebels signs historical ceasefire deal to end 50-year conflict, The Guardian (Letöltés ideje: 2017. 12. 19.)

³⁴ <http://semana.com>, Tras cese al fuego, el mundo está pendiente de Colombia (Letöltés ideje: 2017. 12. 20.)

³⁵ Forrás: Fernando VERGARA, <http://www.apimages.com>, (Letöltés ideje: 2017. 10. 09.)

Népszavazás

Ahogy a korábbiakban már megemlítettem, az egyezményt egy országos népszavazás keretein belül szerették volna megerősíteni, hogy azt követően ratifikálják, de mindenki legnagyobb meglepetésére a kolumbiai nép elutasította a referendumot. Az előzetes felmérések alapján, amit a kolumbiai Datexco közvélemény-kutató cég tett közzé: a megkérdezettek 55 százaléka támogatta a békét, 36,6 százaléka viszont ellene szavazott volna.³⁶ (Ennek legfőbb okaként azt jelölték meg, hogy a szerződés nem megfelelően bünteti a gerillákat tetteikért.) Ennek ellenére 2016. október 2-án a Nemzeti Népszavazási Intézet közel 13 millió szavazatot számolt össze, melynek 49,77%-a válaszolt igennel, 50,22%-a pedig nemmel arra a kérdésre, hogy „Támogatja a fegyveres konfliktus végét és a tartós békét jelentő megállapodást?” (Mindössze 54.000 szavazat volt a kettő között a különbség.)³⁷

3. ábra: A szavazatok megoszlásának ábrája³⁸

Az eredmények alakulásának számos oka volt. Elsőként az ellenzék agresszív kampányát említhetjük meg a „nem” szavazatok mellett. A mai napig népszerűnek számító exelnök, Alvaró Uribe egyszerűen az „emberiség elleni bűncselekménynek” nevezte a szerződést egy Twitteren közzétett videójában,³⁹ valamint manipulatívnak

³⁶ El 'sí' al plebiscito por la paz se impone en gran encuesta de Datexco". El Tiempo (in Spanish) (2016)

³⁷ [http://plebiscito.registraduria.gov.com/lebscito/2 octubre 2016 República de Colombia](http://plebiscito.registraduria.gov.com/lebscito/2%20octubre%202016/Rep%C3%BAblica%20de%20Colombia), (Letöltés ideje: 2017. 10. 09.)

³⁸ Forrás: <http://bbc.com>, Colombia referendum: Voters reject FARC peace deal, (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

³⁹ Videó: <http://cnn.com>, „Colombia leader praises 'good peace' in lieu of 'perfect'” 02:41 (Letöltés ideje: 2017. 10. 09.)

és sugalmazónak találta a feltett kérdést, mert úgy látta, hogy minden bizonnyal mindenki vágyja a békét az országban, de a nemmel szavazók belátják, hogy nem ez a szerződés fogja elhozni ezt számukra. Ennek ellenére még ő maga is azt jósolta, hogy az igenek fognak nyerni.⁴⁰

A térképen jól látható, hogy az ország perifériáján, illetve a vidéki területeken, ahol gyakoribb volt az erőszak és nagyobb mértékű a szegénység, az igenek aránya volt a nagyobb, (ilyen például Choco vagy Bojacá tartomány, ahol a résztvevők több mint 80%-a támogatta a békét),⁴¹ ahogy pedig közeledünk az ország centruma felé, ahol nem volt mindennapos a polgárháború, a nemek aránya győzött. (Antioquia, Uribe volt otthona, 62%-a szavazott nemmel.)⁴² Továbbá fontos megemlíteni, hogy a részvételi arány is rendkívül alacsony, 38%-os volt,⁴³ melynek az egyik oka, hogy felmérések szerint a Santost támogatók meg voltak róla győződve, hogy megszavazzák a szerződést, így egyszerűen nem mentek el szavazni. Másik befolyásoló tényező az aznapi viszontagságos időjárás, vagyis a Matthew hurrikán előjelei a Karib-térségben, ami azt eredményezte, hogy hatalmas számú kolumbiai állampolgár nem tudott részt venni a népszavazáson.⁴⁴

Ennek ellenére Santos elnök nem adta fel a próbálkozást és fenntartotta a kétoldalú tűzszünetet a FARC katonáival, akik szintén csalódottságukról tettek tanúbizonyságot, amikor kijelentették, hogy „sajnálják, hogy győzött a gyűlöletkampány, de mindent meg fognak tenni, hogy a FARC, mint politikai erő, létrejöhessen.”⁴⁵ Ezt követően Santos elnök átdolgozta a szerződést, valamint a második legnagyobb szervezet, az ELN is bejelentette igényét a békére, akikkel 2016. október 27-én kezdődtek meg a tárgyalások.⁴⁶ 2016. november 24-én az elnök keresztülvitte az új, 310 oldalas dokumentumot a kolumbiai kormányon, amelyben körülbelül 50 változtatás eszközöltek.⁴⁷ Az elnök erőfeszítése miatt meg is kapta 2016-ban a Nobel-békedíjat.⁴⁸

Kitekintés

Alapvetően ez egy redukcionista elemzése a történeteknek, ugyanis a tanulmány terjedelme nem teszi lehetővé, hogy részletesen foglalkozzam az eset nemzetközi jogi aspektusaival is, azonban röviden szeretnék rá kitérni. A konfliktus során a

⁴⁰ <http://nytimes.com>, The Man Blocking Peace in Colombia, (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

⁴¹ <http://bbc.com>, Colombia referendum: Voters reject FARC peace deal (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

⁴² <http://bbc.com>, Colombia referendum: Voters reject FARC peace deal (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

⁴³ <http://bbc.com>, Colombia referendum: Peace talks to be revived despite 'no' vote (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

⁴⁴ <http://weather.com>, Hurricane Matthew Recap: Destruction From the Caribbean to the United States (Letöltés ideje: 2016. 10. 09.)

⁴⁵ <http://farc-peace.org>, Official website of the peace delegation of FARC (English), Joint Communiquéés (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)

⁴⁶ <http://as-coa.org>, Explainer: Colombia's Peace Process with the ELN, Holly K. Sonneland, (Letöltés ideje: 2017. 10. 05.)

⁴⁷ Sibylla BRODZINSKY: Colombia signs historic peace deal with Farc, The Guardian, (2016. 11. 24.)

⁴⁸ <http://nobelprize.org>, The Nobel Peace Prize 2016, Juan Manuel Santos (Letöltés ideje: 2018. 01. 04.)

FARC vitathatatlanul következetesen megsértette a hadijog és a humanitárius nemzetközi jog jelenleg is hatályos törvényeit, mivel annak ellenére, hogy államszint alatti szereplőkről beszélünk, reguláris csapataik megkülönböztető jelzést viseltek, illetve nyíltan viselték a fegyvereiket, vagyis ugyanazok a szabályok vonatkoztak rájuk, mint az úgynevezett kombattánsokra. Tehát háborús bűncselekménynek számít a tiltott fegyverek használata, mint a FARC által gyakran alkalmazott gyalogsági aknák, amelyek 1990 óta több mint 11.000 kolumbiai polgárt öltek vagy sebesítettek meg. Ezen kívül a civileket érő terrorcselekmények, annak ellenére, hogy az 1949-es Genfi Egyezmény kifejezetten kiemelte (és más jegyzőkönyvekben is kihangsúlyozta), hogy a civil személyeket a humanitárius nemzetközi jog tiszteletben tartása mellett védeni kell. Továbbá különböző jogi normák is kitérnek a 17 év alattiak védelmére, akiket nem lehet katonaként alkalmazni, azonban a FARC 15 éves korukban majdnem minden ötödik (egyszerre nagyjából 1000) gyermeket „foglalkoztattak”, köztük sokakat erőszakkal vettek el a családjuktól, vagyis ezzel egy újabb humanitárius nemzetközi jogi szabályt sértettek meg, amely a túszejtésről szól.⁴⁹ Mivel a kolumbiai kormány büntetlenséget alkalmazott a gerillákkal szemben, így felmerül a nemzetközi jogi felelőssége, mivel lényegében figyelmen kívül hagyta azt. Valószínűleg a béke megőrzésének érdekében a felelős szervezetek nem tesznek további lépéseket ezzel kapcsolatban, de érdemes ezt is figyelembe venni, amikor a béke sikerességéről beszélünk.

Továbbiakban számos kérdés merülhet fel Kolumbia jövőjével kapcsolatban, hiszen Juan Manuel Santos elnöki mandátuma idén augusztusban fog lejárni. Statisztikák szerint pedig második terminusa végére a kolumbiaiak többsége úgy gondolja, hogy túl sok időt töltött a békére való törekvéssel, ami a gazdaság rovására ment, (vagyis a munkanélküliségi ráta emelkedik, a peso árfolyama pedig folyamatosan esik a dollárhoz képest)⁵⁰, így csökkent a támogatottsága is. Uribe pártja, azon belül is Iván Duque pedig nagy erővel készül az idej választásokra, ami akár azt is jelentheti, hogy egy újonnan megalakult kormány felül kívánja vizsgálni a már érvényes szerződést és egyszerűen csak hatályon kívül helyezi azt. 2017 júniusában, Jean Arnault, francia diplomata, és a fegyverek beszüntetését felügyelő kolumbiai ENSZ-misszió vezetője hivatalosan is bejelentette, hogy a FARC gerillái maradéktalanul letették a fegyvert,⁵¹ valamint az egykori vezér, Echeverri is indul az elnöki pozícióért 2018-ban.⁵² Számomra ez azt tükrözi, hogy a lázadók is ténylegesen belefáradtak már a folyamatos hadakozásba és valóban megvalósulhat a kormány és a FARC között a béke, amennyiben ez alkalommal sikeres lesz a gerillák politikai szerepvállalása. (Lásd 1984. Uribe egyezmény)

A tényleges problémát az jelentheti, hogy miként tud majd a kolumbiai nép a kokainról egy kevésbé jövedelmező árucikkre átállni, hiszen az Amerikai Egyesült Államok és Európa felől a kereslet folyamatosan növekszik, így nagy eséllyel

⁴⁹ <http://www.ceylontoday.lk>, Politics of International Law: FARC-Colombia Conflict, By Liliana MUSCARELLA (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)

⁵⁰ Magyar Nemzeti Bank: A kolumbiai békefolyamat politikai és gazdasági vetülete (PDF) 2016. október 21. p. 15.

⁵¹ Statement to the Security Council, by Jean Arnault Special representative of the Secretary General and the head of the United Nations Mission in Colombia, (PDF) (Letöltés ideje: 2017. 12. 30.)

⁵² <http://washingtontimes.com>, Shrewd FARC leader seeks Colombian presidency, turns rebel group into influential political power (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

megjelenhetnek új bandák, amelyek folytatják a kábítószer-kereskedelmet, vagy esetleg a környező országok nagyobb kartelljeinek lehet cél a már működő és kiépített piac birtokbavétele. Ezen kívül 2018. január 29-én Santos bejelentette, hogy felfüggeszti a tüzszünetet az ELN lázadóival, ugyanis egy azt megelőző héten történt merénylet során két rendőr vesztette életét, valamint 47 további sebesültről van eddig tudomás,⁵³ így egyelőre csak távlati cél marad, hogy ennyi év után ne legyen egy lázadócsoporthoz sem Kolumbiában.

A béke tényleges megvalósulása természetesen rengeteg előnnyel járna, hiszen azon túl, hogy megszűnik az állandó félelem és erőszak, már most demográfiai növekedés figyelhető meg,⁵⁴ valamint sokkal kedvezőbbé vált a külföldi cégeknek is beruházni az országba, illetve előrejelzések szerint komoly emelkedés lesz várható a GDP tekintetében is.

Tehát egy esetleges meghatározó változás mindenképpen az elnökválasztás végkimentétől, illetve az utána következő időszaktól várható, viszont amennyiben minden a jelenlegi állapot szerint folytatódik, érdekes lesz majd megfigyelni, hogy tud megküzdeni a kormány az esetleges politikai, illetve társadalmi nehézségekkel az ország jövőjét illetően.

„Bárki felkaphat egy pisztolyt, robbanthat fel dolgokat, bánthat másokat, de nem jut el vele sehová... a béke kemény munka.”

/John Kerry, 2016. szeptember 26, Kolumbia/

Felhasznált irodalom:

- AVILÉS, William: Global Capitalism, Democracy, and Civil-Military Relations in Colombia. SUNY Press (2006) p. 3.
- BEITTEL, Juan S.: Peace Talks in Colombia, Congressional Research Service, 7-5700, pp. 6-10.
- Biography of Álvaro Uribe Vélez" (in Spanish). Barcelona: CIDOB Foundation. 2011
- BRODZINSKY, Sibylla: Colombia signs historic peace deal with Farc, The Guardian, (2016. 11. 24.)
- BRODZINSKY, Sibylla – Johnatan WATTS: Colombia and FARC rebels signs historical ceasefire deal to end 50-year conflict, The Guardian (Letöltés ideje: 2017. 12. 19.)
- COSOY, Natalio: Colombia: Baby boom in Colombia's FARC rebel army, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Economist Intelligence Unit, Colombia: Country outlook (2016. augusztus 17.)

⁵³ <http://bbc.com/news/world-latin-america>, Colombia's President Santos suspends peace talks with ELN rebels, (Letöltés ideje: 2018. 01. 29.)

⁵⁴ Natalio COSOY: Colombia: Baby boom in Colombia's FARC rebel army, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

- El 'sí' al plebiscito por la paz se impone en gran encuesta de Datexco". El Tiempo (in Spanish), 2016
- ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA: Juan Manuel Santos (bibliography)
- ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA: La Violencia, dictatorship, and democratic restoration,
- ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, COLOMBIA: The growth of drug trafficking and guerrilla warfare
- LIVINGSTONE, Grace: Inside Colombia: Drugs, Democracy, and War. Rutgers University Press. (2004). p. 155. ISBN 0-8135-3443-7.
- METELITS, Claire: Inside insurgency: violence, civilians, and revolutionary group behavior, 2009. pp. 98-99.
- MUSCARELLA, Liliana: Politics of International Law: FARC-Colombia Conflict, <http://www.ceylontoday.lk> (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)
- Nations Encyclopedia: Colombia - Political background
- NUSSIO, Enzo: Peace and Violence in Colombia (PDF) Center for Security Studies, 2016. pp. 1-2.
- Pacto de Sitges, 1957, Biblioteca Virtual L. A. Arango (ed.)
- REMPE, Dennis M.: Guerrillas, Bandits, and Independent Republics, US Counter-insurgency Efforts in Colombia, 1995. pp. 1959–1965.
- OCAMPO, José Antonio: The Latin American Debt Crisis in Historical Perspective (PDF), Initiative for Policy Dialogue, 2013. március 25.
- SEGURA, Renata – MECHOULAN, Delphine: Made in Havana: How Colombia and the FARC Decided to End the War, International Peace Institute (2017 február) p. 18.
- TATE, Winifred: Paramilitaries in Colombia (PDF). Brown Journal of World Affairs. Brown University. (2001)
- TAYLOR, Steven Lynn: Voting amid violence: electoral democracy in Colombia. Northeastern University, pp. 153-154 (2009)

Felhasznált internetes források:

- Colombia leader praises 'good peace' in lieu of 'perfect'" Videó: 02:41 <http://cnn.com> (Letöltés ideje: 2017. 10. 09.)
- Colombia Overview, <http://laht.com> (Letöltés ideje: 2018. 01. 03.)
- Colombia referendum: Peace talks to be revived despite 'no' vote, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)
- Colombia referendum: Voters reject FARC peace deal, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)

- Colombia, U.S. sign deal on use of base, <http://cnn.com> (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)
- Colombia's President Santos suspends peace talks with ELN rebels, <http://bbc.com/news/world-latin-america> (Letöltés ideje: 2018. 01. 29.)
- El Gobierno de Colombia y las FARC logran un nuevo acuerdo de paz, Javier Lafuente, <http://elpais.com> (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)
- Explainer: Colombia's Peace Process with the ELN, Holly K. SONNELAND, <http://as-coa.org> (Letöltés ideje: 2017. 10. 05.)
- How President Alvaro Uribe changed Colombia, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)
- How President Alvaro Uribe changed Colombia, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2017. 11. 29.)
- <http://kislexikon.hu/gerilla>
- Hurricane Matthew Recap: Destruction From the Caribbean to the United States, <http://weather.com> (Letöltés ideje: 2016. 10. 09.)
- Lebiscito 2 octubre 2016 República de Colombia, <http://plebiscito.registraduria.gov.com> (Letöltés ideje: 2017. 10. 09.)
- Magyar Nemzeti Bank: A kolumbiai békefolyamat politikai és gazdasági vetülete (PDF) 2016. október 21. p. 3.,4.,15.
- Official website of the peace delegation of FARC (English), <http://farc-peace.org> Joint Communiquées (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)
- Shrewd FARC leader seeks Colombian presidency, turns rebel group into influential political power, <http://washingtontimes.com> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Statement to the Security Council, by Jean Arnault Special representative of the Secretary General and the head of the United Nations Mission in Colombia, (PDF) (Letöltés ideje: 2017. 12. 30.)
- The Man Blocking Peace in Colombia, <http://nytimes.com> (Letöltés ideje: 2017. 10. 19.)
- The Nobel Peace Prize 2016, Juan Manuel Santos, <http://nobelprize.org> (Letöltés ideje: 2018. 01. 04.)
- Tras cese al fuego, el mundo está pendiente de Colombia, <http://semana.com> (Letöltés ideje: 2017. 12. 20.)
- Who are the Farc?, <http://bbc.com> (Letöltés ideje: 2017. 11. 24.)

**A NON-PROFIT SZERVEZETEK PÉNZMOSÁSSAL ÉS
TERRORIZMUS-FINANSZÍROZÁSSAL KAPCSOLATOS KOCKÁZATAI**

Bevezetés

A non-profit szervezetek általános jellemzője, hogy tevékenységüket a közjó előmozdítása érdekében, és nem üzleti, esetlegesen hatalmi haszonszerzés céljából végzik. A non-profit szervezet gyűjtőfogalom, amely magában foglal gazdasági társaságokat, érdekképviselőket ellátó szervezeteket, köztestületeket, egyesületeket és klasszikus civil szervezeteket egyaránt.

A non-profit szervezeteket, jóllehet számos szakterületen és államban végzik tevékenységüket, összeköti a közérdekű munkavégzés. A közérdekű tevékenység célja többek között az állami és önkormányzati szolgáltatások kiegészítése, illetve fejlődő országokban sok esetben állami feladatokat is átvesznek, kiváltképpen az egészségügyi és szociális rendszer területén.

A non-profit szervezetek szükségességét mi sem jelzi jobban, mint hogy mára többen is globális szinten végzik tevékenységüket, ezzel emberek millióinak nyújtanak hiánypótló segítséget. Példaként lehet említeni olyan szervezeteket, mint a mindenki számára ismert Vöröskeresztet, amely alapjait Henri Dunant az 1859. június 24-i solferinói csata után tette le, de a teljesség igénye nélkül olyan jól ismert szervezeteket is érdemes megemlíteni, mint a gyermekeket segítő, 1950-ben alapított World Vision, vagy a környezetért küzdő Greenpeace vagy a World Wildlife Fund. A közérdekű tevékenységet ezen szervezetek esetében senki sem vitatja, azonban számos olyan kezdeményezés is napvilágot látott, amelyek látszólag nemes célokkal felvértezve magukat, valójában politikai, hatalmi, illegális gazdasági, vagy az adott ország berendezkedésének megdöntésére irányuló tevékenységet végeznek.

A tanulmány célja feltárni azokat a rendszerszintű kockázatokat, amelyek a non-profit szervezetek gazdálkodása kapcsán felmerülhetnek, elsősorban a pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás vonatkozásában. Ezek a kockázatok egyfelől értékelhetőek a gazdasági biztonság – pénzmosás –, másfelől a nemzetbiztonság aspektusából – szervezett bűnözés, terrorizmus. A nemzetközi gyakorlatokkal és mintákkal párhuzamosan bemutatásra kerül a Magyarországon hatályos szabályozási környezet, illetve ellenőrzési mechanizmus.

A fentiekkel összhangban a tanulmány az alábbiak szerint épül fel. Az első fejezetben meghatározásra kerül a non-profit szervezet és a klasszikus civil szervezet általánosan alkalmazható, valamint a magyarországi jogszabályokhoz illeszkedő fogalma. A második és harmadik fejezet a non-profit szervezetek pénzmosáshoz és terrorizmus-finanszírozáshoz kapcsolódó szálai kerülnek átfogóan, példákkal kiegészítve bemutatásra. A negyedik fejezetben kettő, a pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás kockázatainak vizsgálatára szakosodott nemzetközi szervezet magyarországi vizsgálata kerül bemutatásra.

A non-profit szervezetek meghatározása

A non-profit szervezet gyűjtőfogalom, amely attól különböztethető meg más egyéb szervezettől, hogy közérdekű tevékenységet végez valamely társadalmi szükséglet mentén, és nagy számban vannak jelen önkéntes segítők. A non-profit szervezetek meghatározó hányadát az úgynevezett klasszikus civil szervezetek teszik ki. A klasszikus civil szervezetek/nem kormányzati szervezetek (*non-governmental organisation*, NGO) az államok kormányaitól függetlenül működnek a politikai alapértéknek számító egyesülési jog alapján. Magyarországon az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (a továbbiakban: Civil törvény) 2. § (6) pontja rögzíti a civil szervezetek formáját, amely civil társaság¹, egyesület² és alapítvány³ lehet.

Világszinten becslések szerint 10 millió civil szervezet létezik egyidejűleg, Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint ez a szám meghaladja az 54 ezret. Országoként természetesen jelentősen eltér a civil szervezetek száma, a nemzetgazdaságban kimutatható részesedésük, az általuk foglalkoztatott munkavállalók és önkéntesek száma, illetve a felajánlások mértéke is. Példaként említve, Indiában 3,3 millió, míg az Egyesült Államokban 1,4 millió, Németországban és Ausztráliában 600-600 ezer civil szervezet működik.

A civil szervezetek pénzügyi erőforrásaihoz mérten, valamint a létesítő okiratban meghatározott céljaik mentén működhetnek helyi/települési, megyei, regionális, országos, vagy nemzetközi szinten. Tevékenységi körük pedig még inkább szerteágazó lehet, mint például szociális ellátás, jogvédelem, környezetvédelem, humanitárius célok, egészségügy, településfejlesztés, gazdasági érdekképviselés, politikai tömörülés stb.

A civil szervezetek elsődlegesen non-profit jelleggel működnek, azaz létrehozásukat valamely politikai cél elérése vagy társadalmi szükséglet indokolja, semmint a gazdasági haszonszerzést. Azonban a forrásteremtés fontosságát nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen kiszámítható bevételek nélkül a kiszámítható működés sem garantált. A civil szervezetek közhasznú tevékenységük megvalósítása érdekében ugyan végezhetnek gazdasági tevékenységet, amely Magyarországon a Civil törvény 2. § (7) pontja alapján nem haladhatja meg az összes bevétel 60 százalékát. A civil szervezetek finanszírozása azonban elsősorban tagdíjából, alapítvány esetében az alapító befizetéséből, adományokból, esetlegesen a központi államigazgatási szervektől vagy önkormányzatoktól kapott támogatások, illetve pályázati források mentén történik.

A civil szervezetek támogatásának egyedi részét a külföldről érkező támogatások adják, amely több ország közéletében is heves viták tárgyát képezi, így Magyarországon is. Egyfelől viszont látni kell, hogy a külföldi érdekeket megjelenítő személyek és szervezetek nyilvántartása történelmi gyökerekkel bír (például Egyesült Államok). Másfelől a bipoláris világrend felbomlását követően erősödött az állam alatti szinten lévő szereplők tevékenysége, így az államok

¹ Fontos megjegyezni, hogy a civil társaság nem „teljes értékű” civil szervezet, mivel létrehozásához nincs szükség törvényszéki bejegyzésre, nem lehet bankszámlaszáma, adószáma, ennél fogva nem vehet részt pályázatokon, nem kaphat állami/önkormányzati támogatásokat, azaz a forrásteremtés tekintetében mindössze a tagok befizetéseire alapozhat.

² Párt, szakszervezet és kölcsönös biztosító egyesület kivételével.

³ Közalapítvány és pártalapítvány kivételével.

számára felértékelődött, hogy minél több információval rendelkezzenek a területükön működő szervezetekről.

Az Egyesült Államokban 1938-ban lépett hatályba a „külföldi ügynök törvény”, amely mindazon szervezetek esetében regisztrálási kötelezettséget ír elő, amely külföldi érdekek becsatornázását mozdítja elő, akár szembemelve az amerikai érdekekkel is⁴. Oroszországban a 2012-es „külföldi ügynök törvényként” elhíresült jogszabály kényszeríti arra a szervezeteket, hogy tartózkodjanak az aktív politikai szerepvállalástól és a külföldi forrásokra támaszkodástól. Az izraeli kormány 2016-ban döntött úgy, hogy az „átláthatósági törvénnyel” számba veszi azon civil szervezeteket, amelyek működése külföldről kerül biztosításra⁵. Izrael esetében bebizonyosodott, hogy több olyan szervezet is európai országokból érkező pénzügyi támogatások címzettje, amelyek a fennálló állapotok kiélézésére, legrosszabb esetben izraeliek megtámadására buzdít⁶. Kínában 7.000 darabba tehető azon szervezetek száma, amelyek külföldi támogatásban részesülnek, a kínai állam számukra regisztrálási kötelezettséget írt elő 2017. január 1-jétől kezdődően⁷. Törökországban a 2016-os katonai puccskísérlet nyomán megkezdődött a „tisztogatás” a civil szervezetek körében is, 2017-re a kormányzat több szervezetet számolt fel, míg a külföldi, általában nyugati humanitárius szervezeteket igyekezett kiszorítani⁸.

A fenti országok esetében világosan körberajzolhatók azon hatalmi, geopolitikai, esetlegesen nemzetbiztonsági – lásd Törökország – érdekek, amelyek mentén az adott kormányzat legitimálni kívánja a külföldről finanszírozott civil szervezetek szigorúbb ellenőrzését, rosszabb esetben ellehetetlenítését. A fejlett országok esetében – így Magyarországon is – a cél a pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással kapcsolatos kockázatok kiszűrése, illetve a non-profit szervezetek átlátható gazdálkodásának előmozdítása.

A fentieket összegezve a non-profit szervezetek elhatárolhatók a kormányzati szervezettől, a profitszerzésre törekvő gazdasági társaságoktól, és mindazon laza polgári kezdeményezéstől, amelyeket az illetékes szervezetek nem jegyeznek be.

A non-profit szervezetek közérdekű tevékenységét három kategóriába érdemes besorolni. Az első kategóriába tartoznak mindazon szervezetek, amelyek legjobb tudásuk szerint igyekeznek közérdekű tevékenységet ellátni a hatályos jogszabályoknak megfelelően. A második kategóriát azon szervezetek képezik, amelyek ugyan betartják a jogszabályokat, ugyanakkor külföldi érdekebecsatornázást is végeznek egyidejűleg, több esetben a regnáló kormányzattal szembemelve. A harmadik kategóriát a fedőszervezetként működő non-profit szervezetek jelentik,

⁴ Forrás: <https://www.fara.gov/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

⁵ Peter BEAUMONT: Israel passes law to force NGOs to reveal foreign funding, The Guardian, 2016. 07. 12. <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/israel-passes-law-to-force-ngos-to-reveal-foreign-funding> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

⁶ Lidar GRAVÉ-LAZI: Report: European states fund NGOs that incite to violence against Israelis, The Jerusalem Post, 2017.04.27. <http://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/NGO-Monitor-European-governments-fund-NGOs-that-incite-to-violence-489091> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

⁷ More Than 7,000 Foreign NGOs in China: Only 91 Registered So Far, The Diplomat, 2017. 06. 02. Forrás: <https://thediplomat.com/2017/06/more-than-7000-foreign-ngos-in-china-only-91-registered-so-far/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

⁸ Ross LONGTON: Turkey Pushing Out Western NGOs, Middle East Institute, 2017. 06. 15. <http://www.mei.edu/content/article/turkey-pushing-out-western-ngos> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

amelyek titokban pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással összefüggő tevékenységet folytatnak.

Non-profit szervezetek és pénzmosás

A pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás tekintetében értelemszerűen nincsenek pontos szám adatok, azonban egy 2009-es becslés szerint a Föld összes GDP-jének 3,6 százaléka bünszervezeteket gazdagított, míg szintén az összes GDP 2,7 százalékát különböző pénzmosási technikákkal áramoltatták vissza a gazdaságba⁹. Az Európai Unió tekintetében a bünszervezetek 166 milliárd euró bevételt realizálhatnak évente, míg a szervezett bűnözéssel szembeni harc éves szinten 210 milliárd eurót emészt fel.¹⁰

Az Európai Unió felismerte, hogy a civil szférával történő együttműködés javíthatja a szervezett bűnözés és pénzmosás elleni harcot, mivel a terepen dolgozó non-profit szervezetek releváns információkkal rendelkeznek társaik tényleges tevékenységeiről. Az uniós intézmények felismerhetik a non-profit szervezetek igényeit, és úgy alakíthatják a jogszabályi környezetet, hogy az csak a fedőszervezetként működő szervezeteket lehetetlenítse el. Ugyanakkor egyfelől hiába dolgoznak össze az uniós intézmények, valamint a non-profit szervezetek, utóbbiak abba a helyzetbe kerülnek, hogy a működési környezetük a legjobb szándék mellett is bonyolultabbá válik, több energiát kell adminisztratív ügyekre fordítani, míg az átláthatóság jegyében meghozott intézkedéseket függetlenségük korlátozásaként élhetik meg. Ahogy a fentiekben említésre került, az egyes államok által hozott intézkedések – kiváltképpen a külföldi finanszírozás nyomán követése – több országban is heves indulatokat váltott ki, holott a határokon átvívelő pénzmozgás nem elhanyagolható kockázatokat is rejthet magában. Másfelől viszont a kölcsönös együttműködés azt a furcsa helyzetet teremti, hogy míg az uniós intézmények partnerséget ápolnak a civil szervezetekkel, utóbbiakra egyidejűleg potenciális kockázatok hordozóira tekintenek.

A bünszervezetek többségében olyan országokra és szektorokra specializálódnak, ahol a pénzmosás elleni intézkedések, valamint a pénzügyi ellenőrzési mechanizmusok gyengébbek. A Pénzügyi Munkacsoport (*Finanacial Action Task Force*, a továbbiakban: FATF) meghatározása alapján egyes országokban elképzelhető az, hogy bünszervezetek tagjai, esetleg beszerzett segítők nagy számban vannak jelen a pénzügyi szektorban, a beruházási, vagy az ingatlan szektorban.

A szervezett bűnözés és a vele együtt járó pénzügyi gyakorlatok gyengítik a szociális kohéziót, végső soron pedig a demokratikus intézményrendszert. A non-profit szféra esetleges összekapcsolódása a pénzmosással azért veszélyes, mivel a demokratikus önszerveződés, a közérdekű tevékenységek ellátásának színvonala, valamint a társadalmi felelősségvállalás tudata gyengül.

A pénzmosás elleni küzdelem a fejlett országokban is komoly kihívásnak számít, hiszen a bünszervezetek gazdasági térnyerése kockázati tényezőt jelent a

⁹ A Nemzetközi Valutaalap a Föld összes GDP-jének 2 és 5 százaléka közé becsüli a bünszervezetek által realizált jövedelmet éves szinten. <http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹⁰ NGOs and money laundering – Adapting EU rules to engage NGOs better, European Parliament, 2015. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551323/EPRS_BRI\(2015\)551323_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551323/EPRS_BRI(2015)551323_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

nemzetgazdaság egésze szempontjából. Fejlődő országokban, ahol a demokratikus intézményrendszer stabilizációja a cél, a pénzmosási gyakorlatok visszaszorítása még fontosabb, hiszen végső soron akár a demokratizálódás útjába is állhat.

Indiában például, ahol több millió civil szervezet működik egyidejűleg, virágzik a pénzmosás. Civil szervezetek ezreiről feltételezhető, hogy adományként számolnak el bünszervezetektől befolyt összegeket, amelyeket aztán különböző kifizetések útján visszajuttatnak – természetesen mindezt úgy, hogy látszólag közérdekű tevékenységet is végeznek.¹¹

A 2010-es Haiti földrengés világméretű összefogást eredményezett a lakosság megsegítésére, és becslések szerint az államok 12 milliárd dollár értékben küldtek segélyeket. A segélyek egy része azonban nem jutott el a rászorulókhhoz, hanem non-profit szervezeteken keresztül megkezdődött a nagy léptékű pénzmosás.¹² A bünszervezetek pénzmosási gyakorlata nem ismer határokat, Haiti esetében olyan rászorulóknak elől vették el a forrásokat, akiknek a pusztta túlélése volt a kérdés.

Az Egyesült Államokban Donald Eugene Chambers 1966-ban megalakította a Bandidos nevű motoros bandát, amely mára több ezer taggal van jelen 20 országban.¹³ 1978-ban non-profit szervezetként kezdett el működni, amely a motoros közösség erősítése és segítése mellett többek között a drog-, és fegyverkereskedelemből, emberrablásból és csempészésből származó bevételeit mosta tisztára.¹⁴

A fenti néhány példából is látható, hogy a bünszervezetek non-profit szervezeteken keresztül történő pénzmosási gyakorlata nem ismer földrajzi és etikai korlátokat. Az államok több millió dollárt és eurót költenek a pénzmosással összefüggő gyakorlatok felszámolására, mégis olyan mértékben van jelen a világban, amely több ország éves GDP-jét is meghaladja.

Non-profit szervezetek és terrorizmus

A terrorizmus-finanszírozás gyakorlata a pénzmosástól annyiban tér el, hogy míg utóbbi a feketegazdaságból, vagy törvénytelen úton realizált jövedelmet kívánja visszavezetni a nemzetgazdaságba, addig az előbbi a legálisan, vagy illegálisan megszerzett jövedelmeket juttatja el törvényen kívül álló szervezeteknek.

A pénzmosástól eltérően a terrorizmust, mint jelenséget már jóval nehezebb definiálni, a szakértők körében jelenleg nem is létezik egy általánosan elfogadott meghatározás. Amiben viszont egyetértés van, az az, hogy a terrorizmust, mint tevékenységet három komponensre érdemes felosztani, úgy mint elkövető, áldozat és célközönség.¹⁵ A terrorista szervezetek tevékenységét – mint emberrablás,

¹¹ I-T serves notices to 3,000 NGOs for suspected money laundering, The Times of India, 2016.12.01. <https://timesofindia.indiatimes.com/city/chennai/I-T-serves-notice-to-3000-NGOs-for-suspected-money-laundering/articleshow/55721329.cms> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹² Dady CHERY: Aid-Money laundering as an NGO Racket. Haiti, Global Research, 2016.02.01. <https://www.globalresearch.ca/aid-money-laundering-as-an-ngo-racket-haiti/5504893> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹³ 2005 National Gang Threat Assessment, Bureau of Justice Assistance, https://web.archive.org/web/20051222030209/http://www.ojp.usdoj.gov/BJA/what/2005_threat_assessment.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹⁴ Stephen L. MALLORY: Understanding Organised Crime, Jones & Barrlett Learning, LLC, United Kingdom, 2012. p. 186.

¹⁵ Todd SANDLER: Terrorism and counterterrorism: an overview, Oxford Economic Papers, Volume 67. Issue 1. 2015. pp. 1-20.

járművek eltérítése, csempészás, olajkereskedelem stb. – az különbözteti meg a bűnszervezetektől, hogy a pénzügyi forrásokat politikai-hatalmi célok elérése érdekében végzik¹⁶. Jóllehet a terrorista szervezetek az átfogó működés érdekében igyekeznek minél több gazdasági erőforrásra szert tenni, azonban az egyes akciók kivitelezésének költsége az okozott károkhoz képest általában csekély.

A gazdasági erőforrások egyik becsatornázási lehetősége vállalkozások és non-profit szervezetek bejegyzése. A non-profit szervezetek mindazonáltal kettős szereppel működnek. Egyfelől lehetőség nyílik a fent ismertetett módon pénzmosás útján bevételekre szert tenni. Másfelől a non-profit szervezetek több fejlődő államban a lakosság szociális szükségleteit is igyekeznek kielégíteni, mivel a központi kormányzatnak sem tényleges hatalma, sem elegendő erőforrása nincsen a szociális és egyéb rendszerek fenntartásához. Egyiptomban a Muszlim Testvériség politikai és vallási céljai elérése érdekében a kezdettől fogva oktatási tevékenységet is végzett, amely nagyban hozzájárult az írástudatlanság visszaszorításához¹⁷. A Muszlim Testvériség több évtizedes tevékenységével modellszervezetté vált, hiszen sikeresen ötvözte politikai céljait szociális és egyéb programjaival, amelynek köszönhetően rövid időn belül nagy népszerűsége telt szert. Nem meglepő, de az egyiptomi politikai közélet meghatározó szereplőjévé vált, az „Arab tavasz” következtében kialakuló politikai változások nyomán pedig az általa létrehozott Szabadság és Igazság Pártja soha nem látott támogatottságnak örvendett. 2012-ben a Muszlim Testvériséget erősítő Mohamed Morsi lett az első demokratikus úton megválasztott elnök. Az elnöksége azonban nem volt hosszú életű, 2013-ban a Muszlim Testvériséget betiltották, majd terrorista szervezetnek bélyegezték.

A fejlődő országok többségében, így a korábban hivatkozott észak-afrikai és közel-keleti régióban is, közös jellemző, hogy a központi kormányzat nem gyakorol tényleges hatalmat az ország teljes területe felett. A hatalmi vákuumot politikai, militáns és terrorista szervezetek töltik fel, és mint a Muszlim Testvériség esetében is látható, az állami feladatok átvállalásával meghatározó támogatottságra tudnak szert tenni. Az átfogó programokhoz nyilvánvalóan jelentős gazdasági erőforrásokra van szükség, amelyet sok szervezet nem képes realizálni, ennél fogva marad a megfélemlítés és fegyveres alakulatok felállítása.

A libanoni politikai és társadalmi közeg diverzitása egyidejűleg több jótékonyági szervezetet is arra sarkall, hogy a saját közösséghez tartozóknak segítséget nyújtsanak. A leghíresebb szervezett ezek közül a Hezbollah, amely párhuzamos államként működik, politikai tevékenységet végez, szociális szolgáltatásokat nyújt, és ahogy a szíriai polgárháború kapcsán látható volt, képes arra, hogy határon átnyúló katonai támogatást nyújtson egy másik államnak. A Hezbollah először 1992-ben mérettette meg magát az országos választáson, és azóta a mainstream politikai élet releváns szereplője. Teheti mindezt úgy, hogy az Egyesült Államok és az Európai Unió terrorista szervezetként tartja nyilván.

¹⁶ A terrorista szervezeteket nyilvántartása bárki számára hozzáférhető. Az Egyesült Államok nyilvántartása: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>. Az Európai Unió nyilvántartása: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D1426&from=EN> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹⁷ PAKSI Julianna: A Muszlim Testvérek Szervezetének szerepe az egyiptomi politikai életben, Grotius, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézete, 2010. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=PDCFKB>, pp. 11-12. (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

A politikai ambíciókat szem előtt tartó non-profit szervezetek a fenti „jó gyakorlatok” alapján hiánypótló szolgáltatásokat nyújtanak a helyi lakosságnak. Emellett számos olyan non-profit szervezet is működik akár a fejlett, akár a fejlődő országokban, amelyek egyidejűleg közérdekű tevékenységet végeznek, ugyanakkor kiveszik a részüket fegyveres konfliktusokban, katonákat képeznek ki, vagy terrorakciók kivitelezéséhez nyújtanak kiképzéseket.

Pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás elleni küzdelem Magyarországon

A fent ismertetett pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás kapcsán azonosítható kockázatok minimalizálása minden állam jól megfogalmazható érdeke. Az országhatárokon átnyúló kockázatok kezelése viszont gyakran túlnyúlik az egyes államok kapacitásán és további nemzetközi koordinációt igényel. A pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással kapcsolatos kockázatok kezelésével általánosságban olyan nemzetközi szervezetek és egyéb entitások foglalkoznak, mint az ENSZ¹⁸, az Európai Unió¹⁹, a Nemzetközi Valutalap²⁰, az Európa Tanács, vagy a már említett FATF. A témát illetően az egyes intézmények szerepvállalása meglehetősen eltérő, amely a nem kötelező erejű ajánlásoktól egészen a szankciókkal is záródó vizsgálatig terjedhet.

A pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással kapcsolatos kockázatok felderítése holisztikusan, a lehető legtöbb szakpolitikára kiterjedően értelmezhető, amely egyik területét a non-profit szervezetek képezik. A non-profit szervezetekkel, szűkebb értelemben a klasszikus civil szervezetekkel felmerülő kockázatok és fenyegetettségek feltárása interdiszciplináris megközelítést igényel. Egyfelől a jogszabályokhoz illeszkedő és átlátható gazdálkodás a gazdasági biztonság megteremtését szolgálja, másfelől a közérdekű és önszervező módon végrehajtott tevékenység a demokratikus berendezkedések egyik fő tartópillére, amely politikai biztonságként is értelmezhető. A civil szervezetek összességében a társadalom tagjainak önszerveződésének, érdekei artikulálásának, valamint becsatornázásának leképződése. Amennyiben a non-profit szféra „sérül”, azaz általános jelenséggé válik a bűnelkövetés, korrupció, a fennálló hatalmi berendezkedés megdöntésére irányuló kísérletek, az kihatással van a gazdasági biztonságra, a nemzetbiztonságra és a politikai biztonságra egyaránt. Éppen ezért a non-profit szféra pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással kapcsolatos kockázatainak feltárása minden állam elemi érdeke.

Jelen dolgozat terjedelemi kötöttsége nem teszi lehetővé, hogy a fent felsorolt összes nemzetközi szervezet pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás visszaszorítására tett intézkedéseit feldolgozza. A továbbiakban kettő olyan nemzetközi szervezet gyakorlata kerül bemutatásra Magyarország vonatkozásában, amely célzottan a pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással összefüggő

¹⁸ A témáról bővebben lásd: <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/index.html> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

¹⁹ A témáról bővebben lásd: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/money-laundering_en és https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/financing_en (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

²⁰ A témáról bővebben lásd: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

kockázatok vizsgálatát végzik. Ezen szervezetek az Európa Tanács szakbizottsága, valamint a FATF.

Az Európa Tanács Pénzmosás és Terrorizmus-finanszírozás Elleni Szakértői Bizottsága (a továbbiakban: Moneyval) előre meghatározott ütemterv alapján végez vizsgálatokat a tagállamokban. Magyarország tekintetében az ötödik körös vizsgálatot 2016 szeptemberében zárta le az úgynevezett országjelentés publikálásával²¹. A vizsgálat a központi államigazgatási szervek bevonásával zajlik, ennél fogva a folyamatot kölcsönös párbeszéd és együttműködés jellemzi.

A Moneyval ötödik körös vizsgálatát a FATF ajánlásai és metodológiája alapján folytatta le, és a vizsgálatot lezáró országjelentésben több szakpolitika vonatkozásában fogalmazott meg ajánlásokat²². Az ajánlások azt a célt szolgálják, hogy a jogszabályi környezet fejlődése révén minél hatékonyabban ki lehessen szűrni a pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással kapcsolatos kockázatokat és fel lehessen ismerni a fenyegetéseket.

A Moneyval országjelentésében elismeri, hogy Magyarország a negyedik körös vizsgálata óta eltelt időszakban számos szakpolitika tekintetében fejlődött, ugyanakkor még további beavatkozások szükségesek a kívánatos állapothoz. Az ajánlások megfogalmazása tekintetében nem jelentett kivételt a non-profit szféra sem, jóllehet a negyedik körös vizsgálathoz képest a Moneyval elismerően ír a jogi és pénzügyi szabályozások fejlődéséről.

Az országjelentés nyomán a Nemzetgazdasági Minisztérium Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság Pénzmosás Elleni Szabályozási Alcsoport kapta a feladatot, hogy központi államigazgatási szervekkel együtt dolgozzon a szabályozási környezet fejlesztésén a Moneyval országjelentését alapul véve²³. A munka egyik eredményterméke *Az Európa Tanács Moneyval országjelentésben Magyarország részére megfogalmazott pénzmosás elleni ajánlások végrehajtásáról készített akciótervről* szóló 1688/2017. (IX. 22.) Korm. határozat, amely a Moneyval ajánlásait alapul véve fogalmaz meg további célokat a szabályozási környezet fejlesztését illetően. A Korm. határozat 1. számú melléklet G) pontja írja elő a non-profit szektor felülvizsgálatával kapcsolatos feladatot, amely célja az átláthatóság javítása, illetve a szervezetek által kezelt vagyon feletti folyamatos ellenőrzés megerősítése.

A klasszikus civil szervezetek hatályos szabályozási környezetét alapul véve saját gyűjtés alapján az alábbi kockázatok azonosíthatók:

²¹ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Hungary – Fifth Round Mutual Evaluation Report, European Council, 2016. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MER-Hungary-2016.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

²² Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Hungary – Fifth Round Mutual Evaluation Report, European Council, 2016. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MER-Hungary-2016.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

²³ A pénzmosás és terrorizmus finanszírozás elleni nemzeti kockázátértékelésről szóló intézkedési tervről szóló 1333/2017. (VI.9.) Korm. határozat alapján.

Ellenőrzési mechanizmusok		Kockázatok fenyegetettség
Bejegyzés, nyilvántartásba vétel		
1.	A területileg illetékes törvényszék felel a létesítő okirat jogszabályi áttekintéséért. Az eljárás előre kialakított sablonok segítségével indítható el, és mindaddig hiánypótlással élhet a törvényszék, amíg minden szükséges dokumentum a rendelkezésére nem áll.	A civil szervezetek leendő működési gyakorlata, valamint céljai a bejegyzés folyamatában nem ismerhető meg.
2.	Civil szervezetet a célokhoz igazodó alaptőkével együtt szükséges bejegyezni. Az alaptőke a nyilvántartásba vétel hatálybalépéséig nem használható fel, a letétet kezelő bank pedig nyilatkozatban kéri a képviselő(ke)t a vagyonfelhasználás jogszabályoknak történő megfeleléséről.	A civil szervezet vagyoni felhasználási gyakorlata a tényleges működés megkezdéséig nem ismerhető meg.
Nyilvántartás		
3.	A civil szervezetek nyilvántartásáról két közhiteles nyilvántartás, az Országos Bírósági Hivatal adatbázisa, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma által fenntartott Civil Információs Portál gondoskodik.	A civil szervezetek kötelessége bejelenteni a szervezet életében bekövetkezett személyi, és egyéb változásokat. Ez a bejelentés időnként késleltethető, vagy akár el is maradhat, hiszen belső felhasználású dokumentumokat (alapítói döntés, közgyűlési határozat) a törvényszék csak akkor ismerheti meg, ha a képviselő azokat egy eljárás során benyújtja.
4.	2018. január 1-jétől civil szervezeteknek kötelező a Cégek Regisztrációjának elektronikus és átlátható ügyintézését segíti elő.	A Cégek Regisztráció jogkövető magatartásra gyakorolt hatásairól az idő rövidsége okán még nincsenek gyakorlati tapasztalatok.
Beszámolási kötelezettség		
5.	Az Országos Bírósági Hivatal részére minden év május 31-ig pénzügyi beszámolót kell benyújtani. A formai ellenőrzést követően a közhiteles nyilvántartásban lekérdezhetővé válik. Amennyiben a határidőre a szervezet nem tesz eleget beszámolási kötelezettségének, úgy azt egy éven belül szankció nélkül pótolhatja.	Egy civil szervezet a jogszabályok tiszteletben tartása mellett két évig működhet úgy, hogy gazdálkodásáról nincs semmilyen információ. A beszámolók ellenőrzését nehezíti a beszámolók mennyisége (több tízezer), valamint a papír alapon megküldött beszámolók nehéz feldolgozhatósága.

6.	A Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtés céljából hasonlóan adatszolgáltatást kér a civil szervezetektől, ami magában foglalja a működés és a gazdálkodás minden aspektusát.	Az úgynevezett ELEKTRA rendszeren keresztül kell megküldeni az adatokat, ennek elmulasztása, vagy hamis adatok közlése pénzbírságot von maga után. Ugyanakkor a KSH célja a statisztikai adatgyűjtés, semmint az ellenőrzés, így akár valótlan adatokkal is dolgozhat.
7.	A Nemzeti Adó- és Vámhivatal részére vállalkozási tevékenység végzése esetén van részletes bejelentési kötelezettség.	Vállalkozási tevékenység esetén egy civil szervezetnek hasonló feltételeknek kell megfelelni, mint a gazdasági társaságoknak.
Adomány, külföldi támogatás		
8.	A civil önszerveződés és a fenntartható működés egyik alappillére az adományozás, valamint a támogatások fogadása. Legjobban az állami/önkormányzati/nemzetközi szervektől (például uniós) érkező támogatások ellenőrizhetők, ezt követik a belföldről érkező felajánlások, majd a sort a külföldről érkező pénzüsszegek zárják.	Az adományozás az adott szervezet munkájának elismerését célzó „egyedi támogatás”. Az adományozó nincs ráhatással a fogadó szervezet munkájára, mégis informális megállapodás útján megvalósulhat az, hogy külső szereplőtől függ a munkavégzés. A külföldi támogatás ennél összetettebb, hiszen az kiterjedtebb, határokon átívelő kapcsolati hálót feltételez. A külföldi donoroknak való megfelelés több esetben is szembemegy a fennálló kormányzatok céljaival.

A Moneyval országjelentés a magyarországi klasszikus civil szervezetek szabályozása tekintetében azt hiányolja, hogy nincs egy holisztikus rendszer azok átfogó ellenőrzésére (az Országos Bírósági Hivatal, az ügyészség, és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal között oszlik meg, amit a Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatási kérelme egészít ki). A fenti táblázat 1., 3., 5. 6., 8. pontja hordoz potenciális kockázatokat, amelyet pénzmosás, vagy terrorizmus-finanszírozás esetére ki lehet aknázni. Azt azonban látni kell, hogy ugyan Magyarország geopolitikai helyzetéből fakadóan potenciálisan jobban kitett a kockázatoknak, mégis a balkáni országok, a polgárháborúval sújtott Ukrajna, vagy a nyugati országokban kialakult párhuzamos társadalmak nagyobb kockázatot hordoznak a témát illetően, mint a fent röviden bemutatott szabályozási hézagok.

Az 1688/2017. (IX. 22.) Korm. határozat ütemezési terve alapján a pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás visszaszorítását célzó jogszabályi környezet fejlesztése

átnyúlik a 2018. évre, amelyről a Moneyval részére a 2018. decemberi plenáris ülésen Magyarország ismét lehetőséget kap eredményeinek bemutatására²⁴.

A Moneyval mellett a FATF is vizsgálja az egyes államok pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással összefüggő szabályozási környezetét. A két szervezet közti összekapcsolódás egyértelmű, hiszen a Moneyval az FATF berkein belül kidolgozott módszertan alapján végez vizsgálatokat. Az FATF vizsgálatnak három kimenetele lehet. Azokkal az országokkal, amelyek nem hajlandóak együttműködni, felkerülnek a feketelistára – jelenleg Irán és Észak-Korea szerepel rajta. Azon országok, amelyek ugyan együttműködnek az FATF vizsgálatokkal, de további intézkedések megtételére kötelezettek, az úgynevezett szürke listára kerülnek fel – jelenleg kilenc ország szerepel a listán, köztük a polgárháborúval sújtott Szíria, Irak és Jemen. A harmadik forgatókönyv az, amikor egy ország megfelel az FATF követelményeinek.

Látható, hogy Magyarország non-profit szervezetekkel összefüggő szabályozási környezetére egyidejűleg több nemzetközi szervezet is ráhatást gyakorol, amely fejlemények közül a legfrissebb a Moneyval, illetve az FATF vizsgálata.

Konklúzió

Összegezve a fent leírtakat, az államoknak a non-profit szervezetek kapcsán egyidejűleg több kihívással is meg kell birkóznia.

Az első, említésre méltó kihívást a nemzetközi szinten kiterjedt kapcsolati hálóval, valamint számottevő tőkével rendelkező szervezetek jelentik. Olyan szervezetek, mint az Oxfam, a Human Rights Watch, Amnesty International, vagy az Orvosok Határok Nélkül kellő befolyással rendelkezik ahhoz, hogy elképzeléseiket átültessék akár államok, akár olyan nemzetközi szervezetek szakpolitikájába, mint az ENSZ és szakosított szervei, vagy a Nemzetközi Büntetőbíróság²⁵. Az államok egyidejűleg nézhetnek szembe állam alatti (non-profit szervezetek), és állam feletti (nemzetközi szervezetek) szintről érkező nyomással, ami több esetben szembe mehet az aktuális kormányzat akaratával. A külföldi érdekeket becsatornázó (például lobbiszervezetek), illetve a külföldi támogatást élvező szervezetek felismerése kiemelt fontosságú az országok számára, elsősorban a politikai biztonság szempontjából.

A második, jelen dolgozat ívét képező pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás témakör a politikai biztonságon túlnyúlva már kiterjed a gazdasági biztonság és nemzetbiztonsági területekre is. A pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás nem választható el a külföldi érdekek megjelenésétől, avagy a külföldi finanszírozási csatornáktól, jóllehet a két illegális tevékenységi forma céljai eltérnek egymástól.

A pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás, mint bűnelkövetési forma nem választható el világosan egymástól. Jóllehet a tisztán gazdasági bűncselekményekre specializálódó szervezetek nem, vagy nagyon ritka esetben kötődnek terrorista szervezetekhez, ám a terrorizmust felvállalók több esetben tesznek szert bevételekre különböző csatornákon keresztül. Ezek lehetnek legálisnak álcázott – például

²⁴ 55th Plenary Meeting, Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, Meeting Report, Strasbourg, 2017. december 5-7. <https://rm.coe.int/report-of-the-55th-plenary-session-/16807829c6> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

²⁵ Gerald STEINBERG – Becca WERTMAN: Value Cash: Civil Society, Foreign Funding, and National Sovereignty, Global Governance, 2018. január-március Vol. 24. pp. 1-10.

jótékonyági tevékenységet végző non-profit szervezetek –, vagy tisztán illegális tevékenységet végző „vállalkozások”²⁶.

Mivel mind a pénzmosás, mind a terrorizmus súlyos biztonsági kockázatokat jelent az államokra, ezen kockázatok kezelése és kiszűrése kiemelkedő jelentőségű feladat. A non-profit szervezetek speciális területét képezik a pénzmosással és terrorizmus-finanszírozással összefüggő cselekményekkel, hiszen azok jelentősége több biztonsági területen is átnyúlik.

A pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás visszaszorítására tett intézkedések ugyanakkor nem statikusak, hiszen a fenyegetettségek váltakozó intenzitással és különböző csatornákon keresztül jelentkeznek. Elegendő arra gondolni, hogy a XXI. század kezdete óta egyre több fejlődő ország számít kritikusan törekény országnak, és ezen országok megágyaznak a szervezett bűnözésnek, valamint a terrorizmusnak egyaránt. A stabilan működő országokra ennél fogva folyamatosan növekvő nyomás nehezedik, hiszen egyre több állam alatti szinten működő szervezettől eredő kockázatokkal kell egyidejűleg megbirkózni úgy, hogy közben a non-profit szféra szabályozásának szigorításával nem akadályozhatja a jogszerűen működő szervezetek közhasznú tevékenységét.

Felhasznált irodalom:

- 55th Plenary Meeting, Committee of Expts ont he Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, Meeting Report, Strasbourg, 2017. december 5-7. <https://rm.coe.int/report-of-the-55th-plenary-session-/16807829c6> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Hungary – Fifth Round Mutual Evaluation Report, European Council, 2016. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MER-Hungary-2016.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- Egypt army says it killed 16 jihadist in Sinai, BBC News, 2018. február 11. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-43022522> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- GRAVÉ-LAZI, Lidar: Report: European states fund NGOs that incite to violence against Israelis, The Jerusalem Post, 2017. 04. 27. <http://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/NGO-Monitor-European-governments-fund-NGOs-that-incite-to-violence-489091> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

²⁶ Az Iszlám Állam éveken keresztül feltételezhetően dollármilliókhöz jutott drogcsempészség lévén, de már terrorista szervezet is igyekszik kiaknázni a lehetőséget. A Sínai-félszigeten az egyiptomi kormányzat jelenleg is nagy erővel igyekszik megsemmisíteni a militáns és terrorista szervezetek bázisait. A legutóbbi akció alkalmával egy kommunikációs központ, valamint robbanóanyag laboratórium mellett hat droglabort is felszámoltak. Forrás: Egypt army says it killed 16 jihadist in Sinai, BBC News, 2018. február 11. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-43022522> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

- I-T serves notices to 3,000 NGOs for suspected money laundering, The Times of India, 2016.12.01. <https://timesofindia.indiatimes.com/city/chennai/I-T-serves-notices-to-3000-NGOs-for-suspected-money-laundering/articleshow/55721329.cms> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- LONGTON, Ross: Turkey Pushing Out Western NGOs, Middle East Institute, 2017.06.15. <http://www.mei.edu/content/article/turkey-pushing-out-western-ngos> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- MALLORY, Stephen L.: Understanding Organised Crime, Jones & Barlett Learning, LLC, United Kingdom, 2012.
- NGOs and money laundering – Adapting EU rules to engage NGOs better, European Parliament, 2015. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551323/EPRS_BRI\(2015\)551323_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/551323/EPRS_BRI(2015)551323_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- PAKSI Julianna: A Muszlim Testvérek Szervezetének szerepe az egyiptomi politikai életben, Grotius, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézete, 2010. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=PDCFKB> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- Peter BEAUMONT: Israel passes law to force NGOs to reveal foreign funding, The Guardian, 2016. 07. 12. <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/israel-passes-law-to-force-ngos-to-reveal-foreign-funding> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)
- SANDLER, Todd: Terrorism and counterterrorism: an overview, Oxford Economic Papers, Volume 67. Issue 1.
- STEINBERG, Gerald– WERTMAN, Becca: Value Cash: Civil Society, Foreign Funding, and National Sovereignty, Global Governance, 2018. január-március Vol. 24.

GERILLAELLENES KÜZDELMEK KOLUMBIÁBAN ÉS A FÜLÖP-SZIGETEKEN

Napjaink vallási indíttatású, szélsőséges muzulmánokhoz köthető felkelései érezhetően elvonták a figyelmet arról, hogy egyes országokban idestova fél évszázada (vagy annál régebb óta) zajlanak nem vallási alapú fegyveres konfliktusok. Utóbbiak közé tartoznak a szélsőbaloldali indíttatású (marxista-leninista, maoista) felkelések, amelyek közül a jelen tanulmány két országot emel ki: Kolumbiát és a Fülöp-szigeteket.

Kolumbiában a nyugati félteke egyik leghosszabb, 52 éven át tartó felkelése ért véget 2016. november 24-én, amikor a FARC¹ és a kolumbiai elnök, Juan Manuel Santos aláírták a konfliktust lezáró békeszerződést,² és akadozva ugyan, de folynak a béketárgyalások az utolsó kolumbiai gerillaszervezettel, az 1964 óta harcoló ELN-el³ is.

Ezzel szemben a Fülöp-szigetek esetében egészen más helyzettel találkozunk. Az indiai maoista felkelés mellett ugyanis itt zajlik a keleti félteke második legrégebbi gerillaháborúja az Új Néphadsereg (Bagong Hukbong Bayan) és a kormányerők között. A konfliktus immár lassan fél évszázada tart, azonban a részsikerek ellenére a fülöp-szigeteki kormányzatok képtelenek úrrá lenni a 60-as évek végén kirobbant felkelésen.

Az alábbiakban azt vizsgálom meg, hogy a kolumbiai és a Fülöp-szigeteki kormányzatok milyen eszközökkel próbálták visszaszorítani az országukban zajló szélsőbaloldali felkeléseket, feltárva azt, hogy Kolumbiában végül miért sikerült 2012-re lényegében térdre kényszeríteni a FARC-ot, illetve, hogy a Fülöp-szigeteken miért nem sikerült mind a mai napig felszámolni az Új Néphadsereget. Tanulmányom a felkelések előzményeinek rövid bemutatása mellett a kormányzatok felkeléssel szembeni tevékenységére fókuszál, ezért terjedelmi okokból kifolyólag csak érintőlegesen ejtek szót a lázadó szervezetek történetéről, ideológiájáról és résztvevőiről. Emellett nem célozom hosszasan részletezni a gerillaszervezetekkel folytatott béketárgyalások történetét és kimenetelét sem, ugyanis mindezek részletes bemutatására csak egy külön tanulmányban tehetnék kísérletet.

Kolumbia és a FARC: fél évszázadnyi háború

Polgárháborús előzmények és a FARC felemelkedése

Kolumbia közel egy évtizeden keresztül zajló háború után 1819-ben vívta ki a függetlenségét Spanyolországtól, azonban húsz évvel a függetlenség elnyerését követően a győztes oldal különböző frakciói (a Liberális és a Konzervatív Párt) közötti ellentétek számos polgárháború kitöréséhez vezettek, melyek közül az egyik legfontosabb „ezernapos háborúként” (1899-1902) vált ismertté. Az „ezernapos

¹ Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia)

² BRODZINSKY, Sibylla: Colombia signs historic peace deal with Farc, The Guardian, 24 November 2016.

³ Népi Felszabadítási Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional)

háború” után közel ötven évig tartó viszonylagos nyugalom uralkodott Kolumbiában, de a két párt közti állandósuló viszály lehetetlenné tette a fejlesztéseket célzó állami beruházások beindítását. 1948-ban a Liberális Párt vezetőjének, Jorge Eliécer Gaitánnak a meggyilkolása egy újabb tíz éven át tartó, és megközelítőleg 2-3 százezer ember életét követelő polgárháborút robbantott ki a liberálisok és a konzervatívok között, ami *Az erőszak (La Violencia)* néven vonult be Kolumbia történelmébe. A szemben álló felek hívei a gyenge államhatalom miatt különböző önvédelmi csoportoknak nevezett fegyveres milíciákat hoztak létre azért, hogy megvédjék az életüket és a javaikat. A Liberális Párt egyes tagjai kiváltak a pártból és az 1930-ban létrejött, a liberálisokkal együtt harcoló Kolumbiai Kommunista Párthoz csatlakoztak. A *La Violencia* lezárását követően a liberális és a konzervatív párt egy Nemzeti Front (Frente Nacional) névre keresztelt megállapodás keretében kétpárti hatalmat gyakorolt évtizedeken keresztül, négy évente váltva egymást az ország élén és kizárva a többi politikai erőt a kormányzásból, ami az országban hosszú ideje jelenlévő belső feszültségek kiújulásához vezetett.⁴ A *La Violencia* alatt a kommunisták fegyveres csoportjai az ország elszigeteltebb déli részén számos kisebb-nagyobb, mezőgazdasági tevékenységen alapuló „béke közösséget” hoztak létre, kikiáltva ezek kolumbiai államtól való függetlenségét. Az egyik ilyen „független közösség” volt a Tolima szövetségi állam területén létrejött Marquetalia is. Ezek a közösségek katonai értelemben nem jelentettek kihívást az államhatalom számára, ideológiai szempontból azonban igen, ezért 1964-ben a hadsereg lerohanta és felszámolta őket. Marquetalia is erre a sorsa jutott, de az offenzívát túlélő fegyveresek közül körülbelül két tucatnyian, köztük Manuel Marulanda Vélez és Jacobo Arenas,⁵ létrehozták a Déli Tömb (Bloque Sur) vagy más elnevezés szerint Tolimai Déli Tömb (Bloque Sur de Tolima) gerillaszervezetet, amelyet 1966-ban Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erőkké neveztek át.⁶

A FARC ideológiáját meglehetősen heterogén módon alakították ki annak érdekében, hogy a gerillák minél szélesebb tömegbázist tudjanak kialakítani. A szervezet eszmeiségének fontos részét képezte a marxizmus-leninizmus, az agrárreform ígérete, továbbá a nacionalizmus, az antiimperializmus, a szocializmus és a pánamerikanizmus⁷ ötvözetéből létrejött, társadalmi mobilitást és korrupcióellenességet hirdető bolívarizmus.⁸ Az 1982-ben megtartott, mérföldkőnek tekinthető VII. konferenciáját követően a FARC tudatos építkezésbe fogott annak érdekében, hogy létrehozzon egy olyan forradalmi hadsereget, ami átveszi az irányítást az ország felett.⁹ A FARC eredeti nevét kiegészítve felvette a „Népi Hadsereg” (Ejército del Pueblo) elnevezést, így a szervezet neve FARC-EP-re

⁴ OSPINA, Carlos: Colombia and the FARC: From Military Victory to Ambivalent Political Reintegration?, National Defense University, 2016.

<http://cco.ndu.edu/News/Article/780177/chapter-6-colombia-and-the-farc-from-military-victory-to-ambivalent-political-r/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 29.); MAROSVÖLGYI Dóra: Kolumbia: Még mindig kísért a múlt, Kitekinto.hu, 2011. március 8.

⁵ A FARC magas beosztású tagjaira nem a kevésbé ismert születési nevükön, hanem a jóval ismertebb mozgalmi nevükön keresztül utalok.

⁶ BARGENT, James: The FARC 1964-2002: From Ragged Rebellion to Military Machine, InSight Crime, 26 May 2014. <https://www.insightcrime.org/investigations/the-farc-1964-2002-from-ragged-rebellion-to-military-machine/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 18.)

⁷ A pánamerikanizmus ebben a kontextusban a latin-amerikai országok közti megerősített együttműködésre való törekvést jelenti.

⁸ SASKIEWICZ, Paul E.: The Revolutionary Armed Forces of Colombia – People’s Army (FARC-EP): Marxist-Leninist insurgency or criminal enterprise?, 2005, p. 14.

⁹ Uo. p. 20.

változott, a gerillaszervezet fegyvereseinek száma pedig a körülbelüli 1300-ról (1982) tizenhat év alatt megközelítőleg 17.000-re nőtt.¹⁰

A kolumbiai kormányzat 1982 és 2012 között több hullámban tárgyalta az országban tevékenykedő különböző gerillaszervezetekkel. A FARC-al való első béketárgyalásokra Belisario Betancur elnöksége alatt (1982-1986) került sor. A tárgyalások elsősorban azért szakadtak meg, mert a szélsőjobboldali paramilitáris fegyveresek,¹¹ a kolumbiai biztonsági erők egyes tagjai, valamint a drokartellek bérgyilkosai halálos kimenetelű merényleteket hajtottak végre a FARC által létrehozott és a lakosság körében egyre népszerűbbé váló Hazafias Unió (Unión Patriótica) párt tagjai (többek között polgármesterek és elnökjelöltek) ellen.¹² A gyilkosságokra válaszul 1990-ben a FARC felújította és intenzívebbé tette a fegyveres akcióit. Mindamelllett a FARC-al való tárgyalásokkal nagyjából egy időben a többi gerillaszervezettel is tárgyalások kezdődtek a fegyverletételről, aminek eredményeként az 1990-es években a legtöbbjük beszüntette a fegyveres tevékenységet.¹³

Andrés Pastrana elnök (1998-2002) felújította a FARC-al megszakadt béketárgyalásokat, melynek során a kormányzat egy 42.000 négyzetkilométernyi (nagyjából Svájc nagyságú területen) demilitarizált övezetet hozott létre Meta és Caquetá tartományok területén, amit lényegében odaajándékozott a FARC-nak. A gerillaszervezet a zónát elsősorban fegyveres erejének újjászervezésére és kokacserjék termesztésére használta, folyamatosan húzva az időt a kormányzattal való megállapodásokat illetően, így a béketárgyalások végül zátonyra futottak és 2002-ben a hadsereg megszállta a demilitarizált zónát, ahonnan viszont a FARC-nak még időben sikerült kimenekítenie gerilláit és a fegyvereket.¹⁴

A békekötéshez vezető út és a FARC vereségének okai

A 2002-ben hatalomra kerülő Álvaro Uribe elnök Demokratikus Védelem- és Biztonságpolitikának (Política de Defensa y Seguridad Democrática) elnevezett

¹⁰ Nincsenek pontos adatok a FARC létszámáról: a források általában 17.000 és 20.000 fő közé teszik a gerillaszervezet maximális létszámát. Az International Crisis Group *Colombia: Peace at last?* című kiadványa ezzel kapcsolatosan Daniel Pécaut könyvét idézi. Lásd: Colombia: Peace at last?, International Crisis Group, 2012, p. 2.; PÉCAUT, Daniel: Las FARC: ¿Una guerrilla sin fin o sin fines?, p. 106.

¹¹ A paramilitáris, magukat önvédelmi csoportoknak nevező alakulatok az 1980-as évek elején jöttek létre, és kezdetben a nagybirtokosoknál, valamint a drokartelleknél láttak el őrző-védő feladatokat. Fegyveres tevékenységük – ami elsősorban a gerillák, valamint a gerillaszimpatizánsnak tartott falusiak és baloldali aktivisták ellen elkövetett gyilkosságokban merült ki – a Betancur- és a Pastrana-kormány alatti béketárgyalások idején tovább erősödött. A 90-es évek második felében a fragmentált paramilitáris csoportok létrehozták ernyőszervezetüket Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők (Autodefensas Unidas de Colombia – AUC) néven. Az AUC több mint 31.000 fegyverese végül több hullámban, 2006 augusztusával bezárólag szerelt le. Lásd: Colombia: Peace at Last?, i. m. p. 21-22.; PORCH, Douglas – RASMUSSEN, María José: Demobilization of Paramilitaries in Colombia: Transformation or Transition?, *Studies in Conflict & Terrorism*, 2008, 6. szám, p. 528.

¹² A pártnak összesen körülbelül 3000 tagját gyilkolták meg. Lásd: BARGENT 2014, i. m.

¹³ Többek között az Április 19-e Mozgalom (Movimiento 19 de Abril) és a Felszabadítási Népi Hadsereg (Ejército Popular de Liberación).

¹⁴ POSSO, Camilo González: Negotiations with the FARC 1982-2002, *Accord*, 2004, 14. szám pp. 49-51.; SASKIEWICH 2005, i. m. pp. 77-79.

stratégiája merőben új megközelítést alkalmazott a FARC felszámolását illetően, szakított ugyanis a korábbi kormányok hozzáállásával, ami lényegében a katonai nyomásgyakorlás, a tüzszünetek és a tárgyalások nem megfelelően átgondolt kombinációja volt. Ezzel szemben Uribe stratégiájának középpontjában a gerillák fegyveres erővel történő legyőzése állt, elutasítva a konfliktus tárgyalásos úton történő rendezését. Ez a stratégia azonban a haderő átfogó modernizációját követelte meg.

A haderő modernizálása valójában már az ezredforduló környékén, illetve az amerikai segélynyújtás keretében megvalósuló Plan Colombia (Kolumbia Terv) kezdeti szakaszában elkezdődött, s ennek eredményeként a kolumbiai hadsereg az 1990-es évek vége és a 2010-es évek eleje között jelentős reformokon ment keresztül. A reformok során javították a parancsnoki és vezetési struktúrán, modernizálták a hadfelszerelést, emellett nagyban javították a katonák kiképzésén, a hírszerzésen, s a megnövelt létszámú rendőri és katonai egységek mobilitási képességén és reakcióidején, továbbá megerősítették a hadsereg légi fölényét, valamint fejlesztették az éjszakai harcászattal kapcsolatos képességeit is. A haderőreform keretében a kormányzat több különleges egységet is létrehozott, valamint felállítottak egy egyesített parancsnokságot is, hogy koordinálni lehessen a légi, a szárazföldi erők és a haditengerészet műveleteit. A kolumbiai hadsereg több műveletet is indított a gerillák visszaszorítására. A 2002-es Orion hadművelet arra koncentrált, hogy kiszorítsa a FARC és az ELN erőit a Medellín külvárosának számító Comuna 13 szomszédságából, míg a Szabadság I és a Szabadság II hadműveletek egyrészt megghiúsították a gerillákat abban, hogy bekerítsék a fővárost, Bogotát, másrészt visszaállították az állami felügyeletet a városok és az infrastrukturális létesítmények fölött az ország központi régiójában. A 2003 és 2006 között zajló Plan Patriót (Hazafias Terv) művelet keretében 18000 fős katonai egységet telepítettek Caquetá, Meta, Putumayo és Guaviare tartományokba, hogy csapást mérjenek a FARC legerősebb, vagyis az ország keleti és a déli részén lévő egységeire.¹⁵

A gerillaellenes műveletek jelentős problémájaként jelentkezett, hogy hiányoztak azok a helyi erők, amelyek fenn tudták volna tartani az állami hatalmat a reguláris csapatok távozása után az érintett településeken. A problémát úgy próbálták megoldani, hogy a sorozott állományok engedélyezték, hogy a lakóhelyén teljesítsen szolgálatot, azonos kiképzést kapva a reguláris erőkkel. „Az én falum katonái” (soldados de mi pueblo) programban részt vevő katonák helyismeretének és állandó jelenlétének köszönhetően a reguláris alakulatok több és pontosabb információhoz jutottak a gerillákkal kapcsolatban.¹⁶

A FARC elleni stratégia fontos részét képezte a hétfős vezetőségnek (a „Titkárságnak”) és az irányítási hierarchián belüli, alsóbb szinteken lévő fontosabb frontparancsnokoknak a kiiktatása. A célzott likvidálások, illetve a gerillatáborok elleni támadások során fontos szerep jutott a felkelés-ellenes tevékenységre tervezett, jórészt az Egyesült Államoktól beszerzett repülőgépeknek.¹⁷ A 2007-ben

¹⁵ Colombia: Peace at last?, i. m. pp. 2-3.

¹⁶ RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, p. 341.

¹⁷ A bombázásokat jórészt az amerikai Cessna A-37 Dragonfly és a brazil gyártmányú Embraer A-29 Super Tucano gépekkel hajtották végre, kiegészítve a szintén amerikai AC-47-es, nagy erejű géppuskákkal rendelkező repülőgépek, valamint a szárazföldi műveletek során a Black Hawk csapatszállító helikopterek használatával. Lásd: PRIEST, Dana: Covert action in Colombia, The Washington Post, 21 December 2013.

kezdődő műveletek során a FARC több kulcsfigurájával végeztek, köztük Negro Acacióval, Raul Reyessel, Mono Jojoy-al és Alfonso Canóval.¹⁸ A célzott gyilkosságok azonban nem hozták el a várt sikert, mert a FARC helyettes parancsnokait úgy képzették ki, hogy ha szükséges, akkor el tudják látni előljárójuk feladatát is.¹⁹ Az Uribe alatt védelmi miniszterként szolgáló Juan Manuel Santos elnöki terminusának (2010-2018) elején folytatódott a célzott gyilkosságok, de mivel ekkor sem eredményeztek lényegi változást, ezért 2011-2012 környékén a Santos-kormányzat taktikát változtatott, s a gerillaszervezet katonai, pénzügyi és logisztikai infrastruktúrájának, illetve fontosabb egységeinek semlegesítésére kezdett koncentrálni. Vagyis azok a gerilla egységek kerültek a célkeresztbe, amelyek a kokain- és fegyvercsempészettel, az ásványkincsek illegális kitermelésével, illetve bombák készítésével foglalkoztak. A kolumbiai fegyveres erőknél 2012-ben hét gyorsreagálási egysége volt, mindegyiket mozgósították, köztük a 25.000 fős Omegát is.²⁰

Mivel a FARC-nak kiterjedt nemzetközi kapcsolatai voltak és bázisként használta a Kolumbiával határos országokat, ezért az Uribe-kormányzat nagy hangsúlyt fektetett a szomszédos országokkal kötött együttműködési megállapodásokra, valamint a gerillaszervezet bevételeinek legnagyobb részét kitevő kokainkereskedelem visszaszorítására is.

Kolumbia a katonai együttműködést, valamint a közös határvédelmet és az információk megosztását illetően megállapodást kötött Braziliával, Peruvál és Ecuadorral, emellett rendészeti feladatokkal kapcsolatosan külön együttműködési megállapodást írt alá Peruvál és Panamával. Venezuelával viszont semmilyen területen sem sikerült megegyezni a két ország közt fennálló rossz viszony miatt. Az Uribe-kormányzat emellett megállapodást kötött Spanyolországgal és az Egyesült Királysággal is. A spanyolok katonai repülőgépeket biztosítottak a kolumbiaiaknak, továbbá vállalták a kolumbiai haderő tisztjeinek a kiképzését és műholdas alapú katonai felderítést biztosítottak a hadseregnek, az Egyesült Királyság különleges egységei pedig a dél-amerikai ország haditengerészetének biztosítottak kiképzést, valamint hozzájárultak a kolumbiaiak aknamentesítő műveleteinek sikeréhez is.²¹

A kábítószer-kereskedelem visszaszorítását a kormányzat egyrészt a droglaborok felszámolásával, másrészt a kokainlevegők levegőből történő permetezésével, kiirtásával próbálta elérni. A természetőknek sok esetben sikerült megvédeniük a cserjéket a környezetszennyező glifozát nevű gyomirtószer káros hatásaitól, a glifozát mellékhatásai azonban – többek között – légzési nehézséget, tudatkárosodást és szívritmuszavart okoztak az ott élő lakosságnál.²²

¹⁸ Negro Acacio kulcsszerepet játszott a kokain csempészálózat működtetésében, Alfonso Cano a FARC főparancsnoka (Marulanda utódja), míg Raul Reyes és Mono Jojoy a gerillaszervezet második számú vezetői voltak.

¹⁹ Colombia: Peace at last?, i. m. pp. 9-10. Jacobo Arenas 1990-ben, Marulanda pedig 2008-ban halt meg betegségéből kifolyólag, míg Iván Ríost, az egyik legjelentősebb frontparancsnokot a saját testőre ölte meg a kormányzat által felajánlott vérdíj ellenében. Ríoshoz lásd: Second senior FARC rebel 'killed', BBC, 7 March 2008.

²⁰ ACOSTA, Luis Jaime – KIMBALL, Jack: Exclusive: Colombia revamps war plan against guerrillas, Reuters, 17 February 2012.

²¹ Colombia: President Uribe's Democratic Security Policy, International Crisis Group, 2003, pp. 12-13.

²² FISHER, Daren G. – MEITUS, Alexander A.: Uprooting or Sowing Violence?: Coca Eradication and Guerrilla Violence in Colombia, Studies in Conflict & Terrorism, 2017, 9. szám, p. 791.; p. 793.

A kolumbiai kormány felismerve a PSYOPS-műveletek jelentőségét, a pszichológiai hadviselés terén is frontot nyitott a gerillákkal szemben. A kormányzat különböző brosúrákon, plakátokon keresztül egyszerű és érthető üzeneteket, felhívásokat tett közzé, amelyek egyrészt a biztonsági erők pozitív képének kialakítására és a gerillavezetők terroristaként történő ábrázolására, másrészt a gerillák megnyerésére és hazahívására helyezték a hangsúlyt.²³

Uribe és Santos elnöksége alatt a FARC visszaszorult az ország középső régiójából és a városokból a hátszágának számító, távolabb eső vidéki területekre vonult vissza. A gerillaszervezet elvesztette az ellenőrzést több stratégiai jelentőségű terület felett, s a kormányerők eredményesen tudták zavarni a vezetőség és a helyi parancsnokok közti kommunikációs tevékenységet is, amivel sikerült megbontani a hierarchikusan felépülő gerillaszervezet struktúráját. A kolumbiai védelmi minisztérium és a rendőrség adatai szerint 2002 és 2009 májusa között több mint 12 ezer FARC fegyverest öltek meg és több mint 12 ezret fogtak el, ezenfelül 2002 és 2012 augusztusa között több mint 17 ezren hagyták ott a gerillaszervezetet. Ugyanakkor a kormányzat a nemzetközi egyezmények ellenére sem tudta kellőképpen megoldani az országhatárok védelmét, a FARC pedig előnyt kovácsolt az ecuadori és a venezuelai határ átjárhatóságából, s így sikerült újjászerveznie haderejét több tartományban is. Mindezek ellenére a FARC már nem tudta visszaszerezni a kezdeményezést és folyamatos visszavonulásra kényszerült.²⁴

2012-re patthelyzet alakult ki, mert világossá vált, hogy belátható időn belül egyik fél sem tud döntő győzelmet aratni a másik felett. Ezt követően a Santos-kormányzat egy alkotmányreform után felújította a tárgyalásokat a FARC-al, de úgy, hogy a kormánycsapatok előrenyomulása a béketárgyalások ideje alatt sem állt le azért, hogy a gerillák ne tudják újjászervezni az egységeiket. Uribe és Santos elgondolása, miszerint folyamatosan, szünet nélkül nyomás alatt kell tartani a FARC-ot, meghozta gyümölcsét, és Santos elnök, valamint a FARC vezetője, Timoleón Jiménez a négy éven keresztül zajló tárgyalások után, 2016 novemberében aláírták a módosított, véglegesnek szánt békemegállapodást. Egy évvel később körülbelül 7 ezer FARC-gerilla szolgáltatotta be fegyverét és vett részt a reintegrációs programban.²⁵

A FARC vereségében nemcsak a sikeres katonai műveletek játszottak fontos szerepet, hanem számos más tényező is. Egyrészt leszűkült a gerillák tömegbázisa: Kolumbiában a 2010-es években már nem azok az állapotok uralkodtak, mint amikor a FARC létrejött, s ennek következtében az 1960-as évekhez képest nemcsak a szegénység mértéke csökkent, hanem a vidéken élők aránya is. Másrészt sok szimpatizánsban egyre inkább visszatetszést keltett a szervezet drogkereskedelemben való megnövekedett részvétele. Emellett a visszaszoruló gerillák egyre nehezebben tudták megvédeni a helyi lakosokat a növekvő szélsőjobboldali paramilitáris erőszaktól, most nem is beszélve arról, hogy a politikai erőszakba belefáradt közvélemény elsősorban a FARC-ot hibáztatta a Pastrana-kormányzat alatti béketárgyalások kudarcáért.²⁶ Így a FARC vezetői számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a gerillaháború közel fél évszázad után kontraproduktív és anakronisztikussá vált.

²³ ASQUI Jorge Kristóf: Pszichológiai műveletek és államon belüli fegyveres konfliktus Kolumbiában, *Hadtudományi Szemle*, 2017, 1. szám, pp. 14-19.

²⁴ Colombia: Peace at last?, i. m. p. 3.: p. 10.

²⁵ Colombia's FARC concludes weapons disarmament, BBC, 16 August 2017.

²⁶ Colombia: Peace at last?, i. m. pp. 14-15.

A békekötéssel azonban a kormányzat nem tudta teljesen felszámolni az erőszakot. Egyrészt elsősorban a létszámhiány, az infrastrukturális hiányosságok, valamint a lakosság és a biztonsági erők közti kölcsönös bizalmatlanság miatt a katonák és a rendőrök nehezen tudják fenntartani a közbiztonságot a gerilláktól visszaszerzett területeken. Másrészt körülbelül 1000 FARC-gerilla nem fogadta el és nem nyugodott bele a szervezet feloszlásába, s tovább folytatja a fegyveres küzdelemmel egybekötött bűnözői tevékenységet. Ezenfelül a FARC által kiürített területekre olyan szervezett bűnözői csoportok nyomultak be, melyeknek sorai közt számos egykori paramilitáris fegyveres is megtalálható, s feltételezhetően hozzájuk köthető az elmúlt évek során több tucatnyi közösségi vezető, illetve emberi jogi és környezetvédő aktivista ellen elkövetett gyilkosság is.²⁷

Változó intenzitású „népi háború” a Fülöp-szigeteken

Gyarmatosítási törekvések és felkelések

A Fülöp-szigeteken az Új Néphadsereg nevével fémjelzett, napjainkban is zajló gerillaháború előzménye nem sokkal a második világháború után kitört szélsőbaloldali felkelésig nyúlik vissza. A Fülöp-szigetek az 1500-as évek közepétől egészen 1898-ig a szigeteket felfedező Spanyolország gyarmata volt. A függetlenségi harcokat és a spanyol-amerikai háborút követően 1898-ban az Egyesült Államok szerezte meg az ellenőrzést az ország felett. Az amerikai gyarmatosítást egy újabb felkelés kirobbanása követte, ami csak 1902-ben jutott nyugvópontra.²⁸ 1941 decemberében az országot megszállták a japán csapatok, s a megszállás alatt az 1930-ban létrejött kommunista párt befolyása alá került Japán-ellenes Népi Hadsereg (Hukbong Bayan Laban sa Hapon, röviden Hukbalahap vagy Huk) volt a japánok elleni küzdelem egyik legfontosabb szereplője. A Hukbalahap azonban nem oszlott fel a japán kapitulációt követően, és a függetlenség 1946-os kikiáltása után felkelést robbantott ki a kormányzat ellen. A szervezet, amely 1950-ben Népi Felszabadító Hadsereg (Hukbong Mapagpalaya ng Bayan) változtatta a nevét valós sérelmekre alapozta a felkelést, melynek fő hajtóerejét a megoldatlan földkérdés jelentette. A felkelést végül 1954-ben Ramón Magsaysay tábornoknak, a Fülöp-szigetek 7. elnökének sikerült felszámolnia.²⁹

Magsaysay az úgynevezett „jobb kéz/bal kéz” megközelítést alkalmazta, melynek során a „jobb kéz” képviselte a lázadókkal szemben alkalmazott katonai erőt, míg a „bal kéz” jelentette a hadsereg által irányított számos fejlesztési programot, melyek célja az volt, hogy jelentősen javítsanak a lakosság életkörülményein, megfosztva ezzel a felkelést a tömegbázisától. Magsaysay átalakította a korrupt és demoralizált hadsereget egy céltudatos és ütőképes haderővé, növelve a gerillavadász egységek számát, ezenfelül sikerült meggyőznie a

²⁷ A békét veszélyeztető nem állami szereplőkről és egyéb tényezőkről, valamint a hadseregnek a helyi lakossággal szembeni visszaéléseiről bővebben: Colombia's Armed Groups Battle for the Spoils of Peace, International Crisis Group, 2017.; SCHEINRING Endre: Az Egyesült Államok és Kolumbia közös felkelés- és kábítószerek-ellenes programjainak tanulságai, Nemzet és Biztonság, 2014, 4. szám.

²⁸ CORTES, Luis E.: The success factors to defeat insurgency in the Philippines and its applicability in the Colombian context, 2013, pp. 17-20.

²⁹ RABASA, Angel – GORDON, John – CHALK, Peter et al.: From Insurgency to Stability – Volume II: Insights from Selected Case Studies, The RAND Corporation, 2011, pp. 10-11.

lakosságot, hogy a biztonsági erők értük vannak és nem ellenük.³⁰ Azonban a győzelem után a vidék problémáira sem Magsayay, sem az utána következő elnökök nem tudtak hosszú távú megoldást találni. A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődtek, s a közigazgatást, a hadsereget és a politikai vezetést egyre jobban átszötte a korrupció, ami odavezetett, hogy a szélsőséges erők támogatottsága az 1960-as évek végére ismét jelentősen megerősödött.³¹

Jose Maria Sison egyetemi tanár és baloldali aktivista, csalódva a Huk-felkelés után marginalizálódott kommunista pártban, 1968. december 26-án, Mao Ce-tung 75. születésnapján létrehozta az „újjaalakított” Fülöp-szigeteki Kommunista Pártot, egy évvel később pedig Bernabe Buscaynóval, a Huk-felkelés egyik volt parancsnokával közösen életre hívta a párt fegyveres szárnyaként az Új Néphadsereget.³² 1973-ban pedig létrehozták a (Sison-féle) Kommunista Párt, az Új Néphadsereg és más kisebb szélsőbaloldali csoport ernyőszerzeteként funkcionáló Nemzeti Demokratikus Frontot.³³

A Huk-felkelés egykori gerilláiból és az újonnan toborzott radikálisokból összeállt Új Néphadsereg és Sison kommunista pártja a régi szovjetbarát párttal szemben a maoista elveket vall, előtérbe helyezve a földreform kérdését, a parasztság helyzetének megoldását, valamint a „bürokratikus kapitalizmus” és az amerikai imperializmus elleni küzdelmet. Bár az Új Néphadsereg vezetése központosított, de ország terepviszonyaiból adódóan helyi szinten a műveletek végrehajtása decentralizált.³⁴ A Kommunista Párt és az Új Néphadsereg vezetőjének tisztségét mind mai napig az 1986 óta a hollandiai Utrechtben élő Sison tölti be, de a Fülöp-szigeteken a Tiamzon-házaspárt (Benito és Wilma Tiamzont) tartják a maoista szervezet tényleges helyi irányítóinak.³⁵ A maoista felkelés, amely elsősorban a vidéki, kisebb részben pedig a városi lakosságot próbálja felhasználni ahhoz, hogy megdöntse a Fülöp-szigetek kormányát, kezdetben mindössze 60-65 fegyveressel rendelkezett, és a Fülöp-szigetek északi területeiről (Luzon) kiindulva terjedt át az ország nagy részére. A gerillaszervezet az 1970-es évek folyamán számos bázist hozott létre a Fülöp-szigeteken, jó kapcsolatot ápolva nemcsak a vidéken élőkkel, de a városokban élő elszegényedett rétegekkel, a katolikus egyházzal, a szakszervezeti vezetőkkel és a helyi közösségi vezetőkkel is. Az International Crisis Group elemzése szerint 2010-ben a felkelés Luzon északi és középső részén, a Viszajan-szigetcsoport keleti részén, valamint Mindanao keleti részén, vagyis elsősorban a hegyvidéki és a tájfunok által sújtott területeken volt a legintenzívebb.³⁶ A Fülöp-szigeteki hadsereg 2015-ben 3200-ra becsülte a maoista

³⁰ PEÑA, Leonardo I.: Finding the missing link to a successful Philippine counterinsurgency strategy, 2007, p. 38-41.; KLEMENSITS Péter: Nemzetépítés a Fülöp-szigeteken: a fegyveres erők speciális szerepe a történelmi példák tükrében, PAGEO, 2016. A Huk elleni katonai műveletek során fontos szerep jutott az „álgerillák” bevetésének is. Erről bővebben: RESPERGER – KISS – SOMKUTI, i. m. pp. 309-312.

³¹ RABASA et al., i. m. p. 11.

³² The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, International Crisis Group, 2011, p. 3.; TIMBERMAN, David G.: A Changeless Land: Continuity and Change in Philippine Politics, pp. 60-61.

³³ Communist Party of the Philippines–New People’s Army, Stanford University, 2015, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/149> (Letöltés ideje: 2017. 11. 13.)

³⁴ PEÑA, i. m. pp. 7-9.; p. 13.

³⁵ HEYDARIAN, Richard Javad: Suing for peace, Duterte gets all-out war, Asia Times, 24 July 2017.

³⁶ The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, i. m. p. 3.

lázadók számát, a gerillaszervezet fő ereje pedig az ország déli részén elhelyezkedő Mindanao szigetére koncentrálódik.³⁷

Sikertelen kísérletek az Új Néphadsereg felszámolására

A Fülöp-szigeteki kormányzatok maoisták elleni műveleteinek legfőbb célja a gerillaegységek semlegesítése, valamint annak a társadalmi, gazdasági és politikai infrastruktúrájának a felszámolása, amire a maoisták támaszkodnak. Magsaysay tábornoknak a Huk-felkeléssel szemben elért sikere, valamint az általa alkalmazott módszer, miszerint a katonai válaszcsoportokkal párhuzamosan különféle fejlesztési programokat indított el, mindig is követendő példának számított az Új Néphadsereg elleni küzdelem során, ezért a későbbi elnökök lényegében Magsaysay stratégiáját próbálták lemásolni és ezzel sikerét reprodukálni.

A maoista felkelés a nepotizmusáról, korrupciójáról és erőszakosságáról hírhedt, és a politikai gyilkosságtól sem visszariadó Ferdinand Marcos diktatúrája alatt, különösen a hadiállapot 1972-es bevezetését követően erősödött meg. Ugyanakkor Marcos amellett, hogy az Oplan Katatagan (Stabilitás Művelet) keretében offenzívát indított a gerillák ellen, megpróbálta a hadsereghez és a civil szektorhoz kapcsolódó különböző szervezeteket, ügynökségeket is egyesíteni – pontosabban: központosítani – annak érdekében, hogy javítson a vidéki lakosság életszínvonalán. Azonban a fegyveres erők lényegében csak a gerillaegységek felkutatására és mindenáron történő elpusztításukra törekedtek, nem téve különbséget harcolók és nem harcoló támogatók között, nem beszélve arról, hogy a lakosság képtelenek volt megbízni a sorozatos visszaéléseket elkövető, az ellenzéki aktivistákat ezrével bebörtönző diktatúrában.³⁸

Marcos diktatúrájának 1986-os bukásakor az Új Néphadsereg már körülbelül 24-26 ezer fővel rendelkezett és az ország 80 tartományából 69-ben jelen volt. Corazón Aquino és vezérkari főnöke, a későbbi elnök, Fidel Ramos felismerték, hogy a Marcos-rezsim intézkedései csak a felkelés további erősödését eredményezik, ezért újtárra indították a négy szakaszból álló, Ramos elnöki idejét is átívelő Lambat Bitag (Halászhaló) műveletet (Lambat Bitag I-II-III-IV). A Lambat Bitag során is végrehajtottak offenzív katonai műveleteket, de ezúttal a korábbiakhoz képest fontosabb szerep jutott a hírszerzésnek, valamint a hadsereg és a különböző kormányzati és nem kormányzati szervezetek által indított fejlesztési programoknak is.³⁹ Emellett az Aquino-kormányzat nagy hangsúlyt fektetett egyrészt a közbiztonság erősítésére, másrészt arra, hogy a hadsereg minél kevesebb alkalommal sértse meg az emberi jogokat. A Lambat Bitaghoz kapcsolódóan kiegészítő erők felállítására is sor került, melynek során fontos szerepet kaptak a hadsereg irányítása alatt álló, területvédelmi feladatokat ellátó CAFGU és a rendőrség munkáját segítő CVO egységek.⁴⁰ Aquino amnesztiát hirdetett a Marcos-

³⁷ SARMIENTO, Bong S.: Duterte's peace try falls to pieces, Asia Times, 27 November 2017.

³⁸ PEÑA, i. m. pp. 41-43.; RABASA et al., p. 12.

³⁹ Angol szakterminológiával a módszer röviden: „clear-hold-consolidate-develop”, vagyis „megtisztítani-megtartani-koszolidálni-fejlesztetni”.

⁴⁰ Szó szerinti fordításban: Civilian Armed Forces Geographical Units – Civil Fegyveres Erők Földrajzi Egységei, illetve Civilian Volunteer Organizations – Civil Önkéntes Szervezetek. A CAFGU és a CVO tevékenységéről bővebben: Armed Violence in Mindanao: Militia and private armies, The Institute of Bangsamoro Studies and the Centre for Humanitarian Dialogue, 2011, pp. 17-23.

rezsim idején bebörtönöztek számára, így számos maoista fegyveres is kiszabadult, köztük Sison és Buscayno is.⁴¹

A diktatúra bukása, a demokratizálódási folyamat, az amnesztia, valamint Corazón Aquino agrárreformmal kapcsolatos ígérete ellentéteket szült az Új Néphadseregen belül. Sison és frakciója a vidéken élők támogatottságára építve tovább akarta folytatni a fegyveres küzdelmet, míg mások egyrészt fel akartak hagyni az erőszakkal, másrészt a propagandát illetően erőteljesebben akartak nyitni a városi lakosság felé. Emellett a gerillaszervezetek belül többen arra kezdtek gyanakodni, hogy kormányügynökök férkőztek soraikba. A belső konfliktusok és az egyre inkább eluralkodó politikai paranoia fegyveres leszámolásokhoz vezetett az Új Néphadseregen belül. A harcokból a keményvonalasok, vagyis Sison és támogatói kerültek ki győztesen, de ezt a konfliktusokkal terhes időszakot a maoista szervezet soha nem tudta kiheverni és a támogatottságuk, valamint fegyvereseinek száma drasztikusan csökkent a rákövetkező években.⁴²

Annak ellenére, hogy a diktatúrát követő közel egy évtized a gazdasági fellendülés és a különböző lázadó szervezetekkel való kiegyezési kísérlet jegyében telt, az 1990-es évek második felében a maoisták ismét növelték a támogatottságukat nemcsak a falvakban, hanem a városokban is. A 2001. szeptember 11-e után érkező amerikai támogatás azonban lehetőséget biztosított Gloria Macapagal-Arroyo elnöknek (2001-2010), hogy felszámolja az országban működő összes felkelő szervezetet, köztük az Új Néphadsereget is.

A 2002-2015 között lezajló, Mindanao déli részére, valamint a Sulu-félszigetre koncentrálódó „Tartós Szabadság Hadművelet – Fülöp-szigetek” keretében nyújtott amerikai segítség nagyban hozzájárult a Fülöp-szigeteki hadsereg modernizációjához.

Erre szükség is volt, ugyanis a korrupció mellett a hadsereg másik jelentős problémáját az elmaradt modernizáció és az eszközhiány, valamint az amerikai segítségnyújtástól való függés jelentette. Az amerikaiak évtizedeken keresztül jelen voltak a délkelet-ázsiai országban és nagyban hozzájárultak a fegyveres erők felszereltségének utánpótlásához. Azonban 1992-ben az USA kivonta haderejét az országból és beszüntette a segítségnyújtást, így az évtized végén hiány alakult ki többek között bombázó gépekből, páncélozott személyszállító és harcjárművekből, helikopterekből, szállítógepekből egyrészt azért, mert nem megfelelően tartották karban a harceszközöket, másrészt, mert számos alkatrészt nem tudtak beszerezni, hogy pótolják az elromlottakat.⁴³ A szélsőséges muzulmán szervezetek, többek között az Abu Syyaf és az indonéz Jemaah Islamiyah Fülöp-szigeteki sejtjei ellen irányuló Tartós Szabadságnak köszönhetően az amerikai támogatás nemcsak az eszközpótlást, hanem a kiképzést is érintette.⁴⁴ Emellett az USA tanácsadói szerepet

⁴¹ Buscayno és több magas rangú parancsnok (például Rodolfo Salas és Romulo Kintanar) szabadulásuk után otthagyták a gerillaszervezetet. Lásd: Communist Party of the Philippines–New People’s Army, i.m.

⁴² RABASA et al., pp. 15-16.; The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, i. m. pp. 4-6.

⁴³ DE CASTRO, Renato Cruz: Abstract of Counter-Insurgency in the Philippines and the Global War on Terror, European Journal of East-Asian Studies, 2010, pp. 146-148.

⁴⁴ Ami az eszközöket illeti, csak 2002 és 2004 között egy C-130-as gépet, két Point-osztályú őrhajót, egy különleges műveletek támogatására alkalmas Cyclone-osztályú őrhajót, 28 UH-1H „Huey” helikoptert és 30.000 M16-os gépkarabélyt adtak az amerikaiak. Emellett a Fülöp-szigeteki haderőt ellátták harci életmentő készletekkel (CLS-készletekkel), géppuskákkal, kézi fegyverekkel, lőszerrel, tüzérségi eszközökkel, éjjellátókkal,

is vállalt annak érdekében, hogy a Fülöp-szigeteki hadsereg rendszerszintű, átfogó és hosszú távú védelmi programot hozzon létre, és megfelelően tudjon válaszolni a biztonsági kihívásokra, ugyanis az amerikaiak vizsgálata azt az eredményt mutatta ki, hogy a délkelet-ázsiai ország haderején belül rendszerszintű hibák vannak, többek között a védelmi politikát, az emberi erőforrással való gazdálkodást, a fegyverbeszerzést és a védelmi költségvetés kezelését illetően. Ezt követően Arroyo-kormányzat a modernizáció jegyében újtára bocsátotta a Fülöp-szigeteki Védelmi Reform Programot, a fegyveres erők Képességfejlesztési Programját, valamint kidolgozta az úgynevezett Nemzeti Belső Biztonsági Tervet. A képességfejlesztési program során jelentősen nőtt a fegyveres erők mobilitása és tűzkapacitása, illetve javult a hírszerzési képessége, a Nemzeti Belső Biztonsági Terv pedig a felkelések politikai, társadalmi és gazdasági okainak kezelésére koncentrált, célként kitűzve többek között a korrupció csökkentését, a szegénység felszámolását és az emberi jogok tiszteletben tartását. A Nemzeti Belső Biztonsági Tervhez kapcsolódóan az Arroyo-kormányzat elindította a két szakaszból álló (2002-2007 és 2007-2010) Oplan Bantay Layát, vagyis a Szabadságvédelmező Műveletet, amely reális célként fogalmazta meg az Új Néphadsereg 2010-ig történő felszámolását.⁴⁵ Az Oplan Bantay Laya holisztikusnak nevezett megközelítése, vagyis a katonai és a civil műveletek⁴⁶ együttes alkalmazása az ország középső részén, Viszajan területén található Bohol szigetén érte el a legnagyobb sikerét, ugyanis itt tudták a legeredményesebben visszazorítani a maoistákat.⁴⁷

Corazón Aquino fia, Benigno Aquino (2010-2016) az Együttműködési Művelettel (Oplan Bayanihan) lényegében a Bantay Laya főbb pontjait próbálta továbbvinni, arra törekedve, hogy egyrészt az Új Néphadsereget olyan szintre szorítsák vissza, hogy többé ne jelentsen biztonsági kockázatot, másrészt békét kössenek a Moro Iszlám Felszabadítási Fronttal, végül, hogy teljesen felszámolják az Abu Sayyaf Csoportot és a Jemaah Islamiyah sejtjeit.⁴⁸

A maoista felkelők elleni küzdelemben különböző paramilitáris alakulatok is részt vettek, köztük a már említett kisegítő erők (CAFGU, CVO). Mellettük azonban más önszerveződő milícia is kivette a részét a lázadókkal vívott harcokból, de ezekkel az „önvédelmi” milíciákkal rengeteg probléma volt és van mind a mai napig, mert tagjaik sokszor fegyelmetlenek, kezelhetetlenek és rendszeresek a helyi lakossággal szembeni visszaéléseik és túlkapásaik. A milíciák egy része kapcsolatban áll a Fülöp-szigeteki biztonsági erőkkel,⁴⁹ egy részük viszont

golyóálló mellényekkel, kommunikációs eszközökkel, továbbá alkatrészeket biztosítottak a V-150-es és a V-300-as könnyű páncélozott harcjárművekhez, valamint az UH 1-es helikopterekhez. A kiképzés pedig a felkelésellenes és terrorellenes műveletekre, a logisztikai és a hírszerzési tevékenységre, a harceszközök fenntartására, valamint a civil-katonai műveletek elvégzésére terjedt ki.

⁴⁵ DE CASTRO 2010, i. m. pp. 151-154.

⁴⁶ A civil műveletek közé tartoztak többek között az érintett falvakban az ingyenes orvosi ellátás biztosítása, a közbiztonság helyreállítása, az oktatás minőségének javítása és a gazdasági fejlesztési programok elindítása.

⁴⁷ A Bohol szigetén alkalmazott módszerekről, köztük a PSYOPS-műveletekről bővebben: CORTES 2013, i. m. pp. 30-34.; pp. 42-45.

⁴⁸ FONBUENA, Carmela: Oplan Bayanihan ends as Duterte orders AFP to support NDF talks, Rappler, 19 December 2016. A Mindanao szigetén aktív Moro Iszlám Felszabadítási Front anyaszervezetével, a Moro Nemzeti Felszabadítási Fronttal a Ramos-kormányzat még 1996-ban békét kötött.

⁴⁹ Például az őslakos *lumad* népcsoport felfegyverzése Davaóban. Lásd: The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, i.m. p. 12.

lényegében helyi politikusok, klánok és a bányásztársaságok magánhadseregeiként funkcionálnak.⁵⁰ Arroyo és Benigno Aquino kormányzását rengeteg kritika érte, mert hivatali idejük alatt a hadsereg és a milicisták részéről rendszeresek voltak a falusiakkal szembeni atrocitások, a helyiek érdekeiért, jogaiért szót emelő emberi jogi és környezetvédő aktivisták ellen elkövetett gyilkosságok, továbbá, mert a fegyveres erők az akciók során sokszor nem tettek különbséget a lázadók és a civilek között.⁵¹

A Marcos-diktatúra bukása óta több alkalommal is sor került tüzszünetre és béketárgyalásra, melyek azonban minden esetben megszakadtak, mert kiújultak az összecsapások. A legutóbbi tüzszünettel egybekötött béketárgyalások 2017 során szakadtak meg. A 2016 óta hivatalban lévő Rodrigo Duterte elnök a Mindanaón tevékenykedő vallási indíttatású terror- és lázadó szervezetekre (Abu Sanyaf, Maute Csoport) mért súlyos csapás után következő célként az Új Néphadsereg felszámolását jelölte meg. Az elnök e törekvéseit segítheti a 2017 májusában Marawi városának elfoglalása miatt Mindanaón bevezetett hadiállapot 2018. december végéig történő meghosszabbítása.⁵²

Számos oka van, hogy több mint fél évszázad után sem sikerült felszámolni az Új Néphadsereget, bár hangsúlyozni kell, hogy a Fülöp-szigeteken régiókként változnak azok a tényezők, amelyek életben tartják a felkelést. Összefoglalásképpen elmondható, hogy elsősorban a meg nem valósított földreform, a szegénység, a munkanélküliség, a fejlesztések elmaradása, valamint a fegyveres erők és a milíciák hatalommal való visszaélése biztosítanak utánpótlást a lázadóknak, illetve az, hogy az érintett településeken a kormány figyelmen kívül hagyja az őslakosok véleményét, igényeit és nem érdeklik azoknak a helyi bányászoknak a problémái, akik ellenzik a nagyobb bányatársaságok ottani tevékenységét.⁵³ Emellett egyéb tényezők is akadályát képezték, illetve képezik a felkelők feletti győzelemnek. Egyrészt a kormányzat gyakran nem vitte végig a fejlesztési programokat, így azok félbemaradtak, bár ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy a helyi klánoknak, nagybirtokosoknak és politikusoknak mekkora szerepük van a fejlesztési programok, valamint a földreform megakadályozásában. Másrészt a hadsereg egy idő után kivonult a visszaszerzett területekről, de sok helyütt sem a rendőrség, sem a civil kormányzás nem volt elég hatékony és nem tudták megakadályozni a gerillák visszatérését. Harmadrészt úgy tűnik, hogy az USA támogatása sem volt elégséges a harceszközöket illetően, ugyanis egy 2008-as belső használatra szánt tanulmány szerint a hadseregen belül nem volt megfelelő a logisztika: a tanulmány különösen a teherszállító repülőgépek és a harci helikopterek hiányát emelte ki.⁵⁴ Ezenfelül a 2000-es évek elején elindított és a biztonsági szektort érintő reformterveket is csak részben sikerült megvalósítani, továbbá a hadseregen belüli korrupció is akadályát képezi annak, hogy a Fülöp-szigeteki hadsereg professzionális, modern haderővé

⁵⁰ Erről bővebben: *Armed Violence in Mindanao: Militia and private armies*, i. m. pp. 15-17.; pp. 23-24.

⁵¹ COHN, Marjorie: "Operation Enduring Freedom-Philippines": *The U.S. Aids and Abets War Crimes in the Philippines*, Centre de Recherche sur la Mondialisation, 2015.

⁵² BUAN, Lian: *NPA conflict may be used as ground for 'perpetual martial law'*, Rappler, 10 February 2018.

⁵³ *The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks*, i. m. pp. 1-2.

⁵⁴ DE CASTRO, i.m. pp. 145-146.; pp. 157-158.

váljon.⁵⁵ Végül, azt sem szabad elfelejteni, hogy a vallási indíttatású felkelő szervezetek miatt érezhetően kevesebb figyelem jut az Új Néphadsereg.

Konklúzió

Az említett gerillaszervezetekkel és az ellenük folytatott küzdelemmel kapcsolatos vizsgálatomat az alábbi gondolatokkal összegezhetem.

Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken számos előzménye volt az 1960-as évek közepén-végén kirobbant szélsőbaloldali felkeléseknek, ugyanis a spanyol gyarmatosítóktól való függetlenség kivívását követően mindkét országban állandósult a politikai erőszak, ami Kolumbiában a polgárháborúkon keresztül, míg a Fülöp-szigeteken először a külföldi megszálló csapatok elleni harcban, később pedig a Huk-felkelésben nyilvánult meg. Mindkét szélsőbaloldali felkelés főbb mozgatórugói között szerepelnek a meg nem valósult földreformok, a nem kellőképpen kidolgozott vagy hiányosan véghezvitt infrastrukturális fejlesztések, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek és a társadalmi mobilitás hiányának tartós fennmaradása. A politikai erőszakot illetően nem a FARC, illetve az Új Néphadsereg voltak az egyetlen fegyveres nem állami szereplők, amikkel szemben a biztonsági erőknek fel kellett venniük a harcot, ami azt jelentette, hogy mindkét vizsgált országban a hadseregnek, a rendőrségnek és a kiegészítő erőknek meg kellett osztani a figyelmüket és az erőforrásaikat, s emiatt kevésbé tudtak összpontosítani az említett gerillaszervezetekre.

A béketárgyalások – a FARC és a kolumbiai kormány 2012-2016 közötti béketárgyalásait leszámítva – mindkét szélsőbaloldali lázadó szervezetnek lényegében arra voltak jók, hogy egyrészt rendezzék soraikat, másrészt megpróbálják teljes mértékben, engedmények nélkül elérni a céljaikat, s nem arra, hogy észszerű, kompromisszumokat is magába foglaló megállapodást kössenek a kormánnyal. Kolumbiában 2002 óta egyenletesen csökkent a FARC ellenőrzése alatt álló területek nagysága és a gerillák száma, ezzel szemben a Fülöp-szigeteken a maoisták elleni küzdelem dinamikája és intenzitása nem tekinthető egyenletesnek, mert a kormánycsapatok nem tudták megtartani a visszaszerzett területek jelentős részét.

A 2001. szeptember 11-e utáni amerikai támogatás mindkét országban nagyban hozzájárult a régóta szükséges haderőreformokhoz, ugyanakkor az említett modernizáció a harceszközöket, a kiképzést, a hírszerzést, valamint a gerillaellenes műveletek koordinációját illetően Kolumbiában sokkal eredményesebben ment végbe, mint a Fülöp-szigeteken. Kolumbiában pontosan azért sikerült legyőzni a FARC-ot és tető alá hozni a békemegállapodást, mert az Uribe- és a Santos-adminisztráció a korábbi kormányzatoktól eltérően egy jól nyomon követhető, koherens stratégia mentén folytatták a gerillaellenes műveleteket, állandó nyomás alatt tartva a 2000-es évek elejétől egyre csökkenő támogatottsággal rendelkező FARC-ot még a tárgyalások ideje alatt is. Ezzel szemben a Fülöp-szigeteken az volt az egyik legfőbb probléma – a számos rendszerszintű probléma mellett –, hogy a különböző műveleti tervek („oplan”) vagy nem dolgozták ki kellőképpen, vagy nem vitték végig következetesen. Annak ellenére, hogy az Új Néphadsereg elleni küzdelem során lényegében mindegyik elnök Magsaysay tábornoknak a Huk-felkeléssel szemben elért sikerét próbálta megismételni és módszereit átültetni, a

⁵⁵ ACOP, Dencio Severo: The Expanded Nontraditional Role of the AFP, PRISM, 2013, 2. szám, pp. 106-108.

kormányzatok legtöbbször nem tettek mást, mint felváltva és sokszor nem összehangoltan alkalmazták a katonai nyomásgyakorlást és a vidéki területeken elindított fejlesztési programokat.⁵⁶

A fentiekhez kapcsolódóan végül elmondható az is, hogy a felkeléssel szembeni stratégiák során nagyon fontos szerepe van az átgondolt, jól megtervezett katonai műveleteknek, azonban hangsúlyozni kell, hogy pusztán katonai eszközökkel hosszú távon nem lehet megteremteni a békét. Mindkét vizsgált ország történelme azt mutatja, hogy a felkeléseket le lehet verni, vagy vissza lehet szorítani katonai erővel, de ha nem kezelik tartósan és eredményesen azokat az okokat, amik életre hívták a politikai erőszakot, akkor bizonyos idő elteltével a felkelések más szereplőkkel ugyan, de ismét erőre kaphatnak.

Felhasznált irodalom:

- ACOP, Dencio Severo: The Expanded Nontraditional Role of the AFP, In: PRISM, 2013. 3. évf. 2. szám. pp. 99-114. ISSN 2157-0663 http://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/prism/prism_3-2/prism99-114_acop.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 06.)
- ACOSTA, Luis Jaime – KIMBALL, Jack: Exclusive: Colombia revamps war plan against guerrillas, Reuters, 17 February 2012. <https://www.reuters.com/article/uk-colombia-conflict/exclusive-colombia-revamps-war-plan-against-guerrillas-idUKTRE81G0X920120217> (Letöltés ideje: 2018. 01. 14.)
- ASQUI Jorge Kristóf: Pszichológiai műveletek és államon belüli fegyveres konfliktus Kolumbiában, In: Hadtudományi Szemle, 2017. 10. évf. 1. szám. pp. 8-22. ISSN 2060-0437 http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_hm_asqui.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 12.)
- BARGENT, James: The FARC 1964-2002: From Ragged Rebellion to Military Machine, InSight Crime, 26 May 2014. <https://www.insightcrime.org/investigations/the-farc-1964-2002-from-ragged-rebellion-to-military-machine/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 18.)
- BRODZINSKY, Sibylla: Colombia signs historic peace deal with Farc, The Guardian, 24 November 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/24/colombia-signs-historic-peace-deal-with-farc-rebels> (Letöltés ideje: 2018. 01. 22.)
- BUAN, Lian: NPA conflict may be used as ground for 'perpetual martial law', Rappler, 10 February 2018. <https://www.rappler.com/nation/195719-martial-law-caguioa-dissenting-opinion-supreme-court-npa> (Letöltés ideje: 2018. 02. 15.)

⁵⁶ Annak ellenére, hogy a Lambat Bitagot tartják a legsikeresebb Fülöp-szigeteki, maoisták ellen indított felkeléssel szembeni műveletnek, a művelet során elért eredményeket nem sikerült hosszú távon megtartani.

- COHN, Marjorie: “Operation Enduring Freedom-Philippines”: The U.S. Aids and Abets War Crimes in the Philippines, Centre de Recherche sur la Mondialisation, 23 juillet 2015, <https://www.mondialisation.ca/operation-enduring-freedom-philippines-the-u-s-aids-and-abets-war-crimes-in-the-philippines/5464171> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- CORTES, Luis E.: The success factors to defeat insurgency in the Philippines and its applicability in the Colombian context, Naval Postgraduate School, December 2013, https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/38910/13Dec_Cortes_Comendador.pdf?sequence=1 (Letöltés ideje: 2018. 01. 24.)
- DE CASTRO, Renato Cruz: Abstract of Counter-Insurgency in the Philippines and the Global War on Terror, In: European Journal of East-Asian Studies, 2010. 9. évf. 1. szám. pp. 135-160. ISSN 1570-0615 <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/156805810x517706> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- FISHER, Daren G. – MEITUS, Alexander A.: Uprooting or Sowing Violence?: Coca Eradication and Guerrilla Violence in Colombia, In: Studies in Conflict & Terrorism, 2017. 40. évf. 9. szám. pp. 790-807. ISSN 1057-610X
- FONBUENA, Carmela: Oplan Bayanihan ends as Duterte orders AFP to support NDF talks, Rappler, 19 December 2016, <https://www.rappler.com/nation/155925-oplan-bayanihan-ends> (Letöltési idő: 2018. 01. 29.)
- HEYDARIAN, Richard Javad: Suing for peace, Duterte gets all-out war, Asia Times, 24 July 2017, <http://www.atimes.com/article/suing-peace-duterte-gets-war/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 30.)
- KLEMENSITS Péter: Nemzetépítés a Fülöp-szigeteken: a fegyveres erők speciális szerepe a történelmi példák tükrében, PAGEO Geopolitikai Kutatóintézet, 2016. június 18., <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/06/18/nemzetepites-a-fulop-szigeteken-a-fegyveres-erok-specialis-szerepe-a-tortenelmi-peldak-tukreben/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 28.)
- MAROSVÖLGYI Dóra: Kolumbia: Még mindig kísért a múlt, Kitekinto.hu, 2011. március 8. http://kitekinto.hu/latin-amerika/2011/03/08/kolumbia_meg_mindig_kisert_a_mult (Letöltés ideje: 2017.12.29.).
- OSPINA, Carlos: Colombia and the FARC: From Military Victory to Ambivalent Political Reintegration?, National Defense University, 24 May 2016. <http://cco.ndu.edu/News/Article/780177/chapter-6-colombia-and-the-farc-from-military-victory-to-ambivalent-political-r/> (Letöltés ideje: 2017. 12. 29.)
- PEÑA, Leonardo I.: Finding the missing link to a successful Philippine counterinsurgency strategy, Naval Postgraduate School, June 2007, https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/3393/07Jun_Pena.pdf?sequence=1 (Letöltés ideje: 2017. 12. 10.)

- PÉCAUT, Daniel: Las FARC: ¿Una guerrilla sin fin o sin fines?, Bogotá, Grupo Editorial Norma, 2008. ISBN 978-958-45-1322-9
- PORCH, Douglas – RASMUSSEN, María José: Demobilization of Paramilitaries in Colombia: Transformation or Transition?, In: Studies in Conflict & Terrorism, 2008. 31. évf. 6. szám. pp. 520-540. ISSN 1057-610X
- POSSO, Camilo González: Negotiations with the FARC 1982-2002, In: Accord, 2004. 8. évf. 14. szám. pp. 46-51. ISSN 1365-0742 http://www.c-r.org/downloads/14_Colombia.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 20)
- PRIEST, Dana: Covert action in Colombia, The Washington Post, 21 December 2013, http://www.washingtonpost.com/sf/investigative/2013/12/21/covert-action-in-colombia/?utm_term=.aaa7310bf331 (Letöltés ideje: 2018. 01. 20.)
- RABASA, Angel – GORDON, John – CHALK, Peter et al.: From Insurgency to Stability – Volume II: Insights from Selected Case Studies, The RAND Corporation, 2011, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2011/RAND_MG1111.2.pdf ISBN 978-0-8330-5299-5 (Letöltés ideje: 2018. 01. 10)
- RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013. ISBN 978963327592 4
- SARMIENTO, Bong S.: Duterte's peace try falls to pieces, Asia Times, 27 November 2017. <http://www.atimes.com/article/dutertes-peace-try-falls-pieces/> (Letöltés ideje: 2017. 11. 30.)
- SASKIEWICZ, Paul E.: The Revolutionary Armed Forces of Colombia – People's Army (FARC-EP): Marxist-Leninist insurgency or criminal enterprise?, Naval Postgraduate School, December 2005, https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/1809/05Dec_Saskiewicz.pdf?sequence=1 (Letöltés ideje: 2017. 11. 30.)
- SCHEINRING Endre: Az Egyesült Államok és Kolumbia közös felkelés- és kábítószer-ellenes programjainak tanulságai, In: Nemzet és Biztonság, 2014. 7. évf. 4. szám. pp. 104-111. ISSN 1789-5286
- TIMBERMAN, David G.: A Changeless Land: Continuity and Change in Philippine Politics, New York, M.E. Sharpe Inc, 1991. ISBN 156324011 4
- Armed Violence in Mindanao: Militia and private armies, The Institute of Bangsamoro Studies and the Centre for Humanitarian Dialogue, 2011, <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2016/07/17MilitiaInMindanaoreportfromIBSandHDCentreJuly2011-July-2011.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 02. 04.)
- Colombia's Armed Groups Battle for the Spoils of Peace, International Crisis Group, 19 October 2017, https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/063-colombias-armed-groups-battle-for-the-spoils-of-peace_0.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 08.)

- Colombia's FARC concludes weapons disarmament, BBC, 16 August 2017. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-40944329> (Letöltés ideje: 2018. 02. 05.)
- Colombia: Peace at last?, International Crisis Group, 25 September 2012, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/045-colombia-peace-at-last.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 04.)
- Colombia: President Uribe's Democratic Security Policy, International Crisis Group, 13 November 2003, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/06-colombia-president-uribe-s-democratic-security-policy.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Communist Party of the Philippines–New People's Army, Stanford University, 2015, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/149> (Letöltés ideje: 2017. 11. 13.)
- Second senior FARC rebel 'killed', BBC, 7 March 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7284222.stm> (Letöltés ideje: 2018. 01. 20.)
- The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, International Crisis Group, 14 February 2011, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/202-the-communist-insurgency-in-the-philippines-tactics-and-talks.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 25.)

1. ábra: Kolumbia térképe⁵⁷

⁵⁷ Colombia: President Uribe's Democratic Security Policy, International Crisis Group, 2003, p. 19.

2. ábra: A Fülöp-szigetek térképe⁵⁸

⁵⁸ The Communist Insurgency in the Philippines: Tactics and Talks, International Crisis Group, 2011, p. 30.

TÓTH TAMÁS

AZ ÜZLETI INFORMÁCIÓSZERZÉS ÚJ KIHÍVÁSAI A SZERVEZETT BŰNÖZÉS XXI. SZÁZADI PARADIGMAVÁLTÁSÁNAK KÖZVETKEZTÉBEN

Bevezetés

Napjaink gazdasági folyamatainak alakításában a vállalati szektor rendelkezik a legnagyobb befolyásoló tényezővel, hiszen az államok gazdasági stabilitása, biztonsága nagyban függ ezen szektor optimális növekedésének biztosításától, mivel a tőkejavakat nagy részben a vállalatok birtokolják. Ez az összefüggés a kapitalista piacgazdasági modellt alkalmazó államok területén működő bünszervezetek látókörét sem hagyta figyelmen kívül. Illegális profitjuk maximalizálása érdekében fő célpontjaik a transznacionális vállalatok globális hálózata lett, hiszen az itt realizálódó profitot eltulajdonítva juthatnak a legnagyobb jogosulatlan bevételhez. Anonimitásuk megőrzése, professzionalizmusuk és hatékonyságuk növelése érdekében a *kibertér információs, fizikai és kognitív tulajdonságait*¹ kihasználva hajtanak végre akciókat a legálisan működő vállalatokkal szemben. Azaz a tradicionális jellegű maffiák mellett megjelent a *kiberbűnözés*,² mint a XXI. század új bűnelkövetési formája. Nagy kihívást jelentenek az etikátlan magatartást tanúsító konkurencia akciói az üzleti titkok megszerzése érdekében, melyek felhasználásával jogosulatlan versenylőny kialakítására törekednek. A kiéleződő verseny szintén új kihívások elé állítja a működő vállalatokat, a versenylőnyük és a profitmaximalizálás megtartása érdekében, valamint a management döntéshozatali tevékenységének támogatása céljából naprakész információkra van szükségük az aktuális piaci folyamatokkal, a konkurenciával és a legújabb technológiákkal kapcsolatban. A fenti kihívásokra válaszul létrejött a magánbiztonság egy új szegmense, az üzleti hírszerzés. A tanulmány először a biztonság, mint fogalom tisztázására törekszik a gazdaságbiztonság megértése érdekében, majd az üzleti hírszerzés felépítésének, változatainak bemutatására hivatott, végül pedig ismerteti a kibertérben működő szervezett bűnözés kialakulását, egyes eszközeit és metodikáit.

1. A biztonság meghatározása

A biztonság egyetemlegességéből adódóan egy igen nehezen behatárolható fogalom. Ez alapvetően a biztonság tartalmi elemeinek meghatározásából, valamint tágabb és szűkebb értelmezésének ellentéteiből fakad. A szűkebb értelmezés szerint

¹ lásd: kibertér: SIMON László – Dr. MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hatása a kibertérben, In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2017/III. szám, NKE NBI, pp. 96-97. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle-2017-3-1.original.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 13.)

² lásd: kiberbűnözés: BÁNYÁSZ Péter: Kiberbűnözés és közösségi média, In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2017/IV. szám, NKE NBI, pp. 56-62. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle-2017-4-szam.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 19.)

a biztonságot kiterjedése vonatkozásában csak a katonai és politikai alrendszer alapján lehet vizsgálni, míg a tágabb értelmezési körbe ezeken kívül beletartozik a szociális, gazdasági, társadalmi, környezeti, etnikai és kulturális alrendszer. A fogalom tartalmi elemeinek eltérő értelmezését érdemes megvizsgálni két definíción keresztül. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint „*A biztonság veszélyektől vagy bántódástól mentes, zavartalan állapot.*”³. Az UNESCO⁴ Társadalomtudományi Szótára alapján „*A biztonság a fizikai veszély hiányát vagy veszéllyel szembeni védelmet jelenti.*”.

Az eltérő meghatározások egyértelműen jelzik az egységes nemzetközi definíció hiányát. Mindkét meghatározásban megjelenő motívum a *veszélymentes állapotra* való utalás egy emberi közösséghez fűződő érdekként, de az UNESCO fogalma túlmutat ezen és megjelenik benne a „*veszéllyel szembeni védelem*” lehetőség is. Dr. Vida Csaba alezredes „*A biztonság és biztonságpolitika katonai elemei*” című tanulmányában Berry Buzan, a biztonság fogalmi rendszerének meghatározása alapján kifejti, hogy a biztonság a különböző veszélyeztető tényezőktől eredő fenyegetések nélküli állapot. Ennek a bipolaritása a biztonság alanyai tekintetében a fenyegetések szakszerű elhárításában, valamint a fenyegetettség teljes megszűnésének utópisztikus állapotában jelenik meg. A biztonság akkor realizálódik, ha a fenyegetettség mértéke és a védelemi képességek azonosak, vagy a fenyegetettség mértéke alacsonyabb a védelemi fokozatnál. Elengedhetetlen kiküszöbölni a biztonság dilemmájának alaptételét, miszerint a védelemi képességek fejlesztése jóval magasabb a várható fenyegetések kialakulásának mértékétől, hiszen ez esetben újabb fenyegetéseket generálhat.⁵ A fentiek alapján konstatálható, hogy a biztonság fogalmának legfontosabb tartalmi elemei a fenyegetettség csökkentése, a veszélyek megelőzése, elhárítása, valamint a védelemi képességek optimális foka.

A hidegháborút követően szükség volt a biztonsági tényezők kiterjedés szerinti, katonai és nem katonai eredetű fenyegetések alapján történő csoportosítására, mivel az eleinte csak katonai vonatkozású biztonság meghatározás kezdett elavulttá válni. Ez annak volt köszönhető, hogy a nemzetközi rendszer globális konfliktusai nem csupán katonai okokra voltak visszavezethetőek, így szükség volt a nem katonai elemek vizsgálatára.⁶ A további alrendszerekre bontást nagyon körültekintően kellett végrehajtani, mivel a túlzott mennyiségű alrendszerre tagolás a biztonság fogalmának intellektuális egységét veszélyeztette volna.⁷ Így a nem katonai terület

³ Magyar értelmező kéziszótár, MTA Nyelvtudományi Intézete és Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003

⁴ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, <https://en.unesco.org/>

⁵ Dr. VIDA Csaba: A biztonság és biztonságpolitika katonai elemei, In: Nemzetbiztonsági Szemle 2013/I. szám, NKE NBI, p. 89. http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/a-biztonsag-es-a-biztonsagpolitika-katonai-elemei.original.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 01.)

⁶ DUDÁS András: Biztonságiasítás, 2011, Biztonságpolitika.hu, <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1039&title=biztonsagiasitas-securitisation> (Letöltés ideje: 2017. 12. 06.)

⁷ GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter: A biztonság fogalmának hatáiról, In: Nemzet és biztonság biztonság-politikai szemle, 2008/I. szám, Honvédelmi Minisztérium, p. 6.

további négy dimenzióra került felosztásra: a gazdasági, politikai, szociális, illetve ökológiai irányultság alapján.⁸

A biztonság dimenzióinak analízisén kívül elengedhetetlen meghatározni a dimenziók egyes alkotóelemeit, azaz, hogy egy fenyegetés a társadalom mely szintjén, mekkora csoportot érintve eszkalálódhat. Optimális esetben négy szintet lehet megkülönböztetni: az egyéni, nemzeti, regionális és globális szintek vonatkozásában. Egyéni szinten kerül elemzésre a társadalom egyes tagjainak biztonsági helyzete, amely jelentősen befolyásolja a többi szint helyzetét, hiszen az egyének a további csoportok legkisebb alkotóelemei. Nemzeti szinten az adott állam biztonsági helyzetének vizsgálatára kerül sor, amely már sokkal komplexebb, mint az egyéni szint, hiszen itt nem csak egy alkotóeleme van a biztonságának, hanem egy magas létszámú csoport. Az állam, a nemzetközi kapcsolatok egyik fő résztvevője, vagyis a biztonság regionális és globális szintjén is jelentős szerepet játszik. A globális és a regionális szint között csak a szereplők számában, valamint komplexitásában van különbség.⁹

A XXI. század elejére globális szinten a kapitalista piacgazdaság vált a meghatározó gazdasági rendszerré, így a biztonság katonai elemeivel szemben főként a gazdasági dimenzió került előtérbe. „A biztonság katonai elemével szemben mind jobban előtérbe kerültek (főként térségünkben) a gazdasági és etnikai dimenziók, amelyek az új biztonsági kihívások alapját képezik. Ezek elsősorban a nemzetközi migráció, a szervezett bűnözés, polgárháborús helyzetek és a nemzetiségi konfliktusok.”¹⁰ Így elengedhetlenné vált a magánszektor szereplői számára a gazdasági biztonság szavatolásában történő közreműködésük. Ahhoz, hogy specifikusan a magángazdasági alrendszer biztonságának, a szervezett bűnözéssel való kapcsolatát komplexen lehessen vizsgálni, szükséges a gazdaságbiztonság értelmezése, valamint a biztonság térbeli szemléltetése.

SZINT (vertikális)	TERÜLET (horizontális)				
	Katonai	Nem Katonai			
		Gazdasági	Politikai	Szociális	Ökológiai
Globális	<i>Nemzetközi Biztonság</i>				
Regionális	<i>Nemzeti (külső, belső) Biztonság</i>				
Nemzeti	<i>Nemzeti (belső) Biztonság</i>				
Egyéni	<i>Személyi Biztonság</i>				

1. ábra: A biztonság dimenzióinak és szintjeinek vertikális, valamint horizontális rendszere
Szerkesztette, fordította: Tóth Tamás¹¹

⁸ HANGGI Heiner: Making sense of Security Sector Governance, <https://s4rsa.wikispaces.com/file/view/Security+Sector+Governance.pdf>, pp. 3-6. (Letöltés ideje: 2017. 12. 06.)

⁹ VIDA (2013) i. m. p. 90.

¹⁰ RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű, fegyveres válságok kezelése során, Doktori Értekezés, ZMNE, 2001, p. 4.

¹¹ HANGGI Heiner: Making sense of Security Sector Governance, Table 1.1: The widening and deepening of the concept of security – 1.1 Táblázat: A biztonság fogalmának területe és mélysége p. 5. <https://s4rsa.wikispaces.com/file/view/Security+Sector+Governance.pdf> (Letöltés ideje: 2017. 12. 06.)

Gazdaságbiztonság

Az optimális gazdasági biztonság kialakulásának egyenes következménye a nemzetgazdaság normál működése, annak növekedése. Ezt az állapotot akkor értelmezhetjük, ha a gazdaság működését és bővülését *veszélyeztető folyamatok és kockázati tényezők*¹² aktivizálódására elhanyagolható az esély, vagy egyszerűen nem állnak fenn. A gazdasági biztonság magánszektorbeli szereplőit vizsgálva lehetnek aktív elemei, melyek az adott szférán kívüli tényezők, például az operatív tervezés, a gazdasági stratégia, az ágazati jellemzők, a környezet, a konkurencia, továbbá a veszélyforrások elleni védelem képességét érintik. Lehetnek továbbá passzív elemei, amelyek az adott szférán belül meghatározott tényezők, például az operatív tervezéssel és a gazdasági stratégiával, a gazdasági bűncselekményekkel, az ipari kémelhárítással, a személyi-, információ- és objektumvédelemmel kapcsolatos kritériumok. Egy vállalat számára a gazdasági biztonság a piacon elfoglalt pozíciójának és versenyképességének erősítését, a gazdasági környezet változásaira való reagálási képességeket, stratégiai és operatív működést szolgáló strukturális és funkcionális kondíciók kialakítását, újítási és beruházási feltételek megteremtését, a nyereségességi képesség fenntartását és hosszú távú növekedést jelent.¹³

A vállalati szféra biztonságát sértő kihívások megelőzésében, elhárításában, a veszteségminimalizálásban, a versenyelőny legális kialakításában, továbbá a konkurencia feltérképezésében nagy szerepe van a magánbiztonság részét képező üzleti hírszerzésnek. Az üzleti hírszerző tevékenység vállalatbiztonsági és versenybefolyásoló hatásaihoz szükséges működésének, felépítésének, alapelveinek, eszközeinek és módszereinek ismerete.

2. Az üzleti hírszerzés kialakulása, működése

*„A hírszerzés kialakulását tekintve egyidős az emberiséggel. Eleinte csak egyféle primitív kémkedés létezett, amely az állami élet fejlődésének következményeként tagozódni kezdett.”*¹⁴

Az információigény fejlődésére és specializációjára válaszul elkülönült egymástól a politikai és katonai hírszerzési ág, majd tovább tagozódott belső és külső szintre. A történelem során, a hatalmi viszonyok megerősítése és az államok gazdasági biztonságának szavatolása érdekében szükség volt a gazdasági információk megszerzésére, valamint eltulajdonításuknak megelőzésére, felfedezésére, megakadályozására, így kialakult a gazdasági hírszerzés.¹⁵

¹² lásd: GAZDAG Ferenc: A biztonságpolitikai kihívások természetéről, III. fejezet: A biztonságot veszélyeztető tényezők osztályozása, A In: Grotius, Corvinus Egyetem NTI, pp. 6-14., http://www.grotius.hu/doc/pub/DQFPQW/2012_35_gazdag_a_biztonsagpolitikai_kihivasok_termeszeterol.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)

¹³ ORMOSY Gábor – HARMADOS György – JASENSZKY Nándor – FORRÓ György: Üzleti hírszerzési és elhárítási ismeretek, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010, pp. 22-23.

¹⁴ TÓTH Tamás: Az új irány, üzleti hírszerzés és elhárítás! Tudományos Diákköri Dolgozat, 2016

¹⁵ HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története, ZMNE, Budapest, 2001, pp. 16-25. <http://www.zmne.hu/tanszekek/Hadtortenelem/tematika/spy/hirszerzes.doc> (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)

A kapitalizmus terjedésének következtében a XX. század közepére létrejött a globális üzleti szektor, amely a piacgazdaság törvényszerűségei szerint a gazdasági élet alakításában háttérbe szorítja az állam gazdaságszervező funkcióját és vezető szerepre tör. Így a magánszektor információinak védelme is kiemelt helyre került, melyet az üzleti hírszerzés kialakulásával kívántak biztosítani.

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya XXI. módosításának ratifikálása 1933. december 05-én hatályon kívül helyezte a szesztilalomról szóló XVIII. alkotmánymódosítást.¹⁶ Az üzleti hírszerzés ezt követően kezdte meg kialakulását az USA-ban, a prohibíció megszűnésének rendvédelemben gyűrűző hatásai miatt. A továbbiakban nem volt szükség az alkoholtilalom betartásának ellenőrzésére, így a rendvédelmi szervek körében munkaerő-túlkínálat jelent meg, mely hatására a nélkülözhető személyi állomány elbocsátásra került. Ennek egyenes következményeképpen sok rendőr vált munkanélkülivé felesleges kapacitásuk miatt. Ezek a rendőrök, de főleg a nyomozati munkát végző volt hivatásokok elkezdtek szakmai tudásukat, tapasztalataikat, széleskörű ismereteiket a magánszektor szereplőiként kamatoztatni, azaz a gazdasági társaságok alkalmazásában információt gyűjtöttek a lehetséges felvásárló piacokról és konkurens vállalatokról.

Ahhoz, hogy megértsük, valójában mit jelent egy vállalat számára informatikai, kereskedelmi titkainak védelme, stratégiája sokrétű biztosítása, mit jelent az üzleti hírszerzés döntéshozást támogató szerepe, meg kell ismerni magát az üzleti hírszerzést, fogalmát, rendeltetését, működését, valamint az információ és a hírszerzés összefüggéseit.

Az üzleti hírszerzés működését, feladatait különböző személyek más perspektívából, eltérő szempontok alapján próbálják definiálni, jellemezni.

„Az üzleti hírszerzés hatékony alkalmazása erősíti a vállalatot, javítja termelékenységét és szélesíti szolgáltatásainak skáláját. A legmegfelelőbb eszköz a vezető számára a taktikai döntések meghozatalától a stratégiai tervezésig.”¹⁷

„A hírszerzés lehetővé teszi a vállalatvezető részére, hogy a gazdasági információkat politikai, szociális, pszichológiai faktorokkal kiegészítve, azok aspektusából vizsgálva szélesítse a vállalat stratégiai tervezési lehetőségeit.”¹⁸

Az üzleti hírszerzés legátfogóbb fogalma a szakirodalom, vélemények összegzése alapján a következőképpen határozható meg: Az üzleti hírszerzés a vállalat stratégiai és operatív szintjén, aktív és passzív gazdasági biztonságának kialakítását és fenntartását biztosító, legális alapelvekkel rendelkező tevékenység, a profit maximalizálása céljából.

A definíciók ismeretében kijelenthető, hogy *„az üzleti hírszerzés a piaci környezet lehetőségeinek és fenyegetéseinek felismeréséhez, elemzéséhez és az e folyamatokhoz kapcsolódó döntések előkészítéséhez nyújt segítséget.”¹⁹*, ezért nagyon fontos a különböző piaci hírszerzési struktúrák elhatárolása egymástól. Az

¹⁶ LATSON Jennifer: A Toast to the End of Prohibition, Time, 2014. december 05.

¹⁷ KAHANER, Larry: Competitive Intelligence: How to Gather, Analyze, and Use Information to Move Your Company to the Top, Simon and Schuster, New York, 1997, p. 57.

¹⁸ EELLS, Fox – RICHARD, Sédric – NEHEMKIS, Peter: Corporate Intelligence and Espionage: A Blueprint for Executive Decision Making, Macmillan Publishing Company, New York, 1984, p. 24.

¹⁹ FARAGÓ András – GYARAKI Károly: Szemelvény a pénzügyi szektort érintő intellektuális bűncselekmények gyakorlatáról és elméletéről, In: Szakmai Szemle 2011. évi III. szám, Budapest, p. 224

üzleti hírszerzés, egy *legális alapelvekkel* rendelkező tevékenység, melyet a gazdasági szférában hajtanak végre a magánszektor szereplői.

Íránymutatóként, az első etikai elveket 1986-ban, a Washingtonban székelő *The Society of Competitive Intelligence Professionals*²⁰ alkotta meg:

- *törekedni kell az üzleti hírszerzés tiszteletének és elismertségének növelésére helyi, állami és nemzeti szinten;*
- *lelkes igyekezettel kell ellátni a hírszerzési feladatokat, fenntartva a legmagasabb szintű professzionalizmust és elkerülve az etikátlan gyakorlatot;*
- *lojálisnak kell lenni a saját vállalathoz, az ügyfelekhez, tartson ki azok elvei és üzleti politikája mellett;*
- *a tevékenység végzése során be kell tartani a jogszabályok és az etikai normákat*
- *eleget kell tenni a bizalommal, diszkrécióval kapcsolatos igénynek;*
- *támogatni és bátorítani kell munkatársakat a saját vállalatánál, az üzleti partnereknél és a teljes üzleti hírszerző közösségen belül.*²¹

Az üzleti hírszerzést sajnos sokszor összekeverik az ipari kémkedéssel, ami szintén a magánszektorban működő tevékenység, azonban főként üzleti titkok megszerzésére irányul a jogosulatlan versenyelőny kialakítása érdekében. „Az ipari kémkedés illegális, titkos, kényszerítő vagy félrevezető eszközök alkalmazása a privát szektorban gazdasági információk gyűjtése céljából.”²² Társadalomra veszélyessége miatt illegális, büntetendő magatartásforma.²³ A magánszektor információszerző eszközei felett áll az állami szféra gazdasági hírszerzése, amely az ellenérdekelte fél érdekeit szintén sérti, mivel gazdasági titkaik megszerzésére törekszik a gazdasági előny kialakítása érdekében. „A gazdasági kémkedés illegális, titkos, kényszerítő vagy félrevezető eszközök alkalmazása külföldi kormányok vagy azokat támogató szervezetek részéről, gazdasági vonatkozású információk megszerzése érdekében. Túl az információgyűjtésen, a technológiai titkok eltulajdonításán, egyéb illegális tevékenység kapcsolódása gazdasági előny megszerzése céljából.”²⁴ Összefoglalva, a magánszektorban az üzleti hírszerzés legálisan működő tevékenység, míg az ipari kémkedés társadalomra veszélyes magatartásforma. Az állami szférában a gazdasági hírszerzés tölti be az információigény kielégítésére, a gazdasági érdekek érvényesítésére szolgáló feladatkört.

A vállalati hírszerző szervek centralizáltságukat tekintve lehetnek centralizáltak, ilyenkor a vállalat önállóan építi ki üzleti hírszerző rendszerét. Lehetnek decentralizáltak, ez esetben a vállalat kooperatív üzleti hírszerzést folytat konzultációs iroda bevonásával, a feladata végrehajtásához együttműködik más irodákkal, részlegekkel. Továbbá lehetőség a teljesen decentralizált hírszerzés, ekkor kizárólag külső üzleti hírszerző iroda bevonásával valósul meg a hírszerző rendszer kialakítása.

²⁰ Professzionális Üzleti Hírszerzők Társasága, Washington, lásd: <http://www.scip.org/>

²¹ MIKULÁS Gábor: Éberségpróba: üzleti kémelhárítás, Figyelő, 2003/20. szám, pp. 46-47.

²² PORTEOUS, Samuel D.: Economic Espionage II. Commentary, CSIS Publication, Canada 1994, p. 46.

²³ lásd: 2012 évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 418. § Üzleti titok megsértése

²⁴ PORTEOUS (1994) i.m. p. 46.

Az üzleti hírszerzés tipológiáját illetően megkülönböztethető a taktikai, stratégiai, továbbá ágazati hírszerzés is. A taktikai hírszerzés ugyanazokban a szférákban működik, de rövid távú feladatok megfogalmazását és végrehajtását támogatja. A stratégiai hírszerzés integrálja a különböző szférákban folyó hírszerzést és hosszú távú előrejelzéseket ad. Az ágazati hírszerzés az adott ágazat biztonságát veszélyeztető tényezők feltárásával, értékelésével és elemzésével foglalkozik, valamint támogatja a fokozott biztonság kialakítását vagy csökkenti annak hiányosságait.²⁵ Azt, hogy melyik metodikát alkalmazza egy adott üzleti hírszerző szervezet, mindig a beszerezni kívánt információ jellege határozza meg

Az üzleti hírszerzés folyamata vertikálisan ugyanúgy a hírszerzési ciklus általános modelljén alapul, annyi különbséggel, hogy a megrendelők a vállalati szektor tagjai, a végrehajtók pedig nem titkos információ vagy adatszerzés végrehajtására feljogosított rendvédelmi szervek. Az *információigényt* a vállalati management fogalmazza meg az üzleti hírszerző szegmens számára, ezt követi a tervezés szakasza, amikor a beszerezendő adatok köre, az alkalmazni kívánt eszközök, módszerek meghatározása zajlik. Második lépcső a tényleges *adatszerzés*, mely során az információk beszerzése történik, ezt követi a *feldolgozás*, amikor is a beszerzett adatok kiértékelés, feldolgozása, majd az információs rendszer aktualizálása, karbantartása megy végbe. A feldolgozott információk *elemzése-értékelése*, a tájékoztatók elkészítése a következő folyamat. Első lépésként meg kell határozni az alkalmazandó módszereket, modelleket, majd végre kell hajtani magát az elemzés-értékelést, végül pedig el kell készíteni az összefoglaló jelentést. Az üzleti hírszerzés által leggyakrabban alkalmazott elemzési eljárások az ágazati és konkurencia-elemzés, a SWOT analízis, a környezeti elemzés, a benchmarking, a kapcsolati háló modell, a játékelmélet modell, valamint a stakeholder elemzés. Az összefoglaló jelentés elkészítése után történik az információigény megfogalmazójának *tájékoztatása*, a tájékoztatók a periodicitás elve alapján lehetnek napi, időszakos, valamint eseti jelentések.²⁶ A tájékoztató szintén újabb információigényt generál, így alakul ki a horizontális és vertikális kiterjedésű visszacsatolási spirál.

²⁵ ORMOSY et. al. (2010) i. m. pp. 175-185.

²⁶ Dr. VIDA Csaba alezredes: *Létezik-e még a hírszerzési ciklus? (Miről szól a hírszerzés?)*
In: Felderítő Szemle, 2013/I. szám, KNBSZ, Budapest, pp. 46-49.

2. ábra: A hírszerző ciklus elemei
(Szerk.: Richnovszkyné Dobos Ágnes, Dr. Vida Csaba)²⁷

Az üzleti hírszerzés erőit és eszközeit tekintve főleg az OSINT²⁸ tevékenységbe sorolandó, mivel nyílt forrású információk megszerzésére törekszik a jogszabályok és a legális alapelvek betartása mellett. Alapvetően a HUMINT²⁹ és a TECHINT³⁰, valamint e két hírszerzési ág kombinációjának alkalmazásával ér el professzionálisabb eredményt, de haditechnikai eszközöket, valamint szolgáltatást, különösen a bűnfelderítő, illetve titkosszolgálati eszközök vonatkozásában³¹ nem alkalmazhat, mivel bűncselekménynek minősül.³² Az akciók minden esetben erőszak alkalmazása nélkül kerülnek végrehajtásra.

A tevékenység iránya alapján meg kell különböztetni az offenzív és a defenzív üzleti hírszerzést. Az offenzív tevékenység, inkább a profitmaximalizálás biztosítása érdekében történő, a versenytársakkal, piaci lehetőségekkel kapcsolatos klasszikus hírszerzés, míg a defenzív oldal a vállalati biztonság kialakításáért és biztosításáért működő elhárító folyamatként lenne definiálható. A defenzív üzleti hírszerzés lényegében magába foglalja a belső információ és adatvédelmet, a humán erőforrás védelmét, a technikai, komputer biztonságot, a belső gazdasági bűncselekmények felderítését, ipari kémelhárítást és a környezeti tényezők negatív hatásának

²⁷ Uo, p. 46

²⁸ Nyílt forrású hírszerzés. Angolul: open source intelligence, rövidítve: OSINT.

²⁹ Emberi erőforrásokkal folytatott hírszerzés. Angolul: human intelligence, rövidítve: HUMINT

³⁰ Technikai eszközökkel folytatott hírszerzés. Angolul: technical intelligence, rövidítve: TECHINT

³¹ lásd: 160/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről, valamint a vállalkozások tanúsításáról I. számú melléklet XXV. és XXVI. fejezet

³² 2012 évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 329.§, 330.§

megelőzését, elhárítását. A fenti feladatok előrevetítik a defenzív üzleti hírszerzés szervezetbűnözés elleni jelentőségét a vállalatbiztonság kialakítása és fenntartása érdekében.

3. A szervezett bűnözés XXI. századi paradigmaváltása

Amióta létezik a vagyon, egyes bűnös tevékenységet folytató személyek törekszenek vagyontárgyaik folyamatos gyarapítására, a mások által birtokolt értékek jogosulatlan eltulajdonítása folytán. A történelem rámutatott, hogy sokkal nagyobb sikerrel tudják végrehajtani akcióikat a bűnelkövetők csoportokba szerveződve. Ha visszatekintünk az üzleti hírszerzés hazájának tekintett Amerikai Egyesült Államok területén korábban elhelyezkedő „Vadnyugatra”, ott is azt tapasztalhatjuk, hogy a bankokat, postakocsikat nem magányos elkövetők, hanem bűnözői csoportok, „bandák” fosztogatták az illegális úton nyert haszon megszerzése érdekében. Ezeket a „bandákat” ma szervezett bűnözői csoportokként ismerjük.

A szervezett bűnözés fogalmi meghatározása nagyon nehéz, mivel komplexitásából adódóan, igen bonyolult definiálni. Ezért a mindenki által elfogadott meghatározás érdekében az Interpol kezdeményezésére 1988-ban megszületett egy fogalom:

*„Bármely önkéntes alapon szerveződő személyek csoportosulása vagy vállalkozása, ami egy folyamatos illegális tevékenység végzésében nyilvánul meg, melynek fő célja a haszonszerzés országhatároktól függetlenül.”*³³A meghatározás ma is igaz, bár a szervezetbűnözői csoportok a XX. századhoz képest kissé átalakultak, modernizálódtak és összetettebbek lettek napjainkra.

Szervezett bűnözés csúcsa a XX. században

A XX. századi szervezetbűnözés csúcsát a „tradicionalis maffia” típusú bűnszervezetek alkották, amelyek kezdetben rokoni, családi alapokon szerveződtek, majd miután rájöttek, hogy a csoportos bűnelkövetéssel mekkora haszonra lehet szert tenni, külsős személyeket is „családtaggá” neveztek ki, ha bizonyították elszántságukat, könyörtelenségüket és hűségüket a „család” felé. Ilyen bűnszervezeteknek tekinthető a szicíliai maffia, a nápolyi Camorra, a Cosa Nostra, a Triád vagy a Yakuza Japánban.

A maffiák felépítésének főbb jellemzői a hierarchikus szervezeti forma és a hatalmi struktúra mellett a szigorú titoktartási kötelezettség, valamint a hűség a szervezet iránt. Ezek a csoportok főleg erőszak alkalmazásával érvényesítették céljaikat a lehető legnagyobb haszon elérése érdekében. A maffiák korrumpálták, vagy megfélemlítették a politikát, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás, a rendvédelem dolgozóit, hogy zavartalanul működtethessék gépezetüket főleg a védelmi pénzek beszedése, a fegyverkereskedelem, a szerencsejáték vagy más piaci tevékenységek területén.³⁴ Ehhez szükség volt a pénzmosásra, a kockázati tényezők minimalizálására, az illegális tevékenység elrejtésére legális vállalatok mögé,

³³ Premeier symposium international de l'Interpol sur la criminalité organisée Saint-Claud, France, 1988

³⁴ KORVIN Tibor: Az amerikai olasz maffia a 21. században, In: Hetek, 2016. XX/51-52 szám

befolyásszerzésre a politikában, közigazgatásban és a gazdaságban. Ezen túlmenően törekedtek a szervezeti modernizáció elősegítésére, a szervezeti elemek legitimizálására, illetve hozzáférés biztosítására a legmodernebb technikához és a legképzettebb szakemberekhez.

Eleinte ezek a bűnszervezetek az agresszivitás és a korrumpálás kombinációját részesítették előnyben az informatikai rendszerek és különböző hírszerző akciók helyett. A maffia hírneve az általa elkövetett kegyetlen tettekből fakadt, még ha ezek nagy részét nem is sikerült rájuk bizonyítani. A tradicionális maffia fejlődését vizsgálva kezdetben a védelmi pénzek, seftelés területén működtek, majd vagyonuk, hatalmuk növekedésével befolyást szereztek magasabb haszonnal kecsegtető illegális üzletekbe, valamint legális piaci folyamatokba, melyeket korrumpálva versenyelőnyhöz jutottak a tisztességes vállalatokkal szemben. „*A szicíliai szervezett bűnözés nagyon tudatosan és szisztematikusan épült be az olasz politikai élet képviselőinek soraiba. Valójában nem állt meg a politikai életnél: kapcsolatokat keresett és talált a nagyvállalkozók, az állami bürokrácia vezető képviselői körében is.*”³⁵ Ezt jól példázza a maffia befolyása a szicíliai regionális beruházások és közműfejlesztés területén az 1990-es években.

Az olasz hatóságok 1990 nyarán meglehetősen ügyletet fedtek fel, amely a maffia és a frankfurti Philip Holzmann AG. építőipari mamutvállalkozás között jött létre. A Philip Holzmann a Fiat leányvállalatát megelőzve egy hatmillió dolláros versenytárgyalást nyert meg, amelyet védőgát építésére írtak ki a szicíliai Corleonében. Az 1988-ban megkötött szerződést Szicília közöspiaci csatlakozásának jeleként üdvözölték, ám a parlamenti vizsgálóbizottság egy sereg szabálytalanságot fedett fel a projekt kapcsán. Sehol nem építették be a szükséges építőanyagokat, a teljes építési területen késésben volt a kisajátítási eljárás. A német cég közismert hatékonysága ellenére egyre emelkedtek az építkezési költségek, a védőgát készültési foka messze elmaradt a tervezettől. A hatóságok vizsgálataik során, olyan információkat tártak fel, melyek alapján megállapító volt, hogy a tendert a maffia játszotta a Holzmann kezére, cserébe pedig megkapták az összes alvállalkozási jogot.

Egy másik esetben az 1995-ös lelepleződéséig Szicília többmilliárdos közműfejlesztési programját közvetlenül a maffia tartotta kézben, a Sirap nevű törvényesen bejegyzett cégen keresztül, melynek vezetője egy ismert kereszténydemokrata politikus volt. Pályázat útján nyerték el a szerződéseket, begyűjtötték a sápot, majd meghatározott százalékért kiadták a munkát. A szerződéseket a politikus irodájában osztották ki, és ott ütötték rá a városi tanács vagy a szicíliai területi közgyűlés pecsétjét. A közreműködő politikusok természetesen részesedtek a hasznból. Nem voltak versenytárgyalások, az északról jött vállalatoknak a Cosa Nostra módszereihez kellett igazodni.³⁶

A fenti esetek jellemzőek voltak minden olyan régióra, ahol maffia tevékenykedett. Ezekben az időkben hiába működött volna üzleti hírszerző vagy elhárító hálózat egyes vállalatoknál, az általuk beszerzett információk, majd jelzések alapján a maffia által korrumpált hatóságok mit sem tettek volna velük szemben.

³⁵ ANDREIDES Gábor: Az olasz állam és a maffia kapcsolata a hidegháború után, In: Külügyi Szemle 2012: (3) szám, p. 84.

³⁶ STERLING, Claire H.: Pax Mafiosa, Cedit Kft, Szolnok, 1997

Viszont a technika fejlődésével, a globalizáció hatásaival, a kábítószer-kereskedelem radikalizálódásával és a különböző etnikai csoportok egy részének kriminalizálásával a tradicionális maffiák nem minden esetben tudtak lépést tartani. A korrupciós ügyleteket is megelégtelték a politikusok és közszolgák, nem akartak semmilyen függésben lenni a maffiáktól, akik őket használták fel vagyoniuk gyarapítására. Ennek következtében, az államigazgatási szervek harcot hirdettek a maffiák ellen, aminek eredményeként a legtöbb országban lefejezték őket, így széthullottak kisebb csoportokra, akik egymással rivalizáltak a legjobb üzletek megnyeréséért.

Az 1970. október 15-én hatályba lépett az Egyesült Államok 91. kongresszusa által elfogadott 'RICO'³⁷ törvény, amely nagy áttörést eredményezett a bűnüldöző szervek tevékenységében, hiszen e jogszabály többek között kimondta, hogy a bizonyítottan szervezett bűnözői csoporthoz való tartozás a társadalomra különösen veszélyes, így bűncselekmény. A továbbiakban elegendő volt a vádhatóság által bizonyítani a bűnszervezetben vagy bűnszövetségben való részvételt a sikeres vádemeléshez.³⁸

Változásra volt szükség. A maffiák széttagozódásával az újonnan megjelent kisebb létszámú bűnszervezetek egyéni és új arculatot próbáltak kialakítani. Fennmaradásuk érdekében az eddigi módszerereiken változtatniuk kellett, mely során a „bűnös tevékenységek piacán” egy globális metamorfózis, paradigmaváltás ment végbe, amely következményeként új bűnelkövetési típusok jelentek meg szerte a Földön.

A modern kor kihívása, a kiberbűnözés

A tradicionális maffiák felszámolása után a számottevőbb bűnszervezeteket két nagyobb csoportba lehetett sorolni. Egyik részről létrejöttek a modern szervezett bűnözői csoportok, akiknek fő profilja továbbra is valamennyire követte a tradicionális szokásokat a maffia felépítésében és működtetésében. Ilyen szervezetek például az ukrán és orosz maffia, a kolumbiai kokain kartell, valamint a fekete Afrikában tevékenykedő gyémántcsempész hálózatok.

A másik kategóriába az úgynevezett testületi bűnözői csoportok tartoznak, mint például a „fehérgalléros bűnözők”. Ezen társaságok főbb jellemzői az unfair üzleti viselkedés, a vállalati csalások és a vállalat keretein túlnyúló pénzügyi manipulációk, a politika finanszírozása illegális forrásokból, a folyamatos kapcsolattartás, és közösen szervezett bűnelkövetés más bűnszervezetekkel. Edwin H. Sutherland megfogalmazása szerint ilyen jellegű „*az olyan bűncselekmény, ami tekintélyes és magas társadalmi státuszú személy foglalkozásával szerves egységet alkot.*”³⁹ Ezt később, az Encyclopedia of Criminology című gyűjteményes kötetben a

³⁷ The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, 901 (a) of the Organized Crime Control Act, October 15, 1970

³⁸ MECONE, James Morrison – SHAPIRO, Julie B. – MARTIN, Timothy B.: Racketeer Influenced and Corrupt Organizations, Berkeley Law University of California, Scholarship Repository, Faculty Scholarship, California, 2006, pp. 870-871. <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3155&context=facpubs> (Letöltés ideje: 2016. 03. 02.)

³⁹ SUTHERLAND, Edwin H.: White-Collar Crime: The Uncut Version. Yale University Press, New Haven, 1983

következőkkel egészítette ki: „*az előbb körülírt jellemvonásokkal felruházott egyén azért sért meg valamely jogszabályt, hogy ezzel befolyásolja szervezeti tevékenységét.*”⁴⁰

Ezen csoportok felismerték, hogy a XXI. századra globális kereteket öltött a kapitalizmus, vagyis a szabad piacgazdaság. A tőkejavak nagy része privatizáció hatására az állami szférából a magánszférába vándorolt, vagyis vállalati tulajdonba került. Ennek következtében a „fehérgalléros” bűnözők rájöttek, hogy a vállalatok támadásával juthatnak számottevő haszonhoz, a különböző illegális piacokon folytatott konkurenciaharc helyett az egyre nagyobb méreteket öltő kábítószer-, fegyver- vagy gyémánt-kereskedelem uralásáért vívott háború elkerülése érdekében.

A bünszervezeteknek szüksége volt a XXI. század kihívásai miatt a legképzettebb szakemberek, a legjobb ügyvédek alkalmazására, a legújabb és legmodernebb technikák és technológiák felhasználására, nagyfokú rugalmasságra a struktúrájuk változtatásában, valamint a globalizáció előnyeit felhasználva nemzetközi együttműködések kialakítására az egyes nemzetek jelentősebb bünszervezetei között. „*Ezek a képességek lehetővé teszik a szervezett bűnözés számára nemcsak a túlélést, hanem bejutásukat a legális üzleti szférába, a piszkos profit tisztára mosását és befektetését is. Képesek befolyást szerezni ágazatokban, gazdasági, politikai szabályozásban, beépülni államigazgatási intézményekbe, megváltoztatni környezeti tényezőket.*”⁴¹

A fenti tevékenységeket elsősorban úgy hajthatják végre, hogy nem alkalmaznak közvetlen agressziót, hanem a technikai tudásukra és eszközeikre támaszkodva indítanak támadást az informatikai rendszerek által létrehozott elektronikus térben, azaz a *kibertér*ben. Ezen kívül megfelelően képzett tagjaikat beépíthetik a megtámadni kívánt vállalathoz, valamint korrumpálhatják azok alkalmazottait információszerezés céljából.

Érdeemes megvizsgálni, hogy Magyarország 5 évvel ezelőtt hol állt a kibertámadásokat elkövető országok rangsorában.⁴² A Portfolió.hu online gazdasági folyóirat 2013. októberében megjelent cikke alapján – mely részletezi az Akamai Technologies⁴³ kutatását a kibertámadások országok közötti megoszlása tekintetében – Magyarország a 10. helyen állt.

⁴⁰ IRK Ferenc: Fehérgalléros bűnözés, elitbűnözés, menedzserdeviancia, In: Jog Állam Politika, 2014/1. szám, p. 60.

⁴¹ ORMOSSY et. al. (2010) i. m. p. 157.

⁴² A kibertámadás fogalma alatt a számítógépes hálózatokat érő, negatív hatású akciókat értjük (angolul: Computer Network Attack). A kibertámadás így lehet a kiberhadviselés és a kiberbűnözés cselekménye is. Bővebben: Dr. MAGYAR Sándor – SIMON László: A terrorizmus és indirekt hadviselése az EU kiberterében. Szakmai Szemle. 2017. 4. sz. pp. 57-68; Dr. GYARAKI Réka: A nyomozóhatóság és a katasztrófavédelem feladata a kiberbűncselekmények vonatkozásában. Szakmai Szemle. 2017. 4. sz. pp. 113-127.

⁴³ lásd: <https://www.akamai.com/uk/en/>

Az első 10 ország rangsora a kibertámadások megoszlása szerint (%)	
1. Kína	41
2. USA	10
3. Törökország	4,7
4. Oroszország	4,3
5. Tajvan	3,7
6. Brazília	3,3
7. Románia	2,8
8. India	2,3
9. Olaszország	1,6
9. Magyarország	1,4
Forrás: Akamai Technologies , Portfolio.hu	

3. ábra: Az első tíz kibertámadásokért felelős ország megoszlása 2013-ban⁴⁴

Az EU és a NATO stratégiaalkotási folyamataiba illeszkedve Magyarország Kormánya 2013-ban elfogadta Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiáját, majd az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvényt (továbbiakban: Ibtv.) is, melynek végrehajtása során kialakult az információbiztonság magyarországi szervezetrendszere, július 1-jével létrejött a Kormányzati Eseménykezelő Központ, a GovCert.⁴⁵ 2015-ben az Ibtv. módosításával a korábbi szétagolt intézményrendszer centralizálásra került, melynek eredményeképpen a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szervezetén belül létrejött a Nemzeti Kibervédelmi Intézet. Mindezek mellett a honvédelmi terület kiberbiztonságáért⁴⁶, a kritikus információs infrastruktúrák infokommunikációs rendszereinek védelméért, valamint a kiberbűnözés visszaszorítása érdekében külön szervezetek felelősek, de további intézmények védik a civil szféra egyes ágazatainak tagjait is.

A 2013-ban meghozott kormányzati intézkedéseknek köszönhetően, a kialakult állami kibervédelmi rendszer alapján az International Telecommunication Union⁴⁷ 2014-es kiberbiztonsági rangsorában Magyarországot globálisan a 6. helyre, az európai országok rangsorában pedig a 3. helyre sorolta.⁴⁸

⁴⁴ Magyarország tizedik a kibertámadások rangsorában, Portfólió.hu, http://www.portfolio.hu/vallalatok/magyarorszag_tizedik_a_kibertamadasok_rangsoraban.183461.html (Letöltés ideje: 2017. 12. 25.)

⁴⁵ BODA József: „Szigorúan Titkos!” Nemzetbiztonsági almanach, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, p.126.

⁴⁶ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 6. §. g) pontja szerint a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat „információkat gyűjt a honvédelmi érdek veszélyeztető kibertevékenységről és szervezetekről, biztosítja a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium, valamint a Honvéd Vezérkar információvédelmi tervező munkájához szükséges információkat”.

⁴⁷ Nemzetközi Telekommunikációs Unió

⁴⁸ MÜLLER Tamás: Kiberfenyegetések és kibervédelem, Infójegyzet 2016/44. szám OGY Hivatal Közgűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat,

A Social Engineering alkalmazása

A fejlettebb szervezett bűnözői csoportok célpontjaivá azok a vállalatok váltak, akiktől magas profitot tudnak megszerezni jogszerűtlen, bűnös tevékenységük folytán. Ezek a szervezetek kerülnek a közvetlen fizikai erőszak alkalmazását, sokkal inkább az elektronikus világ ellen indítják támadásaikat, ahonnan személyazonosságukat fedve nagy összegekre tesznek szert technikai támadásaikkal.

A technika folyamatos fejlődése nem csak a jogszerű magatartást tanúsító szervezetek részére szolgáltat pozitívumokat, a bűnelkövetőknek is nagy hasznot jelent, mivel megkönnyíti és kiszélesíti jogszerűtlen tevékenységeik körét. Új technikákat, metodikákat alakítanak ki céljaik megvalósításához, ezért nagyon fontos a kibervédelem kialakítása a vállalatnál, ami a defenzív üzleti hírszerzés feladata is egyben. Ilyen új technika a „social engineering” (továbbiakban: SE) vagyis a pszichológiai manipuláció alkalmazása, mely során a támadó félrevezeti az áldozatot. Egy-két évtizede aligha akadt olyan személy, aki ismerte volna ezt a metodikát.⁴⁹ Mára már jól kimunkált elméleti és gyakorlati háttere van. Az SE-ciklus: a kutatás, a kapcsolatfejlesztés és bizalomépítés, a bizalommal való visszaélés, majd az információ felhasználása szakaszokból áll.

A kutatás célja lényegében az akció előkészítése. Ennek során az ügynök nyílt, legális forrásokból, média hírekből, weboldalakról vagy szabadon hozzáférhető adattárakból szerez be belső információkat a figyelt vállalatról, alkalmazottairól.

Ezt követi a kapcsolatfejlesztés és bizalomépítés fázisa, melynek során az ügynök fiktív személyazonosságot használ fel. A legenda hitelesítése a célvállalatról megszerzett belső információkkal történik, így a megtévesztett célszeméllyel bizalmi viszonyt alakít ki. Ilyenkor jól alkalmazható az ismert nevekre vagy hatalomra való hivatkozás, a célvállalat dolgozóira gyűjtött nyílt információk, például a hobbijuk, az érdeklődési körük felhasználása a bizalom kiépítése céljából.

Ha megtörtént a megtámadott vállalat alkalmazottaival való bizalmi viszony kiépítése, a bizalommal való visszaélés szintje következik. Ennek során az ügynök a megtévesztett célszemélyt manipulálhatja abba az irányba, hogy a segítségét kérje, ami által speciális viszonyba kerül az ügynökkel. Így a támadó információkat kérhet a célszemélytől, valamely művelet végrehajtásához. Ez a fázis az SE legérzékenyebb pontja, mivel itt mutatkozik meg az ügynök valódi felkészültsége, szakmaiassága. Elég egy apró hiba, hogy a célszemély bizalmát elveszítse és megbukjon az SE.

Abban az esetben, ha az információ begyűjtése sikeres volt, tovább lép a folyamat az információ felhasználásához. A folyamat végén a megrendelő az adatszerzőtől beszerzett releváns információkat felhasználja a számára legpozitívabb döntés meghozatalában.⁵⁰

http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_44_kibervedelem.pdf/d1ca0029-dc3f-4cb3-8d5c-9ed0592d2f1d (Letöltés ideje: 2018. 01. 06.)

⁴⁹ TORRES Alissa: *A pszichológiai manipuláció (social engineering)*, In: OUCH, The SANS Institute 2014, https://securingthehuman.sans.org/newsletters/ouch/issues/OUCH201411_hu.pdf (Letöltés ideje: 2017. 09. 12.)

⁵⁰ OROSZI Eszter Diána: *Social Engineering. Az emberi erőforrás, mint az információbiztonság kritikus tényezője*. Budapesti Corvinus Egyetem,

Nagyon fontos megvizsgálni, mi történik, ha az SE-t illegális anyagi haszonszerzés céljából alkalmazzák a bűnszervezetek. Azt, hogy egy bűnszervezet milyen károkozásra képes, jórészt a bűnözési módszereinek kifinomultsága mutatja. E képességek szofisztikája teszi lehetővé a nagy kockázattal és nagy nyereséggel járó bűncelekmények elkövetését. A módszerek kifinomultsága többek között technikai hozzáértéstől, politikai és gazdasági kapcsolatokról, valamint a bűnözés helyi és időtényezőitől is függ. Az alábbiakban ismertetett esetben egy orosz bűnszövetség tagjai technikai tudásukat kihasználva követtek el gazdasági bűncelekményeket. A csoportot moszkvai computer-trackerek alkották.

A csoport egy osztrák bank számítógéprendszerébe tört be. Az akció előkészítése mintegy 25 ezer dollárjukba és hat hónapos munkájukba került. Kapcsolatot létesítettek a bank személyzetével, alkalmazottakat béreltek fel egy moszkvai telefontársaságnál. Hamis papírok felhasználásával lakást béreltek és ott helyezték el a szükséges felszereléseket: a számítógépeket, és egy áramfejlesztőt áramkimaradás esetére. A fő operátoron kívül még további 10-12 személy is besegített az akcióban, mert feltételezték, hogy egyedül nem képes betörni a bank rendszerébe. Az akció igazi célját az informatikusok közül csak az operátor és néhány beavatott bűntársa ismerte. A betörést nem komputerhálón, hanem telefonvonalakon keresztül követték el, mivel úgy vélték, hogy lenyomozásuk az utóbbi esetben kevésbé valószínű. Előzőleg megállapodtak abban, ha a betörést lenyomozzák és a bank biztonsági főnöke kapcsolatba lépne Moszkvával, akkor a telefontársaság emberei rossz telefonszámot adnának meg neki, közben figyelmeztetnék a fő operátort, hogy lépjen ki a rendszerből. A megjelölt időpontban a kezelő beütötte a lehívni kívánt összeget, egyidejűleg 13 számítógépet kapcsoltak a bank rendszerére, egy részük a telepített lenyomozó rendszerre állt rá, a többi pedig fiktív tranzakciókat hajtott végre, így a bank számítógépét túlterhelték. Azért, hogy megnehezítsék a nyomon követését, először a pénzt egy ismeretlen bankba utaltatták, azután még további öt-hat pénztintézetbe, majd külföldön tisztára mosták, és egy hónap múlva kiutalták Moszkvába.⁵¹

A fenti példa jól mutatja a bűnözés új színterét, a kibernetet. Jól elkülöníthető az eset kapcsán maga az SE és az a tevékenység, amihez felhasználták az SE által beszerzett információkat. Az SE feladata a bűnelkövetői csoport információigénye alapján a célvállalat alkalmazottaival való bizalmi viszony kialakítása a belső információk megszerzése érdekében, a telefontársaságban dolgozó zsarolható vagy megvásárolható alkalmazottak meghatározása. A hírszerzés által beszerzett adatok alapozták meg a sikeres illegális akció végrehajtását.

Zsarolóvírusok

Az 2000-es évek elején megjelentek a kibervilág új fegyverei a zsaroló vírusok. Ezek a vírusok a vállalatok és magánszemélyek információbiztonságát fenyegetik leginkább. Működésük lényege, hogy installálódnak a célvállalat, vagy célszemély számítógépére és az azon található összes, vagy személyre szabott mennyiségű információt zárolják. Ez a zár csak egy elektronikus kulcs segítségével oldható fel,

Gazdálkodástudományi Kar, Számítástudományi Tanszék, 2008,
http://krasnay.hu/presentation/diploma_oroszi.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 31.)

⁵¹ FINCKENAUER, James O. – WANING, Elin J.: Az orosz maffia Amerikában, Jokerek Kiadó, Budapest, 2001.

amit csak akkor tud megszerezni a támadás elszenvédője, ha a vírus terjesztőjétől elektronikus úton kapott bankszámlaszámra átutalja a követelt összeget. Ennek fejébe megkapja a kiberbűnözőktől a kulcsot.

Ám ez esetben nem feltétlenül jelent teljes sikert a kívánt összeg átutalása, mivel ha a zsarolók érzik, hogy „meleg a talpuk alatt a talaj” megsemmisítenek minden eddigi információt a célszemélyekről, így hiába utalták át a pénzt, lehetetlenné válik a kapcsolatfelvétel az elkövetőkkel. Nem fogja megkapni a támadott a kulcsot, hiába utalta el a követelt összeget.

4. ábra: Zsarolóvírus képernyője⁵²

Ezek a vírusok professzionálisak, nagyon kifinomultak és személyre szabottak. Az idegen nyelvi akadályokat könnyen leküzdik, a támadott fél által beszélt nyelvet automatikusan kiválasztják beprogramozott memóriájukból a hatékony kommunikáció érdekében. Hitech technológiát alkalmaznak, így ultramodernségükből adódóan könnyen leküzdik a személyi felhasználásra szánt tűzfalakat, egyéb védelmi szoftvereket. A váltságdíj összege eltér régióként, például más összeget fognak követelni a bűnözők az USA-ban, és Indiában. Ez esetben a vírus célja nem az információszerzés, mint egy féregé, hanem éppen az ellenkezője, a zsarolt felet elzárja a működéshez szükséges adatoktól.⁵³

A zsarolóvírusok társadalomra veszélyességének igen jelentős fokát az egyéni bűnelkövetői alkalmazáson túl a 2017-es év egyik legmeghatározóbb kiberbiztonságot veszélyeztető incidense, a Petrwrap vagy NotPetya nevű zsarolóvírus (ransomware) globális támadása is jól szemlélteti. Maga a vírus egy az

⁵² KÁDÁR Gábor: Zsarolóvírus, azaz 1 TBC hány BTC, ez itt a kérdés! http://zsarolo-virus.blog.hu/2015/01/23/zsarolo_virus_azaz_1_ctb_hany_btc_ez_itt_a_kerdes (Letöltés ideje: 2018. 01. 06.)

⁵³ GYURÁK Gábor: Informatikabiztonság I. Pollack Press, Pécs, 2015, pp. 18-21.

NSA-től kilopott EternalBlue nevű exploit⁵⁴ tulajdonságait használja fel a Windows operációs rendszer blokkolásában, valamint képes az operációs rendszer jelszavainak visszafejtésére.⁵⁵ Ez a ransomware egy javított, továbbfejlesztett változata a WannaCry vírusnak, az alapszoftverhez képest nem tartalmazza a leállításához szükséges parancsot. A vírus Ukrajnából, Oroszországból indult, ottani pénzüzetek, repterek támadásával, majd rendkívül gyorsan, pár óra alatt továbbterjedt Európába és Ázsiába is. Többek között Hollandiában egy olajipari vállalatot vont blokádnak alá, Franciaországban a Saint-Gobain építőipari vállalat számítógépeit, Nagy Britanniában a WPP média ügynökséget támatta, valamint számos német vállalattal szemben is offenzívát indított. Mire elérte az USA-t, a Microsoft kidolgozta a Windows operációs rendszerhez szükséges frissítéseit, ami kiküszöbölte a vírus által támadott biztonsági réseket, így megakadályozva a támadásokat.⁵⁶ A legújabb kutatások szerint, elképzelhető, hogy a NotPetya valójában egy zsarolóvírusnak álcázott wiper, ami nem anyagi haszonszerzést szolgál, hanem egy kiberfegyver. A wiperek tényleges adatmegsemmisítésre használható szoftverek. Ilyet vetettek be 2012-ben az iráni és szaúdi kormányzati rendszerek ellen is, amely során stratégiai károkat szenvedtek, például az iráni atomprogram kapcsán.⁵⁷

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a NotPetya ransomware vagy wiper az operációs rendszerek hiányosságait kihasználva egy globális támadást hajtott végre a nemzetközi kibertéren eddig még nem látott károkat okozva. A piaci szereplők megtámadása alapjaiban rengette meg az államok biztonságát szavatoló kötelezettségét polgáraikkal szemben, hiszen az egészségügyi rendszerek, a telekommunikációs hálózatok, valamint a bankrendszer információinak elzárása, eltulajdonítása a transznacionális vállalatokon keresztül globális szinten veszélyeztette a polgári lakosság veszélyektől mentes állapotát.

Összegzés

Összefoglalva, a tanulmány alapján látható, hogy az üzleti hírszerzésnek offenzív feladatai mellett hatalmas jelentősége lesz a defenzív irányultságú, elhárító tevékenységek területén. A szervezett bűnözés mind szervezeti, mind technológiailag követte célpontjai átalakulását, így paradigmaváltása következtében betört a kibertérbe, hogy anonim módon, professzionálisan, a magasabb illegális haszon realizálása érdekében akciókat hajtsa végre a vállalati szektor elemei ellen. A defenzív üzleti hírszerzés feladata lesz a szervezett bűnözői csoportok és az ipari kémtevékenység támadásainak proaktivizálása, elhárítása, valamint a vállalat

⁵⁴ lásd: EternalBlue működési mechanizmust: Hack3rSp0t: How to Hack Windows Using NSA Exploit Eternal Blue, <https://www.youtube.com/watch?v=NCII0PBDYnk> (Letöltés ideje: 2018. 01. 18.)

⁵⁵ DÉRI Attila: Napjaink informatikai kihívásai – Gondolatok a kritikus infrastruktúra informatikai sérülékenységről és védelméről, Rendvédelem, 2018/I. szám, p. 289. http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2018_1.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 18.)

⁵⁶ BOLCSÓ Dániel – H.J.: Zsarolóvírus söpört végig a világon, Index, 2017, https://index.hu/tech/2017/05/12/kibertamadas_erhetett_angliai_korhazakat/ (Letöltés ideje: 2017. 11. 03.)

⁵⁷ SPRING, Tom: ExPetr Called a Wiper Attack, Not Ransomware, ThreatPost, 2017, <https://threatpost.com/expetr-called-a-wiper-attack-not-ransomware/126614/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 07.)

dolgozóinak felkészítése az újabb bűnözői metodikák felismerése érdekében. Az üzleti hírszerzés vállalatvezetést támogató offenzív irányultságú információi nélkül a management nem fogja tudni megtartani az adott ágazatban jelenlévő versenyelőnyét, hiszen nem juthat a piaci folyamatokkal, konkurenciával, hitech technológiákkal kapcsolatos naprakész információkhoz. Az üzleti hírszerzés jelentős szerepe érzékelhetővé válik a vállalatbiztonság kialakításában, ennek következtében a gazdaságbiztonság szavatolásához is kiemelkedő mértékben fog hozzájárulni. Szükséges lesz a nemzetbiztonsági, valamint a rendvédelmi szervek üzleti hírszerző szegmensekkel történő együttműködésére a gazdaságbiztonság fenntartása érdekében, hiszen ha a vállalati szektor biztonsága folyamatosan kezeletlen kockázati tényezőkkel néz szembe, az állami szintre begyűrűző kockázatok eszkalálódása elkerülhetetlenné fog válni.

Felhasznált irodalom:

- ANDREIDES Gábor: Az olasz állam és a maffia kapcsolata a hidegháború után, In: Külügyi Szemle 2012: (3) szám, Magyar Külügyi Intézet, Budapest, pp. 82 – 96. ISSN: 1587-9089
- BÁNYÁSZ Péter: Kiberbűnözés és közösségi média, In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2017/IV. szám, NKE NBI, pp. 55-74. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle2017-4_szam.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 19.) HU ISSN: 2064-3756
- BODA József: „Szigorúan Titkos!” Nemzetbiztonsági almanach, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016 ISBN: 978 963 327 670 9
- BOLCSÓ Dániel – H. J.: Zsarolóvírus söpört végig a világon, Index, 2017, https://index.hu/tech/2017/05/12/kibertamadas_erhetett_angliai_korhazakat/ (Letöltés ideje: 2017. 11. 03.)
- DÉRI Attila: Napjaink informatikai kihívásai – Gondolatok a kritikus infrastruktúra informatikai sérülékenységéről és védelméről, In: Rendvédelem, 2018/I. szám, pp. 268-294. http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2018_1.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 18.)
- Dr. VIDA Csaba: Létezik-e még a hírszerzési ciklus? (Miről szól a hírszerzés?) In: Felderítő Szemle, 2013/I. szám, KNBSZ, Budapest, pp. 43-57. HU ISSN: 1588-242X
- Dr. VIDA Csaba: A biztonság és biztonságpolitika katonai elemei, In: Nemzetbiztonsági Szemle 2013/I. szám, NKE NBI, pp. 87-105. http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/a-biztonsag-es-a-biztonsagpolitika_katonai_elemei.original.pdf (letöltés ideje: 2017. december 01.) HU ISSN: 2064-3756
- Dr. MAGYAR Sándor – SIMON László: A terrorizmus és indirekt hadviselése az EU kiberterében. Szakmai Szemle. Budapest, 2017. 4. sz. pp. 57-68. HU ISSN 1785-1181

- Dr. GYARAKI Réka: A nyomozóhatóság és a katasztrófavédelem feladata a kiberbűncselekmények vonatkozásában. Budapest, Szakmai Szemle. 2017. 4. sz. pp. 113-127. HU ISSN 1785-1181
- DUDÁS András: Biztonságiasítás, 2011, Biztonságpolitika.hu <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1039&title=biztonsagiasitas-securitisation> (Letöltés ideje: 2017. 12. 06.)
- EELLS, Fox – RICHARD, Sédric – NEHEMKIS, Peter: Corporate Intelligence and Espionage: A Blueprint for Executive Decision Making, Macmillan Publishing Company, New York, 1984. ISBN: 0029 9240 X
- FARAGÓ András – GYARAKI Károly: Szemelvény a pénzügyi szektort érintő intellektuális bűncselekmények gyakorlatáról és elméletéről, In: Szakmai Szemle 2011. évi III. szám, MK KBHTT, Budapest, pp. 224-231. ISSN: 1785-1181
- FINCKENAUER, James O. – WANING, Elin J.: Az orosz maffia Amerikában, Jokerek Kiadó, Budapest, 2001. ISBN: 9638 5898 84
- GAZDAG Ferenc – TÁLAS Péter: A biztonság fogalmának hatáiról, In: Nemzet és Biztonság - Biztonságpolitikai szemle, 2008/I. szám, Honvédelmi Minisztérium, pp. 3-9. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2008&szam=1 (Letöltés ideje: 2017. 01. 07.)
- GAZDAG Ferenc: A biztonságpolitikai kihívások természetéről, III. fejezet: A biztonságot veszélyeztetőtényezők osztályozása, In: Grotius, Corvinus Egyetem NTI, http://www.grotius.hu/doc/pub/DQFPQW/2012_35_gazdag_a_biztonsagpolitikai_kihivasok_termeszeterol.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)
- GYURÁK Gábor: Informatikabiztonság I. Pollack Press, Pécs, 2015
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története, ZMNE, Budapest, 2001, <http://www.zmne.hu/tanszek/Hadtortenelem/tematika/spy/hirszerzes.doc> (Letöltés ideje: 2017. 12. 12.)
- HANGGI Heiner: Making sense of Security Sector Governance, <https://s4rsa.wikispaces.com/file/view/Security+Sector+Governance.pdf> (Letöltés ideje: 2017. 12. 06.)
- IRK Ferenc: Fehérgalléros bűnözés, elitbűnözés, menedzserdeviancia, In: Jog Állam Politika, 2014/1. szám pp. 49 – 68. ISSN: 2060-4580
- KÁDÁR Gábor: Zsarolóvírus, azaz 1 TBC hány BTC, ez itt a kérdés! http://zsarolo-virus.blog.hu/2015/01/23/zsarolo_virus_azaz_1_ctb_hany_btc_ez_itt_a_kerdes (Letöltés ideje: 2018. 01. 06.)
- KAHANER, Larry: Competitive Intelligence: How to Gather, Analyze, and Use Information to Move Your Company to the Top, Simon and Schuster, New York, 1997. ISBN: 0684 8440 44
- KORVIN Tibor: Az amerikai olasz maffia a 21. században, In: Hetek, 2016. XX/51-52. szám

- LATSON Jennifer: A Toast to the End of Prohibition, Time, 2014. december 05.
- Magyar Értelmező Kéziszótár, MTA Nyelvtudományi Intézete és Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003
- MECONE, James Morrison – SHAPIRO, Julie B. – MARTIN, Timothy B.: Racketeer Influenced and Corrupt Organizations, Berkeley Law University of California, Scholarship Repository, Faculty Scholarship, California, 2006, pp. 870-871.
<http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3155&context=facpubs> (Letöltés ideje: 2016. 03. 02.)
- MIKULÁS Gábor: Éberségpróba: üzleti kémelhárítás, Figyelő, 2003/20. szám, pp. 46-47.
- MÜLLER Tamás: Kiberfenyegetések és kibervédelem, Infojegyzet 2016/44. sz. OGY Hivatal Közgyűteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat, http://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_44_kibervelem.pdf/d1ca0029-dc3f-4cb3-8d5c-9ed0592d2f1d (Letöltés ideje: 2018. 01. 06.)
- ORMOSY Gábor – HARMADOS György – JASENSZKY Nándor – FORRÓ György: Üzleti hírszerzési és elhárítási ismeretek, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2010.
- OROSZI Eszter Diána: Social Engineering. Az emberi erőforrás, mint az információbiztonság kritikus tényezője. Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar, Számítástudományi Tanszék, 2008, http://kraszny.hu/presentation/diploma_oroszi.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 31.)
- PORTEOUS, Samuel D.: Economic Espionage II. Commentary, CSIS Publication, Canada 1994
- Premeier symposium international de l'Interpol sur la criminalité organisée Saint-Claud, France, 1988
- RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű, fegyveres válságok kezelése során, Doktori Értekezés, ZMNE, 2001, p. 4.
- SIMON László – Dr. MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hatása a kibertérben, In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2017/III. szám, NKE NBI, pp. 96-97. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nkehu/nemzetbiztonsagi-szemle-2017-3-1.original.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 13.) HU ISSN: 2064-3756
- SPRING, Tom: ExpEtr Called a Wiper Attack, Not Ransomware, ThreatPost, 2017, <https://threatpost.com/expetr-called-a-wiper-attack-not-ransomware/126614/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 07.)
- STERLING, Claire H.: Pax Mafiosa, Cedit Kft, Szolnok, 1997. ISBN: 9638 1803 15
- SUTHERLAND, Edwin H.: White-Collar Crime: The Uncut Version. Yale University Press, New Haven, 1983. ISBN-10: 0300033184

- Sz.n.: Hack3rSp0t: How to Hack Windows Using NSA Exploit Eternal Blue <https://www.youtube.com/watch?v=NClI0PBDYnk> (Letöltés ideje: 2018. 01. 18.)
- Sz.n.: Magyarország tizedik a kibertámadások rangsorában, Portfólió.hu, http://www.portfolio.hu/vallalatok/magyarorszag_tizedik_a_kibertamadasok_rangsoraban.183461.html (Letöltés ideje: 2017. 12. 25.)
- The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, 901 (a) of the Organized Crime Control Act, October 15, 1970.
- TORRES, Alissa: A pszichológiai manipuláció (social engineering), In: OUCH, The SANS Institute 2014, https://securingthehuman.sans.org/newsletters/ouch/issues/OUCH201411_hu.pdf (Letöltés ideje: 2017. 09. 12.)
- TÓTH Tamás: Az új irány, üzleti hírszerzés és elhárítás! Tudományos Diákköri Dolgozat, 2016.

Felhasznált jogszabályok:

- 160/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivételének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről, valamint a vállalkozások tanúsításáról 1. számú melléklet XXV. és XXVI. fejezet
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 2012 évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 329.§, 330.§, 418. §

Bevezetés

A kibertérrel kapcsolatos műveletek átfogó jellegű tanulmányozása az eddigi tapasztalatok alapján „kihívásokkal teli”, összetett feladat.

Nagy számban láthatók gyártók – akár, mint nemzetközi szereplők – tudományos fórumok, médiaforrások, kutatók, szervezetek, állami szereplők témakörhöz kapcsolódó állásfoglalásai, elemzései és előrejelzései. Ennek ellenére napjaink információs dzsungelében nehéz átfogó megközelítést tükröző forrásokat azonosítani. *A magyar hadtudomány is adós a kibertérrel szembeni szakmai álláspont kifejtésével.*

A nemzetközi és nemzeti kihívások szerinti kibervédelemhez (tovább gondolva: kibertér műveletekhez) szükséges képességek részletes azonosítása, értékelése nyilvánosan megjelenő publikációnak nem lehet témája. Ugyanakkor feltételezhető, hogy kialakítható egy keretrendszer, ami szakterületi segítséget ad, támpontokat nyújt a jövőbeli feladatok megoldását szolgáló képességfejlesztéshez.

A kibertérre koncentrálnó katonai képességfejlesztés tanulmányozására több, eltérő szempontrendszer is felhasználható. A lényeg az áttekinthetőség, az összehasonlíthatóság, az átfedések feltárása vagy a hiányzó területek azonosítása, ami egy ilyen új terület esetében különös fontossággal bír. Jelen cikk vizsgálati szempontként az amerikai haderő által kidolgozott, a NATO-ban is alkalmazott, ún. DOTMLPF modellt követi, melynek elemei: doktrína (doctrine), szervezet (organisation), képzés (training), logisztika (material), vezetés (leadership and education), személyügy (personnel), létesítmények (facilities).

Az Amerikai Egyesült Államok 2015-ben a szempontrendszert „- P” (policy) kiterjesztéssel látta el,¹ míg a NATO-ban a „- I” (Interoperability) kiterjesztés állandósult.²

A modell a magyar hadtudomány számára sem ismeretlen. A tapasztalat feldolgozás területén Korcsák Tibor 2011-ben mutatta be röviden a szempontokat,³ illetve 2017-ben Deme László József az amerikai haderőfejlesztési feladatok ismertetésekor utalt a modell alkalmazására.⁴

¹ Guidance for development and implementation of joint concepts; CJCSI 3010 02D (2013. 11. 23.).

² Az egyszerű kezelhetőség érdekében a cikk a „policy” kérdést a doktrína területnél kezeli, az interoperabilitást pedig – mint átfogó követelményt – minden vizsgálati területbe beépítve tartalmazza.

³ KORCSÁK Tibor: a tapasztalat-feldolgozás folyamata és a tapasztalat-feldolgozói képesség elemei, Honvédségi Szemle, 65. évfolyam 3. sz. (2011. május); p. 27.

⁴ DEME László József: felkészülés a jövő hadviselésére – az amerikai szárazföldi haderő új hadműveleti koncepciója; Honvédségi Szemle 2017/3, p. 20.

A Doktrinális szintű kihívások áttekintése

A doktrínák céljának, alkalmazhatóságának értelmezése nem szorítható a cikk vizsgálati keretei közé. Alapvetés, hogy a parancsnokokat támogató alkalmazási irányelvek (doktrínák) nem lehetnek tudományos ívű cikkek témái, hiányzó felső szintű vagy technikai, üzemeltetési szabályozók szükség szerinti helyettesítői.

*A katonai doktrínáknak minden esetben valós szervezetekkel, képességekkel és a meglévő eljárásokkal kell számolni, nem pedig jövőbeli elvárásokat kell kivetítenie.*⁵

A katonai doktrína világosan beilleszthető egy tágan értelmezett szabályozási keretbe. A nemzeti stratégiai – katonai doktrinális – műszaki és eljárásbeli szabályozás hármására tagolt hierarchia logikus, egymásra alapozott lépcsőfokokat jelent.

Ennek megfelelően a szabályozás kiberműveleti szempontú modernizálását a „fentről lefelé” elv alapján célszerű átgondolni és megoldani:

- A nemzeti biztonsági-, a katonai- és a kiberbiztonsági stratégia felülvizsgálata, szükség szerinti módosítása napjaink biztonsági kihívásainak megfelelően.
- A Honvédség alapvető működési kereteit meghatározó jogszabályi szintű szabályozási környezet felülvizsgálata és módosítása a katonai doktrínákban megfogalmazott műveleti irányelvekhez való képességek biztosítása érdekében.
- Az előző lépcsőkre építve az alacsonyabb szintű szabályozó elemek korszerűsítése vagy hiányzó szabályozók kialakítása.

A nemzeti stratégiai szint fontosabb kérdései

A nemzeti stratégiai szint feladata, hogy a politikai akarattal összhangban azonosítsa a biztonsággal kapcsolatos alapvető fenyegetéseket, kockázatokat,⁶ határozza meg a védendő értékeket, jelölje ki az elérendő célokat, feladatokat, biztosítsa az ezek ellensúlyozásához szükséges erőforrásokat az adott felhatalmazásnak megfelelően. Az Alaptörvényből levezethető, a témakörhöz kapcsolódó feladatokat úgy kell megalapozni, hogy egyértelműen levezethetők legyenek Hazánk védelméhez, szövetségesi kötelezettségvállalásainkhoz szükséges, a kibertérben is értelmezhető alapvetések

A témához tartozik annak kifejezése is, hogy a nemzetközi kötelezettségvállalások teljesítése, a nemzetközi normák betartása, illetve a nemzetközi biztonságot elősegítő folyamat erősítése magyar szempontból értéket képvisel és a kibertérben zajló események területén katonai szempontból is egyaránt értelmezendő feladat. A társadalom biztonságának pillére a globális és a nemzeti

⁵ Ez aláhúzza a hitelesség és láthatóság kérdését, ami több szálon is felbukkan a cikkben.

⁶ Az első ország kockázatokat rögzítő országgyűlési határozat már 1998-ban tartalmazza a számítógépes hálózatokkal kapcsolatos fenyegetéseket és veszélyeket 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről, 3. p. A határozat törlése vagy megújítása nem történt meg, ezt a feladatot azóta a kormányhatározatok formájában megjelenő Nemzeti Biztonsági Stratégia bevezető része látja el.

érdekre vonatkoztatott kibertér biztonsága, a nemzeti adatvagyon védelme, mely állítást a biztonság összetett megközelítésének látásmódjával kell magyarázni.

A nemzeti kiberbiztonsági stratégia feladata, hogy erre alapozva, kifejezetten a kibertérre koncentrálna, funkcionálisan leszűkítve nemzeti keretet szolgáltatson. Össztársadalmi kitekintésre van szükség, amely képben meg kell határozni az állami – benne a honvédelmi – az önkormányzati és az egyéb funkciókat is. A szervezeti keretrendszer meghatározása irányt szab annak, hogy a kibertér biztonsága, védelme – szükséges esetén kibertér műveletek végrehajtása – érdekében milyen további szűkebb területű jogszabályokra, azok végrehatását szolgáló közjogi szervezetszabályozó eszközökre van szükség.

Az egyértelmű megfogalmazásokra azért van szükség, hogy közérthetők legyenek a kormányzati hatáskörök, feladatok, illetve az élet egyéb területén adódó kibertér esetek megoldásának stratégiai szintű irányai – mint pl. hová fordulhat az állampolgár segítségért; egyéneknek, cégeknek, állami szereplőknek milyen eseteket lehet és kell bejelenteni; az állam milyen eszközökkel garantálja a kibertér biztonságát; milyen nemzetközi, regionális és egyéb kötelezettségvállalások képeznek további segítséget.

Az állami szerepvállalás köreinek kijelölése a gyakorlatban megtörtént (illetve ez folyamatosan változó halmazt képező közigazgatási feladat), így a kérdés viszonylag egyszerű. Azt a követelményt kell érthetően adoptálni, hogy mi az, ami az anyagi világra szakterületi hatással bír (például egészségügy, bűnüldözés vagy bűnmegelőzés, létfontosságú infrastruktúra védelem,⁷ oktatás, média, pénzügyi szolgáltatások, kereskedelem, honvédelem), mert *a szervezeti határok és kapcsolódási pontok feladatokat jelentenek a kibertérben is!*

Érthetően meg kell világítani a szakterületek közötti logikai kapcsolatokat (erre jó példa az elektronikus eseménykezelés,⁸ a minősített elektronikus adatkezelés – benne a rejtjelzés – gyakorlatilag is értelmezhető megoldásai), illetve a szereplők közötti együttműködés rendjét.

Az alacsonyabb szintű szabályozás megalapozása érdekében ebben a dokumentumban *részletesebb képpen kell vázolni a honvédelem kérdését is, levezetve a kibertérben szükséges honvédelmi műveletek értelmezését.*⁹

Melyek a kibertérben megjelenő a honvédelmi feladatok, nemzeti kapcsolódási pontok? *Ez nemzetenként különbözik, mert eltérő a hatáskörök felosztása békeidőszakban.* Nemzeti megoldások szerint a védelemért felelős minisztérium szélesebb körű feladatokkal rendelkezhet, mint kizárólag a katonai rendszerek felügyelete. Ebben a körbe tartozhatnak a nemzeti minősített adatkezeléssel, rejtjelzéssel, kritikus infrastruktúra védelemmel, vagy állami kommunikációs rendszerek védelmével kapcsolatos felügyeleti, műszaki ellenőrzési vagy szakhatósági tevékenységek, feladatok.

⁷ Nemzetközi szakkifejezéssel: kritikus infrastruktúra védelem (critical infrastructure protection - CIP).

⁸ Nemzetközi szakkifejezése „incidenskezelés” (incident handling).

⁹ A feladat aktualitását jelzi, hogy az 1988/2017. (XII. 19.) Korm. határozat a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2016. évi monitoring jelentéséről a Digitális Jólét Program 2.0-ról (...) 2018. június 1-i határidőt szabott a Stratégia felülvizsgálatára és akcióterv készítésére.

Stratégiai szintű összehasonlító elemzések olvasásakor hamis kép alakulhat ki az olvasóban, amikor látja, hogy más államoknál a védelemért felelős minisztérium a kibervédelem területén pl. „civil” kritikus infrastruktúrát érintő hatáskörökkel is rendelkezik, a magyar Honvédelmi Minisztérium pedig nem, ami *nem hiányosság, hanem az állami feladatmegosztás eltérő megoldása.*

Helyesen kell értelmezni a honvédelmi érdekből létfontosságú infrastruktúra kijelöléssel, nyilvántartással, illetve annak felügyeletével kapcsolatos feladatokat is. A jogszabályi keretek adottak, így az esetleges anomáliákból, egyedi értelmezésekből, erőforráshiányból vagy szervezeti érdekekből adódó eltérések felszámolási lehetősége biztosított. Adott infrastruktúrát érintő probléma esetén nem az a megoldás, hogy a „katonáknak át kellene venni az infrastruktúra felügyeletét, üzemeltetését”, hanem fel kell oldani az ellentmondásokat, szükség szerint akár jogszabály módosítást kell kezdeményezni.

A nemzeti katonai stratégiában a honvédelmi célok meghatározása és a feladatok megfogalmazása történik.

Katonai képességeket biztosító nemzetközi szervezetek települnek hazánkban, illetve nemzetközi, civil és katonai gyakorlatok zajlanak magyar földön. Magyar katonák, kötelek szolgálnak a világ különböző pontjain, más és más szervezeti alárendeltségben, eltérő együttműködési kapcsolatokkal.

A békeidőszakú, vagy különleges jogrendben szükséges katonai feladatok, a nemzetközi kötelezettségvállalások teljesítéséhez szükséges műveletek stratégiai, hadműveleti és harcászati szintre tagolt feladatokat jelentenek *itthon és külföldön is, sokszínű együttműködési feladatokkal tűzdelve.* Az ehhez szükséges kommunikációs képességek *Honvédségen belüli, civil – katonai, NATO, EU és egyéb külföldi kommunikációs kapcsolatokat igényelnek* (beleértve a nem kormányzati szervezetekkel¹⁰ történő együttműködés területét). A Honvédség műveleti alkalmazása jogilag földi és légi műveletekhez rögzített, így ezt a helyzetet is mielőbb célszerű rendezni.¹¹

A honvédelmi szervezetek működését, vezetését és irányíthatóságát a hosszú évtizedek alatt szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján *folyamatosan fejlesztett híradó-informatikai szolgáltatások halmaza* biztosítja. A szolgáltatások a zártcélú hálózat kategóriájába tartozó MH Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatból (KCEHH) és a honvédelmi szervezetek működését biztosító egyéb rendszerekből állnak (együttesen: honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek). Az említett három vezetési szint működését *állandó (stacioner) telepítésű szolgáltatások, azokat kiegészítő bérelt szolgáltatások és a harcászati mozgásszabadságot biztosítható mobil és hordozható híradó-informatika rendszerek biztosítják.*

A vázolt kommunikációs szolgáltatások az adott biztonsági helyzet megoldáshoz szükséges parancsnoki döntést megvalósító katonai műveletek sajátossága szerint átrendezett, folyamatosan változó halmazt (katonai kibernetet)

¹⁰ Non Governmental Organisation – NGO.

¹¹ A 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 80. §. 13. p.

képeznek.¹² Ebből levezetve látható, hogy üzemeltetés szempontjából *alapjaiban független, honvédségi tulajdonú, üzemeltetésű a szükséges kiegészítő bérelt szolgáltatásokkal rendelkező, megfelelő szintű védelmi mechanizmusokkal rendelkező (benne a szükséges kibervédelemmel) rendelkező híradó-informatikai szolgáltatásokra van szükség.*¹³

A Stratégiának nem szükséges ilyen részletekbe süllyednie, de meg kell alapoznia azt a követelményt, hogy a szövetségi és nemzeti hadművelti követelmények teljesítéséhez szükséges kommunikációs szolgáltatások biztosítsák a manőverezhetőséget, a folyamatos rendelkezésre állást, más infrastruktúrától való függetlenséget, a szükséges tartalékokat. A korábban hang, kép, adat bontású, manapság egységesen kezelendő szolgáltatásokat biztosító vezetékes és vezetékek nélküli, nyílt és minősített adatokat kezelő elektronikus információs rendszerek – benne a NATO, EU, két és többoldalú nemzetközi szerződéseken alapuló rendszerek – üzemeltetése békeidőszakban és különleges jogrend idején egyaránt nélkülözhetetlen Hazánk és annak légtere fegyveres védelme érdekében, mely feladatok hatékony kibertér műveleti támogatást igényelnek.

Katonai doktrinális feladatok

A kibertér szempontjából lényeges elem az MH Összhaderőnemi Doktrína (jelenlegi 4. változata), az MH Doktrína Hierarchia (MH DH) második szinten elhelyezkedő MH Hadművelti Doktrína és MH Híradó és Informatikai Doktrína, majd a 3. szinten elhelyezkedő, a hadművelti dokumentumot támogató, már részletesebb megfogalmazású műveleti (információs műveletek, elektronikus hadviselés) doktrínák, illetve azok kibertérhez köthető tartalma.¹⁴

Részletes elemzés nélkül is kijelenthető, hogy *az említett magyar források a kibertér műveletek kérdését nem rendezik megnyugtatóan.* Az összhaderőnemi dokumentum a korábbi változatokhoz képest lényegesen kevesebb támogató szakterületi elemet tartalmaz, az információvédelmi, elektronikus információvédelmi kérdéseket nem tükrözi. Ugyanez a helyzet a 2. szintű dokumentumok esetében is. Az információs műveleteknél nem műveleti szemléletű, inkább statikusan, bemutatás jelleggel röviden látható az információvédelem szakterülete.

A kibertérben történő jelenségek feladatrendszerbe történő integrálása érdekében a feladatok a következők szerint csoportosíthatók:

- 1) Az említett 1-3. szinten lévő doktrínák felülvizsgálata. A nem összehangolt elemek törlése és helyettük harmonizáló kibertér műveleti szemléletű szakterületi bedolgozások kialakítása.

¹² A katonai műveleti területek dinamikus változásával egyes állami vagy civil infrastruktúrák – itthon vagy külföldön – rövidebb-hosszabb ideig katonai felügyelet alá kerülnek, kibertér biztosító környezetté alakulhatnak, majd a helyzet megoldása után újra visszanyerhetik eredeti állapotukat, végezhetik alaprendeltetésű feladataikat.

¹³ Jogilag ezt alapozza meg a 346/2010. (XII. 28.) Korm. rendelet a kormányzati célú hálózatokról, 2. melléklet, 2-3 bekezdés.

¹⁴ Az említett struktúra a nemzetközi környezetben is felismerhető, ugyanezt a sémát követi a NATO Doktrína Hierarchia is.

- a) Figyelembe kell venni az „általánostól az egyedi felé haladás” elvének ökölszabályát: az alacsonyabb szintű dokumentumnak nem ismételní, hanem részletesen kibontva kell tartalmaznia a szükséges irányelveket.
 - b) Meg kell szüntetni az esetleges horizontális szövegismétléseket, amelyeket szükség esetén kereszt-hivatkozásokkal kell kiváltani.
 - c) Az 1. szinten lévő doktrína esetében kiemelt fontosságú a nemzeti stratégiai szinttel, a NATO, EU stratégiai szintű dokumentumokkal és doktrínákkal való logikai kapcsolat kialakítása, az azonos értelmezés biztosítása.
- 2) Meg kell vizsgálni, hogy a kibertér-műveleti kérdések igényelnek-e önálló doktrínát az MH DH harmadik szintjén és a döntésnek megfelelően önálló dokumentumot kell kidolgozni, vagy a többi szakterület szerint helyesen azonosított 2-3. szintű doktrínákban kell a szükséges keretrendszert megfogalmazni. A kérdésben támpont lehet a NATO-ban megkezdődött kibertér műveleti doktrína kidolgozási folyamata (AJP 3.20).¹⁵

Jól látható, hogy a két feladat között alapvető különbség van. Az első meglévő feladatokat pontosít, hiányt pótol, míg a második esetében jövőbeli feladatok megalapozása történik. A rendelkezésre álló eszközparkra támaszkodva is lehetőség van korlátozott kibertér manőverekre, így *a szükséges eljárások kialakítása egyszerűen nem kerülhető meg.*

A doktrinális feladatok közé tartozik a MH Szabványosítási és Doktrinális Tanács (MH SZDT) döntései szerint az MH Doktrína Fejlesztési Tervben (MH DOFT) új feladatok megjelenítése, az MH DH módosítása, ezek alapján felülvizsgálatok, kidolgozások elrendelése – benne az MH Terminológiai Harmonizációs Testület (MH THT) szükséges döntéseivel,¹⁶ ideiglenes szervezetek munkájával (munkacsoport, kidolgozó) és rögzített dokumentum fejlesztési folyamattal.¹⁷

A szabályzatok szintjén megoldandó fontosabb kérdések

A nemzeti stratégiai és katonai doktrinális feladatok megoldása után következhet az alacsonyabb szintű szabályozók felülvizsgálata, módosítása, vagy éppen új dokumentumok kiadása a szükséges kibertér műveleti képességekre vonatkozó szabályozási környezet biztosítása érdekében. A részletekbe történő tévelygés elkerülésének szem előtt tartásával a műveleti szabályozás területén három kiemelt feladatot célszerű azonosítani:

- 1) A katonai műveletek tervezésének eljárásrendjére vonatkozó szabályozási rend pontosítása és a kibertér műveleti kérdések teljes integrálása a tervezési elemek között, figyelembe véve a teljes életciklus szemlélet igényét. Ennek alapköve a művelettervezési és az irányítást szabályozó

¹⁵ A szövetségi dokumentum ratifikálása kötelező feladat lesz, a doktrína segítséget nyújthat a kérdések magyar megfogalmazásához.

¹⁶ 54/2015. (X. 21.) HM utasítás a Magyar Honvédség doktrinális, szabványosítási és terminológiai tevékenységéről, 2. §. (a-b) és 3. § (3), (5) bek.

¹⁷ 104/2016. (HK 11.) HM KÁT–HVKF együttes intézkedés a Magyar Honvédség szabványosítási, doktrinális és terminológiai tevékenységének részletes szabályozásáról, 26-27. és 32. p.

Törzsszolgálati Utasítás felülvizsgálata és szükségszerű kiegészítése.¹⁸ Itt alapvető követelmény a NATO átfogó művelettervezési rendszerrel történő teljes összhang,¹⁹ így az ezzel kapcsolatos szövetségi gondolkodás követése elsődleges fontosságú.

- 2) A Honvédség alapvető alkalmazására vonatkozó tervekben, műveleti dokumentumokban a kibertér műveleti kérdések megjelenítése az Alaptörvényből eredő feladatok végrehajtása érdekében.²⁰
- 3) A honvédelmi feladatok alkalmazását is tartalmazó nemzeti válságkezelési eljárásban (Nemzeti Intézkedési Rendszerben – NIR) a NATO eljárásrenddel való folyamatos interoperabilitás biztosítása és a válságkezelési feladatrendben (Nemzeti Intézkedések Gyűjteménye – NIGY) a kibertér műveletek megjelenítése.²¹

A nemzetközi és a nemzeti fogalmi megfelelés kérdésének megoldása nem megkerülhető akadálynak tekintendő és az azonosított feladatok megoldásának, a szükséges interoperabilitás biztosításának alapvető kérdése.

A nemzeti stratégiák és jogszabályok terminológiai frissítése, kiberműveleti szempontú korszerűsítése nem csak honvédelmi feladat. Az alapvető honvédelmi igényeket egyértelműen meg kell jeleníteni és be kell táplálni a jogalkotási menetrendbe.

Az objektivitás – és a helyzet bonyolultságának jelzése – érdekében említést érdemel, hogy a terminológiai kérdések a NATO-ban sem megoldottak.²² Az EU szabályozók is egyedi fejlődési utat követnek, a NATO – EU közötti ilyen területű összehangolás is jövőbeli feladathalmazt képez. A terminológiai kérdés fontossága a „kibertérben” a nemzetek számára bölcs belátást igényel, illetve megnő a szerepe a nemzetközi közvetítést végző szervezeteknek, amelyre jó példa a NATO Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence (NATO CCD COE)²³ és az ENISA.²⁴

A bemutatott feladatok tudatosan nem adnak válaszokat a napjainkban gyakran hallható kérdés felvetésekre, mint:

¹⁸ 7/2015 (HK. 5.) HVKF szakutasítással elrendelt Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzat (Ált/ 216.) – nem nyilvános.

¹⁹ NATO Comprehensive Operations Planning Directive – COPD (NATO Átfogó Művelettervezési Direktíva).

²⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 52. cikk.

²¹ 278/2011. (XII. 20.) Korm. rendelet a NATO Válságkezelési Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer rendeltetéséről, feladatairól, eljárási rendjéről, a közreműködők kötelezettségeiről, 3. §, 4. § (1), 5. §. és 15-17. §.

²² A cikk írásának időszakában született meg a szerkesztésért felelős NATO szervezet kibertér terminológiai gyűjtés első tervezete, így maximum 1-2 éves átfutási idővel várható az első szövetségi szabályozó megjelenése.

²³ Elterjedt megnevezés szerint: NATO Kibervédelmi Kiválósági Központ. A köztudatban és szabályozókban történő elterjedés miatt nem látható esély a kevésbé sikeres fordítás helyett a tartalmilag pontosabb „kutatói, fejlesztési, oktatási és tudásközpont” kifejezés alkalmazására.

²⁴ European Network and Information Security Agency – Európai Hálózat- és információbiztonsági Ügynökség

- „A katonai műveletek nem csak védelmet jelentenek, miért csak kibervédelemről beszélünk?”
- „Más nemzeteknél aktív védelemről (active defense), támadásról, kiber-parancsnokságról lehet hallani, nálunk miért nincs ilyen?”

A hadtudomány lángjának kell megvilágítani azt a tényt, hogy a haderő sem csak „támadás” és „védelem” így a kibertérben való „történéseknek” ezt a szemléletet meghaladó, egymással kapcsolatban álló, egymásra hatással bíró elemei, folyamatai vannak, amelyek folyamatosan változó összessége ad képességre, műveletre, várható eredményességre vagy kibertér fenyegetettségre vonatkozó, többé-kevésbé pontos képet.

A kibertér műveleti képességek sajátos kommunikálása

Az előző fejezetekben megfogalmazott célok, szakfeladatok megvalósítása a Honvédség struktúrájában jó helyen, szükséges funkciók szerint kialakított, megfelelő felhatalmazásokkal és kapcsolatrendszerrel rendelkező szervek, szervezetek és szervezeti elemek összehangolt rendjében képzelhető el.

A nemzetközi hírek, beszámolók, szakmai látogatások a valós képességek bemutatása mellett torzításokat is tükrözhetnek. *Más nemzeti megoldások tanulmányozása tapasztalatszerzés és gondolkodás szempontjából kiemelt fontosságú, de az eltérő társadalmi struktúra, a jogrendben lévő különbségek és ezen keresztül a hatáskörök és feladatok elosztása, a haderő felépítése, feladatai óvatosságra kell, hogy intsek a lelkes szakértőket.*

A kibertéri képességre, hatékonyságra utaló nyilatkozatok meghallgatása után érdemes az adott szervezet vagy haderő hivatalos honlapját, médiában publikált hivatalos állásfoglalásait is ellenőrizni. A kontraszt alapvető kommunikációs sajátosságokra mutat rá:

- stratégiai kutatásokat végzők, civil vagy katonai intézmények oktatóinak, hallgatóinak, cégeknek véleményéről vagy ettől eltérően *kormányzati szerv, haderő hivatalos állásfoglalásáról* lehet szó;
- *az adott vélekedés bizonyíték alapú (hivatalos közlést idéző) vagy más véleményeket, média híreket összegyűjtő információn alapul* (klasszikus a nukleáris erőmű elleni Stuxnet művelet két nemzethez történő kötése bizonyítottság nélkül – de a kommunikáció dzsungelében, valószínűsíthető, hogy ez a hír tényként ragad meg az emlékezetben);
- *a kommunikált kibertéri képesség megléte túlnyomórészt nem ellenőrizhető* – ami a műveletek és felhasznált adatok bizalmassága miatt természetes dolog kell, hogy legyen –, akár egy elrettentést célzó kampány része is lehet,²⁵

²⁵ Strukturált kiberműveleti erőket szemléltető szervezeti diagramokon a rendszeradminisztrátori beosztás szerepeltetése mutatja, hogy a szűrésbeállítás kérdése a statisztikai alakítása. Fontos, hogy az ilyen típusú közlések is rámutassanak arra, hogy nem a „kibervédelem” megoldás a rendszerek védelme érdekében, hanem az információvédelem, megerősítve a kibertér műveleti gondolkodással, feladatokkal és szervezeti elemekkel.

- az sem másodlagos, hogy egy *technikai képesség megléte (és feltételezett hadrafoghatósága) békeidőszaki vagy békétől eltérő feladatokat szolgál-e, illetve az adott haderő műveleteiben a fentiek szerinti alkalmazási feltételek adottak-e, illetve*
- *az adott ország mérete, erőforrásai és geopolitikai helyzete, melyre jó példa a 2017. június 20-21. között Budapesten a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet által biztosított nemzetközi szakmai szeminárium²⁶, amelynek összefoglalásaként Király Ágnes – Knapp Gábor cikkében az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Németország katonai kibertér műveleti szervezeteinek bemutatkozását ismertette, rámutatva a „nagyok” helyzetére és a „kicsikhez” hasonló problémáira.²⁷*

Speciális szempontként említhető a médiavilág egyedi szabályai szerint zajló kiválasztási folyamat, melynek során valakiből „szakértő” válik. Nyilatkozataival véleményeket formál, megtörtént eseményeket vagy más médiahíreket kommentál, elemez, melynek során az „egyeditől az általános” felé mutató következtetéseket von le a kibertéri események kapcsán, vagy éppen szervezeti, technikai háttér ismerete nélkül nyilatkozik – jellemzően időkritikus szituációkban.

A média által megjelenített információk természetesen közölhetnek jövőbeli terveket, melyek nem meglévő képességet mutatnak, hanem inkább fejlődési irányt, vezetői szándékot jeleznek, tájékoztatási célt szolgálnak.²⁸

Szervezetkialakítási előzményeink

A kibertér védelmével kapcsolatos katonai érdekek azonosítása és szervezeti válaszok keresése 2011-ben kezdődött központi irányítással, publikáltan. Az alap és teljes képesség kialakításának rendjét a honvédelmi miniszter utasításban határozta meg.²⁹

A szükséges szakfeladatokat 2013-ban miniszteri utasítás foglalta össze a Magyar Honvédség Kibervédelmi Szakmai Koncepció formájában.³⁰ A Koncepció *központi követelményként meghatározta a kibervédelmi fejlesztések keretét és a képességfejlesztési feladatokat*, de a szabályozó – jellegéből adódóan – konkrét szervezetkialakítási célokat nem tűzött ki.

2013-ban Hazánkban megkezdődött az elektronikus információvédelmi szakterületre vonatkozó jogszabályok kialakítása a Nemzeti Kiberbiztonsági

²⁶ A rendezvény az Amerikai Egyesült Államok Európai Parancsnokság Összhaderőnemi Kiberműveleti Központ (US European Command (EUCOM), Joint Cyber Center) regionális koordinálásával és szervezésében történt.

²⁷ KIRÁLY Ágnes – KNAPP Gábor: A III. Nemzetközi Kiber(tér) Szimpózium 2017, Szakmai Szemle, HU ISSN 1785-1181, 2017. 2. szám, 137-140.

²⁸ Erre jó példa Jens Stoltenberg, NATO főtitkár a 2017 miniszteri értekezlet utáni sajtótájékoztatója 2017. 11. 08-án, ahol bejelentette a NATO kibertér műveleti parancsnokság megalakítására vonatkozó szövetségi döntést. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148417.htm. (Letöltés ideje: 2018. 02. 16.)

²⁹ 81/2011. (VII. 29.) HM utasítás a honvédelmi tárca Kibernetikai Védelmi Koncepció kialakításához szükséges feladatok meghatározásáról, 3. §. 5-6. p.

³⁰ 60/2013. (IX. 30.) HM utasítás a Magyar Honvédség Kibervédelmi Szakmai Koncepciójának kiadásáról.

Stratégia, annak megvalósítását szolgáló törvény és a végrehajtási rendeletek kiadásának formájában. Az akkori jogszabályi követelmények alapján a honvédelmi ágazati feladatok meghatározása érdekében honvédelmi miniszteri rendelet jelent meg,³¹ ami a honvédelmi ágazati eseménykezelési struktúrát – tehát a jelenleg tárgyalta kérdésnek csak egy részét – határozta meg, kétéves érvényességgel.

Ennek az iránynak folytatása az MH Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózat (MH KCEHH) hálózati szintű elektronikus eseménykezelési feladatokat megoldó szervezeti elem kialakításának elrendelése HM utasítás formájában, 2015-ben.³²

Ezek a törekvések hálózati szintű modernizálás, korszerű védelmi mechanizmusok kialakítása nélkül eredményt nem érhetnek el. A Honvédség szintjén égetően szükséges technikai feladatok elrendelése 2015-ben elkezdődött,³³ így ez az év tekinthető a technikai és szervezeti gondolkodás elméleti síkot átlépő kezdeti lépcsőfokának.

2016-ban egy kormányrendelet³⁴ hatáskört pontosított az akkor már második generációsnak tekinthető elektronikus eseménykezelésre vonatkozó kormányrendeletekben, melynek alapján megtörtént a honvédelmi ágazati elektronikus eseménykezelést és koordinációt végző szervezet felállítása a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál. Az elektronikus eseménykezelésről, sérülékenységvizsgálatról és a hatósági felügyeleti feladatok végrehajtásáról szóló központi követelményeket miniszteri utasítás³⁵ határozta meg 2017-ben, de ennek a szabályozásnak nem képezte tárgyát a Honvédség szintű kibertér műveleti struktúra meghatározása.³⁶

Az eredmények úttörő jellegének elismerése mellett ki kell jelenteni, hogy *a jogszabályok követelményei mentén kezdődő, az elektronikus eseménykezelő*

³¹ 16/2013. (VIII. 30.) HM rendelet a Magyar Honvédség, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Honvédelmi Tanács és a Kormány speciális működését támogató elektronikus infokommunikációs rendszerek biztonságának felügyeletéről és ellenőrzéséről (hatályon kívül).

³² 10/2015. (III. 26.) HM utasítás a Magyar Honvédség egyes szervezeti feladatrendszerének módosításával és vezetési rendszerét érintő átalakításokkal kapcsolatos egyes feladatokról, 3. § (1-2.) (hatályon kívül).

³³ 1500/2015. (VII. 23.) Korm. határozat a Magyar Honvédség kibevédelem szempontjából kiemelt jelentőségű komplex informatikai fejlesztéseihez kapcsolódó beszerzéseknek a védelem terén alapvető biztonsági érdeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról szóló 228/2004. (VII. 30.) Korm. rendelet 2. § (3) bekezdés d) pontja szerinti minősítéséről, 1. p.

³⁴ 22/2016. (II. 17.) Korm. rendelet az elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóságok, valamint az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, továbbá a zárt célú elektronikus információs rendszerek meghatározásáról szóló 187/2015. (VII. 13.) Korm. rendelet módosításáról, 1. §.

³⁵ 15/2017. (IV. 28.) HM utasítás a honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóság és a honvédelmi ágazati elektronikus információbiztonsági eseménykezelő központ feladatainak végrehajtásáról, valamint a sérülékenységvizsgálat lefolytatásának szabályairól.

³⁶ A honvédelmi célú elektronikus információs rendszerekkel kapcsolatos hatásköröket és feladatokat a vonatkozó kormányrendeletek meghatározták, így a HM utasítás feladata a szervezeti sajátosságok alapján csak ezen követelmények összefoglalása, specializálása.

funkciókat biztosító struktúra közel sem egyenértékű a Honvédség kibertér műveleteihez szükséges szervezeti struktúrával (mivel az csak annak csak egy részterületét fedi le).

Az első fejezet szerinti kibertér műveleti feladatok megvalósításához szükséges szervezeti kereteket a *Honvédség mindhárom vezetési szintjén azonosítani kell: felső szintű (stratégiai) vezető szerv, középszintű vezető szerv és harcászati szint.*

A szervezeti keretek kialakításakor figyelembe kell venni a Honvédség nemzetközi és nemzeti kapcsolattartási feladatait, a belső működéshez szükséges igényeket, a szükséges kibertéri hatások működéséhez szükséges funkciók kiszolgálásához szükséges kapacitásokat, illetve e feladatok folyamatos szabályozását biztosító képességeket.

Ezek a követelmények a három vezetési szinten elérő feladatokat jelentenek, de más szempontból vizsgálva azt is jelentik, hogy *a szervezeti elemeket úgy kell kialakítani, hogy egymással összehangolt működést biztosítsanak, átfedések és felesleges kapacitások ne legyenek a „rendszerben”.*

A fenti követelményeknek megfelelő szervezet kialakítás lényegi elemei:

- *először a szükséges kibertér műveleti funkciókat kell meghatározni és ahhoz kell feladatokat rendelni, majd a feladatok elvégzéséhez szükséges szervezeti kereteket (és erőforrásokat) meg kell határozni és nem fordítva.*
- *valamennyi szervezeti szinten szükséges kibertér műveleti funkciók fokozatos fejlesztése a logikus lépés, ami nem váltható fel az egyoldalas (csak valamelyik vezetési szintre irányuló) fejlesztéssel.*

A két kérdés helyes kezelése *kizárja az egyedi szervezeti érdekek mentén történő gondolkodásban rejlő hibalehetőséget.*

A probléma megközelítése érdekében célszerű előre bocsátani, hogy *jogszabályok vagy NATO, EU követelmények a vázolt struktúrával kapcsolatos részletes követelményeket nem határoznak meg, csak néhány általános funkcionális követelmény azonosítható.*

A kibertér műveletek tervezése és fenntartható végrehajtása érdekében – a „fentről lefelé” irányuló szervezési elvre alapozva – a három vezetési szint szervezeti elemeire vonatkozó (egy változat szerint kialakított) átfogó követelmények a következők:

Felső szintű vezető szerv

A szükséges funkciókat ellátó szervezetre vonatkozó követelmény a nemzeti és nemzetközi stratégiai szintű kapcsolattartás, a Honvédség szervezeteinek működéséhez szükséges kibertér műveleti központi követelmények kialakítása és folyamatos fenntartása, az erőforrás tervezés. Általános szakmai követelmények:

- Az ország fegyveres védelmét szolgáló-, illetve a szövetségi és egyéb nemzetközi kötelezettségvállaláshoz szükséges katonai műveletek kibertérben történő biztosítási feladataira vonatkozó követelmények meghatározása, felső szintű szabályozás kialakítása és naprakészen tartása. A kibertér műveletekre vonatkozó NATO, EU és egyéb nemzetközi, a nemzeti szabályozás, követelmények és a honvédelmi feladatok közötti összehangolás biztosítása.

- A NATO, EU és egyéb nemzetközi kapcsolatok minisztérium szintű szakmai képviselője.
- A védelempolitikai, védelemtervezési, haderőtervezési, hadművelési, jogi, humán, média, híradó-informatikai, elektronikus információvédelmi szakterülettel együttműködésben a technikai és szervezeti fejlesztési feladatok, erőforrások tervezése a fenntartható kibertér műveletek teljes körű menedzselése érdekében.
- A katonai műveletek tervezése és felső szintű felügyelete során a szakmai középszintű vezető szerv tájékoztatása, a kapott szakmai információk felsővezetői döntésekhez történő biztosítása.

A felsorolt követelmények a honvédelmi tárca nemzetközi és nemzeti vérkeringésbe történő bekapcsolását-, a műszaki technikai képességet biztosító középszintű szervezettel történő kapcsolattartást (ezáltal a katonai felső vezetés szakmai információkkal történő ellátását) biztosítják.

Középszintű vezető szerv szintű feladatok

A hadművelési vezetési szintű szervezeti elem rendeltetése az előzőekben vázolt követelmények tovább bontása mentén a következő:

- a kibertér műveleteket biztosító központi, „stratégiai” szintű³⁷ műszaki képességek és felügyelet kialakítása, folyamatos fenntartása (a honvédelmi érdekek biztosítása a kibertérben), beleértve a magas rendelkezésre állású és műszaki szintű mobil műszaki képesség biztosítását nemzeti és nemzetközi környezetben végzett kibertér művelési feladatokhoz;
- a felső szintű vezető szerv és a honvédelmi szervezetek szakmai információkkal történő ellátása a katonai műveletek kibertérben történő támogatása érdekében itthon és külföldön egyaránt.
- nemzeti és nemzetközi kapcsolattartás a kibertér műveleteket végző más katonai szervezetekkel, NATO, EU törzsszel és a szükséges nemzetközi szervezettel, az elektronikus eseménykezelést végző szervezetekkel (civil és katonai CERT³⁸, CSIRT³⁹ szervezetek, NATO CIRC⁴⁰), illetve egyéb információcsere szempontjából fontos partnerrel (cégek, kutatási és oktatási intézmények).

A szervezeti együttműködés egyértelműen tartalmazza a civil – katonai szakmai együttműködés kérdését elméleti és gyakorlati síkon egyaránt, ahol a

³⁷ A kibertér művelési szinten azonosított „stratégiai” műszaki képességek nem keverendők össze az általános katonai „stratégiai” szinttel (HM és Honvéd Vezérkar), mert a műszaki képességek üzemeltetése egy minisztériumi feladatrendszerrel nem értelmezhető.

³⁸ CERT: Computer Emergency Response Team, azaz Számítástechnikai Sürgősségi Reagáló Egység

³⁹ CSIRT: Computer Security Incident Response Team, azaz Számítástechnikai Biztonsági Incidens Reagálási Egység.

⁴⁰ NATO CIRC: NATO Computer Incident Response Capability, azaz Számítástechnikai Incidens Reagálási Képesség.

lényeg a tudás integrálása a honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek védelmébe.⁴¹

A közép szintű szervezetnél nagyon erős, jól definiált külső kapcsolódási felületeket kell kialakítani. A „megrendelői” szempontok (pl. katonai műveletet szolgáló igények) figyelembe vételével ki kell tudni szolgálni a katonai stratégiai, hadművelleti, média szolgáltatás kéréseket (különben információs torzulási hatások lépnek fel).

A szervezeten belül nagyon hatékony technikai – humán információs átalakítási folyamatok szükségesek,⁴² különben érthetetlen technikai információk kerülnek vezetői asztalokra, vagy szakmailag kezelhetetlen késések kerülnek a „rendszerbe”.

A felsorolt követelmények rávilágítanak, hogy logikus felépítés esetén a szakmai hierarchia felső két szintjén található szervezeti elemek eltérő, de egymásra épülő képességekkel kell, hogy rendelkezzenek!

A (honvédelmi) minisztérium (benne: az integrált Honvéd Vezérkar) szintjén stratégiai szintű horizontra kell koncentrálni és a szakfeladatokat ezen a területen kell kijelölni. Lényeg a kiegyensúlyozott, törzskari gondolkodás, a közigazgatási és nemzetközi kapcsolattartás, a katonai döntéshozatal és a katonai műveletek során a kibertér műveletekből adódó lehetőségeken keresztül szinergikus hatások elérése.

Ezt a stratégiai szemléletet és szervezeti tudást erős technikai képességekkel rendelkező középszintű vezető szervnek kell támogatnia. Itt érték az aktuális, a folyó műveletekre hatásokkal bíró és azon felüli kiberfenyegetettségek ismerete, az on-line nemzeti és nemzetközi szakmai kapcsolattartás, a műszaki feladatok megoldásához szükséges helyi, távvezérelt illetve mobil képességek megléte. A műszaki képességekre vonatkozó követelmények meghatározásánál *kulcskérdés a meglévő hálózati elektronikus eseménykezelő struktúra feladataival való összehangolás*, vagy éppen újraszervezés a hatékonyság és az átfedések elkerülése érdekében.

A harcászati szintű szervezetek kibertér műveleti feladatai

A honvédelmi szervezetek szintjén a harcászati szint szerint azonosítható feladatok kezelését célzó képességeket kell kialakítani a következők figyelembe vételével:

- Harcászati szinten a hangsúly a mobilitáson, gyors reagálási képességen, bevetetőségen, a helyben rendelkezésre álláson van. Emiatt az időigényes műveleteket igénylő feladatok (pl. többórás - félnapos lefutású elemző, értékelő programok futtatása, bonyolult technikai elemző háttér fenntartása, mérnöki szintű műszaki tudás biztosítása) erre a szintre nem tervezhető.
- Harcászati szintű elemnek nem feladata globális fenyegetési információk gyűjtése és értékelése. Az ilyen feladatokat szervezetre, szituációra szabott információkat a közép szintű vezető szervnek kell a harcászati szint számára biztosítania.

⁴¹ KASSAI Károly: Az elektronikus információvédelmi rendszabályok katonai specifikációjának kialakítása, a civil önkéntes támogatás megvalósításának fontosabb kérdései; Hadmérnök, IX. évfolyam, 1. szám (2014. március), pp. 195-197.

⁴² Az emberi szem számára látható, közérthető formába rendezett információk előállítása érdekében.

- Az adott helyszíneken tapasztalható egyedi fenyegetések észlelése esetén a harcászati szintű elem riasztási, tájékoztatási információkat biztosít a központi, egységes műveleti helyzetkép kialakítása-, más harcászati szintű elem (benne akár szövetséges harcászati szintű elemek) tájékoztatása érdekében.

A harcászati szint feladata a helyi üzemeltetés szoros szakmai támogatása, ami átgondolt szerepek közötti elhatárolást kell, hogy jelentsen. Ebbe beletartozik a szükséges adatokat biztosító szenzorok telepítése, felügyelete, naplózási adatok ellenőrzése, a középszintű szervezeti elem felé technikai adatok biztosítása, a helyi információvédelmi állomány napi támogatása – kiemelten fókuszálva a tábori környezetben szükséges feladatok ellátására. Emiatt a katonai szervezet (alegység) mérete, felépítése szerint kell kialakítani a szükséges kibertér műveleti szervezeti elemeket és nem csak a békeidőszaki (helyőrségi) feladatokat kell alapul venni, mert egy dandár törzs nem maradhat kiszolgálás nélkül azért, mert 1-2 kitelepülő zászlóalj „elvitte a kiberműveleti erőt terepre”.

A műszaki és felügyeleti képességek, feladatok kialakítása az első fejezetben foglaltak szerint már megkezdődött az elektronikus eseménykezelés, sérülékenységvizsgálat és hatósági felügyeleti feladatok formájában a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szervezeti eleménél. A továbblépés érdekében tervezési feladatként jelenhet meg a két elgondolás szerinti funkciók egységesítése és szervezeti kereteken történő átvezetése – vagy a horizontális összehangolási feladatok megoldása.

A jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök módosítása megjelenhet járulékos feladatként, aláhúzva a helyzethez való igazodás fontosságát a konzervatív, szabályokat nem változtató („kőbe vésett szabályozás” elvű) irányzattal -, vagy a folyamatos időhiány kezelését célzó válságmenedzsment részmegoldásokkal szemben.

A szervezetfejlesztéshez szükséges *feladatmegoldás rá fog lépni a különböző fogalmi rendszerek vékony jegére*. A terrorizmus elleni küzdelem, az információs műveletek (hadviselés), elektronikai hadviselés, hibrid műveletek (hadviselés) fogalmak nemzetközi forrásai folyamatosan ontják a feladatok kibertér műveleti vetületeit. Emiatt stratégiai döntést igényel majd annak a kérdésnek megválaszolása, hogy:

- szükséges-e az említett célú, jövőbeli, katonai műveleti központok (szervezetek) kialakítása, melynek eredménye a terrorelhárítási-, információs műveleti-, hibrid műveleti központok (szervezetek) kiberműveleti alrendszerének (osztály, csoport, főnökség stb.) megjelenése lesz – az emiatt megjelenő horizontális „kiber” – „kiber” összehangolási feladattal, vagy
- „általános” kibertér műveleti funkciókat szolgáló szervezet alakul ki, melynek feladata lesz a különböző dedikált funkciók szerinti információs igények kiszolgálása, esetleg
- az előbbiektől eltérő, még nem azonosítható jellemzőkkel bíró működési rend fog kialakulni.

A felső és közép szintű feladatok körvonalazása visszautat a szervezeti előzményekben taglaltakra, megvilágítva, hogy *a küszöbön álló fejlődés érettségi szintben (maturity level) történő ugrást is jelent.*

A kibertér műveletek vezetési rendje is a meglévő vezetési struktúra áttekintését, alkalmazhatóságát igényli. Pontosabban elemezni kell, hogy a kibertér műveletek intenzitása, a kezelt adatok érzékenysége és a hagyományos vezetési rendszer vonala megfelel-e ezeknek a szakmai követelményeknek vagy módosított vezetési rendet kell alkalmazni (a meglévő rendszerrel vonatkozó követelmények módosításával).

Összefoglalás

A fentiekben olvasható nemzeti keretrendszer, vagy a stratégiai szintű dokumentumok felülvizsgálatára, pontosítására, esetleges új elemek, új szervezeti képességek megjelenítésére vonatkozó gondolatok *nem jelentik a meglévő értékek, a nemzeti, honvédelmi értékek felülírását vagy új alapokra helyezését.* A cikkmegelevő elemeket, megkezdett folyamatokat mutat, mely lépéseket folytatni kell a kibertér biztonsága, a honvédelmi érdekek érvényesülése területén.

A felgyorsult technikai és társadalmi hatások megkövetelik, hogy a változó helyzethez igazodva, új kérdések kezelésére új válaszok szülessenek.

A cikk igazolhatja, hogy a vázolt a keretrendszeren belül a szükséges változások megvalósíthatók abban az esetben, ha sikerül a kulcsfontosságú szakmai együttműködési kapcsolatokat kialakítani és az együttműködő szakterületek képviselői számára a szükséges szakmai támogatási és képzési segítséget megadni.⁴³

Kritikus fontosságúnak kell tekinteni a jogi, hadművelleti, védelempolitikai, kiképzési és doktrinális, híradó-informatikai, logisztikai szakterületek felső szintű és középszintű katonai szerv szintű, kibertér művelési fókuszú együttműködési formájának kialakítását.

A szabályozási kérdések helyes kezelése érdekében szükség van arra, hogy átfogó, nemzeti és nemzetközi összehangolást tartalmazó (meglévő és jövőbeli erőforrásokra vonatkozó) megoldás szülessen és *ne csak egy-két helyen kezdődjön meg a kibertér művelési gondolatok elszigetelt megfogalmazása.*

A szervezetkialakításnál kiemelendő, hogy folyamatok kirajzolása és Magyar Honvédség szintű megoldások kialakításának megkezdése fontosabb, mint egy-két szervezeti elem létrehozása. A képességek tervezésénél *figyelembe kell venni napjaink „hálózatot”, folyamatosan fejlődést igénylő gondolkodását,* a technikai centralizációt, így a kibertér műveletek végig gondolásánál nem lehet ettől eltérő megoldásokat papírra vetni.

A hadtudomány feladata a megoldandó kérdések tisztázása, körbejárása (mint a vizsgálati szempont rövidítésében szereplő további kulcsszavak kibontása), ami után a haderőtervezési mechanizmusok, a hadművelési folyamatok már átveszik az irányítást, mely feladatok már nagy valószínűséggel a nem publikus kategóriába fognak tartozni.

A további kérdések vizsgálata során – mint vezetés, képzés vagy gyakorlatok – alapvető kérdés a honvédelmi feladatrendszer fókuszban tartása. A különböző kibertér műveletek rendvédelmi, katasztrófavédelmi, honvédelmi oktatási,

⁴³ A helyzet megoldásának egyik eszköze a 2017 októberi NATO CCD COE Magyarországra kihelyezett stratégiai tervező tanfolyama, melynek eredménye – remélhetőleg – az első tucat szakértő alapismereti szintre történő felkészítése.

szempontok szerint azonos (képzési, képességbeli) elemeket tartalmazhatnak, ugyanakkor *leszögezendő, hogy minden katonai műveletet biztosító képesség nem oldható meg a közös erőforrások vonalán, így a kezdeti lépésektől figyelembe kell venni a Honvédség alaprendeltetését és egyedi, másra át nem ruházható feladatait a nemzeti szuverenitás védelme, légtérvédelem, szövetségesi kötelezettségek teljesítése területeken.*

A katonai műveletek sikere soktényezős változót képez, melynek egyre súlyosabb eleme lehet a kibertérben történő támogatás, vagy önálló műveletek végrehajtása, melynek egyik kulcs gondolata *a nemzeti és nemzetközi együttműködés fontossága, benne a civil-katonai együttműködéssel békeidőszakban, válságkezelési eljárások során vagy különleges jogrend idején.*

Köszönet a barátoknak, kollégáknak (üzemeltetőknek, biztonságért felelősöknek, kormányzati, honvédségi és civil szférában egyaránt), aki gondolataikkal, tanácsaikkal segítették a cikkben megjelenített gondolatok formálását.

Felhasznált irodalom:

- Guidance for development and implementation of joint concepts; CJCSI 3010 02D (2013. 11. 23.).
- KORCSÁK Tibor: a tapasztalat-feldolgozás folyamata és a tapasztalat-feldolgozói képesség elemei, Honvédségi Szemle, 65. évfolyam 3. sz. (2011. május); p. 27.
- DEME László József: felkészülés a jövő hadviselésére – az amerikai szárazföldi haderő új hadművelleti koncepciója; Honvédségi Szemle 2017/3, p. 20.
- 10/2015. (III. 26.) HM utasítás a Magyar Honvédség egyes szervezetei feladatrendszerének módosításával és vezetési rendszerét érintő átalakításokkal kapcsolatos egyes feladatokról (hatályon kívül)
- 104/2016. (HK 11.) HM KÁT–HVKF együttes intézkedés a Magyar Honvédség szabványosítási, doktrinális és terminológiai tevékenységének részletes szabályozásáról
- 15/2017. (IV. 28.) HM utasítás a honvédelmi célú elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóság és a honvédelmi ágazati elektronikus információbiztonsági eseménykezelő központ feladatainak végrehajtásáról, valamint a sérülékenységvizsgálat lefolytatásának szabályairól
- 1500/2015. (VII. 23.) Korm. határozat a Magyar Honvédség kibervédelem szempontjából kiemelt jelentőségű komplex informatikai fejlesztéseihez kapcsolódó beszerzéseknek a védelem terén alapvető biztonsági érdeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról szóló 228/2004. (VII. 30.) Korm. rendelet 2. § (3) bekezdés d) pontja szerinti minősítéséről

- 16/2013. (VIII. 30.) HM rendelet a Magyar Honvédség, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Honvédelmi Tanács és a Kormány speciális működését támogató elektronikus infokommunikációs rendszerek biztonságának felügyeletéről és ellenőrzéséről (hatályon kívül)
- 22/2016. (II. 17.) Korm. rendelet az elektronikus információs rendszerek biztonsági felügyeletét ellátó hatóságok, valamint az információbiztonsági felügyelő feladat- és hatásköréről, továbbá a zárt célú elektronikus információs rendszerek meghatározásáról szóló 187/2015. (VII. 13.) Korm. rendelet módosításáról
- 278/2011. (XII. 20.) Korm. rendelet a NATO Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer rendeltetéséről, feladatairól, eljárási rendjéről, a közreműködők kötelezettségeiről
- 346/2010. (XII. 28.) Korm. rendelet a kormányzati célú hálózatokról
- 54/2015. (X. 21.) HM utasítás a Magyar Honvédség doktrinális, szabványosítási és terminológiai tevékenységéről
- 60/2013. (IX. 30.) HM utasítás a Magyar Honvédség Kibervédelmi Szakmai Konceptiójának kiadásáról
- 7/2015 (HK. 5.) HVKF szakutasítással elrendelt Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzat (Ált/ 216)
- 81/2011. (VII. 29.) HM utasítás a honvédelmi tárca Kibernetikai Védelmi Konceptió kialakításához szükséges feladatok meghatározásáról (hatályon kívül)
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről
- Jens Stoltenberg, NATO főtitkár a 2017 miniszteri értekezlet utáni sajtótájékoztatója 2017. 11. 08-án
(https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148417.htm (Letöltés ideje: 2018. 02. 16.))
- KASSAI Károly: Az elektronikus információvédelmi rendszabályok katonai specifikációjának kialakítása, a civil önkéntes támogatás megvalósításának fontosabb kérdései; Hadmérnök, IX. évfolyam, 1. szám (2014. március), pp. 195-197.
- KIRÁLY Ágnes – KNAPP Gábor: A III. Nemzetközi Kiber(tér) Szimpózium 2017, Szakmai Szemle, HU ISSN 1785-1181, 2017. 2. szám
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

A nacionalizmussal foglalkozó tudományágak körében Katalónia kérdése már régóta példaértékkel jelen van. Polgári nacionalizmusként hivatkoznak a témakörre, esetleg az állam nélküli népként emlegetik. Hivatalosan 897-től beszélhetünk Katalónia létezéséről, amely napjainkban Spanyolország szerves része és ahol az autonómia ellenére, külső és belső hatásra felerősödött a nacionalizmus és a függetlenség kérdése.

Történelmi kitekintés

Katalónia megalakulását a IX. századra vezetik vissza – Szőrös Guirfré (Wilfred the Hairy) a 870-es években a térségben frank megyéket hódított meg. 897-es halálával Barcelona vezető szerepét és dinasztiáját hagyta maga után. Guirfréhez vezethető vissza a katalán állam és nemzeti érzés megszületése. A század végére Vich és Gerona grófság függetlenné válik, megteremtve Katalónia központját. A grófságok közül a barcelonait is meg kell említeni, mint kiemelkedő és domináns területet, amely saját nyelvvél, képvisellel és kormányzattal rendelkezett.¹ A Frank Birodalom és a mórok között zajlott fegyveres küzdelmek során az ütközőzónákban létrejött örögrófságok a X. században a Barcelonai grófság alatt egyesültek.² 1137-ben, az akkor három éves Aragón hercegisasszony, Peronella és IV. Ramon Berenguer házasságával Katalónia³ összeolvadt az Aragón Korona országaival. A XV. századra a korona területét kiterjesztették a ma ismert Andorra, Franciaország, Görögország, Olaszország, Málta, Spanyolország, Tunézia egyes területeire. Katalónia a királyságon belül vezető szerepet töltött be a kultúra és az államigazgatás területén. 1410-ben kihalt a Wilfred család és a Kasztíliai királyi család egyik ágának – Trastámara – uralma alá került, amit I. (Kasztíliai) Izabella királynő és II. (Aragóniai) Ferdinánd király 1479-ben kötött házasságával erősítettek meg.⁴ Az egyesített korona, vagy a Kasztíliai királyi család uralkodása nem jelentette egyben a katalán nemzeti jelleg megszűnését. A nemzeti jelleg és az államigazgatási szektor megtartotta önállóságát mind az egykori Aragón Korona, mind Katalónia területén.⁵

¹ PALKÓ Katalin: Az identitás területi dimenziói a politika tükrében. Doktori (PhD) értekezés, Pécs, PTE-RPGDI, 2011. p. 78. Forrás: http://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/mellekletek/2014/05/Palko_Katalin_disszertacio.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

² NAGY Sándor Gyula – SZABÓ Barnabás: Európa következő állama a független Katalónia? In: Külügyi Szemle, 2015. 14. évf. 4.sz. p. 76. Forrás: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2455/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

³ A XII. századig beszélhetünk Barcelona megyéről, majd ezt követően fejedelemségről.

⁴ VARGAS, Michael: 'Catalonia is not Spain': projecting Catalan identity to tourists in and around Barcelona. In: Journal of Tourism History, 2015. 7. évf. 1-2. sz. pp. 41-42. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1755182X.2015.1068872> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵ MILLER, Henry – MILLER, Kate: Language policy and identity: The case of Catalonia. In: International studies in sociology of education, 2006. 6. évf. 1. sz. p.115. Forrás:

A XVII. században – 1652 – Franciaország megszállta Katalónia területét, a fegyveres összecsapások állandósultak és Spanyolország rákényszerült, hogy tartósan állomásoztasson katonaságot a területen. A két hadsereg jelenléte egyben a katalán katonák szuverenitásbeli megosztottságát is eredményezte.⁶ 1659. november 7-én aláírták a Pireneusi Egyezményt, ami Spanyolország és Franciaország között jött létre. A 124 cikkből álló egyezmény 42-43. cikke rendelkezett Katalónia területi felosztásáról, míg a 49., 116. és 118. cikk rendezte a korábban elcsatolt és Franciaország uralma alatt álló területek visszaadását. A XVII. században Katalónia és Barcelona területe folyamatos francia megszállásnak volt kitéve – 1676, 1678, 1684, 1688, 1690, 1692-1697. A leglátványosabb a kilencéves háború (1692-1697) volt, amikor 1691-ben a francia flotta szétlőtte, majd megszállta Barcelonát és csak a háború befejezésével tudta Spanyolország visszafoglalni. A háborúk pozitív hozadékaként említhető azonban, hogy Katalónia a XVII. század második felétől gazdaságilag erősödni kezdett.⁷

A XVIII. században II. Károly halálával a Habsburg-ház spanyol ága kihalt és kezdetét vette a spanyol örökösödési háború, amiben Katalónia Károly főherceg trónigényét támogatta. A nagyhatalmakban a volt Habsburg területek egyesítésének lehetősége félelemként jelent meg azzal, hogy VI. Károly német-római császár, még III. Károlyként magyar király is lett. A félelem miatt kénytelenek voltak elfogadni a rossz közül a kisebbiket, amit V. Fülöp, XIV. Lajos unokája testesített meg.⁸ 1713. július 25-én megkezdődött Barcelona ostroma – a védők 2.000 katonát és megközelítőleg 5.000 civilt számláltak a Bourbonok 100.000 fős seregével szemben. Barcelona városa az ostromnak egészen 1714. szeptember 11-éig ellenállt, majd elesett és egy katonai megszállás vette kezdetét.⁹ V. Fülöp közvetett irányításával.¹⁰ Később, a XXI. századra szeptember 11-e Katalónia nemzeti ünnepnapja is lett La Diada Nacional de Catalunya néven és szabadságuk elvesztéseként emlékeznek meg erre a napra. 1716. január 16-án a madridi kormány meghirdette a Nuvea Planta (Új Terv) programját, aminek célja, hogy egységesítse a jogi és intézményi rendszert – Katalónia területére bevezesse a kasztíliai rendszert, felszámolva rendi, politikai, jogi és kulturális függetlenségét.¹¹ A jogi és intézményi harmonizáció mellett Katalónia kisebbségbe is került, ezt jelzi, hogy a katalán nyelv egy dialektussá, régies nyelvjárássá alacsonyodott.¹²

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0962021960060106> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶ A katalán katonák Miquelets (de la terra) néven voltak ismertek, hovatartozásuk alapján Miquelets d'Espnya vagy Miquelets de Franca.

⁷ SERRA, Eva: *The Treaty of Pyrenees, 350 Years Later*. Barcelona, Catalan Historical Review, 2008. pp. 90-93. Forrás: <http://revistes.iec.cat/index.php/CHR/article/viewFile/40580/40479> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁸ NAGY– SZABÓ (2015) i. m. p. 77.

⁹ Neves spanyol történészek, mint például Salvador Sanpere i Miquel, akik katonai terrorizmusnak nevezték a kollektív és kegyetlen büntetések, csoportos kivégzések, vezetők bebörtönzése miatt.

¹⁰ ALCOBERRO, Agustí: *The War of the Spanish Succession in the Catalan-speaking Lands*. Barcelona, Catalan Historical Review, 2010. p. 77. Forrás: <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000108%5C00000067.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

¹¹ Uo. p. 82.

¹² MILLER – MILLER (2006) i. m. p. 115.

A XIX. században Katalónia gazdasági ereje és demográfiai mutatói drasztikusan nőttek, ami lehetőséget biztosított a Renaixença és Modernista nyelvújítási és kulturális mozgalmaknak. Ezek eredményként a XX. századra egy modernizált és egységes alapokkal rendelkező nyelvről beszélhetünk, ami egyben a későbbi események során alapot képez a nacionalista törekvéseknek is. A modern nacionalizmus szempontjából meg kell említeni Euric Prat de la Reba nevét, aki 1914. április 6-tól az első tartományi közigazgatást összefogó intézmény – Mancomunitat de Catalunya – elnöki pozícióját töltötte be. Az autonóm törekvést és tartományi intézményrendszert 1923-ban Primo de Rivera tábornok puccsa megszüntette és visszaállította a központosított igazgatási struktúrát – autonómiaellenes diktatúrát vezetett be.¹³

1931. április 14-én elűzték XIII. Alfonz királyt, aki elhagyta a Spanyolországot. Már a választások napján kikiáltották a második Spanyol Köztársaságot.¹⁴ Katalóniában „népszavazást tartottak az autonóm-kérdésről, az óriási többség eredményeképpen önálló önkormányzatú régió jött létre, de a reform – demokratikus jellege ellenére – továbbra is az egységes nemzetállami koncepciót tükrözte. 1934-ben a katalán parlament kiáltványban nyilvánította ki az Autonóm Katalán Köztársaságot, egy leendő föderatív köztársaság keretei között elképzelve annak működését.”¹⁵

1933-ban Spanyolország politikai vezetése a jobboldallal és az előző kormánnyal ellentétben nem a modernizációban látta az ország fejlődését, inkább a munkásosztály és a társadalom egyes rétegeit próbálta elnyomni. A baloldal 1934-ben Asztúriában felkelést szervezett, ami végül sikertelen volt, de a polgárháború előszeként értelmezhető.¹⁶ 1934. március 31-én Olaszország és Spanyolország titkos egyezményt írt alá, miszerint Olaszország vállalja a lázadók katonai, anyagi és fegyverekkel való támogatását. Az egyezmény előrevetített egy, a Földközi-tenger status quojáról szóló megegyezést. Aláírtak egy kereskedelmi megállapodást is, valamint a felek megállapodtak, hogy az új spanyol kormányt, megalakulását követően Olaszország hivatalosan is el fogja ismerni – az egyezmény azonban nem lépett életbe, azt a spanyol polgárháború késleltette.

Az 1936-ban tartott választásokon a demokratikus baloldal nyert, azonban a választásokat követő néhány hónapban a hadsereg fellázadt a Köztársaság ellen. 1936. július 18-án hivatalosan is kirobbant a spanyol felkelés, amit három éves polgárháború követett.¹⁷ A katalán területek nagy részén sikertelen volt az

¹³ Uo. p. 116.

¹⁴ BRÓDI Dávid: Az ETA baszk szervezet eddigi tevékenységének webtérképe. Szakdolgozat, ELTE, 2010. p. 14.

¹⁵ PALKÓ (2011) p. 80.

¹⁶ ZOLCSÁK Attila: A „köztársasági oldal” a spanyol polgárháborúban. In: Eszmélet, 2016. 28. évf. 112.sz. pp. 11-13. Forrás: http://epa.oszk.hu/01700/01739/00097/pdf/EPA01739_eszmelet_112_009-027.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

¹⁷ KATONA Eszter: Spanyol-Olasz kapcsolatok a második világháború alatt. Doktori (PhD) értekezés, Szeged, SZTE-TDI – Modernkori Program, 2005. pp.12-13. Forrás: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/295/1/de_2886.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

államcsíny-kísérlet¹⁸, ugyanakkor forradalmi mozgalmak alakultak, amit a regionális kormányzat kezdetben nem tudott felügyelet alatt tartani. 1938-ra már a lázadók irányították az Aragón területet, a köztársaságpártiak visszavonultak, mire Franco csapatai megérkeztek és elfoglalták Katalóniát. A csapatok megérkezésével a helyi szélsőjobboldal nyilvánosan is megkezdte működését és napjainkban is csak megbecsülni lehet azon emberek számát, akiket elítéltek¹⁹ vagy kivégeztek (a civil lakosság közül is), mert tényleges vagy feltételezett kapcsolatuk volt a köztársaságiakkal. 1939 márciusára Francisco Franco elfoglalta teljes Katalóniát, Valenciát és csapatai eljutottak Franciaország határáig.²⁰ 1939. április 1-jén Franco tábornok rádióbeszédében bejelentette a háború végét. Adolf Hitler 1938-tól kezdődő agresszív magatartása elvonta Spanyolországról a nemzetközi figyelmet, de 1936. november 18-tól folyamatosan kezdték elismerni de facto és de jure módon Franco kormányát.²¹ Katalónia elfoglalását egyben kulturális genocídiumként vagy a függetlenség elfojtása idejeként is emlegettek.²² Ez megnyilvánult az önállóság megvonásában és a katalán identitás bármilyen megjelenési formájának betiltásában. „*Francó idején kormányzati politika volt, hogy Katalónia minél kevésbé legyen »katalán«, ezért jelentős számban telepítettek be »spanyol ajkú« lakosságot Andalúziából.*”²³

1975-ben meghalt Francisco Franco, szabad utat biztosítva a demokratikus elméleteknek. 1977. június 15-én kiírták az első demokratikus választásokat, majd

¹⁸ Katalán területek szempontjából egyedül Mallorca területén volt sikeres a lázadás 1936. július 18-tól. A lázadást követően 1936 nyaratól 1937-ig 1.500 bebörtönzött emberről és hivatalosan 1.000-2.000 fő halálával számolnak, amiből csak néhány száz ember volt hivatalosan bíróságon elítélve. Hivatalosan Katalónia, Valencia és Menorca még a Köztársaság oldalán állt. Lásd: Julia, Santos: *Víctimas de la Guerra Civil*. Madrid, Temas de Hoy, 1999.

¹⁹ Santos Julia szerkesztésében megjelent a Polgárháború Áldozatai (*Víctimas de la guerra civil*) c. vezetői összefoglalójában, amit később Mercé Barallat frissített, csak 875 esetben talált pontos dokumentációt kivégzésekről, agyonlövésekről, bebörtönzésről és későbbi kivégzésekről Lleida városában és a környező kisebb településeken, de a számadat nem teljes. Átlagosan, az eltérő adatok miatt megállapodás szerint Katalónia egész területén 3.400 főt végeztek ki 1938-ra, míg 1940-re a szám 11.000-re nőtt. A legdrasztikusabb időszak 1939 május-július volt, átlagosan 10 embert végeztek ki, összesen 1.000 embert. Hangsúlyozni kell, hogy közös megegyezés szerint állapították meg a fenn említett számokat, pontos adat nincs. Bővebben lásd: Julia, SANTOS: *Víctimas de la Guerra Civil*. Madrid, Temas de Hoy, 1999. vagy Barallat i Bares, Merce: *Els bombardeigs de lleida*. L Abadía de Montserrat, 2013. ISBN 9788498836196

²⁰ MIR, Conxita: *The Francoist Repression in the Catalan countries*. Barcelona, Catalan Historical Review, 2008. pp. 133-138. Forrás: <http://www.raco.cat/index.php/catalanhistoricalreview/article/viewFile/131018/180956> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

²¹ Albánia, Ausztria, Csehszlovákia, Dánia, Egyesült- Királyság, Észtország, Franciaország, Finnország, Görögország, Japán, Magyarország, Mandzsukuo, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Vatikán. 1939. április 1-jén az Egyesült Államok is elismerte, így egyszerűbb azt megállapítani, hogy 1939. április 1-jén nem ismerte el a Franco-kormányt Kína, Szovjetunió, Mongólia és Mexikó. Lásd: KATONA (2005). pp. 20-22.

²² MILLER – MILLER (2006) i. m. p. 116.

²³ NAGY Sándor Gyula – SZABÓ Barnabás: *Európa következő állama a független Katalónia?* In: *Külvügyi Szemle*, 2015. 14. évf. 4. sz. p. 78. Forrás: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2455/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

1978-ban János Károly király szentesítette az új Alkotmányt,²⁴ amiben területi autonómiát biztosítottak a katalán és más nemzetiségeknek,²⁵ szabad nyelvhasználatot és kultúragyakorlással.²⁶ Az új Alkotmány egyben Spanyolország területének átfogó újrafelosztását is jelentette. „[...] Két koncepciót alapul: egyrésztől Spanyolországot egyetlen, feloszthatatlan államnak (Nación) tekintik, másrészt pedig az államot nemzetiségek és régiók egyesüléseként jellemzi, amelyek elismert és garantált autonómiával rendelkeznek [...]”²⁷ 1979-ben elfogadták az új Alkotmány jegyében Katalónia statutumát. „A statútum, utalva Katalóniának a történelem folyamán élvezett önkormányzati, öngazgatási jogaira, rögzítette azokat a feladatköröket, amelyeket az autonóm közösség saját hatáskörben vagy a központi kormánnyal együtt, annak tevékenységét kiegészítve gyakorolhat. Az 1979-es statútum az újjáéledő katalán identitás fontos jogi dokumentuma, valamint a diktatúra utáni politikai rendszer alapvető meghatározója lett.”²⁸

A nem is olyan távoli múlt

1986-ban Spanyolország csatlakozott az Európai Unióhoz. Az Unió keretében 1992-ben aláírt és 1993-tól jogerőre lépő Maastrichti szerződés értelmében az államok többek között az éves költségvetési hiány és a bruttó államadósság szinten tartása és csökkentése érdekében a közpénzek költségének mérséklésére kényszerültek. Spanyolország²⁹ ezen kötelezettségét elsősorban a közszféra és a közigazgatási rendszer reformjával hajtotta végre. Az autonómiák szintjén azonban az ország nem rendelkezett olyan jogszabályi háttérrel, ami szabályozná a tartományi eladósodást vagy hitelfelvételét. 2002. január 1-jén az európai integráció újabb lépcsőfokát elérve, az Európai Unió 12 tagállamában hivatalos fizetőeszközként bevezették az eurót. Spanyolország az euró bevezetése érdekében privatizációs folyamatot és a közszféra újabb reformját kezdte meg. Az 1978. évi Alkotmány értelmében létrehozott 17 autonóm terület, közte Katalónia is, úgy vélte, hogy az Európai Unió és a monetáris reformja korlátozza szabadságukat. Ezen túlmenően a központi kormánynak egyre nehezebbé vált fenntartani a regionális autonómiákat egy szociáldemokrata államon belül. Katalónia és Baszkföld a gazdasági fejlettségük, és a történelmi múlt, valamint a széles autonóm jogkörök

²⁴ The Spanish Constitution. Forrás: <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 18.)

²⁵ MILLER, Hanry – MILLER, Kate: Language policy and identity: The case of Catalonia. In: International studies in sociology of education, 2006. 6. évf. 1. sz. p. 116. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0962021960060106> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

²⁶ Az 1978. évi Alkotmány garantálja a kulturális értékekhez való hozzáférést – 9. és 44. cikk –, valamint a 3.2. cikk elismeri Spanyolország kulturális és nyelvi többszínűségét.

²⁷ PALKÓ Katalin: Az identitás területi dimenziói a politika tükrében. Doktori (PhD) értekezés, Pécs, PTE-RPGDI, 2011. p. 73. Forrás: http://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/mellekletek/2014/05/Palko_Katalin_disszertacio.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

²⁸ NAGY – SZABÓ (2015) i. m. p. 79.

²⁹ Spanyolország hivatalosan 1986-ban lett az Európai Unió tagja. Forrás: https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en#1980_-_1989 (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

miatt Spanyolországot az 1990-es években 5 éves integrációs folyamat bevezetésére kényszerítette.³⁰

A két régió azonban szélesebb döntéshozatali jogkört követelt az alkotmányban meghatározott jogokon felül, amit a központi kormányzat elutasított. Az 1993. június 6-án tartott általános választás alkalmával a szocialista párt elvesztette a parlamenti többséget, ezért koalícióba kényszerült a katalán és baszk pártokkal. Az új kormány felállításánál és a következő kormányzati ciklusban Katalónia és Baszkföld megpróbált minden lehetőséget, hogy támogatásukért cserébe autonóm jogköreiket növeljék. Az eltérő, aszimmetrikus regionális autonómiai jogkörök³¹ és területi, gazdasági adottságok miatt végül elbukott az 5 éves felülvizsgálati és reform program, az adósságspirál folytatódott.³² 1996-ban egy új fiskális rendszert vezettek be, amit csak 12 autonómia fogadott el. A reform egyben költségvetési szabadságot és megosztott felelősséget biztosított a központi kormányzat és az autonóm kormányzatok között.³³

1980-2003 között a Generalitat de Catalunya³⁴ vezetését a nacionalista Convergència i Unió (CiU)³⁵ koalíció látta el. A szövetség politikai programját a nemzeti identitás megőrzésével és fejlesztésével, valamint a heterogénné vált Katalónia egységben tartásával lehet összegezni. A 2003-ban tartott katalán választások nyertese a baloldal lett és hárompárti koalícióban – CiU, ERC³⁶, PSC-CpC³⁷ – alakítottak kormányt. Az új kormányzat folytatta az előző kormány nacionalista politikáját, de nem nyelvi és identitás alapon, fő céljuk Katalónia szerepének újraértelmezése volt Spanyolországon belül.³⁸ 2005-ben a Katalán Parlament kérte a Kongresszust a régió autonóm státuszának felülvizsgálatára, amit a Kongresszus vitatott tárgyalások miatt módosított. 2006-ban újabb indítványt adtak be referendum formában, amit az Alkotmánybíróság előtt a Néppárt (Partido

³⁰ FARRELL, Mary: Meeting the conditions of monetary union: the challenge to the Spanish model of regionalization. In: Journal of Southern Europe and the Balkan Online, 2010. 4. évf. 2. sz. p. 171-175. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461319022000021611> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

³¹ Spanyolország autonómiai rendszere az 1978-as Alkotmány értelmében két csoportra bontható. Az Alkotmány 151.cikke szerint széles jogkörökkel bírt Andalúzia, Kanári-szigetek, Katalónia, Galicia, Baszkföld, Navarra és Valencia. Az Alkotmány 143. cikke értelmében szűkebb, kevesebb jogkörrel rendelkeztek Kasztília és León, Kasztília-La Mancha, Murcia, Aragónia, Extremadura, Baleárok, Asztúria, Kantábria, La Rioja. Madrid nem releváns a központi kormányzat székhelye és egyben fővárosi pozíciója miatt.

³² FARRELL (2010) i. m. p. 179-180.

³³ Uo. p. 185.

³⁴ Katalónia politika vezető intézménye. Az intézmény a Katalán Parlament, a Generalitat elnökéből és a Katalán Végrehajtó Tanácsból áll, egyszerűen megfogalmazva a katalán kormány.

³⁵ Konvergencia és Unió

³⁶ ERC– Esquerra Republicana de Catalunya, Katalán Baloldali Köztársaságpartot

³⁷ PSC – Partit dels Socialistes de Catalunya, Katalán Szocialista Párt; CpC – Ciutadans pel Canvi, Állampolgárok a változásért

³⁸ VILLARROYA, Anna: Cultural policies and national identities in Catalonia. In: International Journal of Cultural Policy, 2012. 18. évf. 1. sz. p. 37. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2011.567330> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

Popular – PP) és az alapvető jogok biztosa, aki a Spanyol Szocialista Munkáspárt (Partido Socialista Obrero Espanya – PSOE) egykori tagja, vitatott és megtámadott. A Bíróság négy évvel később módosította az indítványt. A négy év alatt számos polgári kezdeményezésű nacionalista mozgalom jött létre. A civil mozgalmak jellegűje, hogy Katalónia egy nemzet, közben 2009 és 2011 között több mint 500 településen tartottak kisebb konzultációkat, 80.000 fős részvétellel.³⁹ 2010. július 28-ára a Spanyol Alkotmánybíróság döntést hozott a 2006-ban beadott indítványra. A Bíróság döntése értelmében Katalónia továbbra is csak nemzetiség, nemzetként csak a spanyol ismerhető el.⁴⁰ A folyamatosan növekvő elszakadáspártiak⁴¹, valamint az Alkotmánybíróság döntése radikalizálta a pártokat, a CiU pártpolitikájának középpontjában az önálló katalán társadalom kialakítása került, ide sorolható a területi és autonóm igények újraértelmezése is. Ennek értelmében a CiU megpróbált egy új fiskális rendszert bevezetni, amivel csökkentheti a Katalóniából Spanyolország felé kiáramló kötelező támogatásokat és pénzügyi autonómiát biztosítana a katalán intézményeknek. Az új rendszer tervezetét elutasította a spanyol parlament, ezért Mariano Rajoy és Artur Mas 2012. szeptember 20-án találkoztak volna további tárgyalások reményében. 2012. szeptember 11-én a La Diada de Catalunya (Katalónia nemzeti ünnepe) alkalmával a Katalán Nemzeti Közgyűlés – „Katalónia, mint Európa új állama” jellegével – demonstrációt hirdetett. A bulvárlapok milliós, míg a rendőrség közleménye szerint 1,5 millió ember vett részt a demonstrációban.⁴² A tüntetést követően az új pénzügyi rendszerről tartott tárgyaláson Mariano Rajoy ismét elutasította a tervezetet, de egy esetleges változtatást ígért 2013-ra. 2012. november 25-én a pénzügyi tervezet elutasítása és a szeptember 11-én történt tömegmegmozdulást követően Artur Mas, mint a Generalitat elnöke, előrehozott választásokat írt ki. A választás győztes a CiU lett, de kormányalapítás miatt koalícióba lépett az ERC-vel.⁴³

A CiU választási kampányában hangoztatott referendum-kezdeményezés első lépése volt, hogy 2013. január 23-án a katalán parlament Katalóniát, mint független politikai entitást határozott meg. 2014 áprilisában a parlament hivatalosan engedélyt kért, hogy referendumot tarthasson Katalónia kérdéséről. A kérést elutasította a központi kormányzat, ezért 2014 szeptemberében a katalán parlament megszavazta a saját referendum törvényét, mely alapján november 9-ére kiírták a referendumot. A spanyol kormányzat azonban megtámadta a törvényt az Alkotmánybíróságon, melyet a bíróság végül alkotmányellenesnek minősített. 2014. november 9-én illegálisan megtartották a népszavazást – az eredmény 80,7% (1,9 millió ember)

³⁹ SERRANO, Ivan: Just the matter of identity? Support for independence in Catalonia. In: Regional and Federal Studies, 2013. 23. évf. 5. sz. pp. 523-524.
Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2013.775945> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴⁰ Sz.n.: A nationality, not a nation. Forrás: <http://www.economist.com/node/16490065> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴¹ A 2009-ben rendezett önkéntes konzultáció eredménye szerint 25% támogatta az elszakadást, ez 2010-re már 44% lett. Bővebben Lásd: MARTÍ, David: The 2012 Catalan Election: The first step towards independence? In: Regional and Federal Studies, 2013. 23. évf. 4. sz. pp. 507-516. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2013.806302> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴² Sz.n.: Huge turnout for Catalan independence rally. Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-europe-19564640> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴³ MARTÍ (2013) i. m. pp. 509-510.

igen szavazat volt a függetlenségi kérdésre.⁴⁴ 2015. szeptember 27-ére Artur Mas választásokat hirdetett, ami egyben de facto népszavazást is jelentett. A szavazatok 39,59%-át a függetlenség mellett tevékenykedő pártok nyerték.⁴⁵ Bár közvéleménykutatás a szavazók 40-50%-a hajlandóságot mutatott a teljes függetlenedésre, ez azonban kevés volt még a tényleges eljárás elindítására. Gazdasági szempontból több cégről, cégesoportról napvilágot látott „hírekben” már jelezték, hogy egyoldalú függetlenség kikiáltása esetén székhelyváltoztatással élnek, elhagyják Katalóniát.⁴⁶ 2016. október 12-én a Fiesta nacional de España (Nemzeti Ünnepe)⁴⁷ alatt csak Barcelona városában 540.000 ember gyűlt össze és demonstrált Katalónia függetlensége mellett.⁴⁸

Aktualitás

2017. szeptember 6-án a katalán parlament megszavazta az október 1-jén tartandó népszavazásról szóló törvényt. A madridi kormányzat tiltakozott a törvény elfogadásáról, valamint már a szavazás előtt bejelentették, hogy ismételten az Alkotmánybírósághoz fordulnak. Artur Mas és Carles Puigdemont nem tájékoztatta a katalánokat azokról a következményekről, amit a függetlenség kikiáltása hordoz magában. 2017. október 1-jén a referendum megtartását rendőri erőkkel – egész Spanyolország területéről vezényelték egységeket a térségbe és Barcelonába – próbálta Madrid meggátolni.⁴⁹ (A Külügyi és Külgazdasági Intézet vezető kutatója, Dr. Nagy Sándor Gyula, a katalán népszavazás következmények egyikeként még a spanyol katonai erők bevetését is lehetséges megoldásnak tartotta.⁵⁰) Mariano Rajoy nyilatkozatában érzékelni lehetett, amikor az Alkotmánybíróság referendumról hozott döntésének betartatásáról beszélt, hogy minden törvényes eszközt fel fognak

⁴⁴ MARTÍ, David – CETRÁ, Daniel: The 2015 Catalan election: a de facto referendum on independence? In: Regional and Federal studies, 2016. 26. évf. 1. sz. pp. 107-108. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2016.1145116?journalCode=frfs20> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴⁵ Uo. p. 113.

⁴⁶ NAGY Sándor Gyula: A katalán választások eredménye és a függetlenség ára.KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2015. pp. 3-5. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/37_KKI-elemzes_ESP_katalan_NSGy_20150929.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 07.)

⁴⁷ Spanyol nyelv ünnepe, Amerika Felfedezése, Kolumbusz-nap vagy gúnyosan Hispánság napja. Bővebben lásd: CZECZE Gabriella: Día de la Hispanidad. Forrás: <https://www.kulturtapas.hu/kozelet/dia-de-la-hispanidad-a-spanyol-nyelv-unnepe/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.) Hivatalosan 1987. évi XVIII. törvény rendelkezik róla és Nemzeti Ünnepként hivatkozik az évfordulóra. Forrás: <https://www.boe.es/boe/dias/1987/10/08/pdfs/A30149-30149.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴⁸ Sz.n.: Catalans rally in support of independence from Spain. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-spain-catalonia/catalans-rally-in-support-of-independence-from-spain-idUSKCN11H0L2> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁴⁹ DEARDEN, Lizzie: Catalan referendum: Clashes with police leave nearly 900 injured says Catalonia government. Forrás: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalan-referendum-police-clashes-violence-900-injured-government-independence-vote-banned-latest-a7978166.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵⁰ NAGY Sándor Gyula: A katalán népszavazás következményei.KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2017. p.4. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/18_KKI-elemzes_ESP_NagyS_20171002.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 07.)

használni. (A tartományi rendőrség⁵¹ törvényességét is vizsgálta a Központi Ügyészség, mert nem akadályozták meg a népszavazást, valamint a népszavazás napján a népszavazókkal szemben sem léptek fel.) A szavazók, függetlenségpártiak és a rendőrök közti atrocitások és konfrontációk következtében 926 ember (893 tüntető és 33 rendőr) sérült meg. A tartományi rendőrség 48 esetben vizsgálta a rendőrség és a csendőrség (Guardia Civil) intézkedéseit, túlkapas és tiltott fegyver alkalmazásának gyanújával. (Katalónia területén betiltották 2015-ben a gumilövedéket, a rendőrség mégis alkalmazta a tömegoszlatások során⁵²) „Ezért a felelősség a véres eseményekért nemcsak azokat terhelik, akik túlzott erőszakot alkalmaztak [...], hanem azokat is akik a vonatkozó jogszabályokat tudatosan nem tartották be, azokkal szembeszegültek, és évek óta félrevezették a katalán lakosságot.”⁵³

A népszavazás, bár illegális volt, a szavazók 90%-a Katalónia függetlensége mellett szavazott. A Katalán Köztársaság létrejöttét azonban elhalasztották, hogy legyen idő Mariano Rajoy és az újonnan felálló Köztársaság közti párbeszéd lefolytatására. Rajoy nem volt hajlandó a függetlenedésről párbeszédet folytatni és egy kérdéssel fordult a Katalán vezetés felé: Katalónia kinyilvánította-e függetlenségét vagy nem. A Katalán Parlament október 21-én hivatalosan megerősítette Rajoy-nak, hogy Katalónia, mint Katalán Köztársaság, független állam. Rajoy az Alkotmány 155. cikkét⁵⁴ foganatosította, illetve a Spanyol Szenátus 214 igen és 47 nem szavazattal felhatalmazást adott, hogy Katalóniát közvetlen igazgatás alá vonja, megfosztva az autonóm kormányzatot és parlamentet tevékenységétől. A központi kormányzat politikai és gazdasági érdekeken kívül alkotmányértőnek is nyilvánította a Katalán függetlenséget az Alkotmány 2. cikke⁵⁵ értelmében.⁵⁶ 2017. október 28-án feloszlatták a katalán kormányt és előrehozott tartományi parlamenti választásokat tüztek ki 2017. december 21-ére. Az 155. cikk alkalmazásával párhuzamosan a katalán vezetőket megvádolták a spanyol hatóságok elleni

⁵¹ Hivatalos nevén Mossos d'Esquadra

⁵² OMS, Javier et al: Policías y guardias realizan cargas ante la pasividad de los Mossos y dejan más de 893 heridos el 1-0.

Forrás: <http://www.elmundo.es/cataluna/2017/10/01/59d09dc1e2704eaa7d8b45ae.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵³ NAGY (2017) i. m. p. 3.

⁵⁴ A 155. cikk kimondja, hogy „ha valamelyik közösség nem teljesíti az Alkotmány vagy más törvények által rá rótt kötelezettségeket, vagy ha eljárása súlyosan veszélyezteti Spanyolország általános érdekeit, a kormány először felszólítja az önkormányzati közösség elnökét; amennyiben a felszólítás eredménytelen marad, a Szenátus abszolút többségének jóváhagyásával a kormány megteheti a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy kötelezze a közösséget a mulasztás pótlására, vagy hogy megvédje az említett közérdeket.” – Spanyolország Alkotmánya. Bővebben lásd: Spanyolország alkotmánya Forrás: <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00008/m980119.htm> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵⁵ „Az Alkotmány a spanyol nemzet, minden spanyol közös és oszthatatlan hazája megbonthatatlan egységén alapszik, és elismeri és szavatolja az országot alkotó nemzetiségek és tartományok önkormányzathoz való jogát és a valamennyiük közti összetartást.” – Spanyolország Alkotmánya. Bővebben lásd: Spanyolország alkotmánya Forrás: <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00008/m980119.htm> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵⁶ Sz.n.: Spain's Catalan crisis. In: Strategic Comments, 2017. 23. évf. 10. sz. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13567888.2017.1416785> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

lázadással, zendüléssel, közpénzzel való visszaéléssel és elfogató parancsot adtak ki a kormánytagok, tisztviselők ellen. A spanyol Legfelsőbb Bíróság elrendelte Oriol Junqueras és az autonóm kabinet hét tagjának előzetes letartóztatását.⁵⁷ 2017. november 2-án Carmen Lamela bírónő döntése alapján előzetes letartóztatásban maradt a nyolc korábbi tisztségviselő, egyedül Santi Vila nem vonult börtönbe a Katalóniában letartóztatott tisztviselők közül⁵⁸ – összesen 20 katalán vezetőt, tisztségviselőt vádoltak meg lázadással. Carles Puigdemont volt katalán miniszterelnök nem jelent meg a spanyol Legfelsőbb Bíróság előtt⁵⁹ – jelenleg is Brüsszelben tartózkodik.

2017. december 21-én megtartották a kitűzött katalán választásokat. „A választások eredményét az elemzők és a politikusok sokféleképpen értékelik. A spanyol egység mellett kiálló Polgárok pártszövetség örülhet, mert az lett Katalónia legnagyobb pártja. A korábbi katalán elnök, Carles Puigdemont pártja által vezetett blokk, az Egyesült Katalóniáért (Junts per Catalunya, JxCat) – minden közvélemény-kutatást megcáfolva – a legnagyobb függetlenségpárti erő, és megelőzte legnagyobb riválisát, a Katalán Baloldali Köztársaságpártot (Esquerre Republicana de Catalunya, ERC), ezzel pedig megerősítette pozícióját, s így jogot formálhat a Generalitat elnöki posztjára.”⁶⁰ A 2015-től napjainkig bekövetkezett politikai változások ellenére az előrehozott tartományi választások eredményét úgy lehetne összegezni, hogy visszajuttatta a katalán kormányt, valamint a spanyol-katalán kapcsolatokat a 2015. évi választások idejére. Nemzetközi szinten 2017-ben a spanyol kormány megnyerte az Európai Uniót, Jean-Claude Juncker az Unió támogatásáról biztosította a spanyol kormányt.⁶¹ Gazdasági szektor tekintetében azonban rosszabb a helyzet a 2015. évhez képest. „A spanyol kormány [...] rendeletben módosította a székhelyváltás szabályait, s ezzel megkönnyítette a cégeknek, hogy részvényesi közgyűlés összehívása nélkül, csupán igazgatósági döntés alapján is áttehessék a központjukat egy másik spanyol városba. Ezzel a lehetőséggel még a két nagy bankcsoport, a La Caixa és a Banco Sabadell, valamint több innovatív, az IT-szektorban és a biotechnológia terén működő cég is élt.”⁶²

Az Európai Unió területén történt változások felerősítették a katalán nemzeti érzést. 2008-ban a jelzáloghitelezési problémák az eurózónában és Spanyolországban is megjelentek, amely az amúgy is eladósodott katalán autonóm

⁵⁷ Jordi Turull, Raül Romeva, Josep Rull, Carles Mundó, Meritxell Borràs, Joaquim Forn és Dolors Bassa

⁵⁸ Sz.n.: Judge sends eight former member of Catalan government into custody. Forrás: https://elpais.com/elpais/2017/11/02/inenglish/1509641356_525797.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁵⁹ PÉREZ, Fernando J.: Ousted Catalan premier should testify in Belgium, says his lawyer. Forrás: https://elpais.com/elpais/2017/11/01/inenglish/1509523904_264261.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶⁰ NAGY Sándor Gyula: A katalán parlamenti választások eredményei és következményei. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2018. p. 4. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/03_KKI-elemzes_ESP_Nagy_20180116.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶¹ Sz.n.: Juncker calls on Europe to reject separatist 'poison' amid Catalonia crisis. Forrás : <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-juncker/juncker-calls-on-europe-to-reject-separatist-poison-amid-catalonia-crisis-idUSKBN1D925W> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶² NAGY (2018) i. m. p. 3.

közösséget elkerülhetetlen költségvetési újraelosztásokba és egyéb megszorításokba taszította. A kialakult krízishelyzet a tartomány munkanélküliségi rátáját is megnövelte, ami bár 2017. első negyedévére mérséklődött, de így is 15,28% volt. A Katalóniában kialakult helyzetért a madridi kormányzatot hibáztatják.⁶³ A függetlenedési folyamat során a katalán szakértők az EU pragmatizmusára és a precedens helyzetekre is hivatkoztak. 2014-ben viszont Skócia éppen az EU-tagság miatt szavazott nemmel a függetlenségükkel kapcsolatban. A 2016. június 23-i Brexit-szavazás és az elkezdődött folyamat hatására mind a skót, mind a katalán függetlenségi és nacionalista törekvések ismét felerősödtek.⁶⁴

Követelésekből szeperatizmus, radikalizmus és terrorizmus

A választások és a madridi kormányzás függetlenségi törekvések szabotálására fogatosított intézkedései felvetik a Baszkföldön működő ETA⁶⁵ és a korábban katalán területen működő Terra Lliure terrorszervezet, vagy ahhoz hasonló mozgalom megjelenését.

A baszk függetlenségi törekvések a katalánokhoz hasonlóan visszavezethetőek történelmi eseményekre – a IX. században önálló állam volt, majd beolvadtak a Spanyol Királyságba. Az 1895-ben Sabino Arana által alapított Baszk Nacionalista Párttal együtt megteremtette XX. és XXI. században a baszk nacionalista törekvés táptalaját. 1923-ra az első fegyveres ellenálló csapatok is megjelentek.⁶⁶ 1959. július 31-én Bilbaóban megalapították az ETA szervezetét „azzal a céllal, hogy megvédje a baszk nyelvet, kiharcolja az országrész területi függetlenségét, és megteremtse az önálló baszk államot, amely Baszkföld mellett magában foglalja Navarra (spanyol), valamint Baja Navarra, Lapurdi és Superoa (francia) provinciákat is. [...] A Franco-diktatúra alatt az ETA számos vezetőjét és tagját kivégezték, azonban a szervezetet teljes mértékben sohasem sikerült felszámolni. A terrorszervezet a francoista rendszer bukása után sem változtatott fegyveres stratégiáján, céljai, módszerei változatlanok maradtak. Az erőszakos, terrorista cselekményekkel félelmet keltenek a lakosságban, gyengítik az állami apparátus működését. Az első halálos áldozatot követelő merényletet 1968-ban hajtották végre. Ettől az évtől kezdődően a terrorszervezet folyamatosan, halálos áldozatokat követelő bűncselekményeket, terrorakciókat követett el. A kormány és a biztonsági erők a terrorszervezet tevékenységének visszaszorítására irányuló erőfeszítései csak részleges eredményekkel jártak.”⁶⁷

⁶³ NAGY Sándor Gyula – KÁLMÁN Szandra: A katalán függetlenség ára (1.) – jogi és politikai vonatkozások. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2017. pp. 4-6. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/04_KKI-tanulmany_ESP_Kalman_Nagy_20170913.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶⁴ Uo. pp. 17-19.

⁶⁵ Euskadi Ta Askatusana – Patria Vasca y Libertad – Baszk Haza és Szabadság

⁶⁶ PIKÓ Henrietta: Két mozgalom – egy szemüveg: a korzikai és a baszk elszakadási törekvések összehasonlító elemzése. In: Nemzet és Biztonság, 2016. 8. évf. 4. sz. p.19. Forrás: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_4_04_piko_henrietta_-_ket_mozgalom-egy_szemuveg_korzikai_es_baszk_elszakadasi_torekvesek_osszehasonlitasa.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶⁷ TIHANYI Marietta: Az ETA baszk terrorszervezet története. In: Felderítő Szemle, 2003. 2. évf. 2. sz. p. 5. Forrás: <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-2.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

Katalónia területén is találhatóak az ETA-hoz hasonló szervezetek, amik egyben támogatást is kaptak a baszk szervezettől. Ilyen nagyobb szervezet volt a Terra Lliure (Szabad Föld), amely 1979-ben alakult (hivatalosan 1981. június 24-én a Camp Nou stadionban vált a köztudat részévé működésük) fegyveres, baloldali nacionalista szervezet. Célja egy független marxista állam létrehozása volt. Támadásait főként robbantással hajtották végre, 1979 és 1995 között közel 200 támadást hajtottak végre.⁶⁸ (A szervezet egyetlen ártatlan halálos áldozata 1987. szeptember 10-én egy robbantást követően lett, amiért a szervezet később elnézést is kért.⁶⁹) A 16 év aktív működése alatt a hatóságok 300 személyt tartóztattak le a csoporttal való kapcsolatuk miatt és 4 tagjuk vesztette életét a rendőrséggel való összecsapás, vagy merénylet kivitelezése során.⁷⁰ Működését 1995. szeptember 11-én felfüggesztette és letette a fegyvereket. Válaszként 1996. március 8-án a 18 letartóztatott és börtönbüntetésre ítélt tagot a spanyol kormány szabadon engedte – ezzel vált hivatalosan is inaktívvá a szervezet.⁷¹

A kisebb szervezetek közül említhető példaként a Front d'Alliberament Català (Katalán Felszabadító Front). 1971-ben alakult, hogy marxista-leninista eszméken keresztül létrehozzon egy kommunista munkáspártot. Mindössze 8 éven keresztül – 1979-ig – volt aktív. Ez idő alatt 26 támadást hajtottak végre, aminek összesen 2 áldozata volt. Elkövetési módszerük főként robbantás, esetenként lőfegyverekkel elkövetett merényletek.⁷²

Következtetések

- Az ETA esetében a támogatóinak aránya 1981-től 2003-ra 12%-ról 1%-ra esett és 2011. január 11-én állandó fegyverszünetet hirdetett, majd 2011. október 20-án bejelentette, hogy felhagyna fegyveres tevékenységével.⁷³ A Terra Lliure vagy a Front d'Alliberament Català megszűnt. Ennek következtében a hajlandóság nagyon kicsi a radikalizálódásra, de nem elképzelhetetlen.
- Az Európai Unió és tagállamai tekintetében nem várható semmilyen segítség, vagy egy esetleges független Katalónia elismerése Jean-Claude Juncker nyilatkozatát követően. A népszavazásnak szintén nincs esélye az Alkotmány szerint.

⁶⁸ Global Terrorism Database.

Forrás: <http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?expanded=no&search=Terra+Lliure&ob=GTID&od=desc&page=1&count=100#results-table> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁶⁹ MUÑOZ, Diego – VALL-LLORESA, Simon: ¿Cuándo fracasó el terrorismo? El papel de la política antiterrorista, la fragmentación organizativa y los costes individuales en el final de Terra Lliure In: Revista Española de Ciencia Política, 2016. 17. évf. 40. sz. p. 43.

Forrás: <https://recyt.fecyt.es/index.php/recp/article/view/38561> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁷⁰ Uo. p. 45.

⁷¹ Uo. p. 48.

⁷² Global Terrorism Database. Forrás:

<http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?perpetrator=4020> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

⁷³ PIKÓ (2016) i. m. p. 20.

- Katalónia nem lehet független – az államiság kritériuma ugyanis az 1933. évi Montevideói egyezmény alapján az állandó lakosság, meghatározott terület, kormányzat, más államokkal való kapcsolattartás képessége. A kormányzat nem létezik, hiszen elfogató parancs van érvényben a tagok ellen vagy bírósági eljárás folyik ellenük. Szubjektív megközelítésben független egy állam, ha a többi állam azt el is ismeri. Amennyiben a közösség teljesíti az objektív kötelezettségeket, úgy létrejön a nemzetközi jogalanyiság, de aktív kapcsolatokhoz szükség van a nemzetközi közösség általi elismerésre is, valamint, hogy a nemzetközi jogoknak és kötelezettségeknek tényleges alanyává válhasson – Jean-Claude Juncker nyilatkozata szerint ez nem teljesülhet. Ebből levonható az a következtetés is, hogy míg más országok nem karolják fel az ügyet, Katalónia marad továbbra is autonóm terület.
- Spanyolország központi vezetése mindent el fog követni – politikai, diplomáciai, katonai eszközök alkalmazásával is –, hogy Katalónia Spanyolország része maradjon.

Felhasznált irodalom:

- 1987. évi XVIII. törvény a Nemzeti Ünnepről. Forrás: <https://www.boe.es/boe/dias/1987/10/08/pdfs/A30149-30149.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- ALCOBERRO, Agustí: The War of the Spanish Succession in the Catalan-speaking Lands. Barcelona, Catalan Historical Review, 2010. pp. 69-86. Forrás: <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000108%5C00000067.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- BRÓDI Dávid: Az ETA baszk szervezet eddigi tevékenységének webtérképe. Szakdolgozat, ELTE, 2010. p. 47.
- DEARDEN, Lizzie: Catalan referendum: Clashes with police leave nearly 900 injured says Catalonia government. Forrás: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalan-referendum-police-clashes-violence-900-injured-government-independence-vote-banned-latest-a7978166.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- FARRELL, Mary: Meeting the conditions of monetary union: the challenge to the Spanish model of regionalization. In: Journal of Southern Europe and the Balkan Online, 2010. 4. évf. 2. sz. p. 171-189. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461319022000021611> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Global Terrorism Database. Forrás: <http://www.start.umd.edu/gtd/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- KATONA Eszter: Spanyol-Olasz kapcsolatok a második világháború alatt. Doktori (PhD) értekezés, Szeged, SZTE-TDI- Modernkori Program, 2005. Forrás: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/295/1/de_2886.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

- MARTÍ, David – CETRÀ, Daniel: The 2015 Catalan election: a de facto referendum on independence? In: *Regional and Federal studies*, 2016. 26. évf. 1. sz. pp. 107-119. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2016.1145116?journalCode=frfs20> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- MARTÍ, David: The 2012 Catalan Election: The first step towards independence? In: *Regional and Federal Studies*, 2013. 23. évf. 4. sz. pp. 507-516. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2013.806302> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- MILLER, Hanry – MILLER, Kate: Language policy and identity: The case of Catalonia. In: *International studies in sociology of education*, 2006. 6. évf. 1. sz. pp. 113-128. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0962021960060106> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- MIR, Conxita: The Francoist Repression in the Catalan countries. *Barcelona, Catalan Historical Review*, 2008. pp. 133-147. Forrás: <http://www.raco.cat/index.php/catalanhistoricalreview/article/viewFile/131018/180956> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- MURO, Diego – VALL-LLORESA, Simon: ¿Cuándo frascas el terrorismo? El papel de la política antiterrorista, la fragmentación organizativa y los costes individuales en el final de Terra Lliure In: *Revista Española de Ciencia Política*, 2016. 17. évf. 40. sz. pp. 39-61. Forrás: <https://recyt.fecyt.es/index.php/recp/article/view/38561> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- NAGY Sándor Gyula – KÁLMÁN Szandra: A katalán függetlenség ára (1.) – jogi és politikai vonatkozások. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2017. p. 24. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/04_KKI-tanulmany_ESP_Kalman_Nagy_20170913.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- NAGY Sándor Gyula – SZABÓ Barnabás: Európa következő állama a független Katalónia? In: *Külügyi Szemle*, 2015. 14. évf. 4. sz. pp. 76-93. Forrás: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2455/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- NAGY Sándor Gyula: A katalán népszavazás következményei. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2017. p. 5. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/18_KKI-elemzes_ESP_NagyS_20171002.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- NAGY Sándor Gyula: A katalán parlamenti választások eredményei és következményei. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2018. p. 6. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/03_KKI-elemzes_ESP_Nagy_20180116.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- NAGY Sándor Gyula: A katalán választások eredménye és a függetlenség ára. KKI-elemzés, Budapest, Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2015. p. 7. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/37_KKI-elemzes_ESP_katalan_NSgy_20150929.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 07.)

- OMS, Javier – MARÍN, Hector – LÁZARO, Fernando – VILLAREAL, Roberto: Policías y guardias realizan cargas ante la pasividad de los Mossos y dejan más de 893 heridos el 1-0. Forrás: <http://www.elmundo.es/cataluna/2017/10/01/59d09dc1e2704eaa7d8b45ae.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- PALKÓ Katalin: Az identitás területi dimenziói a politika tükrében. Doktori (PhD) értekezés, Pécs, PTE-RPGDI, 2011. Forrás: http://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/mellekletek/2014/05/Palko_Katalin_disszertacio.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- PÉREZ, Fernando J.: Ousted Catalan premier should testify in Belgium, says his lawyer. Forrás: https://elpais.com/elpais/2017/11/01/inenglish/1509523904_264261.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- PIKÓ Henrietta: Két mozgalom – egy szemüveg: a korzikai és a baszk elszakadási törekvések összehasonlító elemzése. In: Nemzet és Biztonság, 2016. 8. évf. 4. sz. pp. 15-29. Forrás: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_4_04_piko_henrietta_-_ket_mozgalom-egy_szemuveg_korzikai_es_baszk_elszakadasi_torekvesek_osszehasonlitasa.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- SERRA, Eva: The Treaty of Pyrenees, 350 Years Later. Barcelona, Catalan Historical Review, 2008., pp. 81-99. Forrás: <http://revistes.iec.cat/index.php/CHR/article/viewFile/40580/40479> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- SERRANO, Ivan: Just the matter of identity? Support for independence in Catalonia. In: Regional and Federal Studies, 2013. 23. évf. 5. sz. pp. 523-545. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597566.2013.775945> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Spanyolország alkotmánya. Forrás: <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00008/m980119.htm> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Sz.n.: A nationality, not a nation. Forrás: <http://www.economist.com/node/16490065> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Sz.n.: Catalans rally in support of independence from Spain. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-spain-catalonia/catalans-rally-in-support-of-independence-from-spain-idUSKCN11H0L2> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Sz.n.: Huge turnout for Catalan independence rally. Forrás: <http://www.bbc.com/news/world-europe-19564640> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Sz.n.: Judge sends eight former member of Catalan government into custody. Forrás: https://elpais.com/elpais/2017/11/02/inenglish/1509641356_525797.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

- Sz.n.: Spain's Catalan crisis. In: Strategic Comments, 2017. 23. évf. 10. sz. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13567888.2017.1416785> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- Sz.n.: Juncker calls on Europe to reject separatist 'poison' amid Catalonia crisis. Forrás : <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-juncker/juncker-calls-on-europe-to-reject-separatist-poison-amid-catalonia-crisis-idUSKBN1D925W> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- The Spanish Constitution. Forrás: <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- TIHANYI Marietta: Az ETA baszk terrorszervezet története. In: Felderítő Szemle, 2003. 2. évf. 2. sz. pp. 5-18. Forrás: <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-2.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- VARGAS, Michael: 'Catalonia is not Spain': projecting Catalan identity to tourists in and around Barcelona. In: Journal of Tourism History, 2015. 7. évf. 1-2. sz. pp. 36-53. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1755182X.2015.1068872> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- VILLARROYA, Anna: Cultural policies and national identities in Catalonia. In: International Journal of Cultural Policy, 2012. 18. évf. 1. sz. pp. 31-45. Forrás: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2011.567330> (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)
- ZOLCSÁK Attila: A „köztársasági oldal” a spanyol polgárháborúban. In: Eszmélet, 2016. 28. évf. 112. sz. pp. 9-27. Forrás: http://epa.oszk.hu/01700/01739/00097/pdf/EPA01739_eszmelet_112_009-027.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 16.)

A HADTUDOMÁNYI KUTATÁS FONTOSSÁGÁNAK INDOKLÁSA

Bevezetés

A hadtudomány fejlődésének egyik jellemző vonása napjainkban a tárgyát képező fegyveres küzdelem rendkívül gyors változása, amelyet a tudományos ismeretek tartalmának és szerkezetének átalakulása kísér. A biztonsági és katonai stratégiákban megváltoztak a katonai biztonságról, a fegyveres erő alkalmazásáról, a fegyveres küzdelem megvívásáról korábban kialakított nézetek.¹

Figyelembe véve a változásokat, a geopolitikai és geostratégiai áttrendeződéseket, a jelenkor megismeréséhez és a megfelelő válaszok kidolgozásához, tudományosan megalapozott jövőkép felvázolásához nélkülözhetetlen a tudomány (a hadtudomány) hozzájárulása más tudományterületekkel történő együttműködésben.

Korunkban zajló fegyveres konfliktusok teljes körű megismerése, az emberiséget fenyegető veszélyek elhárítása megköveteli a hadtudomány művelését és továbbfejlesztését, továbbá, követeli a tudományos igényű kutató, elemzőmunkát és a gyakorlati megoldást nyújtó válaszokat. A fejlődés iránti igény elvárja a hadtudomány művelőitől, hogy részletes és kielégítő válaszokat adjanak a háborús és nem háborús katonai műveletek sikerét biztosító elvekre, eljárásokra és eszközökre.²

A fejlett világban a gazdasági-társadalmi fejlődés egyik legfontosabb motorja a magas színvonalú kutatás-fejlesztés, amely tartalmazza a hadtudományi kutatásokat is. A fegyveres küzdelem teljes körű megismerése azért fontos, mert visszatükrözi a háború hadászati tartalmát és jellegét, illetve a háború főbb mutatóit, legfontosabb elemeit, mint a háború indításának módját, a háború hadászati céljait, a háború során végrehajtandó hadászati feladatokat, a háború méreteit, az alkalmazandó fegyverek fajtáit, és összességében a katonai műveletek formáit és végrehajtásuk módszereit.

A hadtudományi kutatás célja egyrészt olyan elméletek létrehozása, gyakorlatba történő átültetése, amelyek a vizsgált jelenséget, a fegyveres küzdelmet leírják, magyarázattal szolgálnak a háborús és nem háborús katonai műveletek jellemzőire és a fegyveres küzdelem következményeit megbízhatóan előre jelzik.

Ezek az elméletek azután vagy bizonyítást nyernek, vagy elvetésre kerülnek. A hadtudomány tehát a gyakorlati vagy elméleti kérdések eldöntéséhez szolgálat magyarázatot, amelyhez a kutatás a módszertani háttérrel biztosítja.

A hadtudományi kutatások célja másrészt választ adni a következőkre: milyen hatással van a fegyveres erő feladatai végrehajtására, a katonai szervezetek működésére, a katonák kiképzésére, felkészítésére a fegyveres küzdelem tartalmának és formájának változása, kibővülése? A fegyverrel végrehajtott nem háborús műveletek (békekikényszerítés, békefenntartás, terroristák, szélsőséges

¹ Mi a fegyveres küzdelem alatt a hadtudomány tárgyát értjük, amely magába foglalja a hadászati műveleteket, a hadműveletet, a harcászati tevékenységet és a katonai vezetést.

² A hadtudományi kutatások jelentőségéről, a kutatók és a doktoranduszok felelősségéről Szabó Miklós akadémikustól olvashatunk bővebben a következő tanulmányban. SZABÓ Miklós: A hadtudomány jelenkori felelőssége, lehetőségei és határai. Hadtudomány 2006. évi 1-2. száma, pp. 3-8.

csoportok elleni harc, hibrid műveletek) milyen harceljárásokat feltételeznek az aleggységektől?

Az említett műveletek vizsgálata a hadtudomány tárgyát képezik-e, vagy a fegyveres küzdelem új formái, amelyek további kutatást igényelnek a korábban lezajlott műveletekből levont tapasztalatok alapján? Milyen új tudati, lélektani jelenségek, erkölcsi és egyéb körülmények, egyben problémák jelentkeznek ebben a változásban, a feladatot végrehajtó katonák, aleggységek tükrében?³

A háborús és nem háborús katonai műveletekről egyre több munka jelenik meg a szakirodalomban, amelyekkel kapcsolatban az a megállapítás, hogy a hazai tudományos műhelyekben megindult a fegyveres küzdelem jelenlegi és belátható jövőben is korszerű fogalmának és tartalmának kialakítására irányuló kutatás. Ez a munka azonban csak akkor lehet sikeres és eredményes, ha a kutatási folyamatban a politikatudomány, a filozófia, a hadtudomány és más tudományok legjelesebb művelői egyesítik erőfeszítéseiket.

Véleményünk szerint a hadtudománnyal foglalkozó kutatók felelőssége ma abban van, hogy a katonai erő eddigi alkalmazásának tapasztalatai alapján a lehető legteljesebb mértékben feltárják a fegyveres küzdelem műveleteinek fogalmi és tartalmi kérdéseit, azok minden fajtájának és formájának jellemzőit, törvényeit és elveit. Tudományos eredményeik közzétételével szakmai segítséget adnak a döntéshozóknak a stratégiák kidolgozásának folyamatában.⁴ Másképpen fogalmazva, a legfontosabb feladat, hogy visszaadjuk a hadtudomány rangját, megbecsülését és nyilvánosságát a társadalomban.⁵

Tanulmányunkban a felsorolt gondolatokról kívánjuk a véleményünket elmondani, felhasználva az oktatás során szerzett tapasztalatainkat, a hazai és külföldi szakirodalomban megjelent kutatási eredményeket.

A hadtudomány fogalma

Mielőtt a hadtudományi kutatás fontosságát bizonyítjuk, a vizsgálathoz megadjuk az általunk elfogadott hadtudomány-fogalmakat. Megjegyezzük, mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban számos fogalommal találkozunk, mi csupán kettőt idézünk:

Michael Howard, brit hadtörténész a következőt írja a hadtudomány fogalmáról: „*a hadtudomány, amely nem más, mint rendszerezett gondolkodás a katonai ügyekről.*”⁶

Köszegvári Tibor professzor a következő fogalmat adta meg, amelyet a Hadtudományi Bizottság elfogadott és a mai napig ez a fogalom az általánosan használt a hazai hadtudományi kutatók körében: „*a hadtudomány a nemzetközi és nemzeti biztonságot fenyegető kihívások és veszélyek ellen alkalmazott katonai erők*

³ Herfried MÜNKLER: Háborúban vagyunk? Terroristák, partizánok és a háború új formái. Politische Vierteljahresschrift 2001/4. száma, pp. 581-589.

⁴ Lawrence FREEDMAN: A stratégiai tanulmányok jövője. In. A stratégia a modern korban. Zrínyi Kiadó Budapest, 2005. p. 423.

⁵ С. А. Тюскеви: Военная наука и безопасность России. Военная Мысль 2001. г. 2. но. стр. 41.

⁶ Michael HOWARD: Military Science in an Age of Peace. The RUSI Journal, March 1974, pp. 3-11.

és eszközök sikerét meghatározó elméleti tételek és gyakorlati tapasztalatok összefoglaló ismeretrendszere.”⁷

A tanulmány címében vázolt kérdés további megválaszolásakor mi ezt a két fogalmat használjuk, elismerve más fogalmak helyes tartalmát is.

A hadtudományi kutatások fontossága a biztonság tükrében

A korunkban zajló fegyveres konfliktusok megvívása tapasztalatainak feldolgozása, az emberiséget fenyegető veszélyek elhárítása megköveteli a hadtudomány művelését és továbbfejlesztését. Napjainkban számos olyan problémával kell szembenézni a hadtudomány művelőinek, amelyek megoldása követeli a tudományos kutató, elemző és a gyakorlati megoldást nyújtó válaszokat.

A következőkben a teljesség igénye nélkül, nem fontossági sorrendben összegezzük azokat a veszélyeket, kihívásokat és kockázatokat – a biztonság tükrében –, amelyek a fegyveres erők alkalmazását tették szükségessé, és indokolják a hadtudományi kutatás fontosságát.

Az államok és az emberek biztonságát fenyegető egyik legaktuálisabb veszély a nemzetközi terrorizmus, amelynek támadását és akcióit nehéz előre jelezni. Ezeknek sem célját, sem időpontját, sem erejét, sem az alkalmazott fegyvereket nem lehet pontosan előre megállapítani.

Az Észak-Koreában zajló rakétakísérletek okán ismét kiemelt biztonsági veszélyként jelent meg a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök gyártása, ellenőrizetlen elterjedése, az ezekhez kapcsolható gyártási technológiák megjelenése a világkereskedelemben. Továbbá, az eszközök váratlan bevetésének lehetősége.

A technikai fejlesztések eredményeként növekszik mind a katonai, mind a polgári célpontokra, objektumokra mért csapások pontossága. Új elveken működő és pusztító fegyverek kerültek (kerülnek) rendszeresítésre a világ fegyveres erőiben. Az energiafegyverek, a nem halálos fegyverek nem csak a katonákra, hanem a lakosságra is komoly veszélyt jelentenek.

A szíriai polgárháború katonai műveleteinek értékelésekor Vlagyimir Putyin orosz elnök a következőket hangsúlyozta az ország politikai és katonai vezetői előtt: *„A szíriai katonai műveletek végrehajtása jól demonstrálta az orosz légi-kozmosz csapatok és a haditengerészet erejét, hagyományosan jó megbízhatóságát és képességeit. A műveletek során több mint 215 új fegyvert és katonai felszerelést (harci eszközt) alkalmaztunk, amelyek harci képességei meggyőzőek voltak.”⁸*

Az orosz katonai szakértők a következő megállapításokat tették a polgárháborúról: *„A műveletek nagyobb részt a légi-kozmosz térben zajlottak, amely igazolja a légi fölény megszerzésének és folyamatos fenntartásának szükségességét. A légi-kozmosz erők nagy pontosságú fegyvereket alkalmaztak, jelentősen növelve a művelet hatékonyságát. A nagy pontosságú fegyverek alkalmazása jelentős anyagi megtakarítással járt. A pontosan végrehajtott csapások komolyan befolyásolták az ellenség harci morálját és a katonai művelet kimenetelét. A nagy pontosságú fegyverek alkalmazásával nem volt szükség közvetlen harcérinkezésre a siker érdekében.”⁹*

⁷ KÖSZEGVÁRI Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és fogalma. Hadtudomány 2007. évi 1. száma pp. 8-14.

⁸ Путин: разгром террористов в Сирии показал надежность российского оружия, <https://ria.ru/syria/20180130/1513639201.html?injj=1> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

⁹ Ту-22М3 – на пенсию ещё рано. <https://topwar.ru/93701-tu-22m3-na-pensiyu-escherano.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

A szíriai polgárháború értékeléséhez kapcsolódva Viktor Bondarev, az Oroszországi Föderáció Védelmi és Biztonsági Tanácsának elnöke a következőkre hívta fel a figyelmet: a 21. században a háborúk új elvek szerint folynak a tartalmukat, a formájukat, a logisztikájukat, az ország gazdaságát és minden más megfontolást, a politikai tartalmukat tekintve. Ezek a háborúk a fejlett technológiák háborúi.¹⁰

Figyelembe véve, hogy milyen áttörést ért el a tudomány, a hadtudomány is átalakulóban van. Az egyik oldalról bonyolulttá válik a katonai művelet, ahogy a haderő részére új harctevékenységi forma jelenik meg. Fokozatosan átalakuló és korszerű fegyverzet, illetve haditechnika kerül alkalmazásra. A másik oldalról egyszerűsödik a katonai művelet, mert a fejlett technológiának köszönhetően a meghatározott feladat, cél, eredmény kisebb, kevesebb ráfordítással érhető el, mint korábban. Napjainkban az alapvető harctevékenységek a levegőben folynak, tehát a legkomolyabb feladat a légi-kozmosz erőkre hárul.

Ennek megfelelően elsődlegesen meg kell szerezni a légi uralmat minden katonai műveletben. Nevezetesen, amikor sikerült Szíriában a légi uralmat megszilárdítani, a további események menete már eldőlt, a terroristák megsemmisítése csak idő kérdése volt. A Rakka, Idlib és Aleppo térségében pusztításra kijelölt 11 iszlám terrorista objektum ellen nagymélységből a Kaszpi-tenger dél-nyugati térségéből a Kaszpi-Flotta hajórajja 26 Kalibr-NK robotrepülőgépet indított. A 1500 km távolságra lévő kijelölt objektumok megsemmisítése sikeresen megtörtént. A Kalibr-NK robotrepülőgépek vízfelszíni célok ellen 375 km-ig, földi célok ellen 2600 km-ig alkalmazhatók.

Amint a szíriai katonai művelet tapasztalatai megmutatták, a korszerű háborúban nagyon fontos a fejlett technológiájú felderítés, amely fejlett rádióelektronikai harceszközökkel és műholdakkal egészül ki. A pilótánélküli eszközök hatékony alkalmazása jelentősen segítette és egyszerűsítette a pusztítandó objektumok felkutatását, de egyben biztosította az ellenség által a vezetési és a híradó rendszerek ellen alkalmazott különböző módszerekkel szembeni tevékenységet is. A csúcstechnológia alkalmazása meggyorsította a repülő és repülő-kötelékek részére a célmegjelölés, illetve célkorrekció kiadását a pontos csapásmérés végrehajtásához az ellenség tevékenységének függvényében, valós idejű felderítés-alapú tevékenységet.¹¹ Természetesen ezek a megállapítások vitathatók, vagy elfogadjuk őket, vagy nem, de további kutatást követelnek meg.

A hadtudomány kutatóinak elemezniük kell azokat a veszélyeket is, amelyek az űrhadviselési képességek kifejlesztésére irányulnak a különböző államokban. E téren külön tudományos problémát jelent a rakétavédelem és a Gyors Globális

¹⁰ A szíriai konfliktusról korábbi értékeléseket lásd még:

KISS Petra: Az elhúzódó konfliktus - Szíria a hatalmi harcok keresztjében. Felderítő Szemle. Budapest, 2012. XI. évfolyam 2. szám pp. 53-66;

RESPERGER István – KAISER Ferenc – HÁBER Péter: Ugyanaz másképpen – Az orosz geopolitika változásai a hidegháború végétől napjainkig. Felderítő Szemle. Budapest, 2015. XIV. évfolyam 1. szám pp. 21-36;

SZABÓ András: Nemzetbiztonsági kihívások a terrorizmus aszimmetrikus hadviselésének területén. Szakmai Szemle. Budapest, 2016. XIV. évfolyam 4. szám pp 5-30;

SZALONTAI Gábor – KOZÁR Tibor: A szíriai orosz katonai beavatkozás két év. Felderítő Szemle. 2017. XVI. évfolyam 2. szám 5-32.

¹¹ Виктор Бондарев: Что нового в тактике и оперативном искусстве для ВКС дала сирийская война. http://nvo.ng.ru/concepts/2017-12-19/100_bondarev191217.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Csapás elmélete,¹² amelyek a fegyverkezési verseny új területét nyitották meg, elsősorban az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció között. Erről már korábban írt Mc Namara amerikai védelmi miniszter, akinek megállapításai ma is érvényesek. Mc Namara 1967. szeptember 18-án, San Franciskóban elmondott beszédében kiemelte: „bármilyen legyen az ő (Szovjetunió) szándékuk, vagy a mi szándékunk, a tetteink és a lehetséges tetteink – mindkét oldalon – a nukleáris erők fejlesztése terén, megkerülhetetlen kihívás a másik fél részére, ez aszimmetriához vezet.”¹³

Az Egyesült Államok 2017-ben kiadott Nemzetbiztonsági Stratégiája az amerikai érdekekkel szemben három eltérő veszélyességű, elsődleges kihívást azonosít, amelyek más-más szinten és jelleggel jelentenek kihívást.

„(a) Kína és Oroszország revizionista hatalmakként olyan világrend kialakításán munkálkodnak, amely az értékek és érdekek és érdekek és érdekek az amerikaival. Kína eszerint ki akarja szorítani az Egyesült Államokat a csendes-óceáni térségből, ki kívánja terjeszteni állami irányítású gazdasági modelljét, és megpróbálja saját érdekei mentén átalakítani a térség erőviszonyait. Oroszország megpróbálja visszaállítani nagyhatalmi szerepét és saját érdekszférát próbál kialakítani határai mentén; egyúttal gyengíteni akarja az amerikai befolyást a világban; valamint megpróbálja fellazítani az amerikai szövetségi rendszert, mivel a NATO-ra és az Európai Unióra fenyegetésként tekint. A két kihívás közül Kína a gazdasági, technológiai, belbiztonsági, katonai dimenzióban is megjelenik rendszerszintű kihívóként, míg Oroszország elsősorban katonai és destabilizáló – befolyásoló tevékenységével regionális kihívást jelent. A kínai és orosz kihívás egyértelmű regionális középponttal bír: az indiai–csendes-óceáni térség és az orosz „Közel-külföld” (Kelet-Európa, Közép-Ázsia), azonban megjelenik az amerikai kontinens (Kuba, Venezuela) és Afrika vonatkozásában is.

(b) Alacsonyabb szintű, regionális középpontú fenyegetést jelentenek a nemzetközi normákat nyíltan megszegő „lator államok”: Irán terrorcsoportok támogatásával, nukleáris és ballisztikusrakéta-programjával, míg Észak-Korea kemény diktatúrájával, illetve nukleáris és ballisztikusrakéta-programjával került fel erre a listára.

(c) Nem állami eredetű kihívásként jelennek meg a dzsihadista terrorszervezetek – az ún. „Iszlám Állam” és az al-Kaida –, amelyek továbbra is globális fenyegetést jelentenek, és fontos stratégiai pontokon alakítottak ki helyi szervezeteket.”¹⁴

A dokumentum értékeléséről bővebben olvashatunk Csiki Varga Tamás tanulmányában.¹⁵

¹² The US Continues with Conventional Prompt Global Strike (CPGS).<https://ankasam.org/en/us-continues-conventional-prompt-global-strike-cpgs/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹³ Defence Secretary McNamara announced on 18th September 1967 plans for the Sentinel ABM defence system. <http://www.nuclearabms.info/HSentinel.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁴ National Security Strategy of the United States of America December 2017. pp. 1-68. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁵ CSIKI VARGA Tamás: A Tramp-stratégia nyomában – A 2017-es amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia értékelése. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2018/4. pp. 1-18.

A hadtudomány kutatói nem hagyhatják figyelmen kívül a lehetséges fegyveres küzdelem geopolitikai és geostratégiai körülményeit sem. Így a növekvő egyenlőtlenségeket az életkörülményekben, a tömegpusztító fegyverek elterjedését, a terrorizmus felértékelődését és főként az ázsiai térség középpontba helyeződését.

Földünkön évente körülbelül 6 millió hektárnyi termőföld sivatagosodik el. A világon az egészséges ivóvíz hiánya és az azzal kapcsolatos betegségek miatt naponta hatezren halnak meg. Az emberiség egyre fokozódó mértékben termeli ki a talajvizet, szakértők ennek mennyiségét évi 160 milliárd köbméterre teszik.¹⁶ Számítások szerint a XXI. század közepére a természetes eredetű ivóvíz a Föld legtöbb vidékén „hiánycikk” lesz, amelyet csak importtal, valamint drága sótalánítási és tisztítási eljárásokkal lehet pótolni.

A világ egyes részein kialakult vízhiány illetve a szennyezett víz éhínségekhez, megbetegedésekhez, járványok kialakulásához vezetett és ez a jelenség a jövőben még inkább így lesz. A vízhiány fokozódásával a népesség egy része a vízben gazdagabbnak vélt régiók felé kezd el vándorolni. Az édesvíz hiánya zavart okozhat az érintett országok gazdaságában, fenntartható fejlődésében. Legsúlyosabb esetben fegyveres konfliktusok alakulhatnak ki, amelyek közvetlen vagy közvetett módon a rendelkezésre álló vízkészletek apadásához köthetőek. A más területekre vagy a városokba vándorolt emberek azonban újabb terheket rónak a befogadó régiók környezetére és tovább növelik annak vízigényét.

Vízhiányos területeken a közös vízbázisok az ellenséges viszonyban lévő országok között fegyveres küzdelmekhez, békés országok között viták kialakulásához vezethet. A kedvezőbb „vízstratégiai pozícióban” lévő nemzetek csökkenthetik az átengedett vízmennyiséget és befolyásolhatják azok vízminőségét. Az erősebb katonai potenciállal rendelkező országok kiharcolt vízpolitikai fölényüket a velük függőségi viszonyban álló népek fenyegetésére, befolyásolására, kényszerítésére használhatják fel.

A hadtudományi kutatások fontossága a fegyveres küzdelem tükrében

A továbbiakban összegezzük a fegyveres küzdelem megvívásának elméletében és gyakorlatában bekövetkezett változásokat, napjaink fegyveres konfliktusai tapasztalatai tükrében.

Külön kutatási feladatokat jelent és megoldási módszereket kíván a katonák kiképzése és felkészítése korunk veszélyeinek és kihívásainak elhárítására.

A katonát és a katonai erőket ma már nem csak a támadó és védelmi harcra, hanem olyan helyzetekre és feladatokra kell felkészíteni, amelyek korunkat megelőző időkben nem képezték a haderők feladatait. A kiképzés és felkészítés folyamatában kiemelt figyelmet kell fordítani a nem háborús műveletek végrehajtásának feladataira és problémáira, amelyekkel a katona találkozhat egy konkrét katonai műveletben. Nagy figyelmet kell fordítani a katonák fizikai és szellemi felkészítésére, a várható műveleti terület domborzati, éghajlati viszonyainak, a lakosság nyelvi, vallási és kulturális helyzetének alapos megismerésére, továbbá a szövetséges katonai erők közötti együttműködés (együttes tevékenység) részleteire.

¹⁶ Climate Change 2016: Synthesis Report.
https://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Nagyon fontos kutatási terület lehet a fegyveres küzdelem kérdéseinek vizsgálatánál az erőszak, a mérhetetlen erőszak, vagy ahogy Clausewitz fogalmaz „*a végletekre törő erőszak*” elemzése a jelenkori konfliktusokban. Tapasztalatok szerint legtöbbször nemcsak katonai, politikai vagy stratégiai (geopolitikai) összefüggések kerülnek a kérdésekben összeütközésbe, hanem a vallás, mint a jelenlevő társadalmi tér, világvallás, kultúra, szocializációs háttér is nagyon meghatározóan jelentkezik.¹⁷

A fegyveres küzdelemben egyre nagyobb teret kapott az aszimmetria, mint formai és tartalmi jellemző, teljes körű kutatása egyre fontosabbá válik. Resperger István korábbi tanulmányában két fogalmat adott meg az aszimmetria vizsgálatához, amelyeknek további elemzése elősegítheti a fegyveres küzdelem e sajátosságának a jobb megértését. A két fogalom a következő:

Először: „*Pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai, és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratumkat az ellenségre.*”¹⁸

Másodszor amerikai szerzőket idéz: „*A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.*”¹⁹

Külön, tudományos igényvel kell vizsgálni a hibrid háborúk, műveletek módszerét, formáit és a színes forradalmak közötti egyenes összefüggéseket, kapcsolatokat, amelyek kölcsönösen kiegészítik egymást. Rendszerint, a színes forradalom a hibrid háború kezdeti szakasza, ami a továbbiakban az események, az erők alkalmazására átvett algoritmus szerint folyik, folytatódik, fejlődik, amikor is az ellenzék békés tüntetése folyamatosan átalakul a hatalommal szembeni kemény konfrontációvá, egészen a kormány megbuktatásáig, illetve a polgárháború kirobantásáig tarthat. A hibrid háború, művelet bármelyik szakaszában, vagy teljes időszakában a hibrid veszélyek közül mindig a kiválasztott a célok elérésére legalkalmasabb, leghatékonyabb csoportját használják, alkalmazzák.

Véleményünk szerint a tudományos igényű elemzés alapján megállapítható, hogy a hibrid művelet az ellenség sebezhetőségének teljes körű értékelésén alapul, gyakran alkalmaz új szerű, nem hagyományos harci eljárásokat, módszereket, fegyvereket vagy technológiákat. A hibrid művelet megjelenhet a katonai műveletek teljes terjedelmében, lehet harcászati, műveleti, és hadászati (stratégiai) is. A témával kapcsolatban számtalan hazai és külföldi szakirodalom olvasható, amelyek részletes ismertetésétől eltekintünk.

¹⁷ RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése. Hadtudomány 2016. 4. elektronikus száma, p. 42. http://mht.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

¹⁸ U.o. p. 43.

¹⁹ U.o. p. 44., lásd továbbá: METZ, Steven– JOHNSON II, Douglas V.: Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, background, and Strategic Concepts. 2001. pp. 5-6.

A katonai műveletektől függetlenül az államokkal szemben állandóak a kibertámadások, vagy azok folyamatos lehetősége. A fejlett társadalom és annak védelmi rendszere olyan számítógép-hálózatokkal átszőtt hálózatos rendszerek együttese, amelyben e rendszerek biztonságos működése kölcsönösen függ a többi rendszer működésétől, és azok védett, biztonságos üzemeltetésétől.

Elegendő egy kiválasztott, a társadalom gazdasági élete, vagy közlekedése szempontjából fontos infrastruktúrát információs támadással működésképtelenné tenni, vagy működésében korlátozni, az – éppen a hálózatoknak köszönhetően – negatívan befolyásolja más hasonló fontossággal bíró elemek működőképességét is.

Ennek következtében a rendszer bármelyik súlyponti elemének információs támadása, vagy védelme nemzetbiztonsági kérdés, amely védelmi síkon kihat az egész társadalomra, közvetett vagy közvetlen hatással van a fegyveres küzdelem sikerére is.

Az ilyen jellemzőkkel bíró katonai művelet lényege az információfeldolgozás teljes körű kiszélesítése, a katonai erőknél az információhoz való hozzáférése, a politikának teljes ellenőrzése a katonai feladat végrehajtása felett. Más szóval, szükséges politikai és katonai ellenőrzést biztosítani a művelet végrehajtásának teljes időtartama alatt. Az így létrehozott „hálózat” egy új dimenziót nyit meg a korszerű katonai műveletben. Nevezetesen, ebben a hálózatban a stratégiai elemek mellett megjelennek a politikai, hírszerzői, diplomáciai, gazdasági, műszaki-technikai és a média (infokommunikációs) elemek is. Az éppen zajló hadműveletek ebben a hálózatban csak mint a „hálózati folyamat egyik eleme” jelennek meg. A korszerű katonai művelet mind katonai, mind polgári (politikai, gazdasági stb.) elemei egy rendszerben (hálózatban) integrálódnak.²⁰ Haig Zsolt és Várhegyi István szerint a hatékony és teljes körű kibertámadás meggyengíti a szembenálló fél állami vezetését, gazdasági erejét és a létfontosságú (kritikus) infrastruktúra működését. Mindez kihat az állam fegyveres erejére is. Ilyen körülmények között összeomolhat az állam politikai (közigazgatási) rendszere is. A tanulmány további részében – a többéves tapasztalat alapján – a hadtudományi kutatásról írjuk le véleményünket.

Hadtudományi kutatás

Véleményünk szerint a hadtudományi kutatási eredmények megismerése és gyakorlatban történő alkalmazása a háborús és nem háborús katonai műveletek teljes körű megismerésére, a korábbi katonai műveletek tapasztalatainak feldolgozására, a műveletekben alkalmazott eszközök hatékonysága vizsgálatára, az elméleti és gyakorlati kutatás további irányaira adhatja meg a választ. Hosszú évek alatt megszerzett tapasztalatunkra hivatkozva ez nem könnyű feladat, de a hadtudomány eddigi eredményei kötelezik a katonatudósokat és a hadtudományt választó doktoranduszokat.

A Hadtudományi Doktori Iskola elsődleges szerepe volt és maradt megteremteni a feltételeket, hogy a kutatók és a doktoranduszok hozzájárulhassanak a tudományos eredmények létrehozásához, azok közléséhez; ezek az eredmények segítsék a hadtudomány fejlődését, a fegyveres küzdelem jellemzőinek megismerését, a fegyveres erő fejlesztésére vonatkozó elgondolások, tervek kialakítását.

²⁰ HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008_e_2.pdf (Letöltés ideje: 2017. 03. 01.)

A hadtudományi kutatás feladata lehet továbbá a tudományosan elfogadott elvek alapján a fegyveres küzdelemmel összefüggő jelenségek megfigyelése és a jövőre vonatkozó tapasztalatok megvonása. A hadtudományi kutatás célja új tudás felfedezése, a meglévő tudás kiterjesztése, és a már elfogadott tudás megerősítése.

Általánosságban a tudományos tevékenységhez soroljuk a tudományos kutatást, amelynek tartalma a következő lehet:

„A tudományos kutatás adott helyen, időben, tudományterületen és vizsgálati szinten az a tervszerűen végzett és az adott vonatkozásban rendelkezésre álló, eddigi tudományos ismereteken alapuló emberi tevékenység, amelynek célja új, az eddigi ismeretek rendszeréhez kapcsolódó (azt kiegészítő, általánosító vagy helyettesítő), adott területen hosszabb vagy rövidebb távlatban általános érvényű adat, összefüggés, hatás vagy kölcsönhatás megállapítása, vagy létrehozása.”²¹

Más megfogalmazás szerint: *„a tudományos kutatás valamilyen tudományos problémának – a bizonyítás valamennyi szabályának figyelembevételével történő – elméleti feldolgozása, megoldása.”²²*

Hadtudományi kutatás alatt általában a megismerés olyan szisztematikus, tervezett és kontrollált formáját értjük, amely a tudományos társadalom által is elfogadott kutatási folyamatot alkalmazza. Másképpen, a hadtudományi kutatásnak célja van. A tudósok, doktoranduszok nem ötleyszerűen választanak kutatási témát, hanem a hatékonyság érdekében szervezett kereteken belül, a tudományos közösség által is jóváhagyott programoknak biztosítanak elsőbbséget. Azt, hogy melyek ezek a kutatásra váró legfőbb feladatok, mindig is az uralkodó látásmód és konszenzus dönti el a hadtudományban.

A hadtudományi kutatás célja tehát olyan elméletek létrehozása, gyakorlatba töltetése, amelyek a vizsgált jelenséget, a fegyveres küzdelmet leírják, magyarázattal szolgálnak a háborús és nem háborús katonai műveletek jellemzőire, és a fegyveres küzdelem következményeit megbízhatóan előre jelzik. Ezek az elméletek azután vagy bizonyítást nyernek, vagy elvetésre kerülnek. A hadtudomány eredménye tehát a gyakorlati vagy elméleti kérdések eldöntéséhez szolgáltató magyarázatot, amelyhez a kutatás a módszertani háttérrel biztosítja.

Véleményünk szerint ezek a kérdések a következők lehetnek: helyesek-e a hadtudományi kutatások irányai? Az új tudományos eredmények adnak-e elméleti útmutatót a politikai vezetőknek, hogy a nagyméretű katonai konfliktusok és háborúk elkerülhetőek legyenek, bekövetkezésük esetén pedig eszkalációjuk visszafogható, pusztító hatásuk csökkenthető, a műveletek megállíthatóak, illetve kezelhetőek legyenek? A napjainkban folyó válságreagáló, illetve békefentartó műveletekben a katonai feladatokat milyen formában és módszerrel célszerű végrehajtani?

Ahhoz, hogy a hadtudományt is fejlesztő kutatásról beszélhessünk, három feltételnek legalább teljesülnie kell. Elsőként a kutatott témának hozzá kell járulnia az adott tudományterület által központi értékelt probléma megoldásához, amelyet a tudományos közösség tagjai is elfogadott problémának minősítenek.

²¹ PACZOLAY Gyula: Tudományok és rendszerek Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. p. 59.

²² GÖCZE István: Tudományos kutatás, a kutatás módszertana. A tudományos kutatás alapfogalmai. Előadás a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatóinak, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest 2010.
http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,17704,34_112973,34_112947&_dad=portal&_schema=PORTAL (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

Másodszor, egy elfogadott, vitatott, vagy újonnan alkotott elmélet helyességének eldöntését, annak igazolását vagy elvetését kell megkísérelnie.

Harmadszor, tudományosan igazolható és kutatásban elfogadott módszert kell alkalmaznia az elmélet vagy a gyakorlat bizonyítására.

Lawrence Freedman, a War Studies of King's College professzor tanulmányára hivatkozva, véleményünk szerint csak akkor leszünk képesek érdemi kutatómunkát végezni a hadtudomány kérdéseiben, ha: először, folyamatosan elemezzük az ország geopolitikai és geostratégiai helyzetét a stratégiai vizsgálatok során. Másodszor, a kutatások irányait, témáit a társadalom a fegyveres erő fejlesztése igényeihez igazítjuk. Harmadszor, jól látjuk és értjük a szakértői javaslat (tanácsadás) és a politikai döntés (a felelősség vállalása) közötti összefüggéseket és különbségeket a tudományos eredmények ajánlásakor.²³

Befejezés

Ebben az évezredben, az első évtizedben új biztonsági veszélyek, kockázatok és fenyegetések jelentek meg a biztonság minden dimenziójában, amelyek törvényszerűen magukkal hozták a hadtudományi kutatások irányainak változását, vizsgálati körének szélesedését, új kutatási módszerek alkalmazását, az események teljes körű megismerése érdekében.

Ugyanakkor a hadtudományi kutatás fő iránya továbbra is a fegyveres küzdelem fajtáinak, eszközeinek és eljárásainak gyors és dinamikus változásának megértésére, az új harceljárások és módszerek kutatására összpontosít. Véleményünk szerint a katonai műveletek új formái és megvívásuk új módszerei miatt számos olyan (tudományközi) kutatást igénylő kérdéseket is vizsgálni szükséges, amelyekben a meghatározó szerep korábban is és a jövőben is a hadtudományé marad.

A tanulmányban felsorolt, megközelítőleg sem teljes problémák és az emberiséget fenyegető veszélyek eredményes kezelése, a fegyveres küzdelem teljes körű, tudományos igényű kutatása megköveteli a hadtudomány művelőitől, hogy részletes és kielégítő válaszokat adjanak a katonai műveletek sikerét biztosító elvekre, eljárásokra, erőkre és eszközökre.

A magyar hadtudomány kutatóinak legfontosabb feladata volt és marad a jövőben is a háború, a fegyveres küzdelem elméletének és gyakorlatának kutatása a geopolitika és a geostratégia eredményeinek tükrében. Továbbra is érvényt kell szerezni a hadtudomány, a háború és a fegyveres küzdelem helyes értelmezésének mind formai, mind tartalmi szempontból. Napjaink katonai konfliktusait, műveleteit elemezve közérthetővé kell tenni a direkt és az indirekt hadászat elméletét és gyakorlatát. Befejezésül, az idézet mindig aktuális marad:

„A ma tudósai és a jövő szakemberei tanulhassák szabadon azt, amit akarnak. Álljon jogukban publikálni minden felfedezésüket és véleményüket. Kötelességük is, hogy ezt tegyék az emberiség és környezetünk érdekében, s ily módon elősegítsék a jónak a rossz feletti uralmát.”²⁴

²³ Lawrence FREEDMAN: A stratégiai tanulmányok jövője. In. A stratégia a modern korban. Zrínyi Kiadó Budapest, 2005. p. 424.

²⁴ VIZI E. Szilveszter: A tudás hídjai. Magyar Nemzet 2000. december 27. In. Kossuth Kiadó, Budapest 2010. p. 263.

Felhasznált irodalom:

- BECK Mihály: A tudományos kutatás és közlés etikai kérdései. Magyar Tudomány 1992. 3. száma, pp. 257-266.
- CLARK, Wesley K.: Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, and the Future of the Conflict. Public Affairs, New York, 2001, pp. 479
- ECO, Umberto: Hogyan írjunk szakdolgozatot? Második kiadás, Gondolat Kiadó, Budapest 1992. ISBN 963 282 708 2 pp. 267
- FREEDMAN, Lawrence: A stratégiai tanulmányok jövője. In. A stratégia a modern korban. Zrínyi Kiadó Budapest, 2005. pp. 412-431.
- FRIEDMAN, George: The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century Published in the United States by Doubleday, an imprint of The Doubleday Publishing Group, a division of Random House, Inc., New York. 2009. ISBN 978-0-385-52294-6, p. 273
- GÓCZE István: Tudományos kutatás, a kutatás módszertana. A tudományos kutatás alapfogalmai. Előadás a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatóinak, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest 2010., http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,17704,34_112973,34_112947&_dad=portal&_schema=PORTAL (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése., http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008_e_2.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- KISS Petra: Az elhúzódozó konfliktus - Szíria a hatalmi harcok keresztjében. Felderítő Szemle. Budapest, 2012. XI. évfolyam 2. szám pp. 53-66;
- KŐSZEGVÁRI Tibor: A hadtudomány mai problémái, területei és fogalma. Hadtudomány 2007. évi 1. száma pp. 8-14.
- KRAJNC Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008. április 11., http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2008_cikkek/Krajnc_Zoltan.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- NAUMANN, Klaus: Der Gewalt nicht nachgeben. Truppenpraxis 11/1999. pp. 732–742, 799. Fordítás, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Egyetemi Könyvtár
- PACZOLAY Gyula: Tudományok és rendszerek Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. p. 59.
- RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése. Hadtudomány 2016. 4. elektronikus száma, pp. 37-50. http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016_elektronikus/4_resperger%20istvan.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- RESPERGER István – KAISER Ferenc – HÁBER Péter: Ugyanaz másképpen – Az orosz geopolitika változásai a hidegháború végétől napjainkig. Felderítő Szemle. Budapest, 2015. XIV. évfolyam 1. szám pp. 21-36;

- SIPOS Anna Magdolna: A szakirodalmi idézések és hivatkozások rendszere. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Egyetemi Könyvtár 1997.
- SZABÓ András: Nemzetbiztonsági kihívások a terrorizmus aszimmetrikus hadviselésének területén. Szakmai Szemle. Budapest, 2016. XIV. évfolyam 4. szám pp 5-30;
- SZABÓ Miklós: A hadtudomány jelenkori felelőssége, lehetőségei és határai. Hadtudomány 2006. évi 1-2. száma pp. 3-8.
- SZALONTAI Gábor – KOZÁR Tibor: *A szíriai orosz katonai beavatkozás két év.* Felderítő Szemle. 2017. XVI. évfolyam 2. szám 5-32.
- SZENES Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. Hadtudomány. 2013/3-4. száma pp. 59-66.
- VIZI E. Szilveszter: A tudás hidjai. Magyar Nemzet 2000. december 27. In. Kossuth Kiadó, Budapest 2010. p. 263.
- VARGA László: A hadtudomány művelőinek néhány gondolata a diszciplináról. Hadtudományi Szemle 2009. 1. szám. pp. 1-8. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/hadtudomanyi_szemle_2009_1.pdf (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Новое лицо войны, <http://newsdonbass.ru/vojna/voennoe-obozrenie/784-novoe-litso-vojny.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Бартош Александр Александрович: Конфликты XXI века. Гибридная война и цветная революция.,http://www.techbook.ru/book.php?id_book=978 (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- С. А. Тюскевич: Военная наука и безопасность России. Военная Мысль 2001. г. 2. но. стр. 41.
- Путин: разгром террористов в Сирии показал надежность российского оружия.,<https://ria.ru/syria/20180130/1513639201.html?inj=1> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- Виктор Бондарев: Что нового в тактике и оперативном искусстве для ВКС дала сирийская война. http://nvo.ng.ru/concepts/2017-12-19/100_bondarev191217.html (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3263555/Russia-launches-CRUISE-MISSILES-ISIS-warships-900-miles-away-Syrian-ground-troops-launch-major-offensive-supported-Putin-s-bombers.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://hu.euronews.com/2017/03/15/hat-eve-kezdodott-a-sziriai-polgarhaboru> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <http://www.vko.ru/DesktopModules/Articles/ArticlesView.aspx?tabID=320&ItemID=405&mid=2892&wversion=Staging> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://fas.org/sgp/crs/nuke/R41464.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://www.techcult.ru/weapon/2758-krylataya-raketa-kalibr> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

- <https://www.techcult.ru/weapon/2758-krylataya-raketa-kalibr> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)
- <https://topwar.ru/120738-bombardirovschik-tu-22m3-effektivnost-primeneniya-v-sirii.html> (Letöltés ideje: 2018. 01. 10.)

A LEFAGYOTT HALÁL, A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS ÉS KLÍMAVÁLTOZÁS EGÉSZSÉGÜGYI KOCKÁZATAI

Bevezetés

A jelenkor, és talán nyugodtan kijelenthetjük, hogy az elkövetkező évek/évtizedek egyik legsürgetőbb, megoldást követelő jelensége a globális klímaváltozás, és annak az élőhelyekre és az életre gyakorolt hatása. Az a folyamat, amelynek szemtanúi, sőt egyre gyakrabban szenvedő alanyai is vagyunk, az elmúlt évtizedek folyamán egyre nagyobb mértékben került be a közbeszédbe és vált széleskörűen elfogadottá. A legismertebb tények, az egyre hevesebb trópusi viharok, a globális átlaghőmérséklet emelkedésének következtében olvadó sarki jégtakaró, az emelkedő tengervízszint, a sivatagosodás következtében beszűkülő élő- és termőhelyek a napi híradások állandó szereplői. Bár ezek önmagukban is tragikus következményekkel járó jelenségek, az ezek következtében kialakuló új földrajzi, klimatikus körülmények kiváltói lehetnek olyan népességmozgásnak az életteretlenné váló vidékekről a még élhető területek felé, amely alapjaiban rázhatja meg a most ismert társadalmi berendezkedést. A legáltalánosabban elfogadott nézet szerint a klímaváltozás ilyen gyors ütemű alakulásának kiváltója a felgyorsult, iparosodott nyugati társadalmak által a légkörbe juttatott üvegházhatású gázok nagy mennyisége, és az a többlet hőmennyiség, amit e gázok által a légkörben csapdába ejtett napsugárzás okoz, és amit a csökkenő sarki jégtakaró is egyre alacsonyabb mértékben tud visszatükrözni. A folyamat ilyen leegyszerűsített felvázolásából is jól látszik, hogy az egyes jelenségek és a következményeik mennyire szorosan összefüggenek egymással. Egymást kiváltó és erősítő jelenségek sorát látjuk, közvetlen, akár közvetett hatások, amelyek a világ egyes pontjain kiváltják és/vagy hatványozottan fokozzák a világ más pontján tapasztaltakat.

A tanulmányban egy olyan témát vizsgálunk, amelyet a globális klímaváltozással foglalkozó nagy mennyiségű rendelkezésre álló szakirodalom a jelentőségéhez képest elenyésző mértékben tárgyal. Az széles körben ismert tény, hogy a klímaváltozás következtében megemelkedő légköri és földfelszíni átlaghőmérséklet eredményeként átformálódnak az élőhelyi adottságok, átrajzolódnak a klimatikus, így az élőhelyi határok is. Ami viszont minket érdekel, az egy ennek következtében bekövetkező speciális jelenség, amely a humán egészségre jelenthet fenyegetést, és amelyet az egészségföldrajz, és azon belül is a betegségek terjedésének földrajza, vagy más néven a járványföldrajz irányából közelítünk, amely *„főleg a fertőző betegségek térbeli és időbeli terjedésével foglalkozik, s másodlagos elnevezésétől (járványföldrajz) eltérően nemcsak a járványosan előforduló fertőző betegségek tartoznak vizsgálati körébe. A fertőző betegségek terjedését az egyes országok, régiók gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai viszonyainak tükrében vizsgálja.”*¹ Tanulmányunkban az eurázsiai kontinens északi peremén végig húzódó szubarktikus-vidék permafroszt (fagytalaj) területek olvadásával foglalkozunk részletesebben (1. ábra).

¹ Általános társadalomföldrajz I-II. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft. 2014, <https://tinyurl.com/yct87td5> (Letöltés ideje: 2018. 01. 11.)

1. ábra: Permafroszt területek az északi féltekén²

A globális felmelegedés következtében a több ezer éve fagyott területek olvadnak fel, és velük együtt a bennük megőrzött olyan baktériumok és vírusok is, amelyeket mostanra rég kihaltak hitt az orvostudomány, vagy tudomása sem volt a létezéséről az elmúlt évekig.

A tanulmányunkban arra törekszünk, hogy a rendelkezésünkre álló kutatások és források alapján meghatározzuk, milyen kórokozókat sikerült eddig azonosítani, azoknak milyen hatása lehet az emberi szervezetre, és milyen éghajlati adottságok megléte esetén képesek fertőzni és szaporodni. Kijelöljük a vizsgálódás földrajzi határait is, és kísérletet teszünk arra, hogy megállapítsuk, jelenthetnek-e bármilyen veszélyt globális szinten, kontinentális léptékben vagy akár Magyarország szempontjából. Ehhez figyelembe vettük a rendelkezésre álló adatokat és a klimatikus trendeket.

A veszély földrajzi keretei

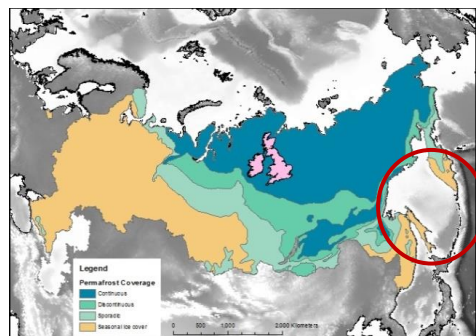
A vizsgálódásunk indító gondolata egy jól lehatárolható földrajzi területen bekövetkezett járvány kitörése volt 2016-ban. Ez a terület a mai Oroszország északi területén, az Urál-hegység vonulatától észak-északkeletre található Jamal-félsziget (2. ábra). A tajga, a tundra és a szubarktikus vidéket, bár földrajzilag óriási területet fed le az eurázsiai kontinens északi részén, klimatikus, élőhelyi adottságait, állat- és növényvilágát tekintve azonosnak vehetjük. Így a járvány kitörését sem tekintjük egyedi, elszigetelt eseménynek, hanem feltételeznünk kell, hogy bár minden bizonnyal több tényező együttállása mellett következett be, de a permafroszt terület felolvadásával ez bárhol megismétlődhet.

² Is a Sleeping Climate Giant Stirring in the Arctic? (2013), <https://3c1703fe8d.site.internapcdn.net/newman/gfx/news/hires/2013/isasleepingc.jpg>, (Letöltés ideje: 2018. 01. 11.)

2. ábra: Jamal-félsziget³
(Szerkesztette: Almási Tamás)

A világ szárazföldi területeinek 20%-án felszíni és felszín alatti jég található, amely az évszakok és a hőmérséklet váltakozásával eltérő kiterjedésű területet borít be, és bár nyáron a felszíni rétegei a pár milliméteres vastagságtól maximum 4 méteres mélységig felengednek, a mélyebben található részek állandóan fagyottak maradnak. Ezt az állandóan fagyott részt nevezik permafrosztnak vagy fagytalajnak, amely mélysége a sarkvidékeken több száz méter is lehet. Jég és fagyott földpáncél borítja az egész Antarktisz, Grönland négyötödét, Alaszka, Szibéria és Kanada északi részét.⁴ A permafroszt az északi félteke területének 24%-át borítja, ez 23.000.000 km²-t jelent. Ebbe nem számít bele a tenger felszíne alatti permafroszt, amely az arktiszi selfterület jelentős részére kiterjed.⁵ Kiterjedését jól szemlélteti a 3-4. ábra, amely az orosz permafroszt területét mutatja, valamint a szibériai fagytalaj kiterjedését hasonlítja össze Nagy-Britannia és Ausztrália területével.

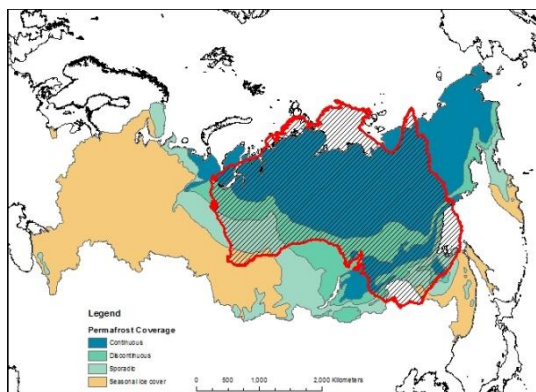
3. ábra: Az orosz permafroszt kiterjedése és típusa összehasonlítva Nagy-Britannia területével⁶

³ <http://mapmaker.nationalgeographic.org/gGd8R7aJh1jn1dL9oIasa6/?edit=cx76kLVvQoC8TAjVQKRkcn> (Letöltés ideje: 2018. 02. 10.)

⁴ A Tudás Fája 72. szám Marshall Cavandish Enciklopédia (2000) ISSN 1418-8090

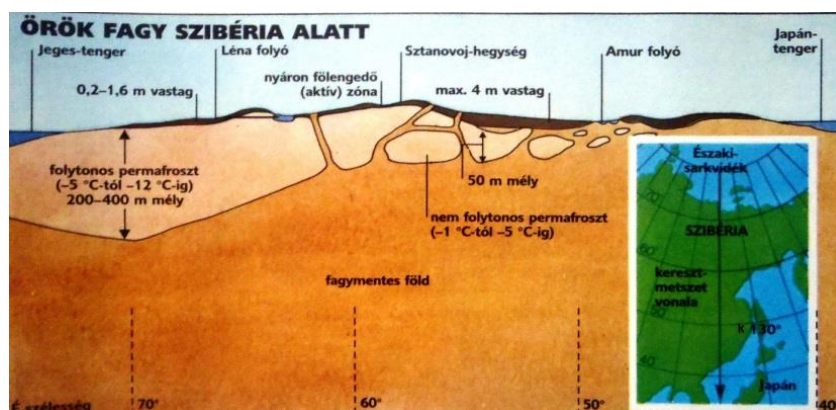
⁵ BISCHOFF, J. – SPARKES, R. B. – DOĞRUL Selver, A. – SPENCER, R. G. M. – GUSTAFSSON, Ö. – SEMILETOV, I. P. – DUDAREV, O. V. – WAGNER, D. – RIVKINA, E. – van DONGEN, B. E. – TALBOT, H. M. (2016): Source, transport and fate of soil organic matter inferred from microbial biomarker lipids on the East Siberian Arctic Shelf, Biogeosciences, 13, pp. 4899-4914, <https://doi.org/10.5194/bg-13-4899-2016>, <http://www.defrostingthefreezer.co.uk/tag/permafrost/>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

⁶ BISCHOFF et. al. (2016) i.m.

4. ábra: A szibériai permafroszt és Ausztrália területének összehasonlítása⁷

További fontos információt nyerünk, ha megnézzük a Szibéria alatti terület ábráját. A metszeti síkon a Jeges-tenger és a Japán-tenger között, a kontinens teljes szélességében húzódó kontinentális tábla keresztmetszetét láthatjuk. Az 5. ábrán az is jól látszik, hogy az Oroszország és Kína között határfolyóként húzódó Amur folyó alatt még találunk fragmentálódott permafroszt területeket.

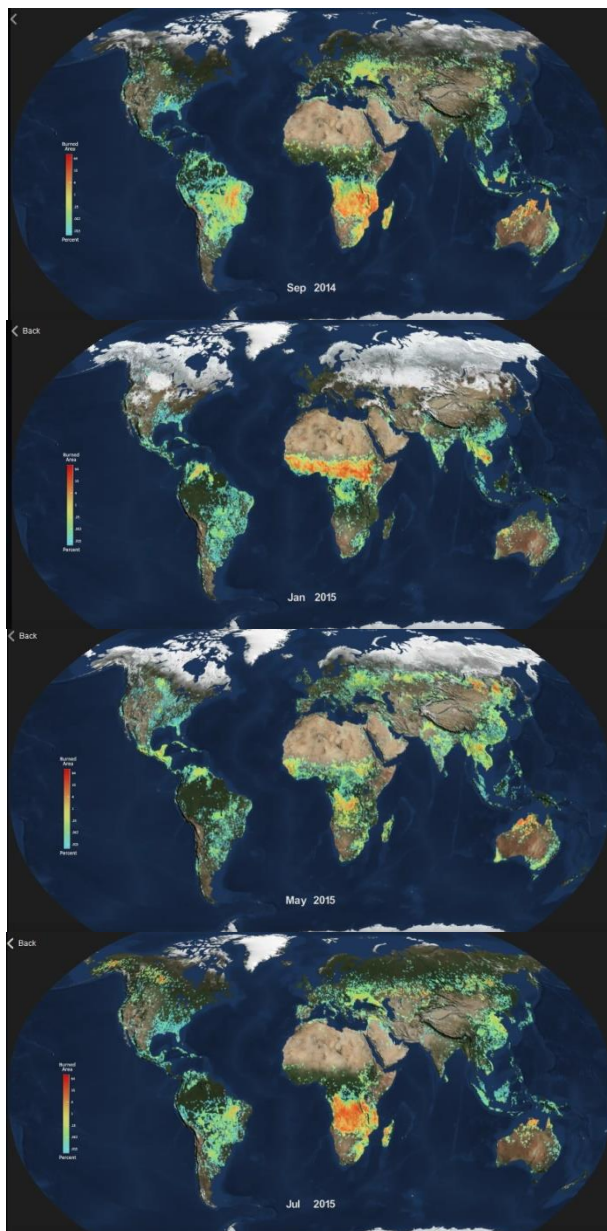

5. ábra: A szibériai permafroszt kontinentális keresztmetsze⁸

A faggal borított terület kiterjedése természetesen függ az évszakoktól is. Az átlaghőmérséklet emelkedése következtében a hóval borított napok száma és a fagypon alatti hőmérsékletű napok száma is csökken, amivel párhuzamosan nő azon területek kiterjedése, amelyen a talaj visszafagyása vagy hosszabb idő alatt, vagy egyáltalán nem következik be. A 6. ábra a hóval borított területek kiterjedésének változását szemlélteti 2014 szeptembere és 2015 júliusa között.

⁷ Uo.

⁸ A Tudás Fája 72. szám, Marshall Cavandish Enciklopédia, 2000.

6. ábra: A jégtakaró területi kiterjedésének változása⁹

A 7. ábra a jégtakaró 2017. szeptember 13-i kiterjedését szemlélteti, amely 4,64 millió km² volt. Ez összehasonlítva 1,58 millió km²-el kevesebb, mint 1981-2010 között ugyanezen a napon mért területi kiterjedés volt. A narancssárga vonal az 1981 és 2010 közötti átlagos mértéket mutatja az adott napon.

⁹ Monthly burned area from the Global Fire Emissions Database (GFED), <https://svs.gsfc.nasa.gov/4407> (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

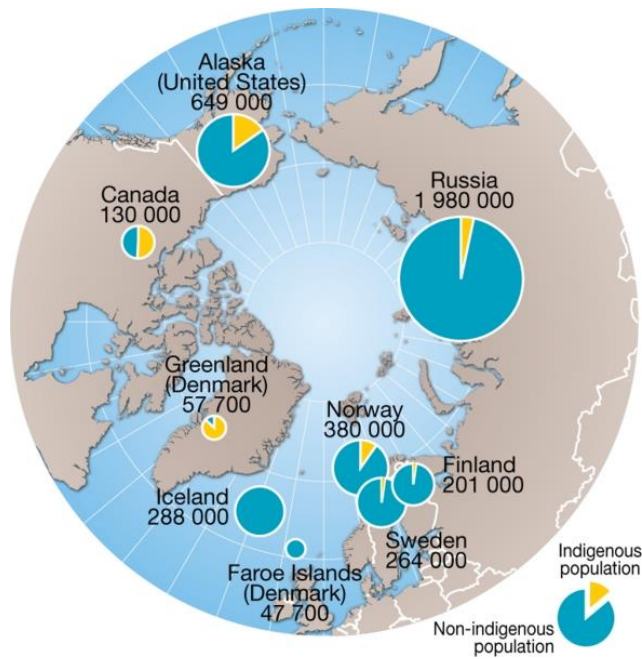

7. ábra: Az arktiszi jégtakaró kiterjedése 2017. szeptember 13-án¹⁰

A vizsgálatunk fókuszában lévő terület ugyan távol esik a jelentősebb civilizációs központoktól, és messze nem a legalkalmasabb körülményeket nyújtja az emberi élethez, mégis számottevő népességet találunk itt. Oroszországban a sarkkörön túl élő lakosság száma a legnagyobb azon országok körében, amelyek területén áthalad a $66,5^\circ$ szélességi fok, vagyis a sarkkör. 2005-ös adatok alapján 1.980.000 fő az őslakosokat is beleszámítva a teljes népesség Oroszország ezen területein (8. ábra). Ez a magas szám a jelentős ipari nyersanyag kitermelés, a szovjet időszak alatt bevett kényszer-mobilizáció, vagy más okból ide települő orosz etnikumú lakosság aránya miatt ilyen magas, az őslakosok aránya ebből nagyon alacsony részt tesz ki. Más országokkal összevetve a lakosság számaránya tízszer akkora, mint Kanadában (130.000 fő) és háromszor akkora, mint Alaszkában (649.000 fő).¹¹

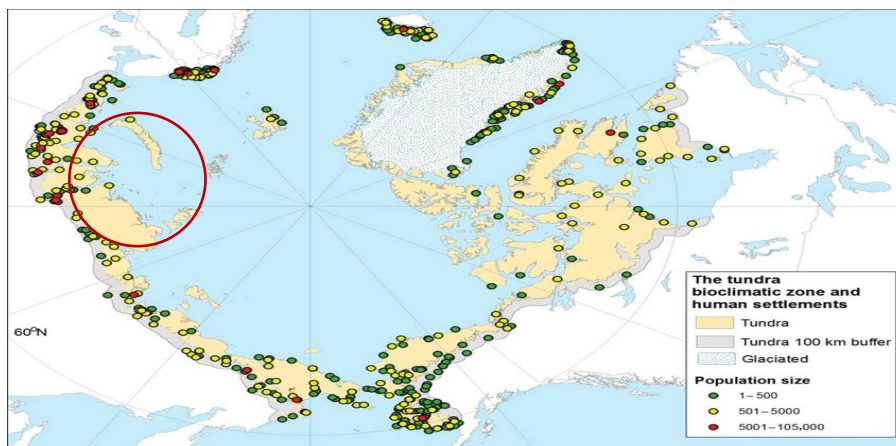
¹⁰ VIÑAS, Maria-José (2017): End-of-Summer Arctic Sea Ice Extent is Eighth Lowest on Record NASA's Earth Science News Team, <https://www.nasa.gov/feature/goddard/2017/end-of-summer-arctic-sea-ice-extent-is-eighth-lowest-on-record> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

¹¹ Population distribution in the circumpolar Arctic, by country (including indigenous people), <https://www.grida.no/resources/7009> (Letöltés ideje: 2018. 01. 21.)

8. ábra Az arktiszi terület népessége¹²

A 9. ábrán az is jól látszik, hogy jelentős méretű települések is találhatóak itt. Több mint 10 város a 100.000 fős lakosságot elérő kategóriába tartozik. Közülük több, csak pár száz kilométeres távolságra fekszik a 2016-os járvány kitörésének helyszínétől, a Jamal-félszigettől.

9. ábra: A tundra bioklimatikus zónái és az emberi települések¹³

¹² Artic population in the circumpolar Arctic, by country, https://farm1.staticflickr.com/256/32211456112_0e4274ed34_o.jpg (Letöltés ideje: 2018. 01. 21.)

Jamal-félsziget – esettanulmány

2016 augusztusában a szibériai Jamal-félszigeten a hagyományos állattenyésztéssel foglalkozók egy csoportjából mintegy 20 embert szállítottak kórházba lépfene (Anthrax) fertőzéssel. A fertőzés következtében egy 12 éves gyermek is meghalt.¹⁴ A gyanú szerint a megbetegedést egy 75 évvel azelőtt elhullott, lépfene baktériummal fertőzött rénszarvas (Rangifer tarandus) teteme okozta, amely az elhullás után a fagyott földben megőrződött. A 2016-os magas nyári hőmérséklet következtében a tetemet őrző permafroszt réteg kiolvadt, a tetem váladékaival fertőzött talajban megőrződött és fertőzőképesen a szabadba kerülő baktérium a környező vizekbe és a talajba került, ahonnan bekerült a táplálékláncba. A 2016-os fertőzés következtében több mint 2.000 rénszarvas fertőződött meg, amelyek a kisszámú humán fertőzés okozói voltak. Csak a 20. század legelején több mint 1 millió rénszarvas pusztult el lépfene következtében a szibériai területeken tomboló járványban, amelyek tetemeit a fagyott talajban mindössze néhány centiméter mélyre elásott, közel 7.000 dögtető őrzi.¹⁵ A magyarországi vadegészségügyi előírás szerint, ha az állatok zsigerelése közben a lépfene tüneteire utaló elváltozások láthatók, akkor a tetemet legalább 2 méter mélyre, égetett mésszel vagy más nagyhatékonyságú fertőtlenítő szerrel leöntve, a tetemmel érintkezésbe került talajt 20-25 cm-es mélységben a gödörbe szórva kell elásni. Lépfene megalapozott gyanúja esetén a zsigerelést nem szabad elvégezni és hatósági állatorvosi vizsgálatot kell kezdeményezni.¹⁶

A Jamal-félszigeti esettel kapcsolatos félelem abból fakad, hogy mi van akkor, ha nem elszigetelt, egyedi esetről van szó? Szibériai területeken himlővel és bubópestissel fertőzött emberek holttesteit, az állati tetemek mellett, évszázadokon keresztül temették a különböző mélységű permafroszt rétegekbe, így könnyen elképzelhető, hogy további hasonló felszínre kerülésre is fel kell készülni az elkövetkező időszakban. Az átlaghőmérséklet emelkedésével, a permafroszt úgynevezett aktív rétege egyre nagyobb területen, és egyre nagyobb mélységben olvad ki. A permafroszt aktív, legfelső, átlag 50 cm mély rétege az, amely évről-évre kiolvad, és emellett különböző életformáknak, például mikrobáknak nyújt életteret. A folyamatosan növekvő hőmérséklet következtében olyan új, egyre mélyebb és északabbi rétegek is kiolvadnak, – az itt fagyottan megőrződött, elhalt növényi részek bomlásából felszabaduló nagymennyiségű metán-gáz miatt fokozva a globális klímaváltozás hatását is – amelyek az emberre veszélyes baktérium- és vírusfajokat is megőrizhettek.¹⁷

¹³ FAUCHALD, Per – HAUSNER, Helene Vera – SCHMIDT, Irene Jennifer – CLARK A., Douglas. (2017): Transitions of social-ecological subsistence systems in the Arctic. *International Journal of the Commons*. 11. 275. <https://www.thecommonsjournal.org/articles/10.18352/ijc.698/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

¹⁴ Russia anthrax outbreak affects dozens in north Siberia, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36951542> (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

¹⁵ FOX-SKELLY, Jasmin (2017): There are diseases hidden in ice, and they are waking up, <https://www.bbc.com/earth/story/20170504-there-are-diseases-hidden-in-ice-and-they-are-waking-up> (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

¹⁶ ÁKOSHEGYI Imre (2004): Vadegészségtan. pp. 33-34. Egyetemi jegyzet, Szent István Egyetem

¹⁷ MEYER, Robinson (2017): The Zombie Diseases of Climate Change <https://tinyurl.com/y88d2pql>, (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

Ez a fagyott környezet ideális a baktériumok, vírusok és más mikrobák számára, amelyek az ilyen hideg, oxigén és fénymentes körülmények között képesek akár évmilliókat is átvészelni, ami azt jelenti, hogy a felolvadó jég könnyen lehet az ismert és ismeretlen betegségek Pandóra szelencéje. Jean-Michel Claverie¹⁸ szerint olyan vírusok is megőrződhetnek itt, amelyek a múltban világméretű járványokat okoztak, mint a spanyolnátha, amely betegséget okozó vírus RNS-ét egy alaszki tömegsírban megtalálták. A hőmérséklet pedig a sarkköri területeken háromszor olyan gyorsan emelkedik, mint a Föld más részein.¹⁹

A jelenséggel kapcsolatban több tudományos vizsgálat is történt az elmúlt évtized során, amely eredményeként addig számos életképes baktériumra és vírusrözsre, vagy éppen eddig ismeretlen patogénra bukkantak a kutatók a több tízezer éves jégmintákban. Nem törekedtünk a felfedezések komplex biológiai és humán-egészségügyi hátterét feltárni, csupán érzékeltetni szeretnénk néhány felvázolt példán keresztül, milyen lenyűgöző eredményekre jutottak a területen dolgozó kutatók, továbbá részletesebben kiemelni azokat a patogéneket, amelyek akár biztonsági szempontból is relevánsak lehetnek. Egy 2011-ben megjelent tanulmány szerint²⁰ valós veszélye van annak, hogy a 18. és 19. századi fertőzések áldozatait rejtő temető környezetében lévő talaj felolvadása újabb járványkitörést eredményezhet. Jó példa erre egy 1890-ben kitört szibériai himlő járvány, amelyben a Kolima-folyó partján fekvő település teljes lakosságának a 40%-a meghalt, és a holttesteket a permafroszt felső rétegébe temették. 128 évvel később a folyóvíz elkezdte erodálni a temető alatti partoldalt, amely folyamatot a talaj kiolvadása tovább gyorsított, növelve ezzel a fertőzéseket rejtő talajréteg a szabadba vagy az élővízbe jutásának kockázatát. A Novoszibirszki Állami Virologiai és Biotechnológia Kutató Központ által 1990-ben indított, és a szibériai Altáj Köztársaságban végzett kutatásban²¹ 19. századi himlőjárványban elhunyt emberek maradványaiban sikerült a himlőt okozó vírus DNS-ét azonosítani. A NASA²² egy 2005-ben végzett kutatásban²³ sikeresen keltett életre egy 32.000 éves alaszki jégmintából származó baktériumot (*Carnobacterium pleistocenium*), amely a pleisztocénban fagyott meg, és a kiolvasztás után a károsodás látszata nélkül kezdett el mozogni az őt körülvevő felolvadt folyadékban. Két évvel később kutatók egy csoportja sikeresen keltett életre az antarktisi Upper Bacon és a Mullins völgyekből

¹⁸ CLAVERIE, Jean-Michel életrajza, <http://www.igs.cnrs-mrs.fr/spip.php?article39&lang=fr>, (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

¹⁹ FOX-SKELLY (2017) i.m.

²⁰ REVICH, Boris A., PODOLNAYA, Marina A. (2011): Thawing of permafrost may disturb historic cattle burial grounds in East Siberia, Global Health Action Volume 4, Issue 1, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/gha.v4i0.8482>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

²¹ Viable Viruses in Neolithic Remains, <http://www.istc.int/en/project/84980DF9853EABD94325690B000F3840>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

²² National Aeronautics and Space Administration, Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatal (USA)

²³ PIKUTA, Elena V. – MARSIC, Damien – BEJ, Asim – TANG, Jane – KRADER, Paul – HOOVER B. Richard (2005): *Carnobacterium pleistocenium* sp. nov., a novel psychrotolerant, facultative anaerobe isolated from permafrost of the Fox Tunnel in Alaska Microbiology Society Journals Online, Volume 55, Issue 1, <http://ijs.microbiologyresearch.org/content/journal/ijsem/10.1099/ijms.0.63384-0>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

származó jégmintákban talált baktériumot. Az egyik minta 100.000 éves, a másik 8 millió éves jégrétegből származott!²⁴

Jól látszik tehát, hogy az emberi faj történeténél régebbi talajmintákban, hibernált állapotban, ismert betegségek kialakulásáért felelős, életképes baktériumok és vírusok találhatóak. Az elmúlt években azonban új fajokra is bukkantak a kutatók. 2002-ben, a már említett Jean-Michel Claviere és a szintén biológus felesége, Chantal Abergel a Marseilles-i laboratóriumukban a légiósbetegség kialakulásáért felelős vírus tanulmányozása közben, egy egészen új vírusra bukkant; az eddig felfedezett legnagyobb méretű vírus törzsre, a Mimivírusra, amelynek mérete a baktériumokéhoz hasonló, és egyszerű asztali mikroszkóp alatt is látható. 2013-ban egy orosz kutatócsoport gyümölcsök magvait tartalmazó mintát hozott a felszínre egy 30.000 éves permafroszt rétegből. A magok 38 méter mélységben, körülbelül mínusz 6,5 °C-on töltötték az elmúlt évezredekét anélkül, hogy kiolvadtak volna. A mintában az addig felfedezett legnagyobb méretű virion, a *Pithovirus sibericum* jelent meg, amely életképes maradt a 30.000 éves hibernáció után. A kiolvadást követően nagyon gyorsan fertőzőképessé vált, azonban ez a faj az emberi szervezetre ártalmatlan.²⁵

Ez azonban nem jelenti azt, hogy más patogének kiszabadulása a jég fogásából ne jelentene komoly veszélyt. A permafroszt rétegek kiolvadása mellett a tengerek jégtakarójának csökkenése Szibéria tengerparti területein egyre nagyobb kiterjedésű területrészeket teszi olcsón hozzáférhetővé az ipari tevékenység számára az addig nehezen, vagy egyáltalán nem elérhető részeket. Jelentős mennyiségű ásványkincs, földgáz és kőolaj, ritka fémek és arany található a sarkkörön túli területeken, amelyek kitermelése így egyre olcsóbbá és rentábilissá válik, ami sok embert vonz a térségbe és jobban kiépített infrastruktúrát eredményez, növelve egy esetleges járványkitörés kockázatát. Az itt 30-40.000 évvel ezelőtt élő neandervölgyi és gyeniszovai emberek²⁶ maradványaiban megőrződtek az őket pusztító halálos kórokozó RNS, vagy DNS darabjai, amelyet komoly figyelemre méltóknak kell tekintenünk. A kutatócsoport 2014 óta folyamatosan vizsgálja a permafrosztból származó mintákat olyan baktérium és vírus DNS után kutatva, amely fenyegetést jelenthet az emberi fajra. Időközben sikerült is számos ilyenre, például a *Herpesz* vírusra bukkanni.²⁷

További jelentős kockázati faktort azonosított be 2017 februárjában egy mexikói barlangban végzett NASA kutatás. A lelőhely az észak-mexikói Naicában van.²⁸ A vizsgálat során 10 és 50.000 év közé tehető mikrobát találtak kristályba ágyazódva. A felfedezett mikroba természetes módon vált rezisztensé 18 különböző

²⁴ KAY D., Bidle – SANGHOON, Lee – MARCHANT R., David – FALKOWSKI G., Paul (2007): Fossil genes and microbes in the oldest ice on Earth, <http://www.pnas.org/content/104/33/13455>, (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

²⁵ MEYER (2017) i.m.

²⁶ GROENEVELD, Emma (2017): Denisovan: Ancient History Encyclopedia, <https://www.ancient.eu/Denisovan/> (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

²⁷ FOX-SKELLY (2017) i.m.

²⁸ AMOS, Jonathan (2017): Naica's crystal cave hold long-dormant life, <http://www.bbc.com/news/science-environment-39013829>, (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

típusú antibiotikumra. A kristály kialakulásához, amely a mikrobát egy nedves belső üregben „ejtette csapdába”, több százezer évre volt szükség.²⁹

A betegségek

A kutatási eredményekből látszik, hogy reális a veszélye annak, hogy ezekből a kiolvadó területekből olyan életképes kórokozók kerüljenek elő, amelyek valós fenyegetést jelenthetnek az emberi közösségekre. A tanulmányokban megnevezett, az emberi szervezetre nézve veszélyes, fatális betegségek (anthrax, a himlő, a pestis és a botulizmus) megismerése fontos része a teljes probléma megértésének.

Anthrax – *Bacillus anthracis* baktérium terjesztette zoonózis, vagyis állatról emberre terjedő megbetegedés. Elsősorban növényevő állatok megbetegedése és elhullásakor a szabadba jutó fertőzött testváladékkal kapcsolatba kerülő ember van veszélynek kitéve. Kedvezőtlen körülmények között a baktérium spórává alakul, amely rendkívül ellenálló, száraz hőn 140 °C-on 3 óra alatt, nedves hőn (forralva) 10 perc alatt pusztul el. A fertőzött állatok elhullás előtt ürített hányadék és véres hasmenés révén fertőzik a talaj felső rétegét, amelyben aztán évtizedekig megőrződnek és főleg száraz időben okoznak újabb megbetegedéseket. Háromféle klinikai megjelenési tünete lehet a kórokozó behatolási kapujától függően: bőranthrax, tüdőanthrax, gyomor-bél anthrax. Mindhárom formában közös a súlyos bevérzés és a megfelelő kezelés nélkül, a magas halálozási arány. Lappangási ideje legkevesebb 12 óra, legtöbb 7 nap, átlag 3-5 nap.³⁰

Fekete himlő – az ENSZ Egészségügyi Világszervezete (World Health Organization, WHO) hivatalosan 1980 májusában jelentette be a himlő világméretű felszámolását. Az utolsó járványt 1977-ben Szomáliában regisztrálták. Az Orthopoxvirus családba tartozó megbetegedés kizárólag emberről emberre terjed, elméletileg van ellene hatásos oltóanyag, amely segítségével 1967 és 1980 között sikerült visszaszorítani. Jelen pillanatban egy gyengébb változata, a majomhimlő van jelen Afrikában. 1980-ban beszüntették a kötelező himlő elleni oltást, így az azután születettek védtelenek a betegséggel szemben. A hidegháború alatt mind az USA, mind a Szovjetunió nagy mennyiséget halmozott fel a vírustörzsből különböző laboratóriumokban az Egyesült Államokban a CDC-ben,³¹ illetve a Novoszibirszki Állami Virologiai és Biotechnológia Kutató Központban.³²

Pestis – a *Yersinia pestis* nevű baktérium által terjesztett megbetegedés. Természeti góccokban állandóan megtalálható, de a hordozó rágcsálók nem betegszenek meg. Megbetegedést akkor okoz, ha a házi patkányokra átkerülő patkánybolhákban tenyésző baktériumok azokat megfertőzik és elpusztítják. Ekkor következhet be az ember megfertőződése, hiszen az elpusztult rágcsálókról a bolhák adott esetben az emberre, mint *akcidentális gazdára* kerülhetnek át és csípésükkel megbetegedések sorozatát indíthatják el. A baktérium a patkánybolha előgyomrában szaporodik, akadályozva ezzel a kiszívott vér továbbjutását az emésztőrendszerbe. A kiéhezett bolha egyre agresszívebben támadja a gazdatestet, miközben a folyamatos csípésekkel a vér regurgitál, ezzel nagy mennyiségben juttatva be a kórokozókat.

²⁹ FOX-SKELLY (2017) i.m.

³⁰ AXMANN Ágnes (2002): Fertőző és trópusi betegségek, pp. 63-68. Alexandra Kiadó.

³¹ Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, Georgia, USA

³² AXMANN (2002) i.m. pp. 70-71.

Bolhacsípés esetén a csípés környezetében található nyirokcsomók megnagyobbodása tapasztalható (bubópestis). Kezelés nélkül eljut a különböző belső szervekbe, így a tüdőbe is, ahol bevérvéseket okoz (tüdőpestis). Ekkor alakul ki a toxikus állapot, sokk, elhalálozás. A tüdőpestis emberről-emberre is terjedő, súlyos, legtöbbször halálos megbetegedés. Lappangási ideje: 5-7 nap, tüdőpestis esetén 1-2 nap.³³

Botulizmus – kialakulását baktérium okozza, de nem fertőző betegség. A betegséget a *Clostridium botulinum* elnevezésű anaerob baktérium exotoxinja okozza. A termelődött mérgeanyag egy kismolekulájú fehérje, amely az idegrendszerre ható neurotoxin, ami az ép nyálkahártyán keresztül is képes a felszívódásra. A toxin normál körülmények között egy évig életképes. Minden melegvérű szervezet érzékeny a fertőzésre. A baktérium által termelt toxin a természetben ismert legerősebb mérge. A betegség kialakulása következtében az ingerületátvitel megszűnik az idegvégződések között, ennek eredményeként petyhüdt bénulás és az izmok tónusának hiánya tapasztalható. Jelentős a folyadékvesztés, aminek következtében a vér besűrűsödik. A halál oka fulladás, heveny szívgyengeség.³⁴

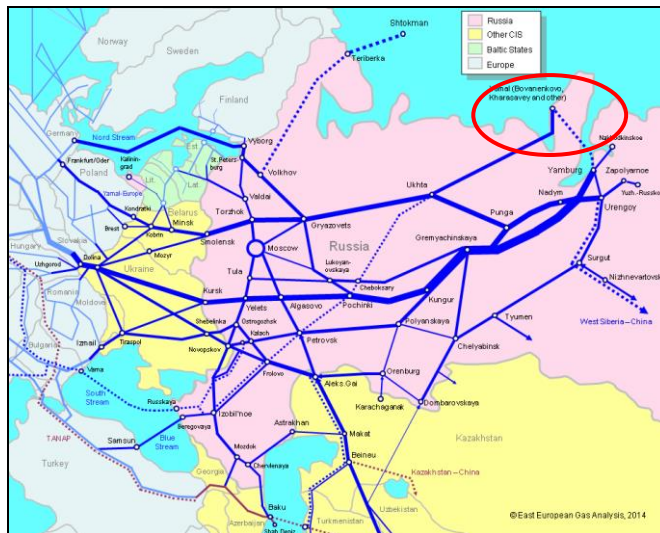
Összegzés

A felmelegedés és annak következtében kiolvadó permafroszt és sarki jég kiterjedése is folyamatosan, de a globális klímaváltozással és felmelegedéssel összhangban jobbra kiszámíthatatlan módon változik. Az elmúlt évtizedekben jelentősen megnőtt az átlaghőmérséklet és ez a tendencia folytatódni látszik. Feltételezzük, hogy az elkövetkező években mind nagyobb kiterjedésű területek olvadnak ki, aminek következtében egyre újabb, addig feltáratlan rétegek fedik fel jégbezárt évezredes titkukat. Ezzel párhuzamosan több lehetőség nyílik a nyersanyag-kitermelés és az ipar előtt is, hogy újabb és újabb nyersanyaglelőhelyeket tárjon fel. Az új munkalehetőségek és az élhetőbb körülmények egyre nagyobb számú lakosságot vonzanak azokra a vidékekre, amelyek jelenleg gyéren lakottak, és amelyek az újonnan a felszínre kerülő baktériumok és vírusok szempontjából veszélyeztetett területek. Jól példázza ezt a 2016-os járványkitörésben exponált Jamal-félsziget alatt található boványenkovszki földgázmező, amely bekapcsolása a termelésbe fontos következményekkel járhat. Az Oroszországi Gázszektor Általános Vázlata (2008/2030)[Генеральная схема развития газовой отрасли РФ (2008/2030)]³⁵ szerint, amely 2008 és 2030 közötti időszakra határozza meg a beruházási és termelési célokat, egy északi irányba kiépített új gázvezeték-pár (Északi Áramlat) 2x27,5 milliárd m³ éves szállítási kapacitással Európa irányába szintén az északi területek nagyobb fokú bekapcsolásával számol. Ez tovább fokozza a már jelenleg is létező gázvezetékek tekintetében is jelentős összeköttetést az energiahordozókban gazdag északi területek és Európa között. Az ezekről a területekről érkező vezetékek egy része közvetlenül érinti Magyarországot is (10. ábra).

³³ Uo. pp. 68-70.

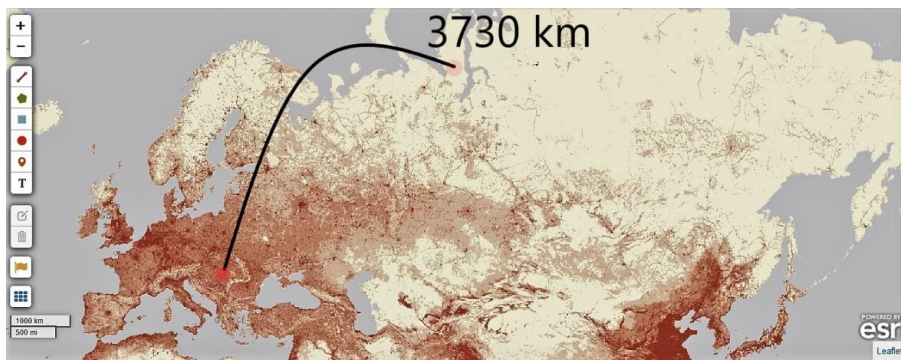
³⁴ ÁKOSHEGYI (2004) i.m. pp. 52-53.

³⁵ SZ. BÍRÓ (2009): Oroszország és a Balkán: energetikai dimenzió, http://www.balkancenter.hu/pdf/sz_biro_zoltan_091102.pdf, (Letöltés ideje: 2018. 01. 28.)

10. ábra Csővezeték hálózat Európa és Oroszország között³⁶

Természetesen a vezetékek jelentette kapcsolat nem jelenti azt, hogy ezeken keresztül terjednének a fertőzések, de azt igen, hogy mindenképpen figyelembe kell venni, hogy bár a földrajzi távolság jelentős Európa (Magyarország) és Oroszország között (11. ábra), de a csővezetékeknek mégis jelentős hatásuk van, és kölcsönhatásban vannak a természeti környezettel.

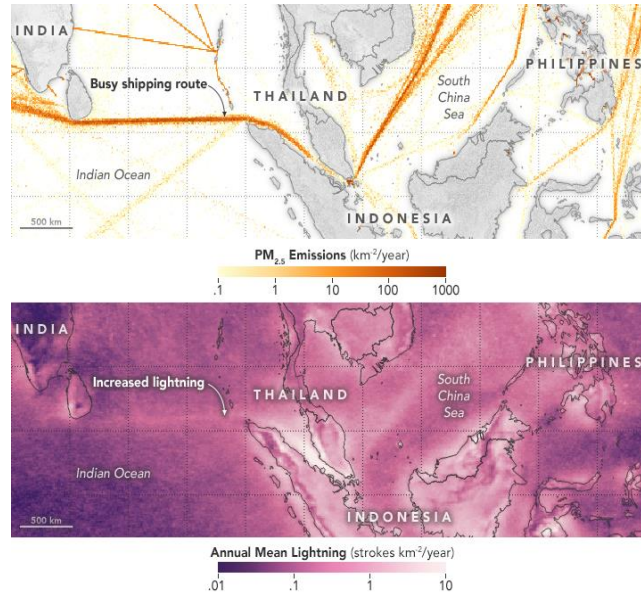

11. ábra Az eurázsiai kontinens népsűrűsége és a Jamal-félsziget és Magyarország távolsága³⁷
(Szerkesztette: Almási Tamás)

³⁶ Major Gas Pipelines of the Former Soviet Union and Capacity of Export Pipelines <https://eegas.com/fsu.htm> (Letöltés ideje: 2018. 02. 01.)

³⁷ National Geography MapMaker; <http://mapmaker.nationalgeographic.org/gVE5TYEQMJFjP8DWuIEAQT/#/>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 10.), ORNL's LandScan, <http://web.ornl.gov/sci/landscan/index.shtml> (Letöltés ideje: 2018. 02. 10.)

Ennek a hatásnak a szemléltetésére jó példa az a műholdfelvétel, amit a NASA készített az Indiai-óceán felett. Azt rögzítették, hogy a világtengerek ezen a részén közlekedő óceánjáró hajók által keltett hatás milyen mértékű. Véleményünk szerint az eredmény jól szemlélteti, hogy az emberi beavatkozás és jelenlét milyen jelentős hatással van még olyan természeti adottságú területekre is, amelyek egyébként az emberi életre alkalmatlanok.

12. ábra A forgalmas hajózási útvonalak környezetszennyezése és az extrém időjárási jelenségek közötti korreláció³⁸

A 12. ábra felső térképe a térség forgalmasabb tengeri útvonalait szemlélteti, a közlekedő teher- és tankerhajók által kibocsátott kipufogógáz részecskéit mutatja annak függvényében, hogy milyen sűrűségben észlelhetők a légkörben. Az alsó kép 2005 és 2016 között a World Wide Lightning Location Network (WWLLN) által végzett eredményeket mutatja, világosan láthatóvá téve, hogy a villámlás a hajózási sávokat követi: a hajó kipufogójában lévő részecskék növelik a zivatarok valószínűségét és intenzitását. Jelzi például azt, hogy a Malakka-szorosban közlekedő hajó- és tankerforgalom milyen jelentős hatással van a környezetre, és szemmel láthatóan korrelál az egzakt, égéstermék-vizsgálati adatokból származó eredményekkel.

A kiépített szállító rendszereken keresztül arra van elméleti lehetőség, hogy egy távoli, fagyott, szibériai területen kirobbanó és idejében nem lokalizált és elszeparált járvány nagy távolságra jusson el a kitörés helyétől viszonylag rövid idő alatt, kihasználva a közlekedési vagy más eszközök nyújtotta gyorsaságot.

³⁸ Lightning follows shipping lanes, <https://i.redd.it/w0m7o97r2w301.png> (Letöltés ideje: 2018. 01. 31.)

A gazdasági érdek vagy éppen kényszerűség azonban nem csak Oroszországban van meg, hanem sokkal közelebb, Grönland esetében is. Grönland rendelkezik a legnagyobb kiaknázatlan földfém lelőhelyekkel, amelyek kitermelését az extrém klíma és a veszélyes, jéggel borított tenger addig megakadályozott. Ezen akadályok a felmelegedés nyomán eltűnni látszanak, helyet teremtve új aggodalmaknak.³⁹

Felhasznált irodalom:

- A Tudás Fája 72. szám Marshall Cavandish Enciklopédia (2000) ISSN 1418-8090
- ÁKOSHEGYI Imre (2004): Vadegészségtan. Egyetemi jegyzet, Szent István Egyetem
- Általános társadalomföldrajz I-II. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft 2014, <https://tinyurl.com/yct87td5> (Letöltés ideje: 2018. 01.11.)
- AMOS, Jonathan (2017): Naica's crystal caves hold long-dormant life BBC News Science and Environment, <http://www.bbc.com/news/science-environment-39013829>, (Letöltés ideje: 2018. 02.09.)
- AXMANN Ágnes (2002): Fertőző és trópusi betegségek, Alexandra Kiadó.
- BISCHOFF, J. – SPARKES, R. B. – DOĞRUL Selver, A. – SPENCER, R. G. M. – GUSTAFSSON, Ö. – SEMILETOV, I. P. – DUDAREV, O. V. WAGNER, D. – RIVKINA, E. – van DONGEN, B. E. – TALBOT, H. M. (2016): Source, transport and fate of soil organic matter inferred from microbial biomarker lipids on the East Siberian Arctic Shelf, *Biogeosciences*, 13, 4899-4914, <https://doi.org/10.5194/bg-13-4899-2016>, <http://www.defrostingthefreezer.co.uk/tag/permafrost/>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- FAUCHALD, Per – HAUSNER, Helene Vera – SCHMIDT, Irene Jennifer – CLARK A., Douglas. (2017): Transitions of social-ecological subsistence systems in the Arctic. *International Journal of the Commons*. 11. 275. <https://www.thecommonsjournal.org/articles/10.18352/ijc.698/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- Földrajz 10. szerk.: KINCSES Ildikó Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt. 2013
- GROENEVELD, Emma (2017): Denisovan Ancient History Encyklopédia, <https://www.ancient.eu/Denisovan/> (Letöltés ideje: 2018. 01.28.)
- Population distribution in the circumpolar Arctic, by country (including indigenous people), (2005), <https://www.grida.no/resources/7009> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

³⁹ MEYER (2017) i.m.

- Viable Viruses in Neolithic Remains, International Science and Technology Center, Astana, Kazakhstan, <http://www.istc.int/en/project/84980DF9853EABD94325690B000F3840>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- Is a Sleeping Climate Giant Stirring in the Arctic? (2013), <https://3c1703fe8d.site.internapcdn.net/newman/gfx/news/hires/2013/isasleepi-ngc.jpg> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- FOX-SKELLY, Jasmin (2017): There are diseases hidden in ice, and they are waking up BBC Earth, <http://www.bbc.com/earth/story/20170504-there-are-diseases-hidden-in-ice-and-they-are-waking-up> (Letöltés ideje: 2018. 01.28.)
- KAY D., Bidle – SANGHOON, Lee – MARCHANT R., David – FALKOWSKI G., Paul (2007): Fossil genes and microbes in the oldest ice on Earth, Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, Vol. 104, No. 33. pp. 13455–13460, <http://www.pnas.org/content/104/33/13455>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- MEYER, Robinson (2017): The Zombie Diseases of Climate Change, The Atlantic, <https://www.theatlantic.com/science/archive/2017/11/the-zombie-diseases-of-climate-change/544274/> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- Monthly burned area from the Global Fire Emissions Database (GFED) (2015), <https://svs.gsfc.nasa.gov/4407> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- National Geography MapMaker, <http://mapmaker.nationalgeographic.org/> (Letöltés ideje: 2018. 01.28.)
- PIKUTA, Elena V. – MARSIC, Damien – BEJ, Asim – TANG, Jane – KRADER, Paul – HOOVER B. Richard (2005): Carnobacterium pleistocenium sp. nov., a novel psychrotolerant, facultative anaerobe isolated from permafrost of the Fox Tunnel in Alaska Microbiology Society Journals Online, Volume 55, Issue 1. <http://ijs.microbiologyresearch.org/content/journal/ijsem/10.1099/ijms.0.63384-0>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- REVICH, Boris A. – PODOLNAYA, Marina A. (2011): Thawing of permafrost may disturb historic cattle burial grounds in East Siberia, Global Health Action Volume 4, Issue 1, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/gha.v4i0.8482>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- Russia anthrax outbreak affects dozens in north Siberia (2016), <http://www.bbc.com/news/world-europe-36951542>, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- SZ. BÍRÓ Zoltán (2009): Oroszország és a Balkán: energetikai dimenzió, http://www.balkancenter.hu/pdf/sz_biro_zoltan_091102.pdf, (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)
- VIÑAS, Maria-José (2017): End-of-Summer Arctic Sea Ice Extent is Eighth Lowest on Record NASA's Earth Science News Team, <https://www.nasa.gov/feature/goddard/2017/end-of-summer-arctic-sea-ice-extent-is-eighth-lowest-on-record> (Letöltés ideje: 2018. 02. 09.)

TÓTH CSABA MIHÁLY

**A MAGYAR KATONAI ELHÁRÍTÁS TÖRTÉNETE 1918-2018
KÖNYVBEMUTATÓ**

Jubileumi évet írunk, 2018-ban 100 éves fennállását ünnepli az önálló magyar katonai nemzetbiztonság. Magyarország több mint ezeréves történelme során a dicsőséges vagy éppen tragikus kimenetelű csaták háttérében pedig mindig ott voltak a híreket megszerző vagy továbbító személyek, legyen szó akár névtelen hősookról vagy híres, olykor hírheft felderítőkről. A sok évszázados tapasztalat és elődeink önfeláldozó munkája tette lehetővé a hírszerző és elhárító szakmai tevékenység szervezetszerű kereteinek lerakását.

A könyv bemutatója

Az emlékév rendezvénysorozat első eseményeként került megrendezésre 2018. március 01-jén, a Stefánia Palotában a Jagadics Péter, Rajos Sándor, Simon László és Szabó Károly által jegyzett, A Magyar Katonai Elhárítás Története 1918-2018 című kötet ünnepi bemutatója. A helyszínen lehetőség nyílt a könyv dedikálására valamint a KNBSZ jubileumi vándorkiállításának és a szakmatörténeti gyűjtemény ünnepi válogatásának megtekintésére.

Az eseményre meghívást kaptak:

- Máthé Áron, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága alelnöke,
- a Katonai Biztonsági Hivatal volt főigazgatói: Gyarakai Károly altábornagy, Kovácsics Ferenc altábornagy és Domján László vezérőrnagy,
- Markó György, a Kommunizmuskutató Intézet igazgatója,
- Ötvös István, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága tagja,
- a Katonai Biztonsági Hivatal vezetői tanácsának tagjai,
- a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat vezetői állománya,
- a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat aktív állománya,
- a nyugdíjas szervezetek tagjai,
- a Nemzeti Közszolgálati Egyetem munkatársai.

A rendezvényt Kovács József altábornagy, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatója nyitotta meg. Beszédében kiemelte, hogy a hiánypótló kiadvány a katonai elhárítás első száz évének bemutatásán és feldolgozásán túl hagyományt teremt és „...kötelez bennünket arra, hogy tovább kutassuk a katonai elhárítás történetét, történelmét...”.

Ünnepi beszédet mondott az eseményen Vargha Tamás, a honvédelmi tárca parlamenti államtitkára, miniszterhelyettes. Beszédében rámutatott, hogy a katonai nemzetbiztonság centenáriumának fényét emeli, hogy ebben az évben ünnepeljük a Magyar Honvédség megalakításának 170. évfordulóját is. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat azon törekvése, hogy az önálló magyar katonai titkosszolgálat létrejöttének e jubileumi évfordulójára megjelenteti a magyar katonai elhárítás történetéről szóló kötetet, egyedülállónak tekinthető. Hangsúlyozta, hogy a kiadvány, amellyel első ízben ezen a rendezvényen ismerkedhetnek meg az érdeklődők, tartalmát tekintve úttörő jelentőségű, hiszen az eddigiek során, kifejezetten a magyar katonai elhárítás történetéről nem készült összefoglaló munka. Ennek eredményeképpen a szélesebb közönség is megismerkedhet e csodálatos, de nem véletlenül titkos szolgálat munkájával. A miniszterhelyettes kiemelte a legfontosabb katonai tulajdonságot, a hűséget. Hűséget a nemzet, a magyarság, a haza iránt. Ez a kötet is arról, száz esztendő töretlen, mindenén átívelő hűségéről szól.

A könyvet Dr. Kaiser Ferenc a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet tanszékvezető egyetemi docense mutatta be a meghívottak részére, melyben elismerően szólt a szerzők írói precizitásáról és széleskörű, mélyreható kutatómunkájukról.

Ezt követően Nagy József vezérőrnagy és Dr. Béres János vezérőrnagy, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgató-helyettesei az elhárító és a hírszerző szakmai megközelítés szempontjaira figyelemmel méltatták a kötetet.

A történész szemüvegén keresztül kialakított véleményét Dr. Kovács Tamás, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem egyetemi docense osztotta meg a vendégekkel.

A szerzői zárszót Szabó Károly ezredes, a Katonai Nemzetbiztonsági szolgálat igazgatója, a kötet társszerzője tartotta meg. Beszédében elmondta, hogy ez a mű széleskörű összefogással és támogatással jött létre, melyben meghatározó szerepe volt Kovács József altábornagynak, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatójának. Hangsúlyozta, hogy a könyvet szerzőtársaival tudatosan úgy állították össze, hogy abban összeolvadjanak, kiegészítsék egymást a szakmai és a történeti szempontok, szemléletek. A kötet szakmai szempontból megírt történeti munka, melynek célja elsősorban az ismeretterjesztés.

A rendezvényen szót kért Kovácsics Ferenc altábornagy, a jogelőd szervezet, a Katonai Biztonsági Hivatal korábbi főigazgatója, aki köszönetet mondott Kovács József altábornagynak, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatójának, hogy lehetővé tette a kötet megjelenését, valamint a szerzőknek, akik megalkották a könyvet. Mint elmondta: „*Mi mindannyian részei vagyunk ennek az időszaknak, ez a könyv rólunk is szól, azokról a jelenleg is aktív, valamint korábbi és már nyugállományba vonult kollégákról, akik a haza szolgálatában, erre a hivatásra*

tették fel az életüket, ennek rendelték alá mindennapjaikat, akár nap, mint nap áldozatot hozva vállalták az ezzel járó, sok esetben nem könnyű kötelezettségeket. A mű ezt a munkát, ezeket az embereket ismeri el azzal, hogy hétköznapjaikat, szakmai tevékenységüket, történetüket megismerteti a széleskörű, olvasói közönséggel.”

A könyvről

A kötet több mint kétszáz oldalon keresztül, képekkel és dokumentumokkal gazdagon illusztrálva ismerteti meg az olvasót az önálló magyar katonai elhárítás kialakulásának körülményeivel, előzményeivel, valamint végigvezeti annak fejlődésén, formálódásán az elmúlt száz évben.

Ahogy a könyvhöz írt ajánlójában Dr. Simicskó István, Magyarország honvédelmi minisztere fogalmaz: *„A szerzők betekintést engednek az állam rejtett dimenziójának működésébe, a mindenkori haderő és az elhárítás viszonyába, ezenkívül egyéni hangvételben mutatják be az állam és az állampolgár, az állam és a katona viszonyát. Az egyes korszakok bemutatása során ízelítőt kaphatunk a kémkedéssel kapcsolatos ismeretekből is, amelyet egy „átlag” állampolgárnak sem árt ismernie.”* Egyedülállónak nevezi a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat azon törekvését, hogy az önálló magyar katonai titkosszolgálati szféra létrejöttének centenáriuma megjelenteti a katonai elhárítás történetéről szóló kötetet. A kiadványt úttörő jelentőségű összefoglaló munkaként jellemzi, és dicsérő szavakkal illeti a szerzőket azzal összefüggésben, hogy a tudományosság és a szakmaiság egyensúlyát megtartva dolgozták fel az elmúlt száz esztendőit. Meggyőződését fejezi ki, hogy a könyv nem csak a szakemberek számára lesz érdekes olvasmány, hanem a civil szférát is hozzásegíti e sajátos terület megismeréséhez.

A mű különlegességét sokféleképpen lehetne ecsetelni, de legjobban maguk a szerzők ragadták meg előszavukban: *„A kötet jelentős mértékben támaszkodik a száz esztendő történéseiről áruklodó írásos emlékekre, mindamellett azokat a jelen kor szakemberének szemüvegén keresztül, ismeretterjesztő jelleggel mutatja be. ...az intézmények és az ott szolgálatot teljesítők valóságát hozza kézzelfogható közelségbe. ...Ez a könyv a hazai katonai elhárítás szakmai generációinak története, amely a kezdetektől egészen napjaink jelenkori történetéig követi végig az eseményeket és mutatja be az egyes időszakok legfontosabb jellemzőit.”*

A hangsúly tehát szakmai és tudományos igényesség mellett, az ismeretterjesztő jellegen, a közérthetőségen és az emberközelségen van, valamint azon, hogy nem egy lezárt történetről beszélünk, hanem egy jelenleg is aktív folyamatról, melynek mi magunk, az olvasó – legyen az szakember vagy lelkes érdeklődő – is részesei vagyunk.

A könyv szerkezetét, felépítését tekintve végigkalauzol bennünket a teljes magyar történelmen, annak katonai titkosszolgálati vetületein, hiszen „Bevezető Helyett” eljutunk az őshazától a Kárpát-medencéig, a Gesta Hungarorumtól a képes Krónikáig, a török hódoltságon, az osztrák elnyomáson és a szabadságharcok időszakain keresztül a XIX. század utolsó harmadáig, melyet már az önálló magyar katonai titkosszolgálati szféra közvetlen előzményének tekinthetünk. Így érkezünk meg az I. fejezethez, melyben az Evidenzbüro-t, az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének katonai titkosszolgálatát ismerhetjük meg. A Monarchia felbomlásával,

majd az önálló magyar haderő létrehozásával elérkezünk a II. fejezethez, egyben az önálló magyar katonai elhárítás kezdeteihez és a rejtés időszakához. A második világháború után ér véget a fejezet és egy korszak is lezárul a magyar katonai elhárítás történelmében. A HM Katona Politikai Osztály megalakulásának ismertetésével kezdődik a III. fejezet és „Az állandó változások kora”, majd az olvasó eljut a IV. fejezethez, ahol a Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökség működésébe kaphat betekintést. A rendszerváltozás éveibe és a Katonai Biztonsági Hivatal időszakába vezet el az V. fejezet, majd a VI. fejezetben találkozhatunk a közelmúltunkkal, vagy ha úgy tetszik, a jelenünkkel, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat megalakulásával, mely magával hozta a magyar katonai titkosszolgálatok újraegyesítését.

A történet természetesen nem ér véget, csak elértünk egy pontig, ahol a „krónikás” megpihen, hiszen nehéz részhez ért, mert a szerzők szavaival élve: *„A katonai elhárítás történelmi hagyatéka megfelelő kezekben van, de ennek objektív megítélése az utódok feladata. Csak azt kell eldönteni, hogy hol van a történelem és a jelen közötti határvonal.”*

A kötet végén, a VII. és VIII. fejezetben a szakmaiság, annak fejlődése és a humor különleges elegyét tapasztalhatjuk, mikor a jelenkor szemléletével egy esettanulmányon vezetnek végig a szerzők egy, az Evidenzbüro időszakában megtörtént eseményt újragondolva. Továbbá ízelítőt kapunk az elmúlt időszakok „gyöngyszemeiből”, melyek egy-egy munkadokumentumban bukkantak fel. Amíg mosolygunk, tegyük a szívünkre a kezünk. Biztos nem volt olyan eset, mikor a mi kezük nyoma is bekerülhetett volna ide? ...vagy talán be is került...

A kiadvány lezárásaként, a magyar katonai elhárítás vezetőinek és szervezeteinek nevesítését követően a szerzők köszönetet nyilvánítanak mindazoknak, akik e könyv anyagának összegyűjtése és kiadásának előkészítése során segítségükre voltak.

Mindent összevetve kijelenthető, hogy az olvasó egy olyan művet tart a kezében, melyet tudományos igényessége és történelmi hűsége mellett kiváló szakmaisággal, közérthető nyelvezettel, megfelelő komolysággal, de olykor a szükséges humorral megfűszerezve és emberközeli szemlélettel írtak meg szerzői. Olyan ismereteket ad át széleskörű közönségnek a magyar katonai elhárítás elmúlt száz évéről, melyek meghatározóak és megszívlelendőek lehetnek az élet minden területén a jelen és a jövő tekintetében egyaránt, ha úgy tetszik, akár az elkövetkező újabb száz évre is.

E SZÁMUNK TARTALMA

SZABÓ MÁTYÁS

ÁLLAMBIZTONSÁGI ESZKÖZTÁR – AZ OPERATÍV-TECHNIKAI RENDSZABÁLYOK ÉS MÓDSZEREK

Az operatív technika hosszú ideje az állambiztonsági szolgálatok eszköztárának részét képezte, azonban az operatív technikai rendszabályok, egyúttal az átfogó és részletes szabályozás csak az 1970-es években kezdődött meg, majd a legteljesebb szabályzatot a 35/1982. sz. parancsal adta ki Horváth István belügyminiszter. A tanulmány célja az 1982-es szabályzat által meghatározott négy operatív-technikai eszköz és két operatív-technikai módszer bemutatása és elemzése.

Kulcsszavak: állambiztonsági szervek, operatív-technika, lehallgatás, megfigyelés, zártechnika, optikai eszközök

ÁRPÁD ZOLTÁN

INTELLIGENS BIZTONSÁG, HÉTKÖZNAPI PROBLÉMÁK – INTELLIGENS MEGOLDÁSOK

A 4. ipari forradalom meghatározó szereplőjévé az intelligencia vált, amelynek hatása a nemzetbiztonsági szférát is befolyásolja. Digitális világunkban a szakértő ember természetes és a gép mesterséges intelligenciájának sajátos kombinációja számos egyedülálló lehetőséget rejt magában. A tanulmányomban ezért a XXI. század főbb biztonsági kihívásaira intelligens megoldásokat, okos válaszokat keresek. Ugyanakkor egy új szemléletmódot is szeretnék bemutatni, nevezetesen hogyan kezeljük „életünk dolgait” intelligens módon.

Kulcsszavak: intelligencia, mesterséges intelligencia (MI), intelligens megoldások, digitalizáció, robotizáció, biztonság, nemzetbiztonság, információs technológia, ipari forradalom, stratégia, elemzés

CONTENTS

MÁTYÁS SZABÓ

STATE SECURITY TOOLKIT – THE OPERATIVE-TECHNICAL REGULATIONS AND METHODS

Operational technique has been a part of the arsenal of state security services for a long time, however the operative technical regulations and comprehensive and thorough regulations were established only in the 1970s. Then the most holistic regulation was set with the order nr. 35/1982 of István Horváth, Minister of Interior. The purpose of this study is to present and analyse four operative-technical tools and two operative technical methods set by the regulation in 1982.

Keywords: state security services, operative technique, interception, observation, lock technique, optical tools

ZOLTÁN ÁRPÁD

INTELLIGENT SECURITY, EVERYDAY PROBLEMS – SMART SOLUTIONS

Intelligence has become the decisive player of the 4th Industrial Revolution, and its influence affects the national security sector. In our digitalised world the special combination of the professional human being's natural and the machine's artificial intelligence gives us more and more unique opportunities. That's why in the publication smart solutions as an answer to our recent security challenges are looked upon. At the same time, a new approach is introduced: how to handle things of our life in an intellectual way.

Keywords: intelligence, artificial intelligence (AI), smart solutions, digitalisation, robotisation, security, national security, information technology (IT), industrial revolution, strategy, analysis

FÜLÖP ESZTER

ELSŐ LÉPÉS A BÉKÉÉRT – A CARTAGENÁBAN MEGKÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS ELŐZMÉNYEI ÉS HATÁSAI

A tanulmány egy átfogó elemzést szeretne nyújtani a kolumbiai kormány valamint a Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erői (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, továbbiakban FARC) nevű gerillaszervezet közti több mint félévszázados fegyveres konfliktus eredetéről, folyamatáról illetve a jelenleg is zajló békefolyamatokról. 2016. szeptember 23-án, négy év tárgyalást követően Juan Manuel Santos, kolumbiai elnök és Rodrigo Londoño Echeverri (Timoleón Jiménez) aláírták a békét biztosító referendumot, amelyet a kolumbiai nép 2016. október 2-án egy országos népszavazás keretein belül elutasított. Ennek ellenére a tárgyalások folytatódtak, valamint ki lettek terjesztve az ország második legnagyobb gerillaszervezetére is, a Nemzeti Felszabadítási Hadseregére (ELN). Tanulmányomban részletesen bemutatom a kormány biztonságpolitikai stratégiáit, az ország bel-, illetve külpolitikai helyzetét, gazdasági lehetőségeit, végül pedig szeretnék egy kis kitekintést tenni Kolumbia jövőjére és a várható kihívásokra.

Kulcsszavak: Kolumbia, FARC, Juan Manuel Santos, békefolyamat, gerillaszervezetek, peace process, Colombia, guerrillas

TÓTH ZOLTÁN BALÁZS

A NON-PROFIT SZERVEZETEK PÉNZMOSÁSSAL ÉS TERRORIZMUSFINANSZÍROZÁSSAL KAPCSOLATOS KOCKÁZATAI

A non-profit szervezetek pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás kapcsán azonosítható kockázatainak minimalizálása minden állam jól megfogalmazható érdeke. A kockázatok csökkentése érdekében sokszor határokon átnyúló intézkedésekre és nemzetközi szervezetekre van szükség ahhoz, hogy az államok bünszervezetekkel, valamint terrorista szervezetekkel szemben is felvegyék a küzdelmet.

Kulcsszavak: non-profit szervezet, pénzmosás, terrorizmusfinanszírozás, Európa Tanács

ESZTER FÜLÖP

FIRST STEP FOR PEACE - THE HISTORY AND EFFECTS OF THE PEACE TREATY IN CARTAGENA

The study aims to provide a comprehensive analysis of the origin and process of the armed conflict between the Colombian Government and the Revolutionary Armed Forces of Colombia (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, hereinafter referred to as FARC), as well as the ongoing peace processes. On September 23, 2016, after a four-year long trial, Juan Manuel Santos, Colombian President and Rodrigo Londoño Echeverri (Timoleón Jiménez), signed the peace agreement that the Colombian people rejected on 2 October 2016 within a national referendum. Nonetheless, the negotiations continued and were extended to the country's second largest guerrilla organization, the National Liberation Army (ELN). I would like to outline the government's security strategies, the domestic and foreign political situation and economic opportunities of the country, and finally, I would like to give some insight into the future of Colombia and the challenges ahead.

Keywords: Kolumbia, FARC, Juan Manuel Santos, peace process, Colombia, guerrillas

ZOLTÁN BALÁZS TÓTH

THE POTENTIAL RISKS OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN CONNECTION WITH MONEY LAUNDERING AND FINANCING OF TERRORISM

Identifying potential risks of non-profit organizations in connection with money laundering and financing of terrorism is one of the most important interests of every state. In order to reduce risks, states and international organizations need trans-border cooperation in fighting against criminal organizations and terrorist groups.

Keywords: non-profit organization, money laundering, financing of terrorism, Council of Europe

DR. RÉPÁSI KRISZTIÁN

GERILLAELLENES KÜZDELMEK KOLUMBIÁBAN ÉS A FÜLÖP-SZIGETEKEN

Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken a kormányzatok különbözőképpen próbálták felvenni a harcot a fél évszázada folyó szélsőbaloldali felkelésekkel. A kolumbiai kormányzatnak egy világos és koherens felkelés-ellenes stratégia mentén sikerült legyőznie a FARC gerilláit. Ezzel szemben a Fülöp-szigeteken a különböző műveleti tervek vagy nem dolgozták ki kellőképpen, vagy nem vitték őket végig teljesen, ezen felül számos rendszerszintű probléma akadályozza a Fülöp-szigeteki kormányt, hogy belátható időn belül véget vessen a konfliktusnak.

Kulcsszavak: FARC, Kolumbia, Új Néphadsereg, Fülöp-szigetek, marxizmus-leninizmus, bolívarizmus, maoizmus, gerilla-hadviselés, felkelés-ellenes tevékenység

TÓTH TAMÁS

AZ ÜZLETI INFORMÁCIÓSZERZÉS ÚJ KIHÍVÁSAI A SZERVEZETBŰNÖZÉS XXI. SZÁZADI PARADIGMAVÁLTÁSÁNAK KÖVETKEZTÉBEN

A kezdetben, tradicionálisan felépülő szervezetbűnözői csoportok a XXI. századra kénytelenek voltak átalakulni, hogy tevékenységüket folytatva még nagyobb illegális profitra tegyenek szert. Az átalakulás oka a globalizáció hatására rohamléptekben fejlődő kibertechnológia és a transznacionális vállalatok térnyerése, hiszen a kapitalista piacgazdasági modell meghatározó szereplőiként, e vállalatoknál realizálódik a legnagyobb profit. Az új típusú szervezetbűnözői csoportok a kibetér lehetőségeit kihasználva törekednek a vállalati szektor nyereségét jogosulatlanul eltulajdonítani. További kihívás, hogy a nemzetgazdaság egyes szereplői, szintén illegális úton próbálják a konkurens vállalatok üzleti titkait megszerezni, saját piaci kondíciójuk javítása érdekében. Ezen új kihívásokra válaszul az üzleti szektorban, a magánbiztonság részeként megjelent az etikus alapelvek mellett működő üzleti hírszerző szegmens, ami offenzív és defenzív irányultsággal próbálja meg szavatolni a vállalati biztonságot, valamint a management számára szükséges döntéstámogató tevékenységet.

Kulcsszavak: kiberbűnözés, szervezetbűnözés, vállalati biztonság, üzleti hírszerzés

KRISZTIÁN RÉPÁSI DR.

COUNTER-GUERRILLA STRUGGLES IN COLOMBIA AND THE PHILIPPINES

Governments of Colombia and the Philippines have tried to struggle with the 50-year-old left-wing insurgencies in different ways. Colombian government has managed to defeat the FARC guerrillas by applying a clear and coherent counter-insurgency strategy. On the contrary, in the Philippines, the various operation plans either were not elaborated sufficiently or were not executed completely. Besides, several systemic problems have hampered the Philippine government to end the conflict within the foreseeable future.

Keywords: FARC, Colombia, New People's Army, the Philippines, marxism-leninism, bolivarianism, maosism, guerrilla warfare, counter-insurgency

TAMÁS TÓTH

THE NEW CHALLENGES OF BUSINESS INTELLIGENCE DUE TO THE SHIFT OF ORGANIZED CRIME PARADIGM IN THE 21ST CENTURY

In the beginning, traditionally built groups of organized crime had to transform to make an even bigger profit continuing their activity. The reason of transformation is the extension of cyber technology and transnational companies, as the biggest profit is made in these companies, which play the most significant role in the capitalist market model. New type groups of organized crime attempts to steal the profit of business sector taking advantage of the opportunities of cyber space. A further challenge is that, in order to improve their market conditions, some stakeholders of the national economy also try to obtain business secrets of competing companies in an illegal way. In response to these new challenges – as part of private security inside the business sector – the competitive intelligence segment emerged operating by ethical principles, which tries to guarantee corporate security as well as decision-making support for the management with offensive and defensive orientation.

Keywords: cyber crime, organized crime, corporate security, business intelligence

DR. KASSAI KÁROLY

KATONAI MŰVELETEK A KIBERTÉRBEN

A napi életünk jelentős részére hatással van a kibertér. A tájékozódás, a banki és egészségügyi szolgáltatások, oktatás, szórakozás és egyéb területek mellett a kibertér katonai műveletek színtere is, illetve műveletek sikeréhez hozzájáruló közeg.

A Varsói Csúcsértekezlet a kibertér műveleti területként azonosította 2016 júliusában, így ez a döntés hatással van a hadtudományra, a haderőfejlesztésre. A katonai műveletekre történő hatások miatt célszerű a kibertérrel kapcsolatos kérdések részletesebb vizsgálata hazánkban is.

A cikk célja a kibertér doktrinális és szervezeti szempontú vizsgálata, stratégiai szinten.

Kulcsszavak: kibertér, katonai művelet, katonai doktrína, kibertér művelet, kibertér hatás.

KOVÁCS MÁRK KÁROLY

SPANYOLORSZÁG(OK) – KATALÓNIA ESETE

Az Európában erősödő nacionalizmus Spanyolország esetében a katalán nemzetiségben talált partnerre. Az ország több nemzetiségi összetételében jelentős szerepet betöltő Katalónia elszakadása a központi vezetésben, Európai Unióban és Európa szerte is precedens példaként jelentkezik. Az Európában és Spanyolországban harcoló kisebbségek számára komoly hivatkozási pontként mutakozhat jövőbeni szeparatista mozgalmukhoz.

Kulcsszavak: nacionalizmus, Katalónia, Spanyolország

KÁROLY KASSAI DR.

MILITARY OPERATIONS IN CYBERSPACE

Cyberspace has a significant impact on our daily life. In addition to information, banking and health services, education, entertainment and other areas, cyberspace is the arena of military operations and a medium contributing to the success of operations.

The Warsaw Summit identified cyberspace as an operational domain in July 2016, so this decision has implications for military science and military capability development.

Due to the effects on military operations, it is useful to further investigate cyberspace issues in our country.

The purpose of the article is to investigate cyberspace on military doctrinal and organizational basis at strategic level.

Keywords: cyberspace, military operation, military doctrine, cyber operation, cyber effect.

MÁRK KÁROLY KOVÁCS

SPAIN(S) – CASE OF CATALONIA

The escalating nationalism in Europe found his way in Spain as well by the raising independence of Catalonia. In the combination of nationalities in the country, Catalonian has an important role, because they can give precedent example for the central government, in the European Union, and throughout in Europe. For the fighting minorities in Europe and Spain can be a serious reference for their future separatist movements.

Keywords: nationalism, Catalonia, Spain

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

A HADTUDOMÁNYI KUTATÁS FONTOSSÁGÁNAK INDOKLÁSA

A magyar hadtudomány kutatóinak legfontosabb feladata volt és marad a jövőben is a háború, a fegyveres küzdelem elméletének és gyakorlatának a kutatása, a geopolitika és a geostratégia eredményeinek tükrében. Továbbra is érvényt kell szerezni a hadtudomány, a háború és a fegyveres küzdelem helyes értelmezésének mind formai, mind tartalmi szempontból. Napjaink katonai konfliktusait, műveleteit elemezve közérthetővé kell tenni a direkt és az indirekt hadászat elméletét és gyakorlatát.

Kulcsszavak: hadtudomány fogalma, tudományos kutatás, fegyveres küzdelem, háborús és nem háborús műveletek

ALMÁSI TAMÁS – SIPOSNÉ PROF. DR. KECSKEMÉTHY KLÁRA

A LEFAGYOTT HALÁL, A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS ÉS KLÍMAVÁLTOZÁS EGÉSZSÉGÜGYI KOCKÁZATAI

A globális klímaváltozás komplex jelenségek rendszere, amelynek hosszú távú hatásait csak megbecsülni tudjuk. A ma ismert élet kialakulásához szükséges környezeti feltételek folyamatos változáson mennek keresztül. Miközben újabb nyersanyaglelőhelyek válnak kiaknázzhatóvá a sarkkör közelében, kontinensnyi méretű élőhelyek alakulnak át és fagyba zárt ősi világ kel életre a felmelegedő északi vidékeken. Az elmúlt évek vizsgálatai több tízezer éves jég és talajmintákban rég elfeledett kórokozókat azonosítottak be, amelyek megfelelő körülmények között, élet- és fertőzőképessé váltak. Az első dokumentáltan lépfene kórokozóval fertőzött talaj kiolvadásából származó járványkitörésre 2016-ban került sor az oroszországi Jamal-félszigeten, amely rávilágította a figyelmet erre az egészen új fenyegetésre. Tanulmányunkban ennek az új jelenségnek a földrajzi, klimatikus és biológiai hátterét vizsgáljuk és szeretnénk felhívni a figyelmet egy akár jelentős méreteket öltő új kockázatra.

Kulcsszavak: globális klímaváltozás, járvány, sarkkör, permafroszt

GÁBOR KOÓS– GYÖRGY SZTERNÁK PROF. DR.

EXPLANATION OF THE IMPORTANCE OF MILITARY SCIENCE RESEARCH

The main tasks of the researchers of Hungarian military science were and will continue to be in the future to examine war, the theory and practice of armed struggle, geopolitics and geostrategic results. It is important to keep on enforcing the correct interpretation of military science, war and armed struggle in both form and content. Today, military conflicts and operations must be analysed by making the theory and practice of direct and indirect warfare comprehensible.

Keywords: military science, scientific research, armed struggle, war and non-war operations

TAMÁS ALMÁSI– KLÁRA SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY PROF. DR

THE FROZEN DEATH, HEALTH RISKS OF GLOBAL WARMING AND CLIMATE CHANGE

The global climate change is a system of complex phenomenon and its long-range effects are hard to estimate at the moment. The circumstances, which are necessary to the now existing life forms are under continuous change. Meanwhile, even more extent of territories became exploitable all around the Polar Circle, continental-size habitats have been transforming and revealing their frozen world. During the last decades several forgotten pathogenics and microbes were discovered by researchers in frozen samples. These pathogenics were also able to revival moreover become infectious under normal circumstances. The first confirmed pandemic outbreak's source was Anthrax spore encased in frozen soil was reported at the Yamal Peninsula, Russia in 2016. The outbreak highlighted a bunch of new threats that humanity has to face in the upcoming era. In our study we are going to examine the geographical, climatic and biological backgrounds and draw attention to the growing risk of this new phenomenon.

Keywords: Global Climate Change, Pandemic, Arctic Circle, Permafrost

SZERZŐINK

Almási Tamás	NKE NETK, MSc hallgató
Árpád Zoltán	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Fülöp Eszter	NKE NETK BSc hallgató
Dr. Kassai Károly	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Koós Gábor	nyá. alezredes
Kovács Márk Károly	NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgató
Dr. Répási Krisztián	NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, külső munkatárs
Siposné Prof. Dr. Kecskeméthy Klára	ezredes, NKE HHK, Műveleti Támogató Tanszék, egyetemi tanár
Szabó Mátyás	NKE NETK, MA hallgató
Prof. Dr. Szternák György	nyá. ezredes, CSc, NKE egyetemi tanár
Tóth Csaba Mihály	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Tóth Tamás	NKE, MSc hallgató
Tóth Zoltán Balázs	NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, doktorandusz

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. Béres János	vezérőrnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi magántanár
Prof. Dr. Gál István László	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék egyetemi tanár
Dr. Dávid Ferenc	PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi adjunktusa
Dr. Farkas Ádám	NKE HHK Katonai Vezetőképző Intézet Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszékének tanársegédje
Dr. habil. Héjja István	nyá. ezredes, CSc, Felderítők Társasága Egyesület, elnökségi tag
Dr. Kasznár Attila	nb. őrnagy, PhD, NKE NBI Terrorelhárítási Tanszék, egyetemi adjunktus, mb. tanszékvezető
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Dr. Kis-Benedek József	nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi tanár
Dr. Kovács Tamás	PhD, NKE RTK, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék, egyetemi docens
Dr. Magyar Sándor	ezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, adjunktus, a KNBSZ munkatársa
Dr. habil. Resperger István	ezredes, PhD, NKE NBI, igazgató
Simon László	alezredes, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ munkatársa
Prof. Dr. Szternák György	nyá. ezredes, CSc, NKE egyetemi tanár

Szabó Károly

ezredes, NKE NBI Katonai
Nemzetbiztonsági Tanszék és a KNBSZ
munkatársa

Dr. Tóth Péter

CSc, az NKE Nemzetközi Intézet
SVKK igazgató

Tóth Csaba Mihály

alezredes, a KNBSZ munkatársa

Dr. Vida Csaba

alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakéreshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos terület témáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézírathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelenítésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben⁵²² módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

⁵²² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.
 204

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.⁵²³

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

⁵²³ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.